

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Handwritten signature or mark

Handwritten signature or mark

EEK GENT

EMVNDI FIGRELII
De
STATUIS
ILLUSTRIUM
ROMANORVM.
LIBER
SINGVLARIS.

HOLMIÆ,

Ex Officinâ JOHANNIS JANSSONII;
Regii Typographi.
ANNO MDCLVL

SERENISSIMO ET POTENTIS-
SIMO.

PRINCIPI

AC DOMINO

DOMINO

CAROLO GUSTAVO

D. G.

SVECORVM, GOTHORVM. ET. VANDA-
LORVM. REGI. MAGNO. PRINCIPI. FIN-
LANDIÆ. DVCI. ESTHONIÆ. CARE-
LIÆ. BREMÆ. VERDÆ, STETINI. PO-
MERANIÆ. CASSVBIÆ. ET. VENDIÆ.
PRINCIPI. RVGIÆ. DOMINO. INGRIÆ.
ET. VVISMARIÆ. COMITI. PALATINO.
AD. RHENV. IN. BAVARIA. IVLIÆ.
CLIVIÆ. ET. MONTIVM. DVCI. &c. PIO.
FELICI. AVGVSTO. REGI. ET. DOMINO.
SVO. CLEMENTISSIMO.

S E R E N I S S I M E

E T

P O T E N T I S S I M E

R E X.

D O M I N E

C L E M E N T I S S I M E.

U A M V I S non hæc sit conditio mea, non doctrinæ fiducia, nec meritum aliud ullum, cujus conscientiam fretus, Mtem. Tuam alloqui licere mihi putem, hoc præsertim tempore, quo per tot, tam prosperos, tamquæ admirabiles rerum successus divisas cogitationes Tuas, propitiamquæ mentem suæ saluti ac securitati commodari possunt tot gentes, urbes, populi, in quorum justissimam vindictam sonare exercituum Tuorum signa, ultorquæ ensis Tuus micare jamdudum cœpit; Attamen utcunquæ excusationem omnem, siue tenuitas hæc mea, siue intempestivum obsequium absumeret, ne Mtem. T. adire, præsentemquæ hunc libellum sub Clementiæ Tuæ Tutela deponere auderem, Non solum audendi mihi animum dare, sed ad commendationem etiam prodesse vel ipsum argumentum posse sperabam; Quod tale est, ut id nec præsentium fortuna temporum, nec gestorum Tuorum indoles facile possit aspernari. Quippe de Statuis Illustrium Romanorum agit. Nam quemadmodum illi præcipuum famæ ac immortalitatis inter homines pignus esse censebant, oris ac formæ fidem

(?) 2

statuis

statuis, & gestorum memoriam magnificâ titulorum
commendatione in longissimi ævi possessionem trans-
mitti: Ita hæc antiqui moris recordatio grata esse Mti.
T. vel hoc nomine potest, quod per eam constet, quid
jam non Horatio suo Romani, aut Camillo, aut Sci-
pioni, alienis auspiciis, ac pro unius fermè urbis salute
res gerentibus; Sed quantum Tibi, Regi Gloriosissi-
mo, Regi Invictissimo, & qui soli Divinæ Majestati
obnoxium sceptrum geris, falcesquè submittis; Quan-
tum, inquam, T. Mti. pro Amplissimi Regni securi-
tate fortissimè ac felicissimè pugnanti cives Tui, Ro-
manorum quondam victores debeant Gothi. Advo-
carem hic in gloriosæ comparisonis fidem longam
facinorum tuorum seriem, nisi intelligerem summos
Reges adiri non nisi brevi sermone oportere: Expone-
rem, quibus consiliis, quo cœlestis animi vigore, quo
Heroici spiritus impulsu incredibilè fortunam Tuam
partim secutus, partim antegressus fueris, nisi simul
ipsa rerum, quas confecisti, dignitas & magnitudo ob-
staret; Quæ tanta est, ut solis sublimibus animis pa-
tens ac pervia, æstimandam sese, & totâ sui mole no-
scendam vulgaribus sensibus minimè præbeat. Quin
summæ cautionis esse duxi, ne sperare quidem magis
verbis res Tuas æquari, quàm gestarum à Mte. Tua
rerum terminum inveniri posse, quem nuper in se viz
figi credidit pacis cupidus Danubius & Rhenus, sed &
mox prolatis ultra victoriis trans ripas suas longè pro-
tendi felicissimâ celeritate Vistula subactus sensit. Sim-
plicius ergo cum obsequiis nostris calculum ponimus,
quæ si tam præstare, quàm intelligere datum esset, non
sanè pateremur, ut quocum, in officiorum gratæquè
men

mentis certamen descendimus, vetus inde quicquam
referret Quiris, quo nos à se vinci magnoperè gaude-
ret. Verum enimvero, ut maximè statuis, columnis ac
titulis, per provincias, regiones, urbes, per templa, fo-
ra, curias, Mtem. T. colere certum constitutumquè
esset, Quod nam, quæso, aurum tam purum, quod tam
preciosum æs, quod tam nitidum ebur est, quod ap-
pensum applicatumvè immortalibus meritis Tuis non
longè cedat? Aut quæ tanta erit statua, quæ columna,
quis titulus, qui gloriam hanc, quam in omnes jam
orbis terrarum plagas, admirandà planè felicitate, ad
invidiam seculorum usquè, novus adhuc Rex, vetus
Imperator, victor perpetuus, intulisti, dignè satis lo-
quetur? Sed nequè forsitan hæc talia requiris, Rex
Magnificentissime; Et certè nescio, an non fortunas
suas omnes infra hunc censum esse æquo animo & li-
benter patiantur cives Tui, cum non tam, quid præ-
stare ipsi valeant, quàm quantum Mti. T. debetur,
cogitant. Quin hoc igitur potius, quod ubiquè agitur,
admittis, ut quia levioribus præmiis immortalis Tua
virtus pensari nequaquam potest, universa Mti. Tuæ
terra, quod Augusto olim dictum est, templum sit,
pro delubris omnes urbes, omnes homines pro statuis,
quorum in animis semper cum gloria insidebis. Non
aliud sanè fuerit pulchrius aut dignius Tanto Rege æ-
ternitatis monumentum. Hoc quippe non lubrica per-
euntis metalli fide, sed perpetuò victuræ famæ chara-
ctere signatum, consensus seculorum gentiumquè su-
stentabit, & posteritati per continuas filiorum Nepo-
tumquè successiones nulla temporum præscriptione,
nullo casuum interjectu turbatum iustis & suis titulis

tradet memorandum. Ex hac curia , ex hoc suggestu apparebis melius. Inde splendidius radios Tuū emittet caput, & efficacius dextra Tua fulmen protendet. Nos insuper, quos singulari favore, sub justitia simul ac mansuetudine imperii tui Numen cœleste posuit, submissâ prece apud Majestatem divinam contendimus, ut lauros, palmas, triumphos, victorias, tropæa & decora, quæ externo jam orbe legis, figisque, diuturnâ, solicâ, & constanti beet felicitate. Vt interim tamen nobis liceat maturum M^{tis}. T. in patriam reditum optare, quò *Populo Tuo gravior eat dies, Et Soles melius niteant*, nisi divinæ, & illi proximæ Tuæ M^{ti}. aliter visum fuerit. Nam, ut hoc sit, & fatis cœlestibus contraria vota miscere, & intempestivis desideriis immensæ gloriæ Tuæ, quæ publicas etiam spes & commoda trahit, intercedere ingens ducimus nefas. Vive Rex Gloriosissime, Pater Patriæ, Pater Castrorum; Vive, securitatis nostræ, libertatis, & quod palmariū est, religionis vindex Fortissime; Vive, & si publicis votis privatas spes sociare temeritas non sit, hoc quicquid est libelli, ad pedes Tuos humilima veneratione devolvi, & sub augustissimo M^{tis}. T. nomine ac patrocinio à malorum injuriis securum esse clementissimè patere.

R. M^{ti}. Tuæ

Vbsalix 1. Maii.
MDC LVI

Subiectissimus & Devotissimus
EMUNDUS FIGELIUS.

A D L E C T O R E M.

FAVOREM Tuum, Lector, quò desidero vehementius, cò ægrius sustinco ambitiosâ prece oblandiri, cum quæ proficere, si bona sunt, satis ad sui commendationem ipsa faciant; Si mala, venia ipsis non debeatur, utcunque excusare ipse volueris. Tum si æquus ipse es, non poteris non tolerare ea, quæ ut prorsus nihil bonæ frugis habere videantur, solis invidis imputari potest. Sin iniquus, lævam tuam sinistramque mentem, non ulla industria, non studium, non preces denique ullæ mitigabunt, nisi haftenus fortè, ut à Te impetrari sinas, ne legas prorsus. Nam non tanti hæc mea esse crediderim, ut opus esse putem longo apparatu, & nimis sollicitâ malè solertis animi curâ aut legendi voluptatem in quoquam excitare, aut asperiora iudicia deprecari, cum quoque præterea non ignorem, quod in iis, quæ ad literas pertinent, sæpè tam sunt peccata quæ bonè, quàm quæ secus fiunt. Nequè ex adverso constitutum est mihi, doctorum hominum, quos nemo impensius me colit ac veneratur, censuram subterfugere; Nemo enim gravior mihi, aut venerabilior esse potest, quàm ille, quisquis est, per quem proficere queam. Quin ultrò admitto & advoco, qui hallucinationibus meis irascatur, & *allinat atrum*

Transverso calamo signum;

Sed simul moderationem requiro, & bonam mentem. Aliter enim fuerit, non magis me quisquam induxerit, ut desperem, quàm cogere quemquam possum ego, ne obtreget. Adeoque nec temerè sibi confidentem, nec gratis providum esse arbitror, qui honesta conando, animum ad sustinenda famæ pericula ita obfirmat, ut si secus, quàm par est, eveniat, causæ nil habeat, cur frustra sese bene sperasse idoleat. Nam, ut sunt seculi mores, non rarò in sola fortuna situm est, quantum expectare debeant, qui editis scriptis sese dant in manus hominum. Ex una enim lance favorem & aversionem illa distribuit, non magis veritati, quàm genio suo obsecuta. Eâdem sæpè mercede extollit, deprimat; laudat, conviciatur: Ut nemo ejus ludibriis minus opportunus videatur, quàm qui animum & res suas ita componit, ut quoties infausto gutture vocem illa strangulat, protinus laqueum ipsi mandet. Absquè hoc fuerit, sæviet illa atrocius, Ne tamen de periculo

periculo nimis securus, omne inde præsidium petam, unde damnum sibi sapiens quisque & bonus timet; Tum ne videar medietatis verbis, quod mali Rhetores solent, causæ suspectæ & parum integræ lenocinari velle, hoc mihi necessario excusandum esse video, quod non undiquaque par, in difficili, & aliis prope neglecto argumento operam posuerim. Hoc enim commentandi genus ingenium requirit acre, subtile, fecundum, & per omnes reconditæ eruditionis flexus ac latebras continuo tramite ductum; Adcò ut qui maximè hic valuerint, ipsi literatæ militiæ Duces ac Heroës, sæpe non erubescant fateri fugitivam antiquitatis scientiam, jam tum, cum sese apprehendendam sistere ipsis maximè videretur, è manibus dilapsam, in obscura sua retro cecidisse, ne quisquam de eâ triumpharet. Verum ut ingenium aut doctrinam à nobis impetrare non possumus, nisi quantum diligentia hic nostra præstat; Deo enim omnia, cælo multa, fortunæ nec pauca debemus: Ita quibus cuncta hæc non adsunt subsidia, si tamen non penitus ignave agant, sed tributos mortali vitæ dies, quisque pro modo & captu suo, vel lineam ducendo exigant, à voluntatis suæ promptitudinē hoc lucrifacere ipsos par est, ne fecisse malè videantur. An verò cum ludimus, & per otium ac luxum magnam vitæ bonorumque partem consumimus, nec ideo vulgò spernimur, exiguum laborem, tenuisque chartæ ac atramenti precium bono publico impendere, crimen sit, ob quod vapulare sub tristi ac severo iudice debeat, qui fecit? Quamquam neque hic de meo quicquam insumptum, præter scriptoris & colligendi laborem, præstante cætera Typographo. Neque minus vacare culpâ apud bonos omnes arbitror honestum illud desiderium, quo privatim ferebar ad cognoscendam propius rationem eorum, quæ olim non sine admiratione, in reliquis Romanæ vetustatis monumentis magnifica & augusta spectabam, cum Dominæ quondam urbis solum calcarem. Nisi quod, quæ fuit illic brevis & pauculorum mensium mora, non permisit in tanta spectabilium rerum varietate cogitationem mentemque in singulorum consideratione pressius tum defigere, cum universa lustrare, quâ fieri potuit, animus avebat. Et habet hoc præterea adolescentia, ut non satis semper erga bona sua provida, interioribus & abditis rerum insuper habitis, externa sectetur, nec verum suæ peregrinationis fructum prius sentiat, quàm amisit. Cum itaque

que in patriam redux occasiones discendi novas docendi munere honoratus acciperem, eorum, quæ pridem videram, obversari subinde animo memoria cœpit, refricante eam indies bonorum authorum non plane segni lectione. Vbi cum multa occurrerent, in hoc præsertim argumento, non satis expedita, attentius ea observare, & colligere cœpi, donec hoc quicquid est Syngrammatis, sub ipso conatu nasceretur. In quo digerendo cum ordinem secutus sum, quem ipsa rei natura postulare videbatur, nec superstitiosum cum nimis, nec planè nullum, ut facilè deprehendent, quibus legere vacat. Quanquam nequè nimium reluctabor iis, qui nullum hic velint iusti operis ordinem agnoscere. Novi in extruendis ædificiis, non prorsus esse supervacaneam eorum operam, qui rudem materiem conveyunt, dummodo id non perinde habeant, simulnè & unum in acervum congerant omnia, an scorsim & suo quæque loco cœmentum, ligna, saxa seponant. Aliàs quippe Architecto quí bene prospectum erit, ut admove-re operi manum sine offensa queat? Quod si ego hoc, utcunquè rudi, sed tamen non plane incomposito materiæ congestu expeditiorem reddam viam iis, qui plenius ingenio pectus habent, & melius ab arte & doctrina instructi concinnius quippiam moliri, quæ ipsis divulsa nimis videantur, jungere; quæ perperam mixta, segregare; quæ sede alieniore locata, in suam seriem cogere; quæ laxa, contrahere; quæ compressa, extendere; & quocunque denique modo, quæ opus fuerit, iudicio suo juvare aliquando volent, Num putem omne mihi olcum, omnemque operam periisse? cum insuper nequè sperandum sit, quantumcunquè curam intenderis, ut omnia fideliter, & prorsus sine rimâ cohæreant, ubi ex tam diverso diffitarum æratum, ingeniorumque penu cogenda sit materies omnis, & in textum aptanda; Nam, ut Varronis illud hic usurpem, Non mediocres tenebræ in sylva, ubi hæc captanda; nequè eò, quò pervenire volumus, semitæ tritæ: neque non in tramitibus quædam objecta, quæ euntem retinere possint. Hoc tamen conatus sum, ne plane esset sine calce arena. Quamobrem & dictionis genus adhibui, quo tractari hæc talia amant, simplex & in affectatum. Imò pauciora de meo admetiri volui, veneratione antiquorum, quorum clara te-

stimoniam supervacaneis interpretationibus onerare nec fas esse
 in hoc scriptionis genere existimavi, nec ab ambitionis culpâ
 alienum. Præterea nec verbum me esse pugnando cum
 multis, quæ quorundam non infrequens libido esse solet,
 necesse fuit; partim quod pauci aut nulli propemodum es-
 sent, à quibus dissentirem: adeo omnem ab hoc argumen-
 to curam aliorum docti averterant: partim quod eorum,
 qui bono publico commodare operam suam unquam conati
 sunt, memoriam ulla ratione lædere, aut intemptivo ju-
 dicio labores perstringere, alienum ab officio boni viri sem-
 per existimavi, Qui suas potius frustrationes, & quantum apud
 se humani patitur, ingenuè reputat, quàm id agit, ut quen-
 quam ob ingenii memoriæ leviculam labem damnet, aut
 veluti pipulo differat. Fuerit enim hoc simul atrox in ho-
 minum genus injuria, cui universo ab errorum morbis cau-
 tio nulla est. Multa denique alii hic desiderabunt. Sed fieri
 quâ potest, ut omnia unus queat simul, & primo conatu sub-
 tiliter explorare? Alius alio invenire potest plura, nemo om-
 nia. Etenim præter immensam judicii vim, quæ hic re-
 quiritur, imo præter alia subsidia, quæ nobis inter has cu-
 ras versantibus, partim locorum, in quibus feliciter profi-
 cere ad hanc cognitionem possemus, longinquitas, par-
 tim rerum ipsarum caligo, tam ex ejus, quem hic describi-
 mus, moris desuetudine, quàm idoneorum testium defectu
 nata, subducit, ferreâ quâdam patientiâ munitum esse opor-
 tet, qui omnia curiosè indagare cupiat, & velut *ἐξ ἀρχῆς*
ᾤδεν. Vulgaria quædam hic tradi non nemo fortasse depre-
 hendet; Fateor: Vt non dubitem hic eos, qui alienæ in-
 dustræ obrectare, quàm indulgere libertati malunt, multa
 reperturos, ob quæ non opus esse, ut Pythia tripodem in-
 scendat, immitius fortassis jactabunt; Sed non multum il-
 los moramur. Nobis sufficit juxta cum candidis omnibus non
 ignorare, quod argumenti, in quo haud omninò levi &
 perfunctoriâ operâ versari constituimus, non aliter ratio con-
 ste, quàm si hæc talia etiam non negligentur. Et profecto si ab
 omni alio præsidio adversus hæc & alia sinistrè judicantium tela
 destituti essemus, sub hoc clypeo nos defendi à bonis omni-
 bus lætamur, quod exemplo nostro studiosam juventutem ad
 amorem antiquitatis excitari posse contendant; Cujus studi-

um nemo nisi rudis insectatur, nemo nisi benignâ usus Minervâ dignè æstimat, ut vim totam ejus rei explicasse videatur, qui vidit nihil utile esse in literis, si antiquitatis cognitio inutilis judicanda foret. Inscriptionibus vetustis quod crebrius utimur, aliorum penuria testium facit; nisi injuria sit, his minus, quàm Scriptoribus plurimis autoritatis tribuere, quos illæ possunt & tempore longè antevertere, & fide post se relinquere. Nec aliud subsidium fuit, cui tutius inniti nos posse, omni aliâ ope sæpe destitutos sperabamus. Quin & hic erigere dubitantem poterant exempla cum recentia, quæ nemo non quotidie oculis usurpat, tum vetera eorum, qui historias totas ex tolis ferme titulis & Inscriptionibus, quæ in antiquissimis templis extiterunt, contextuisse leguntur; Quod de Euhemero, rerum à Iove, cœterisque Diis gestarum scriptore proditum Lactantius reliquit. Nec satis esse duxi interpretationem meam promere, quin verba ipsa plenius plerumquæ admetirer, ne, sicubi ipsa me quandoquæ falleret obscuritas, eruditionibus aliis simul subductum foret, in quod ingenii sui lucem immitterent. Vnum restat, de quo adhuc compellendus es, Lector Candide, ut quod in hanc editionem pluscula errata irreperint, benignè excuses. Etenim præter ordinariam Typothetarum incuriam, nonnihil fortunæ meæ succensendum video, quæ non permisit, ut ipse Editioni præessem, aliquo inde loci intervallo disjunctus. Nullum enim folium examinare mihi integrum erat, nisi postquam totum exisset, quo factum est, ut omnis à me fera medicina esset. Nec forte sperandum est in iis, quæ prima procuduntur, ut omni ex parte emendata prodeant, quantameunque diligentiam adhibueris. Quæ itaque extantiora deprehendi, & quæ vel omissa, vel superflua, vel corrupta sensum turbare possent, ad calcem libelli rejeci, ut inde ea emendare sit promptum. Levioribus autem, ut in quibus distinctiunculæ, accentus vel literæ mutatione, præpostera migratione, redundantia aut omissione, utinam non frequenter nimis, peccatum fuerit, pro Tuâ humanitate veniam, ut spectro, largieris. Vale & fave.

A D

Eruditissimum & Optimum Virum,

E. FIGRELIIUM, Histor. in Regia
Acad. Ubsal. Professore eximium, amico-
rum meorum facile principem,

C A R M E N.

Illustres anima: quas Dîs contermina virtus
Extulit, & celsis titulis aquavit Olympo:
Dum vos aeterni metas pertexitis avi,
Nec vos fata manens saevus obnoxia Parcis,
Sive per Elysium vobis reptare Salictum,
Seu Phlegetontiacas alnis trarare paludes,
Seu superas habitare domos contingit, & astra;
Cernite caelato vestros in marmore vultus,
Atque Corinthiaco facies spirare metallo.
Sive hos Roma dedit, sive has posuere Pelasgi,
Cernite! Nam vestra fuit hic non ultimus olim
Virtuti decretus honor; Dum Martia victo
Hoste triumphali Capitolia scandere curru,
Et pulcram Claria frontem velare coronâ,
Seu licuit gestare togas, & pacis Olivam
Felici tractare manu.
Magnus honor! sed qui labenti concidit avo,
Et qui satorum vario corrumpitur ausu.
Nam simulacra vorant subiti telluris hiatus,
Et rutilum mordax rodit rubigo metallum;
Saepe etiam positas exurit flamma columnas,
Saepe etiam statuas consumit fera vetustas.
Ast tamen hic reparatur honos, dum pene minantem
Exitium, mediisque harentem faucibus Orci

Excipio

Excipit auspiciis, ac fausto vindicat ausu
A fatis, priscumquè illi dum reddit honorem
 EMUNDUS Phæbi antistes; Magnaquè sacerdos
Pallados: & fidus vera virtutis amator.
Quem Musa puerum blandis aluere Papillis,
Cujus & Aonio tinxerunt ora liquore.
Illustres anima: tantum debetis honorem
 EMUNDO, quantum vobis vel fama superstes,
Vel simulacra valent vestro tribuisse decori.
Vos igitur tales statuas, talesquè columnas,
Conservatori nunc fama ponite vestra;
Non quas livor edax, nec quas popularier ignis,
Nec quas exesopoterit rubigo metallo
Perdere, nec motus terra, nec sera vetustas.
Sed quæ sint fati exsortes, elementaquè vincant;
Cunctaquè despiciant fessas in secula Parcas.

Scripsi

A. LILLIEHÖÖK.

L. B. in Nacrpis,

INDEX

I N D E X

Authorum , qui hoc in Opusculo laudantur.

A Chilles Statius.
Achmes Oneirocrita.

Aelianns.

Aelius Lampridius.

Aemilius Portus.

Æschines.

Agrærius.

Aldus Manutius.

Alexander ab Alexandro.

Amasæus.

Ambrosius.

Ammianus Marcellinus.

Andreas Fulvius.

Andreas Schottus.

Angelus Politianus.

Anthologia Græca.

Antonius Muretus.

Apollodorus.

Appianus Alexandrinus.

Apulejus.

Aristides.

Aristophanes.

Aristoteles.

Arnobius.

Arrianus.

Artemidorus.

Ascensius.

Asconius Pedianus.

Astrampsyclus.

Athanasius Kirckerus.

Athenæus.

Athenagoras.

Augustinus.

Aulus Gellius.

Aulonius.

Author libr. Sapientiz.

B Arnabas Brisssonius.

Brodzi Miscellanea.

C Aelius Rhodiginus.

Caius Iuriscons.

Callimachus.

Callistratus.

Callistratus Iuriscons.

Calpurnius Flaccus.

Carolus Sigonius.

Casparus Barthius.

Cassiodorus.

Celsus Iuriscons.

Charisius.

Cicero.

Claudianus.

Clemens Alexandrinus.

Codex Iustinianæus.

Codex Theodosianus.

Codinus.

Columella.

Cornelius Fronto.

Cornelius Nepos.

Cornelius Tacitus.

Cyprianus.

D Amasæus.

Daniel Heinsius.

Demosthenes.

Digeita Iuris.

Dio Cassius.

Dio Chrysostomus.

Diodorus Siculus.

Diogenes Laërtius.

Diomedes Grammaticus.

Dionysius Halicarnassæus.

Dionysius Longinus.

Dionysius Sophista Antiochenus.

Dionysius Vossius

E Lias Schedius.

Ennodius.

Epiphanius.

Erasmus Roterodamus.

Etymologici Magni Author.

Eumenius Rhetor.

Eunapius.

Eusebius.

Eustathius.

Eutropius.

F Estus.

Flavius Iosephus.

Flavius Vopiscus.

Florus

Florus.
Franciscus Luissinus.
Fulgentius.
Fulvius Virinus.
G Agvinus.
 Georgius Cedrenus.
 Georgius Fabricius.
 Glossz Isidori.
 Godeschalchus Stevvechius.
 Goffridus Abbas Vindocinensis.
 Gregorius Nazianzenus.
 Guido Pancirolus.
 Guilielmus Xylander.
H Arpocraton.
 Hermannus Hugo.
 Herodianus.
 Hefychius.
 Hieremias Propheta.
 Hieronymus.
 Hieronymus Magius.
 Homerus.
 Horatius.
 Horus Apollo.
 Hubertus Goltzius.
Iacobus Cujacius.
 Iacobus Thuanus.
 Iamblichus.
 Ianus Gruterus.
 Ianus Iacobus Boissardus.
 Inscriptiones antiquæ.
 Ioachimus Camerarius.
 Ioannes Freinshemius.
 Ioannes Heinrich à Pflaumern.
 Ioannes Kirkmannus.
 Ioannes Leonclavius.
 Ioannes Menochius.
 Ioannes Meursius.
 Ioannes Sarisberienfis.
 Ioannes Schefferus.
 Iosephus Scaliger.
 Iovianus Pontanus.
 Irenæus.
 Isaacus Casaubonus.
 Isidorus.
 Isocrates.
 Iulius Cæsar.
 Iulius Capitolinus.
 Iulius Firmicus.

Iulius Hyginus.
 Iulius Obsequens.
 Iulius Pollux.
 Iustinus.
 Iustinus Martyr.
 Iustus Lipsius.
 Iuvenalis.
L Astantius.
 Latinus Pacatus.
 Libanius.
 Livius.
 Lucanus.
 Lucianus.
 Lucillius.
 Lucretius.
 Ludovicus Carrio.
 Luitprandus Ticinensis.
 Lycophron.
M Acrobis.
 Manilius.
 Marcellus Iurisconf.
 Marcellus Donatus.
 Marcianus Iurisconf.
 Marius Victor.
 Marlianus.
 Martialis.
 Martinus Del rio.
 Marfilius Ficinus.
 Maximus Tyrius.
 Mercurialis.
 Minutius Felix.
 Modestinus Iurisconf.
N icetas Choniates.
 Notitia Imperii.
O Nuphrius Panvinus.
 Ovidius Naso.
P Alzphatus.
 Paulus Æmilius.
 Paulus Diaconus.
 Paulus Iovius.
 Paulus Iurisconf.
 Paulus Manutius.
 Paulus Merula.
 Paulus Silentiaris.
 Pausanias.
 Peto Albinovanus.
 Petrus.

Petronius

Petronius Arbitr.
Petrus Crinitus.
Petrus Cyllius.
Phædrus.
Phasianinus Palaphati interpres.
Philippus Beroaldus.
Philo Iudæus.
Philostorgius.
Philostratus.
Phlegon Trallianus:
Phornutus.
Photius.
Pierius Valerianus.
Pindarus.
Plato.
Plautus.
Plinius Historicus.
Plinius Nepos.
Plutarchus.
Polybius.
Polydorus Virgilius.
Pomponius Gauricius.
Pomponius Iurisconf.
Pomponius Mela.
Porphyrio Horatii interpres.
Priscianus.
Procopius.
Propertius.
Prudentius.
Psellus.
Ptolomæus.
Publius Victor.
Q Vintilianus.
R Aphael Volaterranus.
Ruffinus.
S Alluſtius Historicus.
Salluſtius Philoſophus.
Salluſtius de Bartas.
Salmaſius.
Scævola Iurisconf.
Scholiaſtes Homeri.
Scholiaſtes Iuvenalis.
Seneca Pater.
Seneca Philoſophus.

Seneca Tragicus.
Servius.
Severus Sulpitius.
Sextus Aurelius Victor.
Sidoſius Apollinaris.
Sigismundus Gelenius.
Silius Italicus.
Simon Majolus.
Solinus.
Sozomenus.
Spartianus.
Statius Papinius.
Strabo.
Suetonius.
Suidas.
Symmachus.
Syneſius.

T Ertullianus.
Themiftius.
Theocritus.
Theodoretus.
Theodorus Hœpingius.
Thomas Demſterus.
Tibullus.
Trebellius Pollio.
Turnebus.
Tzetzes.

V Alerius Flaccus.
Valerius Maximus.

Varro.
Vegetius.
Vellejus Paterculus.
Venantius Fortunatus.
Venulejus Saturninus Iurisconf.
Virgilius.
Vitruvius.
Vlpianus Iurisconf.
VVolfgangus Lazius.

X Enophon.
Xiphilinus.

Z Eno Veronenſis.
Zonaras.
Zofimus.

EMVNDI FIGRELII DE STATUIS ILLVSTRIVM ROMANORVM.

LIBER SINGULARIS,

C A P. I.

Ingressus ad rem. Statua Etymon. Quid à simulacro, imagine, signo, differat. Græcorum circa hanc rem observatio. Fingendi artes apud Veteres quot, & qua earundem differentia. Manutius & Salmasius conciliati, de Lectione vocis Scalpere, apud Quintilianum.

E Illustrium Romanorum Statuis, ritibusque circa easdem observatis, multa quidem sparsim apud bonos Authores, cognitu jucunda simul & utilia leguntur; Cœterum qui illud argumentum, ut cœtera antiquitatis Romanæ, peculiari aliqua lucubratione dignatus sit, hætenus, quantacunque perquisiverim diligentia, reperi neminem. Cum itaque viderem, ferè prætermissem, aut nimis obiter tractatam ab Antiquitatum Romanarum indagatoribus esse rem, quæ haud exiguam lucem priscis simul ac recentibus scriptoribus posset affundere, cogitavi nec à munere meo alienum, nec esse curæ dispendium, pauca, quæ eo pertinentia ex veterum scriptis collegi, uno hoc veluti fascæ complecti, atque publico dare. Non quod abstrusa nimis hæc sit & obscura scientia, sed quia latè sparsa, & per omnia ferè vteris ac propioris ævi monumenta diffusa, politioris literaturæ amatoribus, ad magis ardua properantibus, in investigando molestiam, nisi sub unum oculi ictum exposita, facessat. Vestigium itaque tantum ponam, cum totam viam decurrere non sit, nisi eorum, qui in salebricosum hoc indagandæ antiquitatis stadium, vires æquas & parem industriam asferre possunt. Ac ut ordine agam, nonnulla de statuis in genere præmittam, quo in cœteris fiat expeditior suscepti argumenti tractatio.

A

Statua

Statua igitur, ut ab origine vocis ordiar, dicitur à statuendo. Ascensus ad illud Virgil. 11. *Æneid.* Effigiem statuere id est, erexere, inquit, Unde statua dicte quæ statuuntur & stant. Et ex eo frequens verbi statuere in hoc negotio usurpatio. Cic. 1. Verrin. *Syracusani statuas postea statuerunt.* Libanus Servus apud Plautum *Asinar.* 111. 3. *Siquidem mihi statuas & aram statuis.* Aut à stando. Hoc enim verbo crebrò utuntur boni Authores, cum de statu is loquuntur. Horat. Satyr. 3. 11.

— *Ænem ut stes.*

Valer. Flac. Argonaut. V.

Parvo de marmore juxta

Stat soror. & alii infiniti. Ex qua perpetua statione natum adagium ἀκίνητότερον ἀνδριάντι, immobilior statua. quo usus Eunapius in vita Maximi, & Lucianus Imaginibus. Item similes aliæ locutiones hinc profectæ, cujusmodi illa Apuleji in Apol. *Fixus in lapide steti gelidus, nihil secus quàm una de ceteris theatri statuis.* Et dictum illud celebre Phrynes, nobilis scorti Athenis, quæ cum Xenocratis Academici benè poti castitatem in lectum admissa corrumpere, sed frustra, tentasset, & ab ea, propositi jam irritâ, pactum victoriæ premium juvenes, quibuscum pignus posuit, flagitarent; *De homine se cum iis, non de statua pignus posuisse respondit,* ut Valer. Max. 1v. 3. extern. 3. proditum reliquit; Et confirmat. Diog. Laërt. lib. 1v. in hujusce Philosophi vita Nec longe aliter intelligi debet Epigramma Ausonii xl 1v. quo Rufum ineptum Rhetorem in statuâ ejus lusit hoc modo.

Rhetoris hæc Rufi statua est, nil verius ipsâ,

Ipsa adeò linguam non habet, & cerebrum.

Et riget, & surda est, & non videt. Omnia Rufi.

Vnum dissimile est; Mollior ille fuit.

Statuæ verò dicebantur aliàs apud veteres promiscuè *Simulacra*, *imagines*, *signa*. Triplicem certè istam appellationem, uni rei accommodat Cic. uno in loco. Orat. pro domo sua, ubi de Tanagrææ meretricis statua, quam libertatis nomine P. Clodius, postquam Ciceronis exulis domum evertisset, & religione obligasset, in eâdem collocavit. Simulacrum appellat cum dicit: *Tanagræa quædam meretrix fuisse dicitur, ejus non longè à Tanagris simulacrum è marmore in sepulcro positum fuit.* Tum signum, his verbis. *Signum de busto meretricis, Ornamentum Sepulcri ablatum isti dedit.*

dedis. Et deinceps Imaginem. Hanc, inquit, Deam quisquam violare audeat, imaginem meretricis, Ornamentum sepulcri? Sic & apud alios complures, isthæc nomina & significationes eorundem sæpissimè confunduntur. Subest nihilo minus discrimen haud exiguum. Quod ut clarius pateat, ejus in universum præcipuas notas pono tres. Ita ut existimem aut à conditione eorum, quorum similitudo refertur, aut à materie, aut denique à forma, modòque operis, judicium fieri debere, quâ unum quodque appellatione propriè sit nuncupandum. Video primo hanc differentiam observari, ut simulacra sint Deorum; Nam Latini præcipuè utuntur *simulacri* voce, ubi εἰδωλα dicunt Græci, non obscuro argumento, magis propriè eo, quàm alio quovis nomine appellari eas statuas, quibus cultus aliquis & religio impenditur. Nec alio respectu statuas à simulacris secrevit Suetonius Iul. Cæs. Cap. LXXVI, ubi nimios ejus honores recensens, de eo dicit, quod decerni sibi passus fuerit, *Statuam inter Reges, simulacra juxta Deos*. Aliàs dicuntur simulacra & hominum, & brutorum & aliarum rerum inanimatarum, quarum referunt similitudinem; Simulacrum enim à Similitudine deducitur, *Simulacra* inquit Isidor. Origin. VIII. II. *Nuncupantur vel pro eo quod sunt similia, vel pro eo quod simulata atque conficta, unde & falsa sunt*. Statuæ verò sunt Deorum & hominum tantum. Signa Deorum, hominum, & brutorum. Ideoque Cic. Verr. I V. differentia causa Signorum quædam profana appellat. Circa hanc rem tamen expeditior aliquanto est Græcorum observatio. Et quamquam illorum antiquissimi Ἀγαλμάτων h. e. Ornamentorum communi voce simulacra & statuas vocarint; quemadmodum & Homerus omnia templorum ornamenta appellat; sequens vero ætas pro statu is cujusvis generis est interpretata; Attamen qui ex iis accuratius vim indolemque dictionum expendunt, statuas quæ Diis fiunt, εἰδωλα vocant, quæ Heroibus, ξόανα sculpta seu scalpta simulacra; quæ regibus, ἀνδραγάλαι, propriè statuas virorum; quæ sapientibus δεικίλα, simulacra; quæ bene meritis viris, βερίπαι, ὡς τὸ βροτῶ ἐοικέναι. vid. Brodæum Annot. in Epigr. Græc. lib. I V. Licet non obstante hoc grammaticorum acumine, ut ξόανα non semper effigiem habebant, sed quasi symbola quædam erant, per quæ Dii, aut Heroes colebantur, cujusmodi fuit dedolatus stipes, qui pro Iunone apud

Thespios colebatur, & Tabellæ, quam pro sua Iunone Sarnii venerantur, item hasta pro Marte, & stipes pro Terminò à Romanis cultus; Ita neque *βεῖζος* de sola hominis effigie dici poterat, quanquam Etymon hoc suadeat, sed de omni eo, quod esset *βεγβέδης*, & humanâ formâ coleretur; ita ut Decorum simulacra quoque *βεῖζος* appellarentur. Erant enim Dii plerique *βεγβέδης*, postquam *εὐαία* in usu esse desierunt, ut notat Heinſius in notis ad Siliî lib. v 111. Si materiem spectamus, plerumque usus obtinuit, ut statuar & signa, non dicantur nisi quæ ex solida materie constant, puta ex metallis, marmore, ebore. Sic aurearum, argentearum, ærearum & marmorearum statuarum, creberrima fit mentio apud auctores passim. Ex ebore simulacrum statuam appellat Sucton. Tit. Cap. 11. Signa vero ærea & marmorea nominat Varro de R.R. 111. 2. Eburnea Plinius xxxv. 8. & xxxv. 16. Et Cic. Ver. rin. 11. Nego, inquit, Signum ullum, æneum, marmoreum, eburneum fuisse, quin quaſſerit, inspexerit, quod placitum sit abstulerit. Simulacra non tantum illa dicebantur, quæ ex solida, sed & quæ ex quacunque alia molli, levi fragilique materie fiebant. Sic Argæos ex Scirpo factos Ovidius V. Fast. Simulacra non signa aut statuas vocat, ubi ait,

Tunc quoque priscorum virgo simulacra virorum

Mittere robore, scirpea, ponne solet.

Et Varro de L. L. Argæi sunt ex scirpeis virgultis, simulacra sunt hominum. Rem ipsam, si lubet, pete ex Dionys. Halicarn. lib. 1. Plutarch. in Problem. Macrob. 1. Satur. &c. De Fictilibus Plinius xxxv. 12. Durant etiam nunc plerisque in locis talia simulacra.

Imagines verò, quanquam non rarò dicuntur, quæ ex metallo & marmore sunt. Ut apud Cicer. in Orat. legimus *Demosthenis imaginem ex ære vidi*. & ap. Tacit. Agricol. *Non quis intercedendum putem imaginibus, quæ marmore aut ære finguntur, sed &c.* itemque in Inſcript. Veteri Romæ, in qua **IMAGINES ARGENTEA S** leges. Tamen propriè imago est, quæ vel è cerâ exprimitur, vel coloribus & picturâ repræsentatur. Observat hoc discrimen Beroaldus comment. in Apul. Miles. 11. dicitque statuam propriè lapideam esse, sive æneam, & ex quacunque materie solidiore, imaginem verò ceream vel pictam. Et hoc sensu

Lucereas imagines opponit signis Plinius xxxv. 2. cum dicat. *Apud Maiores nostros in atriis hæc erant, quæ spectarentur, non signa externarum artificum, ærea aut marmorea; Expressi cerâ vultus singulis dispenabantur armatis, ut essent imagines, quæ comitarentur gentilitia funera.* Sic & ibidem imagines pictas, opponit argenteis æneisve statuis. *Adeo, inquit, materiam maluit conspici omnes, quam se nosci.* Quod operosius probarem, nisi jamdudum provocatum esset, imagines potissimum pro cereis aut pictis accipi. Quæ verò alia imaginum genera, quibus in rebus exprimi solent, infra breviter à me notatura est. Tertiam discriminis notam posui modum formæque operis. Atque ita Sequas interpretor, quæ undique integræ & solidæ cernuntur, & à materie, ex qua factæ sunt, disjunctæ, quæque versus spectentur, naturæ opus æmulantur.

Signa verò interdum dicuntur, quæ aliqua sui parte, in eadem hærent materia, à qua educta sunt, tantumque sui corporis ostendunt, quantum uno aspectu cerni potest. Vide Ald. Manut. in De quæsit. per Epist. 117. 5. Cujusmodi ferè illa, de quibus Ovid. 1 v. de Ponto;

*Signa quoque in sella nossem formæ & curuli,
Et totum Numidæ sculptile dentis opus.*

Et Virg. v. Æneid.

————— *Hoc munus habebis
Craterâ impressum signis.*

Item Statius 111. Sylv. in Hercule Surrentino

————— *Signis crescit sorus asper eburnis.*

Ad cuius rei meliorem intellectum, sciendum est diversas fuisse veterum fingendi artes. Plin. xxxv. 12. ex Varrone, Tres Species Plasticæ, ut antiquissimæ matri subordinat, Statuariam, Sculpturam, & Cœlaturam. Vbi tamen notandum est Statuariam & Cœlaturam non aliter à Sculptura differre quam partes à toto. Nam sculptura duas reliquas complectitur. Scalpendo enim & statux fiunt & cœlata opera. Ut notat idem Doctiss. Aldus Manut. in de quæsit. per Epist. 111. 9. Sculpturæ & cœlaturæ differentiam à materie, petit Quintilianus 11. 21. *Es cœlatura, inquit, quæ auro, argento, ære, ferro, opera efficit. Nam sculpturalignum, ebur, marmor, vitrum, gemmas, præter ea quæ supra dixi, etiam complectitur.* Vbi rursus ille cœlaturâ sculpturæ partem facit, ostendique vult cœlaturam omnem sculpturam esse, non contra.

Siquidem horum verborum Cautione, *Præter ea quæ supra dixi*, innuit, non in sola illa materie occupari sculpturam, sed sibi etiam aurum, argentum, & reliquam cælaturæ materiem vindicare, non contra. Nec obstant Poetarum in re adeo intricata locutiones. Virgil. cælari lignum dixit *Ecclog. II I.*

pocula penam

Fagina, cælaturæ divini opus Alcimedontis.

Statius *Marmor Sylvar. I V.*

Laboriferi vivant quæ marmora celo,

Praxitelis.

Etenim ipsis condonandum est, si interdum paulo à genuino verborum significato deflectant. Placet hic audire nostri Manutii judicium, qui cum à materie sola commode non possit, à forma subsidium emergendi quærit ex his tenebris. Opinor, ait, loco citato. Cœlata opera dici à veteribus, quæ vel in materia plana, vel in tumida, vel in convexa ita fiunt, ut in ipsa materia, quæcunque sit hæreant, & aliqua parte promineant. Scalpta verò, quæ vel integra undique & solida cernuntur, ex quacunque materia scalpando facta, quo in genere sunt statuæ; vel in cavo depressa, neque solidam exprimunt effigiem, neque integram ab omni latere ostendunt, ut sigilla. Nam si sculptura in statuis tantum versaretur, non dixisset Plinius *Plasticen matrem esse statuariæ, sculpturæq; & cælaturæ*. Porro & hoc in transcurso notandum est diversam esse lectionem doctorum, in hoc modo allato Quintiliani loco: Nam ubi Manutius *Sculptura*, ibi Salmasius *Sculptura* legit. Quemadmodum in illo Ciceronis loco *Acad. Qu. 4.* pro *scalptus è saxo*, vetus codex legit, *sculptus*. Nolo hoc in loco crisin instituire. Sed quia hinc occasio aliqua emanat melioris intellectus eorum, quæ ad præsens negotium spectant, illam varietatem ut lucro sit nobis, brevissimè contemplabimur. Sculptura & Scalptura origine & significatione idem sunt, sed loquendi consuetudine planè diversa res. Quod sculpiri, figuras relinquit extantes & ectypas. Vndè *Sculptilia* pro *Idolis & simulacris* in sacris literis prohibita: *Scalptura* vero figuras deprimit, & sulcos lacunasve cavatas in materie relinquit, quod tamen proprie ad gemmas pertinet, sed contra hunc sensum vocabulorum hodiernus usus invaluit, qui sculptum dici vult, quicquid cavatur. Adeoque hanc significationum vocum-

que

que cōfufionem & varietatem inde proveniffe fufpicari licet, quod contra veterum codicum testimonia, quibus *sculpendi* vox ſæpius legitur, Grammatici nonnulli, & Diomedes inprimis contendat *Sculpere* latinum non eſſe, & *ſcalpere* pro eo legendum. Sed quicquid in his minutiis agant Critici, illud certum eſt ſtatuas non incommodè *Sculpi* eaſdemque *ſcalpi* ſolere dici, ſi ad idoneam materiam probe attendas.

CAPUT II.

Diverſa ſtatuarum genera. Deorum, Hominum, Brutorum, Rerumque inanimatarum: Imò verò earum, quæ non exiſtunt. Cur ſimulacra Deorum antiquitas Formâ humanâ finxerit. Egyptiorum Dii ſerinâ ſpecie. Cauſa ejus rei.

UT plenius hæc intelligantur, præcipua ſtatuarum genera diſtinctius aliquanto hic dabo. Quod ut fiat, ſciendum eſt ante omnia & univerſim, in ſtatuis duo conſideranda eſſe. Vnum quod *ſignificatur*, alterum quod *ſignificat*. Si primum attendimus, multa & varia ſtatuarum genera in veterum monumentis occurrent. Nam aliæ erant *Deorum*, quod ex ſacris literis & profanis ſcriptoribus manifeſtum eſt adeo, ut cum hoc non agimus, testimonia adducere ineptum plane & ſupervacaneum videatur. Aliæ *hominum*, de quibus deinceps abundè patebit ex hoc labore noſtro, quem illi rei unicè ſacravimus. Aliæ quoque erant *brutorum*, *Quadrupedum*, *Avium*, *Piſcium*, *Inſectorum*, vid. Plinium lib. xxxi v. & xxxvi. Paulaniam paſſim. Antholog. Græc. lib. i v. & alios, cum Latinos tum Græcos, Hiſtoricos & Poëtas. Aliæ denique rerum *inanimatarum*, cum *corporearum*, tum *corpore non habentium*. Corporeas dico, cujuſmodi ſunt Elementa, de quibus vid. Prudent. Lib. i. in Symmach. & Lactant. divin. Inſtit. ii. 6. Terra. Pausan. in Attic. Mure. Florileg. Græc. i v. ii. *Flumina*. ut *Eurota* ap. Plin. xxxi v. 8. *Nili*. ap. Pausan. In Arcad. Chryſæ ap. Cic. verr. i v. *Phaſidis*, *Enipei*, & *Inathi* ap. Valer. Flacc. Argonaut. v. Tum *Regiones*. ut *Græciæ* vid. Plin. d. l. & *Hiſpania* vid. Goltz. in numm. Auguſt. Cap. x. num. 5. *Nationes item*, & *Gentes & Vrbes*. Sic apud Plin. xxxvi. 5. memoratur.

Coponii opus xii. nationes, quæ sunt circa Pontum. & de Simulacris gentium meminit, Suet. Ner. c. xlv. Tradit quoq; Servius porticum ab Augusto factam, in qua omnium gentium simulacra collocaverat; quæ porticus deinde eam ob causam appellata fuit; *Ad nationes*. Meminit etiam talium Dio. Cass. l. xvi. ubi de exequiis Augusti, quibus ornandis adhibebantur; Et deinceps in Funere Pertinacis lib. lxxiv. Ejus generis fuit illa Rhodiorum civitatis statua, quam Artemisia fieri curavit, ut narrat Vitruv. Archit. 11. 8. Et illæ urbium terræ motu subrutarum, atque à Tiberio reparatarum, quas ideo illi una cum Colosso crexere in Romano foro Asiani, teste Phlegonte Trallian. Mirabil. c. xii. In hoc autem censu prima est urbs Urbium Roma, cujus plures olim statux collocabantur; Vnam in domo Cæsiorum vidisse sese in Roma sua c. ii. testatur. G. Fabricius, cum inscriptione, ROMÆ VICTRICIS. Præterea, ut dixi fuere & rerum incorporearum, ut virtutum aliarumq; expetendarum rerū. Sic Augustus, Concordiæ, Paci & Salutis Publicæ statuas posuit. ut Dio. Cass. tradit l. lvi. simulacri Felicitatis mentio fit ap. Suet. Tiber. cap. v. Colossus virtutis Euphranoris opus recitat Plin. xxv. 1. 8. *Es aliarum rerum sine numero, Temporum, Occasionis, Risus, Mortis, Somni*, vel quidquid monstrorum finxerunt Plastiæ & Poëtæ. Quibus non malè convenit illud Artemidori Oncirocr, 1. 53. *Plastice exercere, & buxum tornare, & sculperè, & statuas facere, bonum est machis & Rhetoribus, & falsariis, & omnibus fraudulentis hominibus*, propterea quod hæ artes, ea, quæ non sunt, velut vera & existentia ostendunt. Atque hoc modo statuarum plura esse genera videmus. Si vero alterum illud in statu considerare velimus, nimirum id quod significat, hoc est, statuas ipsas & earum externam speciem formamque, quæ primum in oculos incurrit; videri possunt in univèrsū ad duas classes redigi posse, ut una sit earum, quæ humanā ad similitudinem factæ sunt. Altera earum, quæ bruta representant. Nam cum statua propriè non sit, nisi simulacrum corporis viventis. Nec ex genere viventium plura corpus habeant, quam homo & bruta, necesse est unamquamque rem, quæ statu exprimens usquam fuit, alterutram horum speciem & figuram referre. Hominis statua hominem refert, Brutum bruti. Nec, ut Arnobius ait vi. advers. gent. rectum est appellare simulacrum, quod non pariles lineas principali ab ore traducat. Deos itaque antiquitas, quos præci-

pue

pue simulacris effingere instituit, cum ipsi nec corpus nec formam haberent, similitudine hominum plerumque effigiabat; tam sceleratos & Majorum gentium, qui semper cœlestes habiti sunt, ut pote, Ianum, Saturnum, Iovem, Mercurium &c. quam Indigetes, qui ob merita in cœlos vocati, ex hominibus Dii facti sunt; Quales, Hercules, Faunus, Carmenta, Castor, Pollux, Evander, Quirinus. Tàm illos, propter quos dari ascensum in cœlos, Cic. 1. de ll. dicit, ut sunt Mens, Pictas, Virtus, Fides; Quàm eos, quos Platonici, & Apulejus lib. de Deo, Socr. Visibiles appellat, Solem nimirum Lunam & cætera sidera, quæq; his annumerari possunt. Cur autem forma hominis hic magis placuerit, quam alia quævis, præter ea quæ modo dicta sunt, aliæ rationes fuerunt. Nam de Diis Indigetibus non obscurum est, maluisse paganos retinere illam eorum formam, quâ spectabantur, cum viventes ea gererent, ob quæ post mortem in Deorum numerum adsciscerentur, quàm aliam quamcunq;. De Diis autem in universum causæ plures attexuntur. Quarum præcipua est, quod nullum corpus, præterquam hominis, existat pulchrius ac dignius cui assimilentur. In illo enim solo scientia & ratio, & sermo tanquam in domicilio suo habitant, quæ hominum etiam sunt communis cum Diis virtutes ac notæ. Cujus præter alia meminit Cic. 1. de N. D. *Nam deest hoc loco copia rationum quibus docere velitis humanas esse formas Deorum. Primum quod ita sit informatum anticipatumque mentibus nostris, ut homini, cum de Deo cogites, forma occurrat humana. Deinde ut, quoniam rebus omnibus excellat natura Divina, forma quoq; esse pulcherrima deceat, nec esse humanam ullâ pulchriorē. Tertiam rationem afferis, quod nulla alia figura domiciliū mentis esse possit.* Accessit licentiosa Poëtarum autoritas, & confidentia artificum. Cotta Academicus apud eundem Cicer. loco laudato. *Quis, ait, tam cæcus in contemplandis rebus unquā fuit, ut non videret species illas hominū collatas in Deos aut consilio quodam sapientium, quo facilius animos imperitorū ad Deorum cultum à vitæ pravitate converterent; aut superstitione, ut essent simulacra quæ venerantes, Deos ipsos se adire crederent. Auxerunt autem hæc eadem Poëta, Pictores, Opifices. Erat autē non facile agentes aliquid, & molientes Deos in aliarū formarum imitatione servare.* Confirmat id ipsam Plut. 1. de Hom. *Ausus est etiam, inquit, Diis hominum formas assignere.* Et deinceps Eleganter. *Quoniam vero Poësis Deos requirebat agentes aliqua, ut sensibus quoq; obijceret, quæ de iis dicebas, corpora illis assignavit.* Et quia nullum corpus excepto humano, sermone ac scientia præditum

præditum esse potest, itaque singulos Deos hominibus assimilavit. Porro magnitudine & Pulchritudine eos exornans, simul hoc quoque ostendit, imagines & simulacra Deorum humanâ formâ expressa ac dedicata esse propterea, ut etiam qui minus sapiunt, Deos esse admonerentur. vid. & Augult. de C. D. v i i i. 23. Hinc variæ in illis expressæ hominum ætates, aliæque affectiones. Lucian. *Ἐὶ ἰστοῦν*. Formas Deorum exprimunt, adhibito ad id vel Praxitele, vel Polyæto, vel Pbidia; At hi quidem artifices, haud scio ubinam visam eorum effigiem representant. Ac Iovem quidem barbaturum fingunt, Apollinem verò semper puerum. Mercurium jam pubescentem, primamque ducentem lanuginem, Neptunum nigro capillitio, cæsis oculis Minervam. Et habitus ac vestitus varii. Cic. Iovem, Iunonem, Minervam, Vulcanum, Apollinem, reliquos Deos ea facie novimus, quâ pictores fectoresque voluerunt; neque solum facie, sed etiam ornatu, ætate atque vestitu. Macrob. in Somn. Scip. 1. 2. Antiquitas, ait, imagines & simulacra formarum talium prorsus alienis, & ætates tam incrementi quàm diminutionis ignavis, & amictus ornatuque varios corpus non habentibus assignavit. Dixi Deos hominum specie effingi, sed plerumque, non semper. Nam & sæpe Brutorum formâ facti. Minutius Felix, Octavio, Leonum & canum vultu Deos dedicatis. Arnob. v i. Advers. gent. Inter Deos videmus Leones torvis simâ facie. Fecere id maximè Ægyptii. Pompon. Mela l. 5. Ægyptii colunt effigies multorum animalium. Et Iuvenal. Sat. xv.

Effigies sacri nitet aurea Cercopitheci,

Dimidio magicæ resonant ubi Memnone chordæ.

Sic Feles Ichneumones, accipitres, Lupi, Boves & id genus alia pro Diis apud eos sacrantur. Causam Lucianus loco adducto indicat, sed fabulosam, quod nimirum, cum quondam Dii, gigantum seditione territi in Ægyptum fugâ devenissent, ut illic in posterum tuti ab hostibus laterent, eorum alius hircum induerit, alius arietem, alius feram, alius avem. Quod ipsum & Naso Metamorphos. v. refert.

Delius in corvo, proles semeltia capro;

Fele soror Phæbi, nivea Saturnia vasca,

Pisce Venus latuit, Cyllenius Ibis alis.

Atque hinc esse, quod deinceps eas Dii retinuerint formas, quas id temporis adsumpserant. Eandem tradit Diodorus Siculus Biblioth. 1. qui præterea alias complures addit, à veritate

rci

rei propius remotas. vid. cap. 86. 87. & seqq. ubi eas eleganter & abunde exponit, ne alibi quærere necesse sit. Videtis & Plin. xxviii. 10. Philon. Iud. de decalog. & infinitos alios. Egregiè Athanasius orat. contra Idolat. *Quàm aliam diis, ait, sculptores indidere formam, quàm virorum & sèminarum rerumque adhuc inferiorum, nimirum brutorum, animantium, avium cujuslibet generis, quadrupedum partim cicurum, partim indomitaram, reptilium, & quidquid vel terra vel mare aut universa aquarum natura producit. In feras n. indomitasque libidines, & affectus dejecti mortales, nihilque nisi voluptates & carnis concupiscencias ob oculos ponentes, prout brutis illis rebus irrationalibusque mentem occupant, ita in Bruta pecudumque species imaginem numinis contulerunt, pro multiplici diversitate suorum affectuum numinum formas configurantes. Quidquid itaque nec ad humanam nec ad Brutorum formam factum est, neque statua aut simulacrum vocari recte potest. Quamobrem hastas & stipites, & informes lapides, aliosque id genus ἀμόρφους θεοὺς, quos coluit cæca gentilitas, sæpè quamvis impiè Deos, at nunquam nisi valde ἀνυπόθετα simulacra vel statuas vocari videmus. Erant quidem aliæ Egyptiacorum Deorum statuæ monstruosæ diversorum animalium membris in unius simulacri figuram habitumque commixtis. De quibus I. uctian. ante loco adducto. Si in Egyptum profisciscaris, ibi demum, ibi videbis permulta religiosa planèque cælo digna: puta Iovem arietino vultu, Mercurium illum optimum facie caninâ. Sed quas ad harum alterutram classẽ, haud absurde referre possis, sive ex membrorum principatu, sive ex Deorum ipsorum natura, aut consilio. τῶν θεοποιῶν τῶν id ipsum æstimare mavelis.*

CAPUT III.

De statuis Astrologicis. Vnde illa vanitas. σιχηδὸν μολυβδοῖ. Statua Magica alia. Quid virium creditum eas habere. Forma earundem. Quibus modis procurata per eas maleficia. Simulacra cur multi secum circumgestarint. Statua fatales urbium & populorum. Arte interdum & industriâ hominum procuratus in statuis motus. Ἀντίμολογος varia. Νόμος ἰσχυρὸς. Sonus arte itidem nonnunquam elicitus.

Fuit & præter vulgares has statuas aliud genus quod haud ineptè forsàn ab effectu prodigiosum appellaverimus. Quo in genere

genere primum locum tenent statuae *Astrologicae*. *Tenentur* Græci dicunt, certa quadam arte ita formatae, ut ad incantationes & miranda opera permulta vim magnam habere à vitiis & superstitiosis, dæmonumque illusionē vexatis hominibus crederentur. In quarum confectioe & usu observabant Magi, ut dies horasque idoneas eligerent, cœlumque & stellarum cursus inspicere, coque illas attemperarent, haud aliter illas cœlestis influentiae capaces fieri arbitrantur. Veteres enim Magi, hoc tamquam immoto fundamento usi sunt, quod crederent cœlestium corporum & terrestrium *συμπέφυκτον* quandam naturalem & concordiam esse tam arctam, ut quicquid per imagines & characteres ipsi perficerent, id proficisci ex virtute quadam imaginibus illis communicatā ab astris, quæ huc advocabant, planè sibi persuasum haberent. Psellus ubi exponit λόγος Ζαγγελώπου hac de re sic loquitur. *Magis autem rationes sic constituunt à summis potestatibus, & à terrenis materiis. Compati ajunt, supra inferis & præsertim sublimaria.* In quam sententiam multi illustres Philosophi descendere, Ptolomæus, Aphrodisæus, Porphyrius aliique Platonici. Et recentiores, Pomponatius, Mizaldus, Ficinus, qui fabricationem illam imaginum planetariam ex Plotino & Arabibus tradidit in lib. de vita cœlitis producenda. Hanc tamen Insaniam precipuè insaniebant Arabes & Ægyptii, ut hoc de illis testatur & totam hanc rem clarè aperit ipse Marsilius Ficinus, libro memorato, c. 20. *Arabes, inquit, & Ægyptii, statuis & Imaginibus attribunt, arte Astronomica & Magica fabricatis, ut spiritus stellarum in eis includi puerit. Spiritus autem stellarum intelligunt, alii quidem mirabiles cœlestium vires, alii verò Dæmones, etiam stelle hujus illiusve pedisequas. Spiritus igitur stellarum, qualescunque sint, inferi statuis & imaginibus arbitrantur, non aliter ac Dæmones solent humana nonnunquam corpora occupare, perque illa loqui. Sicut itaque quadam per imagines facere stellarum Spiritus arbitrantur. Ex quibus nec intelligere, quid sibi velint illæ stellæ, quas hæc ratio in Obeliscis Ægyptiis videbis prope statuas has astrales includi, appo-*
sito simul altari, quod in Obelisco Romano, quem Innocentius X. ante hos sex septemve plus minus annos restitui, & in medio Circi Agonalis erigi curavit, deprehendes. Ut nimirum indicetur simulacra ista vim suam omnem & potestatem ab Astris haurire, & astrologicā arte, ritibusque sacris, quos altaris forma
apposita

proposita indicat, consecrari debere, quo vitalis influxus, per astra, & Genios astrales in illa derivetur, ut latius id ostendit in hoc ipso Obelisco Pamphilio, ille Ægyptiæ Hierosophiæ sacerdos summus Athanasius Kirckerus.

Appellabantur verò à Græcis artifices talium *εἰκονοποιῖ*, *εἰκόνες* enim quanquam Græcè sit Elementum, eo tamen utuntur Astrologi pro imagine seu forma aliqua certa, ut cum *εἰκονία εἰκῆ*, Imagines cœlestes dicunt. Erant porro aliæ quædam statuar, vel potius statunculæ sive imagines per certos ritus & carminum admurmurationes à Magis ita præparatæ, ut similiter mirabiles ederent effectus. Apud Horat. Epod. lib. Oda ult. ita Canidia Saga. *Movere cereas imagines;*

Vt & ipse nosti, curiosius, & polo

Deripere lunam versibus possum meis.

utrebantur verò iis Magi ad Defixiones seu Devotiones partim hostiles. Nam putabantur posse cruciatus morbosque immittere quibus libéret, & mortem inducere. Partim benignas, cum crederentur morbos curare, insidias avertere, adversus inimicos, valere, & futura prædicere. Partim Eroticas sive amatorias, quibus amorem conciliarent, cogerentque eo furere & ardere devotos, & quæ sunt ejus generis alia fermè incredibilia. In earū numero forte censenda est illa Pelichi apud Lucianum Philopseude, quæ morbos immittere & abigere potuisse dicitur. *Novi ego*, inquit Eucrates, *quantum valeat, hæc quam tu rides statua; Annon ejusdem esse putas immittere febres in quos volueris, quandoquidem potis est ejicere?* Item illæ de quibus narrat Gagyvinus l. v. i. in vita Philippi Huttini. Vxor enim Enguerrani cujusdam, Quæstoris Gallici, qui ærarium expilaverat, cum de mariti jam in carcerem compacti salute desperaret, ad magicas artes conversa, Pavioto quodam malefico & Clauda muliere ad id facinus opem ferentibus, cerea quædam simulacra ad Regis Ludovici Huttini & Caroli Vallesiensis formam dæmoniaca arte confici curavit, qua languentium speciem præ se ferrent. Ad horum similitudinem, nisi mala fors prodita fuisset, Rex ipse & Carolus conficiendi macie sensim erant, ex definita ad tempus morte consumendi. Insidiis resistere, & futura prædicere putabatur illa Neronis imaguncula apud Suetonium. Nerone. Cap. l. v. i. *Idunculam puellatens cum quasi remedium insidiarum à plebejo quodam & ignoto, munerè*

muneri accepiſſet deteſtâ conſeſſim conjuratione pro ſummonumine triniſque in die ſacrificiis colere perſeveravit : Volebatque credi monitione ejus futura prænoſcere. Pro imagine amatoria accipi Æneâ illam effigiem poſſe, de quâ Virgil. Æneid. 1 v.

Effigiemque thoro locat, haud ignara futuri.

non dubitat, ad illum locum Aſcenſus. Nam cum Didoni ſententia ſtare perſidum Æneâ amorem morte ſuâ vindicare, ut ſollicitudinem Annæ ſororis falleret, artibus magicis ſimulabat ſe Æneam ad ſe allicere velle. Inter Philtra igitur illa & αἰνύματα, quæ ibi recensentur, mentio fit effigiei Æneâ. Quanquam non ignorem in alium quoque ſenſum hæc trahi à Servio. Fiebant verò iſthæc ſimulacra ex omni quidem, ſed potiffimum vili materia, limo, luto, argilla, lana, cera, ligno, ut ex ſequentibus authorum locis patebit. Eamque Magi ſuperſtitioſa ſollicitudine exquirebant, ne fortuitò oblatam in hoc valuiffe putes; & ſedulò curabant, ut occultâ fabricâ, quicquid molirentur, fieret. Apulejo Magiæ criminis accusato ab adverſariis tale quid obiectum ipſe in Apologia meminit. *Vnde etiam, ait, crimen ab illis, cum Pudentilla literas legerent, de cujuſdam figilli Fabricatione prolatum eſt, quod me ajunt ad Magica maleſcia, occultâ fabricâ, ligno exquisitiſſimo comparafſe.* Formam autem ſimilem fecêre, ſi poterant, iis, quos deſigere volebant. Ioh. Salisberienſis lib. 1. cap. 11. *vulticoli ſunt ita pro vultricolis legendum cenſet.* Mart. Delrio. & quidem rectè, *qui ad affectus hominum immutandos, in molliori materia, cerâ vel fortè limo, eorum quos pervertere nituntur, effigies exprimunt.* Niſi quod ſpeciem ipſis dederint ad horrorem plerumque, ut horrendæ arti convenit, compositam; pro ratione ſcilicet ac modo mali, quod accelerare cuiquam vellent. Apulejus loco memorato. *Tertium mendacium, inquit, veſtrum fuit, macilentam vel omninò eviſceratam formam divi cada-veris fabricatam prorfus horribilem & larvalem. Quod ſi compertum habebatis aded evidens ſignum Magiæ, cur mihi, ut exhiberem, non denunciaſtis?* Cum itaque lædere quemquam cuperent, variis modis, ipſas imagines affligebant, certi cadem tormenta, tabern, interitum eos manere, quorum in imaginibus iſthæc designarentur. Interdum namque eas malefici leguntur acubus pupugiſſe. Ovidius Epift. Hipsy-peles, de Medcâ.

Devovet abſentes ſimulacraque cerea fingit,

Et miserum tenues in jecur urget acus.

Interdum si mollior imaginis esset materies, durasse, si fluidior, liquasse igni. Virgilius Pharmaceutria. de statuis argillaceis & cercis.

Limus ut hic durefcit, & hac ut cera liquefcit.

Vno eodemque igni, nostro sic Daphnis amore.

Et Horat. Sermon. lib. 1. sat. 8. de cerca imagine, quàm igni Saga admovit, *Quid memorem, inquit, quo passo*

Imagine cerea

Largior arserit ignis?

Sic de Pavioto Mago, præter ea, quæ de eo ex Gagvino jammodò attulimus, refert Paulus Æmilius. lib. v 1 1 1, de rebus gestis Francorum quod simulacrum cereum Regis, levi igni admove-rit, ut eo paulatim liquefcente, perinde sensim ac lenta tabe Rex deperiret. Nonnunquam produntur in similes usus vinxisse compedibus imagines, & clavis earum corda, brachia, crura, ac totum denique corpus transfixisse. Exemplum qui volet, petat ex Nicetâ Choniate de Arone Mago. Item ex Martino Delrio Disquis. Magic. lib. 1 1 1. part. 1. Quæst. 3. Sect. 4. & 5. Piget enim amplius horrenda hæc Magorum arcana scrutari. Quod hæc adduxerimus, ideo factum est, ne, quod sciri honestè & piè de hoc statuarum genere posset, intactum à nobis præteriretur. Peculiare tamen est, quod adhuc notandum occurrit, nempe quod aliquando, non solum ejus, quem infestare vellent, sed & suam una fingerent imaginem, apponerentque Magi, attamen habitu & forma tali, unde malum timeres. Apud Horatium laudato loco, in apparatu Sagarum Canidiæ & Saganæ, duarum fit statuarum mentio, quarum una, Cerea videlicet, supplex parva, & miserabilis, tanquam datura poenas referret maleficio imbuendum: Altera verò lanca major & potentior, Magæ in affligenda altera vices sustineret. Sic enim ibi Poëta.

Lanca & effigies erat altera Cerea: major

Lanca, quæ pœnis compesceret inferiorem.

Cerea suppliciter stabat servilibus utque

Iam peritura, modis.

Interim & sigilla Deorum nonnunquam ad Magicas has vanitates usurpata accipimus. De Mercurii sigillo, quo in aqua conspecto puer vaticinabatur, Apulei itidem in Apolog. testimonium

nium habemus. Memini, inquit, apud Varronem Philosophum, virum accuratissimè doctum atque eruditum, cum alia hujusmodi, tum hoc etiam legere, Tralibus de eventu Mithridatici belli magica perconsatione consulentibus, puerum in aqua simulacrum Mercurii contemplantem, quæ futura erant, sexaginta versibus cecinisse. Cæterum ex hac impia superstitione fluxisse & illum morem credendum est, quod multi simulacra Numinum, à quibus opis quid expectarent, secum, quacunque irent, circumtulerint. Quemadmodum de C. Julio Cæsare Venerem armatam circumgestante apud Dionem legimus. lib. x l i i i. Omnino enim Venerem colebat, à quâ se etiam formæ quandam venustatem habere, persuadere omnibus nitebatur. Idem Sculptam Veneris armatæ imaginem gestabat eaque tesserâ in rebus summis plerumque utebatur. Similiter de seipso Apulejus Apologia. Nam morem mihi habeo, quoquo eam, simulacrum alicujus Dei inter libellos conditum gestare. Et fuerunt illa exigua & brevia, quo circumferri facilius possent, cujusmodi erat illud Asclepiadis Philosophi, de quo Marcellin. lib. x x i i. memorat, ipsum nimirum Deæ cælestis argenteum breve figmentum, quocunque ibat secum solitum efferre. Nec Deorum solum, sed hominum etiam, utpote Divorum & Heroum imagines ad hos usus gestatæ leguntur, ut à Macrianorum familiâ Alexandri Magni imago. Trebellius Pollio in Quieto, uno ex x x x. Tyrannis. Videtur mihi non prætereundum de Macrianorum familia, quæ hodièque floret, id dicere, quod speciale semper habuerunt. Alexandrum Magnum Macedonem viri in auro & argenteo, mulieres in reticulis & dextrocheriis, & in annulis, in omni ornamentorum genere exsculptum semper habuerunt; eo usque ut tunica & limbi, & penule matronales in familia ejus hodièque sint, quæ Alexandri effigiem deliciis variantibus monstrent. Vidimus proximè Cornelium Macrum in eadem familiâ virum, cum canam in templo Herculis daret, pateram Elebrinam, quæ in medio vultum Alexandri haberet, & in circuitu omnem historiam contineret, Signis brevibus & minutulis Pontifici propinare; quam quidem circumferri ad omnes sanillius viri cupidissimos jussit. Quod idcirco posui, quia dicuntur juvare in omni actu suo, qui Alexandrum expressum vel auro gestitant, vel argento. Ad prodigiosum hoc statuarum genus, de quo dicere incepimus, referri poterunt & fatales illæ, quibus populorum urbiumque salus aut interitus accepto relatus, arque à quibus insignium cladium & Victoriarum auguria haud rarò sumpta leguntur.

leguntur. Hujus generis erat Palladium, hoc est, Imago Palladis cœlo primū delapsa & deinde Trojâ Romam adveſta, quâ ſalvâ, Roma ipſa ſalva futura credebatur. Cic. Phil. xi. *Qui, inquit, Brutum intelligens, ita conſervandus eſt, ut id ſignum, quod de cœlo delapſum Veſtæ cuſtodiis continetur, quo ſalvo, ſalvi ſumus futuri.* Et Cedrenus Comp. Hiſt. p. 107. *Ajunt, inquit, Palladium nefandis quibuſdam Dæmonum conſecrationibus arcaniſq; ritibus dedicatum, ea vi fuiſe, ut urbem in qua eſſet, inexpugnabilem conſervaret.* Quare Fatale Livio l. xxvi. 1. Floro. l. 2. Secretum & Lucono. l. ix. Memorabile imperii pignus appellatur. Similem conſervandę Civitatis Conſtantinopolitanę vim habere Conſtâtino juniore credebatur ſua quadam ipſius ſtatua, in quâ partem crucis Chriſti condidit. Paullus Diacon. hiſt. Miſcel. x. 15. *Salvatoris crucis partem quidem aliquem filio diſtribuit, quam Conſtantine ſuſcipiens, & credens ſalvari civitatem, ubi hæc particula ſervaretur, in ſua ſtatua, ſicut fertur, in foro Conſtantini poſitam, ſuper columnam Porphyriticam devotè condidit.* Inter ſatelles, quarū memoria multis authoribus prodita eſt, hoc obſervare licet, quod fuerint quidem multæ earū diu ante fabricatæ in uſus vulgares, ſed quibus poſtmodum abuti iuceperint Magi, Dæmone nimirum ipſas ad maleficii inſtrumentū deſtinante. Ejus generis fuerunt Conſtantinopoli duæ illæ muliebres ſtatue, ex quarum ſitu & conditione belli Pannonici fortunam cæca ſuperſtitione ſcīnatus reputavit Manuel Comnenus. Rem ita refert Nicetas Choniates Ann. v. *Dum copie contrahuntur, audit Manuel, duarum muliebrium ænearum ſtatuarum, quæ in Occidentali fornice fori Conſtantini ſitæ ſint, alteram, quæ Hungariſſa dicatur, erectam ſtare, alteram nomine Romanam, vetuſtate collapſam eſſe. Quo intellecto ſtatim illam dejecit, hanc repoſuit; ea ſtatuarum mutatione, ſe fortunam etiam gentis utriusque mudaturum ratus, & rem Romanam erecturum, Hungaricam depreſſurum.* Talis erat ſtatua, ut refert ex Cedreno Zonaras Ann. xii. *ex qua hoſtium ſuorum fortem Theophilus imperator, curante Ianne Patriarcha Mago, prævidit. Etenim aliquando, ait, quam infida atq; ſæva quedam gens tribus duſtoribus uſa Romanam deſtinationem infeſtaret, eaque res Theophilum, uti par erat, ſollicitum teperet, Iannes enim, dimiſſâ animi egritudine, optimè de rebus ſperare juſſit, modo ipſius conſilio parere vellet. Conſilium autem tale erat; Inter æreas ſtatuas, quæ erant in Euripo Circi, ſtatua quedam extare ferebatur triceps. Tres ergo malleos æreos fabricari jubebat Iannes, eoſque tradi viris manibus validis, qui conſtituta noctis hora ſecum ad ſtatuum illam*

accederent, iisque cum ipse mandasset, capita fortiter ferirent, dum ea veluti uno ictu atque impulsu in terram deciderent. Gratum hoc consilium Imperatori fuit. Ergo magna jam parte noctis exactâ, cum viris istis patriarcha (qui ne agnosceretur, profano habitu se induerat) ad statuam venit, magicoque carmine recitato, iisque robore, quod inerat statuae, adempto, viros omni vi percutere capita statuae jubet. Eorum duo validissimis et his duo capita statuae decusserunt; tertius remissius aliquantulo feriens inclinavit quidem, non tamen à corpore totum avellit caput. Eodem modo cum gentis ejus ducibus actum fuit. Nam seditione coactâ, atque eâ in pugnam intestinam evadente, duo de ducibus ceciderunt. Tertius vulnus accepit, sed non lethale, nihilominus tamen reigerenda eo facto inutili, gens ea viribus suis destituta domum rediit. Fortè ac caliter judicandum est, de statuis illis argenteis, quas adversus Barbarorum incursum in confiniis Thraciæ & Illyrii positas & sub Constantio Imp. repertas tradit Olympiodorus apud Phorium Cod. lxx. Plura id genus exempla, qui volet, passim reperiet, apud Zonaram, Nicetam, Philonem Iudæum & alios. Vide & Majoli Dies Canicul. Tom. i. colloq. 2. de Vaticiniis. itemque El. Schedium de Dis Germanis. Syngramm. i. cap. 31. Multa præterea prodigia in statuis accidisse leguntur, sed quæ, si modo omnia acciderint casu quodam potius, aut immediato Dæmonum impulsu, quàm Astrologorum artibus aut Magorum carminibus provocata contigerint. Pleni sunt exemplis, omnes prout veterum Annales, ut locutæ fuerint statuae, ut lacrimas fuderint, ut sudarint, ut sese ob injurias ultæ fuerint, ut sese varia ratione moverint, atque alia cum naturæ viventis, tum artis opera miraculose peregerint. Adferunt inquit, Plutarchus Camillo cap. x. Sæpe simulacra sudasse, aliquandò gemitus reddidisse, visque etiam advertisse, & nichilata esse. Sed ad eò vulgata hæc res est, ut exempla adducere planè supervacaneum sit. Cum illud multi alii veterum & recentiorum abundè satis præstiterint. Imprimis Cicer. de divinatione. & Iul. Obseq. de prodigiis, itemque Polydorus Virgil. in tribus suis argumenti ejusdem libris. Illud ergo forsan operæ præcium fuerit, dum hæc in consideratione hæremus, si ostendamus talia non raro ab arte & industria humanâ fieri in statuis solere, quæ ad miraculi naturam accedunt quàm proximè. Cujusmodi ars *ἡ μαγική* est dicta Heroni & Pappo. Consistit autem totum hoc

hoc in duabus rebus præcipuè, *Motu & Sono vel Locutione*. *Mechanisma*, inquit, Cassiodorus. i. variat. 45. *Facit muta cantare, insensata vivere, immobilia moveri*. Inter ea, quæ ab authoribus produntur, motum habuisse, primas tenent Dædali statux, quas eo artificio fabricavit, ut huc atque illuc discurrere viderentur. Quoniam sunt, qui aliter hoc intellectum volunt, æmpe cum statuas haberent ante Dædalum ἀκρόας, ἀπόδας, & ἀομιγύτες, illum postea pedes, manus & oculos addidisse, vel crura sejunxisse, ut ingredi & vivere viderentur. Quod ipsum sentire etiam videtur Diodorus Sicul. Biblioth. i v. 78. *Statuarum*, inquit, *Dædalia* constructio fuit, ut visum & incoßum, dotumque corporis habuum in vivis animantibus referrent. Quia enim primus oculorum obtutum, pedumque gressum, & manuum porrectum in statuis expresserat, merito in omnium admirationem incurrit. Nam qui præcesserant ipsum artifices, nichil antibus oculis, demissis manibus & congelatinatis eum lateribus simulacra fecerant. Et assentit Palæphatus. De Incredibilib. nisi quod plus aliquantò dicat. Se videlicet putare Dædali simulacra, ἀνθερίνητα dicta, non quod in iis primus Dædalus pedes disjunxerit, manus à reliquo corpore seceverit, ac digitis distinxerit, quod Tzetzes quoque addit in versibus Politicis; sed quod uno pede extra lineam alterius elato & ad gradum promotò, ea finxerit. Ita enim ille ex interpretatione Phasianini. Illud etiam de Dædalo narrans, quod statuas per se ambulantes fabrefaciebat. Ire verò sua sponte statuas impossibile mihi sanè videtur; verum autem hoc habeo. Quicumque tunc temporis statuas virorum statuarii faciebant, imaginesq; exornabant, junctos adnatosq; corpori pedes, quibus inniserentur habentes, viriles statuas faciebant. Dædalus verò ipse uno pede tantum elaso sese vertètes statuas formabat. Vbi male tamen redditù illud sese vertentes statuas. Cum in Græco sit διαβιβητός, id est sejunctus. Sed quicquid sit, re ipsa tamen se movisse non est dubium, ut mox ostendemus. Et sanè hoc proverbium τὴν Δαίδαλον ποιήματα ad ἀνθερίνητα operù referunt περιμύθοι. Quamvis nec malè usurpetur ad significanda simul ea, quæ affabre & mirabili quodam artificio fiunt. Harpocrat. Δαίδαλον ποιήματα. Ἐπὶ τῶν ἀνθερίνητων τῶν τέχνης. Trāsitq; deinceps ea appellatio ad animi facultates bonas æquè ac pravas notandas. λογιδαῖδοι quippe à Græcis orationis poliendæ artifices vocantur, & Circen Virgilius Dædalum appellat, quod arte magicâ homines in bestias mutaret. De spon-

taneo itaque statuarum motu accipio, quod Plato Dædali signa vinciri pedibus solita dixit, ne aufugerent; in Menone. Quoniam illa quoque ni revincta fuerint, discedunt atq; aufugiunt, si vincula sint, consistunt. Quid tum postea? Si quod ex illius operibus solutum possideas, haudquaquam magno æstimandum, perinde quasi servum possideas fugitivum (neque enim apud te manet) si autem vinculum, id magno æstimandum sit. Item quod de Rhodiorum simulacris ad xviii. Iliad. narrat Eustathius Homeri interpretes. Verba ejus sunt: *ὁ δὲ ἐν αἰόλεσσιν ἐξιδέσμευεν αὐτὰ, ἵνα δῆθεν μὴ κινήσιντα φύγον.* Horum etiam Dædalæorum meminit Aristoteles. Polit. 1. 3. Et enim, inquit, si fieri posset, ut unumquodque instrumentum vel iussum, vel per se præsentiens, suum opus perageret, quemadmodum ajunt Dædali statuas facere, & Vulcani tripodes (quos Poëta scribit ultro in certamen divinum proditisse) itidem & pectines per se tenerent, & plectra cithara canerent, haudquaquam opus haberent, neque archibetti ministri, neque Domini servi. Quo in loco philosophus hæc duo conjungit, Dædali statuas, & Vulcani tripodes, quos ex Homeri Iliad. xviii. adducit. Illos ibi poëta dicit suppositis aureis rotulis potuisse sponte suâ in templum itare, domumque rursus redire. Cur verò in templum destinaretur eorum gressus, ignorare non possunt, qui veterum sacrificiorum ritus & instrumenta observarunt, aut alias didicere ornatus gratia, præter alia ἀναθήματα, ejusmodi quoque vasa Deorum templis dicari, & ad parietes suspendi solere, ut ad hunc poëtæ locum id etiam observat Spondanus. Sed quia hæc aliò spectant, in viam redeamus. Appellabantur hæc opera αὐτόματα, quæ venit Politian. Miscell. Cent. 1. Cap. 97. *Vlronea* vel *Sponalia*. Namque ita fabricabantur, ut sua sponte efficere quippiam viderentur. Qualia fuisse in Hyarbæ Gymnosophilæ convivio, narrat in vita Apollon. Tyanei. Philostratus. Aureos enim ibi pincernas, & structores convivis operam præstitisse dicit. Tales item fuere illæ Metelli victoriæ, quæ motu artificioso currentibus instrumentis trophæa & coronas gestabant, quarum meminit Plutarch. Sert. C. xxxv. Vnde verò hic motus? A tribus præcipuè observatum. *Neryis*, seu *fidiculis*, *Naturali vi magnetis ad movendum ferrum*, & *volubili nura argenti vivi*; singula breviter consideremus. Simulacra quæ certis fidiculis nervisque inter se, in hanc illamve par-

tem quadam cum venustate ultrò movebantur, Νόστος παύε
 fuere dicta, à græco Νόστος *nervus*, & Νόστος παύει, qui illa ad
 motum dirigebant. Aristot. de mundo, ut eum locum transtulit
 Apulejus. *Qui in ligneolis hominum figuris gestus movent, quando
 flum. membri quod agitari solet, traxerint, torquebitur Cervix, nu-
 tabit caput, oculi vibrabunt, manus ad ministerium præsto erunt, nec
 invenisse totus videbitur vivere.* Ejusmodi simulacra αὐτομάτως
 circumtulere gesticulatores circumforanei, ut iis ostensis, lu-
 trum aliquod ab imperito vulgo emungerent. Meminit Xeno-
 phon. in Sympos. Socrates cum quendam ex hoc genere lu-
 dionum interrogasset, ob quam causam se efferret, Respon-
 sum tulit. *Propter homines stultos.* Nam illi quod spectent ima-
 gunculas meas, quæ fidiculis sentæ moventur, me alunt. Hujus
 generis erat & larva illa argentea apud Petronium, quæ sic
 facta erat, ut articuli ejus vertebræque locatæ in omnem par-
 tem flecterentur. Hic verò motus simulacrorum fuit lentus &
 quasi fluens. Vnde mollium hominum incessum, ad quosdam
 velut numeros compositum statuarum motum dicit. Ambro-
 sius. Offic. I. 10. *Sunt etiam; inquit, qui sensim ambulando imi-
 tantur histrionios gestus, & quasi quadam fercula pomparum, & sta-
 tuarum motus nutantium, ut quotiescunque gradum transferunt, mo-
 dulos quosdam observare videantur.* Ne in his justò prolixiores si-
 mus, juvabit digito solum monstrasse Architæ columbā vol-
 atilem ap. Gell. noct. Attic. x. 12. Aquilam ligneam, quæ
 Imperatorem Norimbergam ingressurum in arce subvolavit,
 usque ad portam præcedens, & muscam ferream volatilem, re-
 centiora inventa ap. Sallust. de Barts. Septiman. Divin. die
 Sexto.

Motum etiam, dixi, nonnullis simulacris *natura Magnetice
 arcanum* conciliavit. De simulacris Martis & Veneris, ita fabri-
 catis ut mutuis sese amplexibus implicarent, ineminit Claudian.
 in Epigram. de Magnete. Erat enim Mars ex ferro, & Venus
 ex Magnete facta.

*Cytherea maritum, inquit,
 Sponte rapit, cælique theros imitata priores
 Pectora lascivo flatu Marvortia necit,
 Et tantum suspendit onus, galeæque lacertos
 Implicat, & vivis totum complexibus ambit.*

Solebant alioquin illas statuas junctim locare. Nam in adiutempli Martis Vltoris ante fores ab utroque latere stabant. Ovid. 2. Trist.

Stat Venus Vltori juncta viro, ante fores.

De simulacro Solis apud Alexandrinos Ruffinus hist. Ecclesiast. 11. 23. hoc prodit. Signum Solis ex ferro subtilissimo manu artificis fuerat fabricatum, ut lapis, cujus naturam ferrum ad se trahere diximus, desuper in laquearibus fixus, cum temperatè sub ipso radi ad libram fuisset possum simulacrum, & vi naturali ad se rapere ferrum, assurrexisse populo simulacrum, & aëre pendere videretur. Quo in loco, pro assurrexisse populo simulacrum. Et prisca editis legi debere assurrexisse paululum Simulacrum monstrat C. Barth. Advers. 1 v. 15. quia non populo, sed Serapidi assurgebat discessurus Phœbus. Ferè tale erat ferreum Arsinoës simulacrum, quod ad tractum magnetis adscendere artifex voluit, ut deinceps in aëre vacuo penderet de quo Plin. xxxiv. 14. Eodem lapide Dinocrates architectus Alexandria Arsinoës templum concamerare inchoaverat, ut in eo simulacrum ejus è ferro pendere in aëre videretur. Intercessit mors & ipsius & Ptolomei, qui id sorori suæ jusserat fieri. Quod tamen consummatum fuisse vult. Ausonius. Idyll. 111. ubi ait.

Arsinoën Pharii suspendit in aëre templi.

De Argento viro infuso testatur Dædali illa Venus lignea. de qua Aristoteles 1. de Anima, Philippus Comicus, inquit, Dædalum aut ligneam Venerem consecisse, quæ motu movebatur argenti vivi, quod in illam infuderat. Alterum quod dixi mirandum in arte sonus est, aut imitamentum quoddam vocis Humanæ, vel Brutorum. Mirandum, inquam, cum statuae nihil magis conveniat, quàm tacere; Vnde statuae silentium in Proverbium abiit. Horat. lib. 11. Epist. 2.

Statua taciturnius exit.

Vbi poëta de eo loquitur, qui postquam septem annos Athenis in summo otio & quiete manserat, non tamen aptum aliquod laudeque dignum carmen didicisset pangere; sed sileret potius, tanquam muta statua, ut ita, hoc ipsum jure non videretur posse ab ipso Horatio exigi, qui inter strepitum urbis Romæ diurnum nocturnumque viveret: Carmina enim bona non turbam sed solitudinem requirunt, Sed ad rem. De Memnonis vocali

vocali statua, quæ Thebis erat, notat ad Dionysium Afrum Eustathius, quod per Machinam quandam sonum, quem arte Magica plerique alii Scriptores procuratum tradunt, ediderit. Licet huc aliquid, spero, etiam ex ceteriore ævo arcescere. Albertus Magnus, quod ex fide Sim. Majol. Canic. dierum. Tom. 1. colloq. refero, ut & alii prodidere, statuam construxit, quæ libramētis quibusdam, rotis atque aliis machinis intra latētib; peritissimè compositis, linguam quādam ratione & disciplina moventibus articulata verba pronunciavit. Hanc statuam cum Thomas Aquinas ab Alberto missus in cubiculum, ubi illa latebat, audisset verba adēd articulatè pronunciare, perterrefactus fuisse contrivit, ac postea interrogatus, cum respondisset se statuam confregisse, Dixit Albertus, Opus 30 annorum destruxisti. Id tamen ut vanum commentum rejicit Delrio, aut, si tale quid contigerit, ad authorem *κακὸς πλοῦς* Diabolum refert. Nihilominus, quod sonus aut sermo, etiamnum per tubum plumbeum fieri possit, docet. 1. Baptist. Porta. Magiæ Natur. xv 1. 12. & xx 1 x. 1. Ut hoc etiam per tubum cochleatum præstari posse, demonstrat Athanasius Kircherus, in Arte magna Consoni & Dissoni. lib. 1 x. parte 1 v. cap. 4. Leonum simulacra rugire audiit Luitprandus Ticinensis Diaconus Constantinopoli apud Constatinum Imperatorem, quando Berengarii nomine apud eum legatione fungeretur. Anno Domini 950. ut ipse testatur lib. v 1. cap. 2. Avium quoque simulacra, quælibet pro specie sua vocibus obstrepentia audisse se idem ibidem fatetur. Cassiodorus allato paulò ante loco hoc genus multa quæ beneficio Matheseos perfecta, sonum ediderint, recenset. *Metalla, inquit, mugiunt Diomedis in ære grues buccinant, æneus anguis insibilat, aves simulate fistinnunt, & quæ propriam vocem nesciunt, ab ære dulcedinem probantur emittere cantilene.* Sed non rara aut insolens hæc res. Novere omnes, qui Principum aut Opulentiorum hominum per Italiam & Galliam, aliasque florentiores Europæ provincias, hortensia rura & deliciosos fontes oculis lustravere. De Hortis Tiburtinis Hippoliti Estensis Ant. Muræus in Tibure suo.

Ecce novus procul alituum concentus ad aures
Fertur, & insolita mentem dulcedine tangit.
Adspicio, & gressum propius fero, corpora cerno

Parva ex ære avium; æratisque nitentia ramis
Dædala quævis variam, tribuit solertia vocem.

Id quod de aliis cujuscvis animantium generis simulacris similiter intelligendum est.

CAPUT IV.

Vulgarium statuarum quis usus, per singula genera stricte ostensum. Originem primæ cultus simulacrorum unde? Statuas inhabitare Dii, indeque identidem exire crediti. A Græci cultus statuarum ad Romanos translatus. Dionysius Halicarnass. cum Varrone & Plutarcho conciliatus. Brutorum signa facta variis de causis. Ea adstructa testimoniis & exemplis. Statue multiformes. Bruta in sepulchris. Leonum signa cur ad templorum fores Egyptii, & ad fontium ora Græci ac Romani statuerint, quaesitum? Sphinges quare sitidem ante templa posita apud Egyptios?

Antequam ad rem ipsam progrediar, adhuc non nihil hic loci, quantum fas videbitur, de vulgarium statuarum usu in genere præmittendum est. Fuit is multiplex. Nos hic potissimum cum spectamus, prout erat vel *Proprium Singularum* vel *omni Statuarum generi communis*. Quem proprium habuerint statuæ hominum, ut nimirum essent præmia virtutum, & quæ reliqua sunt, ex sequentibus luculenter, ut spero, constabit. Deorum vero simulacra cultus & venerationis causa potissimum fiebant. Occasionem præbuere defunctorum imagines, quæ Civilis honoris causa primum erectæ, postmodum religiosè haberi cœpere, tantum augescente indies cultu, ut tandem planè in superstitionem degeneraret. Tantum quippe valuit, aut *privatus affectus* in propinquos & necessitudines fatis sanctas. Auth. libri Sapient. Cap. xiv. Acerbo, inquit, luctu vexatus pater, cum filii citò sublatis imaginem fecisset, hominem tunc quidem ut mortuum, nunc vero ut Deum affectu honoribus, & subditiis mysteria sacrificiaque tradidit. Confidentius nomen & authorem Nimrodum citat Christianus Poëta Marius Victor. lib. i i i, ubi ait,

Nam cum patris unica proles
Spem generis leibo secum traxisset acerbo,
Infelix, Nimrod lacrimas noctesque diesque

Conti.

*Continuans, hebesique trahens plangore querelas
Dum furit, & raptum quærit per singula natum
Effictâ mæstum solatur imagine luctum.*

Et deinceps.

*Tum protinus omnes
Amplexæ gentes scelus hoc, crimenque secutæ
Pro Diis quæque suis caros habuere parentes.*

Fulgentius Mytholog. 1. ex Diophanti antiqq. Syrophanem quendam Ægyptium ejus rei authorem prodit. Georgius Cedrenus in Synopsi Histor. originem statuarum Sarucho, Abrahami proavo tribuit. *Primus Saruch*, inquit, *eos qui aliquid ex virtute gessissent memoria dignum, statuis honoravit.* A quo didicit fortassis Thare Pater Abrahami, de quo idem ait. *Erat statuarius è ligno & lapide Deos fingens.* Quod scriptor Græcus ab Eusebio & Epiphanio videtur mutuatus fuisse, quorum hic in Panario dicit Thare primum fuisse *πλερὸν καὶ πλωρόν* id est primum fictorem, ex luto, quæ antiquissima erat statuarum materies. Ille in Chronico tradit primum Saruch *ειδωλοποιόν* induxisse. ut observavit Iohan. Menochius de Repub. Hebr. lib. vii. cap. 3. & ante eum præter alios, Elias Schedius de Diis Germ. Syngram. 1. cap. 3. & 11. vide etiam hac de re Suidam in *Ζεῦς*. Sed quicquid de authore sit, de re omnes idem sentiunt. Aut *publicus populorum favor erga principes Regesque suos.* Sic etenim honorandos eos censebant, qui aut conditu urbium, aut aliis ingentibus benefactis honestam laudatamque famam apud homines meruere, donec superstitionis quædam adulatio, aut inconsulta simplicitas honorem in religionem verteret. Id docent præter profanos scriptores, cuncti ferè patres, imprimis Lactantius, Eusebius, Athanasius, Augustinus, Theodoretus, & disertè Cyprianus de Idolol. vanitat. libello, ubi ait. *Reges olim fuerunt, qui ob regalem memoriam coli apud suos postmodum etiam in morte ceperunt.* Inde illis instituta templa, inde ad defunctorum vultus per imaginem detinendos expressa simulacra. Et Minutius Felix Octavio. *Erga Deos, inquit, Majores nostri improvidi, creduli, rudi simplicitate crediderunt. Dum reges suos*

suos colunt religiosè , dum defunctos eos desiderant in imaginibus videre , dum gestiunt eorum memorias in statuis detinere , sacra facta sunt , quæ fuerant assumpta solasia. Atque ita deinceps ritibus certis adhibitis consecrate simulacra inceperant , ut numen inducerent. Tertullian. Apolog. Cap. x i i. *Simulacra* , ait , *satum consecratione mutant*. Nam consecratio est , quæ , ut Arnobius inquit , *numen infert simulacris*. Tunc deum putabant in statuis habitare Deos. Cyprian. lib. Laudato. *Hi ergo Spiritus* (Dæmones & reprobos angelos intelligit) *Sub statuis & imaginibus consecratis delitescunt*. Et iis vicissim exire , quodocunque luberet. Quintilianus Declam. x. *Omnis religio lucorum , cum tacuere mortalia , & profani procul erravere sedibus totis , solitudine frui , & suis dicitur exire simulacris* , maxime tamen ut vides , *cum tacuere mortalia* , hoc est , de nocte ; quod , ut cætera huius generis , vanum est , & pravâ vatam solertia confictum , quò imperitas hominum mentes , & simplex vulgus in Deorum istiusmodi cultu retinere facilius possent. Hoc ferè sensu , Sallustius Philosophus lib. de Diis & mundo , Cap. xv. Statuas vitam Deorum æmulari dicit. *Templa quidem Cælum* , ait , *aræ terram æmulantur ; statua vitam : ideoque animantibus similes sunt*. Inde est , quod statux sæpius Dii vocantur absolute , quasi quicquid Dei est , in statua simul contineatur. Vt apud Plutarch. Fabio Cap. x l. *Fertur in direptione urbis Fabius scriba de Diis* (ita vocabat picturas & statuas) *quid vellet fieri interroganti , repondisse ; Relinquamus Tarentinis Deos iratos*. Et frequenter Poëtis. Propert. iv. Eleg.

Fictilibus crevere Diis hæc aurea templa.

Et Tibullo

Stabat in exigua , ligneus ade Deus.

Ex his ergo initiis tot postmodum exorti sunt sacrorum ritus , tot venerationis modi ad statuas. Hinc illæ supplicationis & genuum flexiones coram simulacris , hinc adorationes , salutationes , allocutiones , attractus , lacrymæ , preces , oscula. Hinc munerum honores , sacrificia , dona unguenta , thura , odores , dapes , nymmi , cerei , coronæ. Hinc solennitates , festi dies , pervigilia , lectisternaia , circumgestationes , loricæ ; Hinc etiam variæ illæ formæ , habitusque & additamenta symbolica , ac insignia , & infinita alia , quæ ut explicentur

fin-

singula, peculiari egent volumine, Et vel sic vix peragenda omnia; ne quis tale quid à nobis exigit hoc loco, ubi quàm proximè à linèâ recedere, & breviter propositum nostrum exequi constituimus. Illud tantum hic adjecerim, Romanos à Græcis didicisse Deorum simulacra instituerè. Fecitque primus Rôlus. Dionysius Halicarnassius 11. 3. *Templa igitur, ait, & sanctas arasque & simulacrorum delubra, eorumque effigies & insignia, & potestates & cætera instituit. secutus optimos quosque Græcorum ritus.* Quam tamen Historici assertionem videtur labefactare duorum celebrium virorum autoritas, Varronis & Plutarchi, quorum uterque Romanos constanter affirmat totos C L X X. annos priores nullum plane Dei simulacrum habuisse. Varronis testimonium extat ap. Augustin. de C. D. I V. 31. qui sic scribit, *Dicit Varro antiquos Romanos plus quàm annos C L X X. Deos sine simulacro coluisse.* Plutarchi in Numa Cap. x v. hæc sunt verba, si latine loquatur. *Numa Romanis usu effigiei alicujus Divum, quæ hominis aut animalis cujuscunque formam haberet, interdixit. Neque prius illis temporibus suis apud illos vel picta ulla imago Dei, vel ficta: sed primis centum atque septuaginta annis, etsi templa adificassent, atque sacras casas struxissent, nullum tamen omnino simulacrum efformare.* Sed si dextrè rem reputaverimus, nulla erit *εναντιολογία*. Vsum enim simulacrorum, quem introduxit Romulus, Numa abolevit. Plutarchus hoc loco, quemadmodum & Clemens Alexandrin. 1. Strom. ubi eadem de re agit, utuntur verbo *διακωλύειν*, quod vetare, interdicare, prohibere, & impedire significat, quo facile intelligitur usitatum ante Romanis morem hunc & Numæ lege deinceps fuisse abrogatum; Nam non temerè leges, nisi post malos, quos damnant, mores nascuntur. Refrigerato demum veteri hoc instituto, invaluit simulacrorum usus, adco ut turmatim deinceps templa Romana insiderent. Etenim præter ea quæ ipsi fieri curabant, innumera etiam à devictis gentibus accepere. Prudentius 11. in Symmach. testatur. Quæ singula magnificentiam quandam & pulchritudinem, ut par erat, præ se ferebant.

Vetus Epigram. Rom.

Hic superum vultus superi mirantur, & ipsi

Se cupiunt fictis vultibus esse pares.

Sic ergo Deorum statuar præcipuè cultus causa instituebantur?

Brutorum vero signa, si ea, excipimus quæ pro Diis colebantur, deque quibus, quantum ad cultum pertinet, idem quod de cæterorum Deorum statuis judicandum est, varias quoque ac multiplices ob causas fiebant. Quas ut quadantenus ostendam, rem totam in pauca contraham. Singula enim, quæ occurrunt, proferre, infiniti foret operis. Plerumque ergo fiebant, aut *ob rarum aliquem casum & insignem eventum sive verum sive Poëtarum fabulis celebratum, qui bruti cujusque operâ sive interventu contigerit.* Tale quid fuit illud lupæ simulacrum Romæ positum, Romulo ac Remo uber præbentis. De quo Dionys. Halicarn. Antiqq. Roman. 1. 10. ex E. Fabio Pictore sic meminit. *Sacellum est juxta illum, ubi est statua hujus casus.* Notissima Historia est, Index, lupa videlicet duobus infantibus mammæ præbens; opus antiquum ex ære factum. vid. etiam Liv. x. 23. Statuer ea hodieque in porticu quâdam Capitolii Romæ. Tales fuerunt & illæ Leonis ac Canum effigies, quas Craterus Delphis dedicavit, cum Alexander in venatione magnum leonem dejecisset Plutarch. Alexandro. Cap. LXXIII. *Venationis ejus simulacrum Craterus Delphis dedicavit, æneas leonis, Canum, ipsiusque Regis cum leone congressi, & sui ad opem ferendam adcurrentis effigies, partim Lysippi, partim Leocharidis opera ponens.* Ex quibus hoc etiam obiter notandum relinquitur, statuas ejusmodi sæpe fuisse non singulas, & solas, sed multiformes, quæ hominum simul & brutorum, aliarumque rerum inanimatarum effigies continerent, ut integras historias fabulasve absolverent. Cujus generis multas recenset Plin. xxxiv. 8. & xxv. 1. 5. Duas hic Plinio inprimis celebratas, & Romæ hodieque extantes, ob vetustatem & artis operosæ famam memorasse non pigebit. Una est Laocoontis. Hanc fuisse in Titi imperatoris domo Plin. xxv. 1. 5. tradit, & opus esse omnibus & picturæ & statuariæ artis præferendum. *Ex uno, inquit, lapide eum, & liberos, Draconumque mirabiles nexu de consilii sententia fecere summi artifices Agesander & Polydorus & Athenodorus Rhodii.* Exprimit illa totam Laocönteï exitii historiam, prout eam non tam verbis, quam quodam quasi penicillo descripsit Virgilius Æneid. 11. quam inde, cui allubescit, petet. Visitur eadem hodie, ut dixi, Romæ in horto vaticano, dicto *Belvedere*. Altera est, quam vulgus Romanum appellat

il Toro

II Toro Farnese, *Taurum Farnesianum*. cuius meminit item Plinius d. l. his verbis : *Zetus & Amphion ac Dirce & Taurus*, *vinculumque ex eodem lapide Rhodo advecti* ; *opera Apollonii & Taurisci*. Taurus est 14 palmos longus, & 18. altus, ad cuius cornua Zetus & Amphion Lyci Thebanorum Regis filii, matrem ulcisci volentes, Dircen alligant, ut in fontem projiciant, eò quod ejus causâ mater eorum à Rege carceri inclusa fuerat. Fabulam refert Apollodorus lib. 111, de origine Deorum. & meminit Propert. 111. Eleg. 13. his verbis.

Puerique tradendam

Vinxerunt Dircen sub truci ora bovis.

Hæc statua longo post tempore in Thermis Antoninianis reperta, multisque in locis fracta à Paulo 111. P. M. in Palatium Farnesium translata, & jussu Cardinalis Francisci ejus Nepotis instaurata est, ubi hodièque etiam ædícula lignea tecta visitur, non sine spectantium ingenti admiratione. Ex uno enim lapide tot figuras ostentat, & præter modo dictas, etiam canem. Porro innumera id genus passim visuntur, & leguntur apud Pausaniam, Plinium, Græcos Epigrammatographos, & infinitos alios. Nos paucis generum singulorum indicatis contenti sumus, quibus non indieem statuarum, sed præcipua & summa capita rerum, institutorumque veterum attingere breviter propositum est.

Aut fiebant in honorem hominum, sive cum quid laude dignum fecissent, quod isidem ejus animalis ope questum vel procuratum intelligi posset. Sic, ut narrat Livius 1 v. 16. L. Minucius bove aurato, extra portam trigeminam est donatus, ne plebe quidem invitâ, quia frumentum Melianum assibus in modios æstimatum plebi divisit. Sive cum alter quorumvis studia & iustitiam, viam quoque, mores, professionem, aliave negotia denotari placuit. Sic in sepulcris multorum statuta legimus Brutorum signa. In sepulcro Diogenis Canis marmoreus visebatur. Cynicus enim ille erat, vid. Diogen. Laërt. lib. v 1. In Isocratis, Siren, ob suavitatem sermonis. Plutarch. in vit. x. Rhetor. Item Ariës, quemadmodum & Homeri monumento Capelle signum additum, ut ex Gell. Noct. Att. 111. 2. videre licet. Rationem
eius

ejus consilii, probè ut opinor, reddunt. Fr. Luissinus Parrer. 11. 17. & Hieronimus Magius Miscellan. 111. 1. Deorum quoque curas & studia sic notata legimus. Ita circa Dianam effingi solebant canes. Apulejus Metam. 11. *Lapis Parius in Dianam factus tenet libratam totius loci medietatem. Canes utrinque secus Deæ latera muniunt, qui canes & ipsi lapses erant. Fuit enim illa venationis Dea habita. Fiebant interdum & in honorem ipsius animalis, si quando impensè desideratum, dilectumq; ab aliquo fuisset.* Multi enim brutis eam ob causam, ut sepulcra & exequiarum solennia, ita signa, cippos & columnas crexerunt, alii picturis ea adumbrabant. Capitolinus de Commodo Vero Cap. v 1. *Volucris equo prasino, aureum simulacrum fecerat.* Vid. Martial. Epigram. lib. Epigram. 110. & præterea Ioh. Kirckmannum. Cap. v 1. append. ad lib. de Fun. Rom. *Alias fiebant non raro, ut essent Symbola rerum quarumvis aliarum, quæ per istiusmodi animalia, sive ob physicam, sive ob moralem aliquam, aut etiam mysticam rationem, quocunque alio modo significari possent.* Hujus generis sunt Leonum effigies ab Ægyptiis sculptæ, ut essent Symbolum exundationis Nili, qui mox à solstitio æstivo, Sole Leonem ingrediente, crescere incipit, & augetens denique totam Ægyptum inundat, omniumque aliarum terrarum, beneficâ quadam naturæ vi, reddit fertilissimam, postquam recessit. Ex hoc etiam initio hausere Græci & Romani morem fontes & aquæ ductus, Leonum exornare signis. Quia ergo, inquam, Ægyptii Leonis hoc beneficium credebant, illud animal venerabantur ut cætera, & signis colebant, quæ potissimum ad templorum fores statuébant. Plutarch. lib. de Iside & Osirid. *Leonem venerantur, ac viciis Leoninis templorum fores exornant, quia Nilus exundat.*

Titanis primum curru tangente leonem.

Non multum ab simile fuit, eorundem Ægyptiorum institutum, fabulosarum suarum Sphingum protomas ante templa ponentium. De quibus Clemens Alexandrin. Stromat. v. *Ægyptii ante templa ponunt sphingas, quia doctrina quæ de Deo, enigmatica est & obscura.* vid. præterea Plutarch. de lib. & Strabon. XV 11. Geograph.

CAPUT V.

Publica loca statuis ornata apud veteres ; & qua ? Legata eam in rem ab opulentioribus interdum relicta. Vigiles & aditus servandis statuis. Quid Comitiva Romana ? Capite pro quibusdam signis à Tutelariis cautum. Canes & Anseres simulacrorum custodes. Furta & mutilationes statuarum quibus pænis vindicata ? Mos Romanorum , statuas ad ornatum Ludorum dum satis domi non esset , à provinciis , urbibus , sociis ac amicis munus sumendi. Quas mox restituebant. Notati qui retinebant iniquè , & per vim.

OMnium statuarum usus communis , isque præcipuus quis fuerit , nunc indicabimus ; Nimirum fuit ille , ut essent ornamentum locorum cum publicorum tum privatorum in quibus constituebantur. Publicorum verò maximè. Vnde Athenagoras publicum ornatum. Cassiod. Var. 1. 1. 34. ornatum urbis. Et Prudentius 1. in Symmach. vers. 589. Ornamenta patriæ statuas appellat. Vnde etiam intelligendus Ioh. Chrysostom. Homil. xvi. 1. ad popul. Antiochen. Non sic urbem aliquis orna- set, si aureas in foro statuas erexisset, sicut nunc clara est , quæ bonas virtutis statuas protulit. Quapropter si Romanos hic citemus , in urbe sua statuis ornanda tantam adhibuere diligentiam , tantique res hæc esse ipsis videbatur , ut per leges etiam veniam & libertatem dandam esse censerent. Paulus Iuris C. lib. 2. ff. de loco publ. fruend. Concedi solet, ut imagines & statuae, quæ ornamenta Reip. sunt futura, in publicum ponantur. Ideoque legata statuarum, quæ ad civitatis ornamentum pertinerent , valere respondit Marcellus Iuris C. l. Seia ab hærede. ff. de auro, argent. leg. Lucius Titius testamento ita scripsit ; Hæredem meum volo, fideique ejus committo , ut in patriam meam faciat porticum publicam , in qua poni volo imagines argenteas , item marmoreas. Quæro an legatum valeat ? Marcellus respondit valere , & operis, cæterorumque quæ ibi testator poni voluerit , legatum ad patriam pertinere ; intelligi enim potuit aliquod, civitati accedere ornamentum. Paulus in lib. civitatibus ff. de leg. 1. Civitatibus legari potest etiam , quod ad honorem ornatumque civitatis pertinet. Ad ornatum puta, quod ad instruendum forum , theatrum, stadium, legatum fuerit. Cujusmodi fuit Cæsaris legatum , de quo Cic. Philipp. 11. Signa, tabulas , populo Cæsar una cum hortis legavit. Quæ res adeo grata erat, ut illi interdum titulis peculiaribus

hæc

honorati legantur, qui statuis urbem ornare. Talis est titulus cujusdam Blesii Novii Romæ, in ara marmorea, cujus inter cætera, partem facit hoc elogium.

HIC. OLIM. STATVIS. VRBEM. DECORABAT. ET. ORBEM.

Sic ergo Romæ, isto ornamentorum genere conspicua fuisse, tam loca urbis plana & patentiora, ut Campi, Fora, Circi, Aræ, Vici, aut si quæ alia essent spacia ad usus aut voluptates civium vacua relicta; Quam ipsæ structuræ & artis molimina, sive ædes essent, ut Tempia, Basilicæ, Thermæ, Curia, sive opera alia, tam testæ, ut porticus, quam *ὑπαιθρæ*, vel subdialia, ut Amphitheatra, aquæ ductus, lacus, pontes, portæ. Addebantur verò operibus illis aut cum nova fierent. Iosephus v. i. 24. de bello. Iud. de templo Pacis, quod Vespasianus fieri iussit. *Statuit templum facere paci: fecitque citò admodum, & pulcherrimum meliusque omni opinione perfecit. Magnis enim opibus in hanc rem usus, & priscorum etiam præclara omnia adhibens, picturis & statuis pulcherrimis adornavit. Omnia enim in hoc templum collata & disposita sunt, ob quæ homines videndi cupiditate, antea per totum orbem vagabantur.* Plin. xxxv i. 15. Agrippa in edilitate suâ, adjecta virgine aqua, cæteris corrigatis atque emendatis, lacus septingentos fecit, præterea salientes centum quinque, castelia centum triginta, complura etiam cultu magnifica. Operibus iis signa trecenta ærea aut marmorea imposuit. De Schola, fortè Cassii illa, cujus meminit Victor in xi i i. urbis regione, lapis vetus hunc præfert titulum.

IN. HONOREM. DOMVS. AVGVSTÆ. TI. CLAVDIVS. SECVNDVS. COACTOR. CVM. TI. CLAVDIO. TI. QVIR. SECVNDO. F. VIATORIBVS. III. VIR. ET. IIII. VIR. SCHOLAM. CVM. STATVIS. ET. IMAGINIBVS. ORNAMENTISQVE. OMNIBVS. SVA. IMPENSA. FECIT.

Aut cum vetera reficerentur. Lapis repertus in foro Romano.

GABINIVS. VETTIVS. PROBIANVS. V. C. PRÆF.

PRÆF. VRB. STATVAM. QVÆ. BASILI-
CÆ. IVLIÆ. A. SE. NOVITER. REPA-
RATÆ. ORNAMENTO. ESSET. ADIE-
CIT.

dque non tantum ab ipsis operum authoribus, sed & ab aliis fiet, quibus curæ erat ornatum urbis augere. Testis Inscriptio rectus in Basî statuæ, in Thermis Trajani inventæ.

IVLIVS. FELIX. CAMPANIANVS. V. C.
PRÆF. VRBI. AD. AVGENDAM. THER-
MARVM. TRAIANARVM. GRATIAM.

Nec intra tecta operum tantummodo, sed & foris & supra fastigia structurarum ponebantur. Vitruvius 1 1 1. 3. Architect. Ipsarum adium species sunt baryce, barycephale, humiles, late, ornantque signis fictilibus aut æreis inauratis fastigia earum, Tuscanico more, ubi est ad Circum Maximum Cereris & Herculis, Pompejani item Capitolii. Agellius N. A. x 1 1 1. 13. In fastigiis fori Trajani simulacra sunt fœta circum undique, inaurata equorum, ac signorum militarium. In porticibus verò statuebantur alternè inter columnas. De Porticu Apollinis Palatini Ovid. 1 1 1. Trist.

*Signa peregrinis ubi stant alterna columnis,
Bélides, & stricte Barbarus ense pater.*

Propertius Eleg. 1 1. de eadem

*Tantum erat in speciem Pœnis digesta columnis;
Inter quas Danaï femina turba senis.*

De porticu Gallieni Trebellius Pollio in duobus Gallienis. Porticum, inquit, Flaminiam usque ad pontem Milvium & ipse paraveras ducere, ita ut tetrastiche fieret; ut autem alii dicunt, Pentastiche ita ut primus ordo pilas haberet, & ante se columnas cum statuis, secundus & tertius & deinceps tria τετραγωνα columnas. Item Martial. Epigram. 1 1 1. 19. de quadam porticu, quam Domitius Vipsianam interpretatur, alii Pompejanam, cujus inter columnas ferarum signa, & inter illas ursæ.

*Proxima centenis ostenditur ursa columnis,
Exornant fœta qua Platanona fera.*

Vid. Ovid. v. Fastor: Et Suetonii August. cap. xxxi. de porticibus fori Augusti. Ista autem, persæpe aut celebritate artis, aut
sui

i in pretio. (Erant enim ex auro, argento, ebore, æte-
equam homines invitabant, ut amoverent & auferrent, vo-
tiam abraderent aut mutilarent. Iuvenalis Sat. x i i r.

• *Confer & hos veteris qui tollunt grandia templi
Pocula adorandæ robiginis, & populorum
Dona, vel antiquo positis à rege coronas.
Hæc ibi si non sunt, minor extat sacrilegus, quò
Radat inaurati femur Herculis, & faciem ipsam
Neptuni, qui brachia olam de castore ducat,
An dubitet, solitus totum consilare Tonantem?*

Epigramma est Lucillii, Antholog. Græcæ lib. i i. cap. 25. i
Dionem quendam, qui Venerem auream, Adonin & cupid-
nem uno furto abstulit; quod hic, ignoscant φιλέλληνες, si latin-
tantum damus, prout illud interpretatus est Eilhardus Lub-
nus.

*Emergentem è matre jam mari,
Cyprin totam auream heri furatus est Dion,
Et manu simul traxit totum aureum Adonin,
Et adstantem parvum puerum.
Ipsi nunc dicunt, quicumque quondam fures optimi:
Non amplius tibi furandi dexterisatis in conventionem ve-
niemus.*

Hoc quoque sensu, ibidem Aulus quidam dixit, Discipulo
multos meliores esse Præceptoribus, cum fur ipse nequior
Mercurium furem callidissimum surripuisset. Ipsum Epigram-
ma, quia festivum est, non piget apponere, sed itidem versum
Lubino.

*Volucrem Hermetem Deorum, nuncium,
Aræadam Regem, boum agitatore, m
Stantem horum Gymnastiorum inspectorem,
Nocturnus fur Aulus dixit portans;
Multi discipuli meliores præceptoribus.*

Plura adhuc ibi vide, si lubet.

Quare obtinuit consuetudo, ut custodes constituerentur, vigile
urbani & milites, qui obviam isti malo irent. Tertullianus Apo-
log. cap. x x i x. *Iam usique suas primo Statuas Dii, & imagines
& ades tuerentur, quæ, ut opinor, Cesarum milites excubiis salva præ-
stant.* Arnob. lib. vi. *adversus gentes. Cùm Deos sub repagulis, pessis*

hisque huiusmodi rebus custoditis, conservatis, atque habetis inclusis? Ne forte fur aliquis, aut nocturnus irrepas latro, aditus mille prodigitis, atque excubitoribus mille? Præficiebatur verò certus Magistratus, qui istarum rerum curam gereret. Ejus munus Comitum Romana appellabatur. De illa extat apud Cassiodorum Variar. v i i. 13. Formula, in qua ita legitur. Si clausis domibus cunctis insidiari solet nequissimum votum, quanto magis in Romana civitate videtur illiciti, qui in plateis preciosum reperit, quod possit auferri? Jam quidam populus copiosissimus statuarum, greges etiam abundantissimi equorum, tali sunt cautela servandi, quali et cura videntur affigi. Vbi si esses humanis rebus ulla consideratio, Romanam pulchritudinem in vigilia, sed sola deberet reverentia custodire. Quid dicamus mariora metallis et arte preciosa? qua si vacet eripere, rursus manus est, qua offit à talibus abstinere. Et paulò post. Quare per indictionem illam Comitum Romanæ cum privilegiis et justis commodis suis tibi concedimus dignitatem, ut fidei studio, magnoque nisu queras improbas manus. Est haud dubiæ illud ipsum officium, quod in Notitia Imperii, Curatoris statuarum nomine venit. Consistebatque in eo huius nuncris natura, ut statuas custodiret, & in fures vindicaret. Quid, quod singulis interdum signis singuli assignarentur custodes, qui pro iis capite caverent, Plin. x x x i v. 7. de cane ex ære, vulnus ium lambente, in cella junonis in Capitolio. Cujus miraculum, inquit, et indiscreta veri similitudo, non eo solum intelligitur, quod bene dicata fuerat, verum et novâ satisfactione. Num summa nulla nec videbatur. Capite tutelarios cavere pro ea, institutum publici fuit. Id ipsum judicatum fuisse de Olympi, Panis, Chironis & Achillis signis in septis, quorum ignorabantur auctores, idem author tradit x x x v i. 5. Nec minor, inquit, quæstio est in septis, Olympum, et Pana, Chironemque cum Achille qui fecerint, præsertim cum capitali satisfactione fama iudicet dignos. Quin inò canum interdum custodiæ commissa signa legimus. Arnob. lib. v i. adversus gentes. Indigna res est, et potentiam destruens, auctoritatemque summorum custodiam nominum, canum sollicitudinibus credere. Quod apud Ægyptios quoque fieri suevisse, colligere licet ex Horo Apolline. Ita enim ille Hieroglyph. 37. lib. I. Vatem signare volentes, canem pingunt; quod canis præter cetera animantia defixis in Deorum simulacra, non secus ac vates consuevere, intentis aspiciat oculis. Et ex Eliani v i i. 18. de Memphiticis canibus

*Maxime, ait, omnium animalium defixis oculis Deorum simulacra in
sumentur. Anseribus etiam illam curam tribuit Arnobius loc
laudato, cum ait. Cur canes in Capitolio pascuntur? cur anseribus victum
alimoniamque præbetis? Quin imo si fiditis Deos istuc esse, nec ab signi
aspiciam, simulachrisque discedere, permittite illis curam sui. Extra ur
bem, in reliqua Italia observo itidem cautum in hanc rem fuisse.
Et si aliquando contigit statuam furto auferre propositam cer
tam pecuniæ summam in præmium ei, qui iudicium furci defer
ret, idem Cassiod. Var. 11. 35. de statua ænea à Comensi civitate
ablata. Vbi Theodoricus Rex Italiæ ad Tancilam. *Præsentibus
scribit, te iussionibus admonemus, ut de Comensi civitate æneam statuam,
quæ periisse suggeritur, omni animo sospite perquiras, spondens etiam cen
tum aureos, si quis hac sacrilega prodere furta maluerit.* Si verò sponte
nemo furem indicaret, locorum artifices congregabantur, sine quo
rum scitu aut ministerio statua loco moveri non posse præsume
batur. Et minis expressa confessio, si adesset nocens. Ita eodem in
loco. *Sed cum hac tamen iussa promulgaveris, si adhuc facinus secretum
velaverint, post diem venerabilem locorum artifices facias congregari, à
quibus sub terrore perquire, quo ministro fuerit perpetratum. Ab imper
ritis enim harum rerum statuæ facilis everasio non fuisset, nisi eam ten
sasses movere loco magistra præsumptio.* Qui verò mutilarent sta
tuas, eandem poenam videntur luisse, in iisdem sui corpo
ris membris. Ita capio hunc authorem V I R. 13. In for
mula prænominatæ comitivæ. *Insistentes, inquit, ad tuum
facias venire iudicium, & rei veritate discussa, congruam subeant de
legibus ultionem. Quia iuste tales persequitur publicus dolor, qui decorem
veterum sedant, destrunctione membrorum, faciuntque illa in monu
mentis publicis, quæ debent pati. Nisi illa verba, quæ debent pati,
magis sint ominantis, quam ex vi legis ita statuentis: Quan
quam & ut de lege tali credam, faciat multum illa significa
tio, de legibus ultionis, in his verbis præcedentibus. Et cer
te istiusmodi vim in statuas, non mitius quam alia sacrile
gia, solere puniri constat ex Dione Chrysost. Orat. Rhodia
ca xxxi. *Impietates, inquit, adversus herōas, nemo sane da
bitaverit, non eandem habere estimationem, quam ille, quæ cir
ca Deos.* Et mox. *An si quis hastulam eripiat à manu, aut galea
abrumpat cristam, aut scutum auferat à brachio, aut equo frenum,
sacrifici statim illum tradetis, & eandem sustinebit penam cum sacri
legi,***

legis, quemadmodum nimirum multi moriui sunt ob huiusmodi causas. Cuiusmodi poena erat interdum rota, ut deinceps idem ille subiungit. Et nunc si quis dicat ingrediens, quod deprehensus sit hostes, quidam, aut civis manum aut digitem auferens à statua, clamabitis, & è vestigio jubebitis rota imponere. Interdum præcipitium. Lucianus Phalaride. Non dissimile factum, si quis apud vos sacrilegum aliquem præcipitio multatum vidisset, Cæterum quæ nefarie designasset, non reputaret; Quemadmodum noctu in templum ingressus sublatis furtim preciosissimis quibusque donariis, sanum religiosissimum impiè depeculatus esset, ac etiam statuis manus sceleratas admovisset. Et alia id genus. Sed his ita declaratis, nec illud silendum est ornamenta istiusmodi sæpe temporaria fuisse, & adhibita solum ad ornandos ludos, peractisque iis rursum remota. Sic in circum per pompam vehébantur simulacra Deorum. Macrobi. 1. Saturn. Vehitur simulacrum Dei Heliopolitani ferculo, veluti vehuntur in pompa ludorum Circensium, Deorum simulacra. Et consecratorum Cæsarum, Augustarum, aliorumque ex Augusta Domo, ut infra dicitur, de qua consuetudine, vide, si libet Onuphr. Panvin. de Ludis Circensib. 1. 1. 2. Sic quoque ludis scenicis Theatrum exornabatur signorum immanissima multitudine. Plinius xxxiv. 7. In M. Scauri ædilitate tria millia signorum in scena tantum fuisse temporario theatro. Et xxxvi. idem iterat. M. Scaurus, inquit, fecit in ædilitate sua opus omnium maximum, quæ unquam fuisse humana manu facta, non temporaria mora, sed æternitatis destinatione. Theatrum hoc fuit, Scena ei triplex, in altitudinem CCC LX. columnarum. Imæ scene pars è marmore fuit, media è vitro, inaudito etiam postea genere luxuria. Summa tabulis inauratis columna, ut diximus, imæ duodequadragesimum pedum. Signa circa inter columnas, ut indicavimus, fuerunt tria millia numero. quasi dicat, temporarium hoc theatrum non minori cura & impensa factum, quam quæ solent æternitati destinari. Antequam verò Theatra extrui cœpissent, ludi in foro fiebant, quod similiter istiusmodi signis solebat ornari. Ea mutuo sumebant ædiles, & ludorum curatores à provinciis, sociis ac amicis, & Romam deportabant. Asconius in Verrin. 1. Olim cum in foro ludi populo darentur signis ac tabulis pictis, partim ab amicis, partim è Grecia commodatis utebantur

ad scenæ speciem, quia adhuc Theatra non fuerant. Post ludos finitos removebant, & possessoribus restituebant. Asconius item. Licebat mutua hæc signa deportare Romam adilibus ad ornatum ludorum, & rursus sociis reportare. Quare Cicero Verrin. I V. C. Claudium adilem laudat quod signa commodata restituerit, cum contra Verres civitatibus ac amicis per vim talia numquam restituenda, abstulerit. C. Claudius, inquit, *cujus edilicatem magnificentissimam fuisse scimus, usus est hoc cupidine.* (Scilicet Heii Mamertini, quem Verres abstulit:) *Tamdiu dum forum Diis immortalibus populoque Romano habuit ornatum. Et cum esset hospes Hejorum, Mamertini autem populi patronus, ut illis benignis usus est ad commorandum, sic ipse diligens fuit ad reportandum.* Nuper homines nobiles ejusmodi, judices, & quid dico nuper! imò verò modo ac plane paulò ante vidimus, qui forum ac basilicas non spoliis provinciarum sed ornamentis amicorum; commodis hospitum, non furtis nocentium; qui tandem signa atque ornamenta sua cuique reddebant, non oblata ex urbibus sociorum quadridui causa per simulationem edilicatis, domum deinde atque ad suas villas auferabant. Tale quid factum etiam exagitat Orat. pro domo sua, ad Pontif. *Tanagraea quedam, ait, meretrix fuisse dicitur, ejus non longe à Tanagris simulacrum è marmore in sepulcro positum fuit. Hoc quidam homo nobilis non alienus ab hoc religioso libertatis sacerdote, ad ornatum edilicatis sue deportavit. Etenim cogitavit omnes superiores muneris splendore superare. Itaq; omnia signa, tabulas ornamentorum quod super fuit in sanctis & communibus locis, tota è Græcia, atque insulis omnibus honoris populi Romani causa sanè frugaliter domum suam deportavit. Is posteaquam intellexit, posse se interversâ adilitate, à L. Pisone consule Prætozem renunciari, si modo eadem prima litera competitorum habuisset aliquem, adilitatem duobus in locis partim in ares, partim in hortis suis collocavit.*

CAPUT VI.

Privatorum itidem ades, villa, suburbia, horti, aliaque possessiones statuis ornata. Quibus impositi etiam à beatulis Custodes Munera amicorum statua Sotiores Mercatores signorum. Immensa precia. Celebritas artificum unde Crediti illi à Cælo etiam perfectionem artis adepti. Eorum Patroni inter Planetas Mars, in Zodiaco Capricornus. Flaturarii. Artium liberalium cognitio quantum huic contulerit, ostensum. Dimensio statuarum cujusmodi. Statua mætales. Opera ἀρχαίων χαλκῆς. Luxus quàm

*invidiosus. Ob celebritatem si norum adita urbes. Roma aliquando ag-
 ratum de publicandis signis statisque privatorum. Prohibitum ex publico
 in privatum locum eas transferre. Simulacra in varia suppeditatis in
 navibus. Aliis signorum & promiscui usus in Architectura. λαμπάδι-
 φόροι, apud Lucretium juvenes, apud Athenaeum, Dii. Marsya.
 Mos odores in theatris per statuarum foramina spargendi. Qui ea no-
 tarint, qua Roma, alibi que residua ex his veterum curis adhuc supersunt,
 indicati.*

ITa videlicet, ut in ordinem jam redeamus, publicè decorari urbem placuit. Sed neque segnior erat cura privatorum in suis exornandis possessionibus. Consueverant enim, quibus lautior aliquantillò fortuna contigit, eo ornamentorum genere domos suas, villas, suburbia, & hortos certatim instruere. Pomponius Iurisconf. l. 245. ff. de verb. signif. *Statue affixe basibus struētilibus, aut Tabule religitæ catenis ornatus, edium causa parantur.* Sic Tiburtinum suum Vopiscus exornavit. In eo, inquit Statius, Sylv. 11.

*Vidi artes, veterumque manus, variisque metalla
 Viva modis; labor est auri memorare figuras,
 Aut Ebur, aut dignas digitis contingere gemmas,
 Quicquid ex argento primum, vel in ære Myronis
 Lufit, & enormes manus est experta Colossos.*

Sic etiam Surrentinum suum Pollius. Statius Eod. Sylv. lib. multa ejus ornamenta commemorat.

*Quid referam veteres eæque ærisque figuras?
 Si quid Apellæ gaudent animasse colores;
 Si quid adhuc vacuâ, tamen admirabile Pisa
 Phidiæ rasere manus, quod ab arte Myronis,
 Aut Polyæto jussu est quod vivere cælo,
 Etæque ab Isthmiacis auro potiora favillis.
 Ora ducum, & Vatum Sapientumque ora priorum,
 Quos tibi cura sequi.*

Et Cicero, literis ad Atticum sæpius istiusmodi ornamenta mirari sibi Athenis potest, quibus Gymnasium suum & Academiam ornet, quod infra etiam attingimus. Habuit enim villam quam peculiari nomine Academiam appellavit, in qua Quæstiones Academicas scripsit; Habuit & Gymnasium in Tusculano suo exstructum, quod Lyceum nominavit, ab Atheniensis videlicet

istis Lyceo & Academia utrumque. Magnam verò partem eorum decorum in hortis adspiceres. Plin. Nep. Epist. Lib. 1 v. de M. Regulo. *Tenes se trans Tiberim in hortis, in quibus latissimum solum, porticibus immensis, ripam fluvii suis occupavit.* Ut & in aliis operibus & ædificiis. Seneca Epist. lxxv. de balneis Libertinorum. *Quid, inquit, cum ad balnea Libertinorum pervenero? Quantum, statuarum, quantum columnarum est, nihil sustinentium, sed in ornamentum positurum & impense causâ.* His talibus nonnunquam Servos etiam custodes imponebant, magno numero. Juvenal. Sat. x 1 v.

• *Dispositis prædives hamis, vigilare cohortem
Servorum noctu Licinus jubet, attonitus pro
Electro, signisque suis, Phrygiaque columna,
Atque Ebore, & latâ testudine.*

Quamquam tamen lapidea, lignea, & ex alia villiore materie signa incustodita reliquerint, præcipuè quæ procul ædibus erant. Vnde lepide jocatur Martialis v 1. Epigram. 72. in Priapum, hortorum custodem, quod se ipsum contra Cili-
cem furem nequiret custodire. Ex mœmore ille erat. Itaque Poëta,

*Fur, ait, nota nimium rapacitatis,
Compile Cilix volebat hortum;
Ingenti sed erat, Fabulle, in horto
Præter marmorem nihil Priapum,
Dum non vult vacuâ manu redire,
Ipsam surripuit Cilix Priapum.*

Porro Studium earum rerum vel indè æstimes, quod cum beatioris cuiuspiam domus fortuito incendio conflagrasset, amici mox reparandi damni causa, istiusmodi ornamenta, tanquam rem inter reliquam suppellectilem apprimè necessariam conferebant, Juven. Sat. 1 1 1.

*Iam accurrit qui marmora donet,
Conferat impensas: hic nuda & candida signa,
Hic aliquid præclarum Euphranoris aut Polycleti,
Phœcæstianorum vetera ornamenta Deorum:
Hic libros dabit & fornulos, mediamque Minervam.*

Et

Et donabant aliàs, amicis talia testandæ benevolentia. Horat.
 IV. Carmin. Oda 8. ad Censorinum.

*Donarem pateras, grataque commodum
 Censorine meis era sodalibus.
 Sed non hæc mihi vis.*

Quo in loco Horatius sibi facultates tantas non esse dicit, ut pateras possit, & Statuas, tripodesque, aut alia magni precii munera donare. Poterant quippè, quibus allubitum fuit, abundè ista suppetere. Namque in hoc parabant ipsi Artifices. Sen. Epist. lxxv. *Quid est propositum, quod invisavit artificem quod ille secutus fecis? Vel pecunia est hoc, si venditurus fabricavit, vel gloria, si laboravit in nomen, vel religio, si donum, templo paravit.* Et præter artifices, ut aliarum mercium, ita signorum erant mercatores, Sectorsque, cujusmodi fuit Damasippus ille apud Horat. Sat. lib. 11, 3. qui consumpto per mercatum patrimonio, cœpit *ποιεῖν*, ita ille de se.

*Olim, inquit, querere amabam
 Quo vasfrè, ille pedes lavisses Sisyphus ære:
 Quid Sculpium in fabrè, quid fustum durius effec,
 Callidus huic signo ponebam millia centum,
 Hortos, Egregiasque domos, mercator annus
 Cum lucro moram.*

Id iraue publicè venales exponebant has delicias, ut emerent *φιλόκαλοι*. Vnde Plutarchus lib. de Curiositate. *Re me quedam picturas & statuas flocci pendentes, in foro monstrorum obversantur & querunt, si qui sint vitiosis tibiis.* Quasi reprehendat eos, qui præteritis auctionariis tabernis aut foris, ubi Statuæ & signa venirent, quorum liberalior digniorque cura fuisset, in monstrorum forum rectâ irent. Et vendeabant magno precio. Vnum & id quidem exiguum signum. H---S. C. XX. millibus venisse ex Cicer. Verr. 1 v. patet. *In auctione signum aneum non magnum* H--S. C. XX. millibus venire non vidimus? Quæ sestertiorum, summa, si ad hodiernam monetam Romanam conferatur, efficit 3600 Scutatos Romanos, ut ex alia occasione rationem suppetat Aldus Manutius in de Quæsit. per Epist. 1. 3. Scutatus autem Romanus argenteus ferè

C 5

nostre

nostro imperiali, sive Ioachimico respondet; Ferè, inquam, ne rei monetariæ minutias, nullis non temporibus variè mutatas, hoc loco excutiamus. Ob grande hoc precium, miratur eodem in loco Cicero, quod Verres præstantissimorum signorum rapinâ ex Heii Mamertini sacrario, titulo emptionis tueri vellet, cum Cupidinem Marmoreum Praxitelis, Herculem æneum Myronis, & duas ex ære Canephoras, Polycleti opera, H-S. VI. millibus & D. emisse causaretur. Hæc, inquit, omnia signa, Praxitelis, Myronia, Polycleti H-S. VI. millibus & D. Verri vendita sunt, & post, Cupidinem Praxitelis H-S. M. DC. profecto binatum est; Malo emere quam rogare. Hoc est, Scutatis XLV I I I. Tullius ad Attic. lib. 1. Epist. 7. dicit se curasse Cincio H-S. CCLXX. CCLXX. CCCC. pro signis Megaricis, hoc est, 20400 sestertium Nummum. Sed majus fortè precium erat, quo Venerem Gnidiam Praxitelis redimere voluit Nicomedes, de quo Plin. xxxv 1 5, Voluit eam à Gnidiis mercari Rex Nicomedes, totum æs Civitatis alienum, quod erat ingens, dissolbendum se promittens; omnia perpeti maluere, nec immerito. Præcipua caritatis ejus causa fuit, partim Celebritas artificum, partim operis antiquitas. Quod artifices attinet, quis ignorare potest, quanta sint Phidiae, Praxitelis, Polycleti, Lysippi, Alcamenis, Myronis, Scopæ, in Græcotum pariter & Romanorum monumentis nomina? Adeo ut sæpe solo hoc mangonio Emptor alliceretur, quod signum vel Phidias, vel Praxiteles quispiam fecerit, ut ex locis Ciceronis jam modo laudatis, sagax lector intelliget, ne prolixè aliis testimoniis id ipsum probare opus sit. Et hoc respectu ἀλλότρου, alienum quid, sæpè magis observari in statuis, quàm quod proprium est, notavit Plutarchus in Reip. gerendæ præceptis, ubi ait. Nil opus est honoribus, pictis, fictis, aut ex ære ductis, in quibus etiam id, quod præclarum habetur, alienum est. Non enim cui, sed is, à quo factus est tubicen aut st. patr. laudatur. Excurrere paululum hic, quod candidi lectores ignorent, & quærere libet, quidnam sit illud, ob quod tantam famam nomenque consecuti fuerint veterum artificum nonnulli, ut opera eorum præ omnibus aliis aliorum omnium æstimarentur, haberenturque vicina miraculis? Elegantiam, & accuratam quandam operum perfectionem si dixerò, fortè curiosis non fecero satis, nisi simul ostendam ad culmen istud artis pervenire

eos non potuisse, nisi id impetrassent partim *ab indole sua, sive peculiari quâdam natura inclinatione*, partim à studio & liberalium scientiarum cognitione. Nam quantum usus, qui aliàs felix artium exactor esse solet, in his præstiterit, non jam anxie hic expendo, cum illum in mediocribus æquè ac summis artificibus haud raro assiduitate parem, sed valdè imparem profectu reperire contingat. Per indolem itaque intelligo tum *præcipuam quandam vim, Phantasie*, tum *imitandi industriam*. Nam non solum Oculis, perspicacissimo sensui, varias ad imitandum figuras ipsa natura fecunda mater objecit; Sed præterea imaginatricem facultatem contulit, ut nosset exprimere etiam ea, quæ oculis obvia non essent. Vtrumque egregiè delineat Philostratus de vita Appollon. v l. 9. In Thespisionis Gymnosophistæ, & ipsius Appollonii Thyanei colloquio. *An vestri Phidia & Praxiteles, inquit Thespision, cælum stantes, atque ibi Deorum effigies exprimentes, eas postmodum ad artem attulerunt? Anne aliud quid est, quod eos fingere docuit? Aliud, inquit, Appollonius, & quidem sapientiâ plenum. Quidnam id est? inquit ille: Nihil enim dixeris præter imitationem: Phantasia, inquit Apollonius, hæc perfecit; Artifex imitatione sapientior. Imitatio hoc enim tantum operabitur, quod vidit. Proponet enim sibi id ipsum quod non novit, ad ejus quod est, relationem. Imitationem quoque sepe stupor impedit, Phantasiam verò nihil. Primas tamen, ut vides, tribuit imaginationi. In quo, suffragantem sibi habet Ciceronem in Bruto, ubi de Phidia. Nec verò ille, inquit, artifex, cum faceret, Iovis, formam aut Minervæ, contemplantur aliquem, è quo similitudinem duceret, sed ipse in mente insidebat species pulchritudinis eximia quadam, quam intuens, in eaque defixus, ad illius similitudinem artem & manum dirigebat. Quem locum videtur præ Oculis habuisse Seneca Rhetor. Controvers. x. s. Non vidit, ait, Phidias Iovem, fecit tamen velut tonantem, nec stetit ante oculos ejus Minerva, dignus tamen illa arte animus, & concepit Deos & exhibuit. Ideam hoc exemplar appellat Plato, ad quod respiciens artifex, id quod destinabat, efficit vid. Secretam Epist. l x v. Ex qua Idea, seu imaginatione alia etiam stupenda inventa in usus hominum prodierunt idem Plato author est in Sophista. Quemadmodum, inquiens, qui primus in navi confectus laboravit, exemplum navis imaginando excogitavit. Tum hinc evenire arbitror, quod præter communem illam imaginandi fa-*

cultatem, quam generi nostro natura impertivit, etiam singulorum inter se artificum diversam longè indolem reperias, & unum quemq; in eo opere, ad quod se trahi naturæ quadam invitatione senserit, maxime profecisse. Quapropter hunc Deorum, illum hominum, alium ætatis, non neminem sexus effingendâ similitudine feliciorum fuisse constat; Alius item metallo, alius ebore tractando melior extitit. Vno loco, nec eò admodum prolixo, multa in hanc rē complexus est Fab. Quint. xii. 10. Nam dædiora, inquit, & Tuscanici proxima, Calon atque Egeſias, jam minus rigida Calamis, molliora adhuc supradictis Myron fecit. Diligentia ac decor in Polycleto supra cæteros, cui quanquam à plerisque tribuitur palma, tamen ne nihil detrahatur, deesse pondus putant. Nam ut humana forma decorem addiderit supra verum; ita non expleviſſe Deorum authoritatem videtur. Quin ætatem quoque graviorem dicitur reſuſciſſe, nihil ausus ultra læves genas. At quæ Polycleto deſuerunt, Phidias atque Alcameni dantur. Phidias tamen Dīs, quàm hominibus efficiendis melior artifex traditur. In ebore verò longe citra æmulum, vel ſi nihil niſi Minervam Athenis, aut Olympium in Elide Iovem, feciſſet. Cujus pulchritudo adjeſſiſſe aliqua etiam receptæ religiōni videtur. Adde Majestas operis Deum æquavit. Ad veritatem Lyſippum & Praxitelem acceſſiſſe optime affirmant. Nam Demetrius, tanquam nimis in ea reprehenditur, & fuit ſimilitudinis, quam pulchritudinis amantior. Fuiſſe item, qui Brutis, quam hominibus fingendis accuratioribus eſſent, Calamis ſuo exemplo docet, qui Equos ſine æmulo expreſſit. Cujus quadrigæ, ut Plin. xxxi. v. 8. reſert, Praxiteles ſuum aurigam impoſuit, ne melior in equorum effigie, deſeciſſe in homine crederetur. Id ipſum Propertius repetit i. 1. Eleg. 8.

Gloria Lyſippo eſt animoſa effingere ſigna,

Exactis Calamis ſe mihi jactat Equis.

Cæterum ſuere, quibus indolem hanc dari ab aſtris & cœlo, perſuaſum erat: Aſtologorum filii nimirum. Libenter hunc locum tranſirem, ne ob me βλαπτερόμιοι aliquod, ſive tributum novum pendere cogantur Aſtologi, ut olim Alexandriæ, quod ad eos accederent Stulti: Sed aliqua dicam, non tam quod non omni prorsus ratione deſtituuntur, qui talia tradidere, quàm quod hæc talia, quia in literas relata ſunt, ignorari non debent in hoc argumento verſantibus. Habet ſecundum illos hæc ars Patronos cœleſtes, inter Planetas Martem, in Zodiaco Capri-

NOTUM. Existimatum est, homines ad certa vitæ genera propendere, prout in Ortū Stellæ illuxerint. Esse item pro diversa constitutione in corporibus aliud atque aliud temperamentum, pro temperamento variare etiam animi propensionem & mores, hinc sequi hoc vel illud vitæ institutum. Vndè tres præcipuos artium & Magisterii datores constituere Astrologi ex Planetis, Martem, Venerem & Mercurium. Pro quorum collocatione, altitudine, dejectione, dignitate, ignobilitate, aliarumque erga illos Stellarum aspectu, ipsæ artes fierent nobiles, aut ignobiles, utiles aut inutiles, felices aut infelices, celebres aut infames. Ex his Magistris Martem, ut dixi, huic arti præfecere. Audiamus hac de re Iovian. Pontan. de reb. Cœlest. v. 1. 1. Mars, inquit, cum fuerit Magisterii, atque actionum dator, præque dignitate ac excellentia præfecturæ hujus suæ collocatus, si feliciter, felicibusque à Stellis conspectus illustrabitur, nocturna quidem in genitura (Siquidem nocturno gaudet Mars tempore :) decernit militiam, decernit militari ab exercitatione ac disciplina, bellicisque item ex artibus, gloriam, honorem, Magistratus, præclaraque pollicetur insignia, &c. Quod si auctoritas imminuta fuerit adeo; ut ad artes opificas ac manuum Magisteria descendendum sit, tamen ut in his decernendis dignitatem, quoque Mars suam magna è parte retineat, natus ipse, quæ circa ignem, aut quæ circa ferrum versatur, artem exercebit, quadam cum nobilitate ac præstantia, interque artifices alios commendatione & fama. Erigatur autem ars, quæ igni exerceatur, ubi Mars Soli aliqua ratione aspectus configurabitur, qualis est ars fabri ferrarii, aut fornarii, aut fornacarii, aut *Fusoris Conflatorumque*. Vbi verò nulla cum Sole aspectus ratione jungetur, ars ipsa ferro administrabitur, futurusque est natus is aut agricola, aut Lapidarius, aut faber lignarius. Sic eo in loco ille. Quin duos interdum Magisterii Datores assignat. Idem ejusdem libri Cap. 4. Si verò, inquit, contingerit duos simul ex iis æquata potestate tradendæ artis jus sibi desumere, Sique Mars ac Mercurius fuerint, natus ille, in cujus genitura Martis, hæc Mercuriique Societas forte evenerit, futurus est aut Accusator, aut

Medicus,

Medicus, aut Chirurgus, aut *Statuarius*, Scutarius, atque armorum faber. Quibus in locis *Conflatores*, *Fusores*, *Statuarios*, à Marte suæ artis auspicia accipere vult credi. Quid verò huic conferat Capricornus, generatim quidem, & obscurè innuit Ptolomæus lib. i v. Apotelesmat. Vbi postquam indicavit Zodiaci signa ἀστρονόμο conferre ad cognitionem scientiarum, quæ propriæ sunt hominum, signa quadrupedum animalium ait conferre ad effodienda metalla, ad exercendam mercaturam, ad ædificandas domos, atque ad fabriles artes sequendas Clarius aliquantillò Manilius I V Astronomicon.

Vesta tuos, Capricorne, fovet penetralibus ignes.

Hinc artes studiumque trahis: Nam quicquid in usus

Ignis agit, poscitque novas ad munera flammæ,

Sub te censendum est. Et post.

Quicquid & argento fabricetur, quicquid & auro,

Quod ferrum calidi solvant atque ara Camini,

Consumant que foci Cererem, tua munera surgent.

Ad quem locum Ioseph. Scaliger artes illas enumerat, Capricornus dat Fusores, Conflatores, sive Flaturarios, Metallarios, Aurifices. Quo quidem non tota Statuarius Schola ablegandi est, sed ii tantum qui opera sua ad ignem perficiunt. Per Vestam enim ignis intelligitur, ut ait Ovid. v i. Fast.

Nec tu aliud Vestam, quam vivam intellige flammam.

Flaturariorum vetus inscriptio meminit.

C. S E L T I V S. O N E S I M V S. F L A T V R A R D E. V I A. S A C.

Sed in his, si plus attulero, quàm velim credi, non est ἀπὸ τοῦ μῦθου. A liberalium denique artium notitiâ obtinuisse artifices ut celebres evaderent, me dixisse memini. Inprimis verò adnuebantur, ut *Poesin*, *Historiam*, *Mathesin*, & morum affectuumque disciplinam callerent. De *Poesi*, Strabo Geograph. v i i i. elegans prodit exemplum. *Vnum*, inquit, *de Phidia memoria proditum est, ab eo Pandeno responsum, qui cum Phidiam interroga- ret quodnam ad exemplar, Iovis Statuam; (incomparabile illud Phidiaz opus, Iovem Olympium intelligit,) facturus esset? ad Homerum respondit paradigma, quod hisce versibus explicavit. Iliad. α.*

H u

Ἡ καὶ κυανέουσιν ἐπ' ὀφρύσιν ὄστε κροτάων,
 Ἀμβροσίας δ' ἄρα χαῖται ἐπ' ῥώσωντι ἀνακτοῦ
 Κροτὸς ἀπ' ἀθανάτοιο μέγαν δ' ἐλίλιξεν Ὀλυμπον,
 Atque superciliis Saturnius annuit aëris,
 Ambrosiæ fluere Coma de vertice regis
 Aeterni, ast nunc magnum concussit Olympum.

Id Prudentius quoque indigitat. 11. in Symmach. quamvis ob Idololatriam magis reprehendat, de artis præstantia non sollicitus. Ait enim.

At vos pictorum docuit manus, assimilatis
 Iure Poëtarum numen componere monstris.
 Aut lepida ex vestro sumpsit pictura sacello;
 Quod variis imitata notis, ceraque liquenti
 Duceret in faciem, sociique poematis arte
 Aucta, coloratis auderet ludere fucis.
 Sic unum sectantur iter, sic inania retum
 Somnia concipiunt, & Homerus & acer Apelles
 Et Numa, cognatumque malum, pigmenta, camæna,
 Idola conflavit, fallendi docta potestas.

Et Lucianus Imaginibus, cum effigiare formosissimam mulierem vellet, non solum collatione facta omnium statuarum & imaginum, quæ celeberrimæ toto orbe essent, ex iis sumpsit, quod in quaque potissimum, ac plurima artis laude nobilitatum fuit. Sed Homerum quoque advocavit; quasi absque Poëtæ Iudicio hic nihil perfectum, effici potuisset? *Homerus*, inquit, quoque illam risus amantem & studiosam faciat, & candidis humeris, atque laceris decoram, & roseos habentem digitos. Et paulo post. *Hæc fictores, atque pictores, & Poëta elaborabunt.* Cur verò Statuarii Poëtas sequerentur, docet Dio Chrysostomus. Oratione. xi. i. quæ est de cognitione Dei. *Pictores*, inquit, & *Statuarii non omnino in formis Deorum effingendis à Poëtis discesserunt, tum ne viderentur transgressores, & ob hoc pænis obnoxii essent: Tum etiam, quod se à Poëtis præoccupatos cernerent, eorumque simulacra fingendi modum, ut antiquiorem obinere. Quare noluerunt vulgo hominibus videri mendaces, & injucundi nova promendo.* De Historia res est manifesta. Cognitionem certè historiæ Caryatidum, aut captivorum Persarum in Statuario verius, quam Architecto Vitruvius requisivisset, quanquam nec in hoc inanem aut superfluam: Causa tamen

tamen eadem utrisque , ut rationem cur fecerint , reddere scirent quærentibus ; nisi quod Statuarius nullum aggredi opus , multò minus perficere , ab hac cognitione non instructus , posse videretur.

Præterea *Opticam & Geometriam* , ut proprias & suæ inprimis arti accommodatas disciplinas celeberrimi artifices perdidicere. Illustre in hanc rem exemplum habet Tzetzes Chil. v i i i. hist. 193. Quam , quia prolixior in authore est , nec tamen o-mittenda , brevibus verbis exponam : Athenienses Minervæ simulacrum in excelsa columna dedicare constituerant. Phidiæ & Alcameni negotium conficiendi operis datum , ut cujus nobilissimum opus omnium iudicio foret , ibi statueretur. Alcamenes Geometriæ & Optices ignarus , gracilem fecit Deam , & idcirco propè spectantibus elegantissimam visam. Phidias verò in Opticis & Geometricis egregie peritus , pro ratione altitudinis , in qua collocanda erat statua , totam operis faciem immutavit , labia aperta finxit , diductasque nares & cœtera in hunc modum. Quibus utrisque productis in medium simulacris , parum absuit , quin à multitudine lapidibus obrutus fuisset Phidias , donec in destinatam altitudinem erectis statuis , consummatae artis arcanum melius appareret. Ex eo Phidias celebrari impensè cœpit , Alcamenes ludibrio omnibuserat. Nam ut alibi idem Tzetzes docet.

Το ὕψος κλέπτει εἰσὶν, καὶ γὰρ τὴν θεωρίαν.

Consuevit enim altitudo furari aspectum.

Hujus porrò Geometriæ beneficio certam Legem distribuendorum operum habuere antiqui , & ex iis mutuati sunt recentes. Etenim corporis humani magnitudinem , circa quod præcipuè versantur , per pedes plerumque aut palmos , aut pollices , sed maximè per facies metiuntur. De dimensione per facies , ut cœtera præteream lubet artis peritos auscultare. Pompon. Gauricius de Sculpt. ex Scamozzio. Et licet , inquit , satis diversæ sint opiniones de proportionem , ut octo , aut , etiam decem facierum in altitudine , tamen maximè conveniens forma virilis æstimatur novem facierum. Quas ita dividit. A principio capillorum usque ad mentum pars una. A mento ad jugulum gulæ pars dimidia , inde ad mammillas , pars una , à Mammillis ad umbilicum , pars una , ab umbilico ad recondita naturæ , pars una ,

una, Et hoc est dimidium altitudinis corporis stantis erecti in pedes. A reconditis naturæ usque ad medium femorum, pars una. Inde ad genua pars una. à genibus ad medium surarum, pars una. Inde ad collum pedum, pars una; & ab hoc ad plantas, pars dimidia. Ita ut in totum fiant partes i x. aut pollices xxvi i. Eodem modo corporis etiam latitudinem dimetitur. Quæ mensura, quomodo aut extendenda aut contrahenda sit pro statuarum magnitudine aut brevitate, nemo est qui judicare ipse non possit. Ex Physica porro & Ethica ipsorum animi motus & affectus exhibere in rigida metalli aut marmoris superficie scire noverunt. Ex Naturæ scientia habuit Aristonidas, quod felici mistura ferri & æris decentem verecundiæ ruborem in Athamantis statua expresserit. Plin. xxx i v. 14. Qui ex Statuariis hominum mores & affectus repræsentare commodè poterant, appellati sunt ab Aristotele Polit. vi i i. 5. Ἀγαλματῶνιδες ἢ ἦτορ; id est, *Fictores morales*. Vnde fortè Statuæ nonnullæ Ethicæ appellantur, quarum paucis meminit Rhodius. xx i x. 24. *Lectionum antiquarum*. Sed longius fortassis, quàm par erat, digressus sum. E diverticulò itaque in viam redeam; Non ergo sola artificum celebritas, sed ipsa etiam, ut dixi, *antiquitas & vetustas*, operibus istiusmodi æstimationem magnam dedit. Vnde origo adagii *ὁ γὰρ αἰὼς χρόνος*, id est, *Priscæ manus opus*, quod artis est plenum. Synesius in Epist. *Commonstrare aliquid priscæ manus, quod de Statuis dicere solemus*. Themistius in Orat. de amicis. *Simulacra priscæ artis tempore indigent ad sui admirationem*. Et hoc nomine Statuam commendat Apulejus l. Florid. *Veterimum & Spectabile opus*, appellans. Martialis item lib. i x. Epigram. 44. hinc Herculem Vindictis Epitrapezium maximè laudat, cum ait,

Non est forma recens; nec nostri gloria cæli;

Nobile Lysippi munus, opusque vides.

Hoc habuit numen Pellæi mensa tyranni,

Qui citò perdomito victor in orbe jacebat.

Hunc puer ad Libycas juraverat Hannibal arces,

Insulerat hic Syllam, ponere regna truccæ.

Ut inde non immeritò rudis admodum habitus sit Mummius, Corinthus victor, quod veteres ac novas Statuas perinde æstimaret. Vellei Patrici. l. *Mummius tam rudis fuit, ut capta Corintho,*

cum maximorum artificum perfectas manibus tabulas, ac Statuas Italiam portandas locaret, juberet prædici conducentibus, si eas perdisissent, novas eos reddituros. Quanquam interdum etiam vetusta opera statuarum pro simplicibus rudibusque leguntur accepta, ut Porsenæ Statua antiquo modo & simpliciter facta dicitur à Plutarcho in Poplicola. In hoc itaque mercatu luxuriabant multi usque ad culpam & invidiam. De Silio Italico Plinius Nepos Epistolar. lib. 111. Erat, inquit, Φιλόχρηστος, usque ad emendationis repræhensionem: Plures iisdem in locis villas possidebat, adambulationisque novis priores negligebat. Multum ubique librorum, multum Statuarum, multum imaginum. Salust. Oratione I. ad Cæsarem de ordinanda Rep. Domum aut villam extruere, eamque signis, aleis, aliisque operibus exornare, & omnia potius quàm semet visendum efficere, id est, non divitias decori habere, sed ipsum illis flagitum esse. Et hoc unum inter reliquas odii causas erga potentiorum Catilina adducit Oratione ad Conjuratos apud Sallust. Bell. Catil. Cum tabulas, inquit, Signa, toreumata emunt, nova diruunt alia adificant: postremo omnibus modis pecuniam trahunt, vexant, tamen summa libidine divitias suas vincere nequeunt; at nobis est domus inopia. Infantiæ vero genus quoddam fuit, voluptatum illarum desiderium ultra facultatum modum extendere. Horat. Satyr. lib. 11. Sat. 3.

Insanit veteres Statuas Damascippus emendo.

Seneca Epist. xcvi. Quid inter pueros & nos interest? nisi quod nos circa tabulas & Statuas insanimus, carius inepti.

Quapropter nonnulli, aut ista penitus negligebant. Horat. Epist. 11. 2.

*Gemmas, Marmor, Ebur, Tyrrhena Sigilla, Tabellas,
Argentum, Vestes Gatulo murice tinctas,
Sunt qui non habeant, est qui non curat habere.*

Aut cum habebant, non tam instrumentum domesticæ luxuriæ esse volebant, quam id agebant, ut φιλόχρηστας famam captarent. Quare omnibus, hospitibus præsertim ac peregrinis patere talia visenda volebant. De Heii Mamertini signis, Cic. Verr. 1. v. Messanam ut quisque nostrum venerat, hæc visere solebat. Omnibus hæc ad visendum patebant quotidie. Domus erat non Domino magis

ornata

amento, quam civitati. Etenim ex celebritate signorum notissima multa sunt loca, in quibus extiterint, & sola eorum nuda aditæ urbes. Cicer. Verr. eadem, de Cupidine marmoreo, quem abstulit Verres, *Propter eum*, inquit, *Thespie* visantur. Nam alia visendi causa nulla est. Hunc locum Ciceronis citat Plinius xxxv. 5. de Praxitele loquens; *Ejusdem est Cupido, obiectus à Cicerone Verri, ille propter quem Thespie viscebantur.* Eodem capite similiter & frequentata Gnidus ob Venerem Praxitelis dicitur. Ante omnia & non solum Praxitelis, verum & ipse toto terrarum orbe Venus, quam viderent multi, navigaverunt Gnidum. Alii verò cum privatim habere poterant, honestius putabant publico honori destinare. Cicer. Verr. 1. de M. Marcello, Flaminiò, L. Paulo, L. Mummio. *Quorum domus, inquit, cum honore & virtute florerent, signis & tabulis pictis erant vacuæ. At vero Urbem totam; templa Deorum, omnesque Italia partes eorum donis ac monumentis exornatas videmus.* Idem Verr. 1 v. de Marcello. *Romam quæ asportata sunt, ad eadem Honoriis atque Virtutis, aliisque in locis videmus, nihil in ædibus, nihil in hortis posuit, nihil in suburbano.* Putavit si Urbis ornamenta domum suam non contulisset, domum suam ornameto Urbi futuram. Quin etiam publicè agitatum reperio, de publicandis ejusmodi ornamentis, quæ privato luxu detinebantur. Plinius xxxv. 4. *Extat M. Agrippæ oratio magnifica, & maximo civium digna, de tabulis omnibus, signisque publicandis.* Quod fieri satius fuisset, quam in villarum exilia pellic. Quare multò minùs licuit è publico in privatas aedes transferre, nec vel ipsi Principi. Plinius xxxv. 3. *Plurima ex omnibus signa fecit Lysippus, secundissima artis, inter quæ distringentem se, quem M. Agrippa ante Thermas suas dicitur mirè gratum Tiberio Principi; qui non quivit temperare sibi in eo, quanquam imperiosius, sui inter initia Principatus, transtulitque in cubiculum alio ibi signo substituto; cum quidem tanta populi Romani contumacia fuit, ut magni theatri clamoribus reponi Apoxyomenon flagitaverit, Princepsque quanquam adamatum reposuerit.* Huc non incommode referri possunt illa Simulacra, Sigilla & Emblemata, quæ in varia suppellectile, & domesticis utensilibus

Romani ostentabant. Cujusmodi fuere *Sigillati Scyphi*, apud Ciccr. Verr. 1 v. & *Caper juvenalis*, stans extra pocula, de quo Sat. 1.

Argentum vetus, & stantem extra pocula caprum.

Patella quoque illa grandis, cum Sigillis ac Simulacris Deorum, de qua Cic. Verr. 1 v. Et *Candelabrum cum Sigillo*. L. 23. ff de Rei vindic. §. 2. Itemque *Phiala cum Lucerna*, apud Martial. Epigram. 111. 41. Et id genus alia sculpta & cœlata. Imprimis verò illa, quæ in navibus veterum, tam Brutorum, quam Deorum & Heroum spectabantur signa, & tutelæ, de quibus varia & quidem non vulgaria, ex diligentissima antiquorum lectione observavit Clarissimus I. Schefferus, Amicus noster singulari & Collega honorandus, in Eruditissimo opere suo de militiæ navali lib. 111. Cap. 1. Neque hic prætereundum est, quod Statuæ & simulacra, de quibus jam ante modò diximus, præter ornamentum, alios etiam usus simul præstiterint. Nam in Architectura & ædium exstructionibus vice columnarum interdum aliquid sustinebant, ut *Perseæ Captivi*, & *Caryatides* apud Vitruvium. Et Mensarum ac lectorum fulcra sive pedes in Simulacra varia formabantur. De lectis, Etymolog. Magn. *Hernæ lecti pes*. Quoniam in ipsis sculpebant signa Mercurii, tanquam præfixis somni & somniorum. vid. & Helychium in *Ἑρμηνῶν*. De Mensis Juvenalis. Sat. x 1.

*Nil Rhombus, nil dama sapit, putre videntur
Vnguentæ, atque Rosæ, latos nisi justinet orbes
Grande Ebur, & magno sublimis parvulus biatu,
Dentibus ex illis, quos mittit porta Syënes.*

Interdum alia ministeria subibant. Cujusmodi erant, *Lampades* in usum nocturni luminis præferre, ut Juvenum illa Simulacra, de quibus Lucretius 11. vers. 24.

*Si non aurea sunt Juvenum Simulacra per ædes,
Lampades igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut suppedissentur.*

Quod ex Homero ad verbum penè expressisse Latinum Poëtam observavit πολυμορφῆς & ille Is. Casaubonus Animadvers. in Athenzi 1 v. 2. ubi ejusmodi simulacrorum mentio fit itidem *Laxatis*, inquit, *Septis*, *Cupidines*, *Diana*, *Panes*, *Mercurii* & hujusmodi aliæ imagines lampadibus argenteis, tanquam facibus præ-

con-

res apparuerunt. Item Fundere aquas fontium. Vt Marſyæ apud Petronium. Odore ſpargere, ut in Theatris, ubi per minuta uſdam Statuarum foramina expreſſus odoratus humor, Speculatoribus adſpergebatur, quod Lucanus innuit: Pharfal. lib. 1. x.

*Væque ſolet pariter totis ſe effundere ſignis
Corycii preſſura croci, Sic &c.*

Crocum vino dilutum intelligens, qui ſic ſparſus, cuiusque in ſpectaculis creber uſus, ut ſolennes inde crocos Propertius nominariſſe videatur lib. 1 v. Eleg. 1.

Pulpita ſolennes non oluere crocos.

ſed quis omnia enumerare poteſt? Nec opus eſt in re perſulgata & non diu deſita. Quippe apud hodiernos etiam Romanos id genus ornamentorum eſt aſſatim, ut ignorare non poſſunt qui aut Romam ipſi viderant, aut aliundè ſcire poterant, partim ex ſermonibus eorum, qui ea loca perlustrarunt, partim ex libris multorum Apodemiciſ, qui ſedulò & diligenter ſpecioſa hæc antiquitatis monumenta notata deſcriptaque cupientium oculis oſtendant. Immenſam enim copiam ſtatarum, quarum maxima pars ab ipſa veteris ævi memoria hodieque ſervata eſt, & adhuc in Illuſtriorum Romanorum theſaurophylaciis, hortis, villis ſuburbanis, palatiis, porticibus, aliisque locis viſitur, pleno numero exhibent Paulus Merula. Coſmograph. part. 1. 1. Lib. 1 v. Cap. 22. & Ianus Iacob. Boiſſardus in Topograph. Urbis. & per cœteras Antiqq. paſſim. Itemque Andreas Schotus in Italia ſua. Andreas Fulvius de Antiqq. Rom. Ioh. Heinrich. à Pſaumern in Mercurio Italico, & tot alii.

C A P U T VII.

Recenſio hiſtorica intervallorum aliquot, quibus inſigniter auſta eſt ſtatuis Roma. Nata plurima in ipſa urbe. Major tamen facta acceſſio per externa bella, ex Sicilia, Græcia, Aſia, Egypto, Libya. Græci olim deliciarum ejuſmodi per quàm ſudioſi. Athenienſes inprimis, Rhodii & Thebani. Quis Caius, Quis Claudius ſit apud Pausaniam, qui Theſpienſem Cupidinem auerſerit, reſtituerit, dubitatum? Prætorum & Magiſtratum Provincialium circa hanc rem avaritia & rapina. Statuas bello captas non victoris aut occupantis, ſed Reipublica fuiſſe. Conceſſa tamen ſaculique

cultas Triumphantibus eas praeferre in Triumphis. In quibus traductae alia, de novo in hunc usum facta, Devictorum Regum, Ducumque; ita Regionum, Urbium, Marium, Fluviorum, Montium, humana specie Bello capta postea Condi in arario iussa. In publicas rationes relatus earum numerus, isem cuiusque magnitudo, figura, status. Cur admodum pauci hodie ex tanta copia Roma supersint, quaesitum? Et pestes illarum praecipua notata.

UNde tot ornamenta habuerunt Romani, hoc loco breviter quoque indicandum est; Et quidem certum est, magnâ copîâ in Italia factas statuas fuisse. Cassiodor. Var. v i 1. 15. *Haec primum Tusci in Italia invenisse referuntur, quas amplexa posteritas, pene pacem populum urbi dedit, quam Natura procreavit.*

Verum quia tot faciendis statuis, quot apud Romanos exitisse memoriae traditum est, non totarum nationum, ne dum urbis unius manus videantur suffecisse; sciendum est hic etiam locupletatam fuisse Romam, per externorum bellorum commercia, convectis quasi in unam sedem omnium propè gentium, quas bello subegerant, statuis & ornamentis. Cic. Verr. v. *In urbe nostra pulcherrima, atque ornatissima, quod signum, quae tabula picta est, quae non ab hostibus victis capta atque apportata sit? Apportata videlicet curâ victoris, qui conductoribus transvehenda id genus ornamenta, si ipse nequireret, solebat locare.* Vellejus Paterculus. de Mummio, excisâ Corintho. *Cum statuas in Italiam portandas locaret, iussit praedici conducentibus, si eas perdidissent, novas eos reddituros.* Hinc Romanae statuæ, Labor mundi, non minus verè, quàm scitè & eleganter à Cassiodoro Varr. v i 1. 13. appellantur. Dio Chrysostomus. Orat. xxx i. *Romanos saepius undique suppellectilem templorum Palatiorumque accepisse, ait, de statuistis locutus.* Vnde vero & per quos Duces, & quibus temporibus captae fuerint, pro ut singula vel praecipua apud bonos authores reperio, cum praeter rem non sit, breviter hic dabo, & *de easdem* notabo. Ac primo omnium à M. Mercello bello Punico secundo, Syracusis captis, immensa vis statuarum in urbem inducta est, cum ante Romani nulla nisi domestica signa haberent. Plutarchus Marcell. cap. xxx i 1. *Marcellus ad bellum in Italia gerendum à Romanis evocatus, pleraque & pulcherrima Syracusis donaria abstulit, quae & triumpho suo splendori, & Romae ornamento essent. Quippe antea nec habnerat, neque nove-*

Roma quicquam elegantis & artificiosi operis, neque venusta illa, & grata in urbe tum erant ornamenta. Et paulo post. nomine etiam apud Græcos gloriatus est, quod quæ pulchra haberent, & admirarentur Græci, ea Romanos inscios ante, in hunc ipse habere, & admirari docuisset. De eodem Mercell. Cic. Verin. 1 v. Victoriæ putabat esse, multa Romam decore, quæ ornamento urbi esse possent. Et de signis Syracusanis Romam allatis, apud Livium xxxi v. 4. M. Porcius Cato. Insecta mihi credite, signa ab Syracusis illata sunt huic urbi: nam nimis multos audio Corinthi & Athenarum ornamenta vidantes, mirantesque, & ante fixa sibi filia Decorum Romanorum identes. vid. eund. Liv. lib. xxv. Græci enim in quibus omni & Syracusani, nimium quantum iis rebus studebant. Cic. Verr. 1 v. Hic ornatus, hæc opera atque artificia, signa, sacule picta, Græcos homines nimium delectant. Idem pro L. Mamilia. Pompejus signa & tabulas cæteraque Ornamenta Græcorum Oppidorum, quæ ceteri tollenda esse arbitrantur, ea sibi ille ne videnda quidem existimavit. Horat. 11, Epist. 1.

*Vt primum positis nugari Græcia bellis
Capit, & in vitium fortunâ labier equâ.
Nunc Athletarum Studiis nunc arsit equarum,
Marmoris, aut eboris fabros, aut æris amavit,
Suspendit pictâ vultum, mentemque tabellâ,*

Quare Tacitus Annal. x v. Statuas. Græcarum artium decore, Et Græciam Sidonius Apollinaris lib. vi. Epist. 12. Pictoribus significibusque illustrem appellat. Quippe Athenas statuis & statuariis excelluisse, præter Omnis historiæ testimonium, peculiariter notat Aristides Orat. Panathen. & Rhodiis Pindarus Od. Olympion. v 11. beneficio Minervæ datum ait, ut talibus operibus omnes alios superarent. Etiam Thebanos adeo huic rei studuisse auctor est Ælianus. Var. Hist. 1 v. 4. ut legibus arti caverent, eosque qui deterius fluxissent, pecuniâ pro pœna mulcarent. Tum itaque primum externa ornamenta in urbe apparebant cum captæ Syracusæ fuerant. Cœpere deinceps certatim afferre & alii, quibus fortuna dedit urbes aut populos vincere. Inprimis Fabius Maximus recepta Tarento, qui tamen præter Colossum Herculis, nullum aliud

aliud Simulacrum Romam evexit. Plutarch. Fabio Cap. x. *Fabius scriba de Diis*, (ita vocabas picturas & statuas) quid velle fieri interroganti? respondisse fertur; Relinquamus Tarentinis Deos iratos. Verumtamen Colossus Hercules Tarento translatus in Capitolio statuit. Tum T. Quintius Flaminius, qui Philippum Macedonum Regem & Nabidem Lacedæmoniorum Tyrannum vicerat, Græciamque omnem liberaverat, de quo Livius xxxiv. 51. ait, quod quæ Triumpho primo die, signa ærea & marmorea transtulit, Philippo ademertit, & ex civitatibus ceperit. Deinde M. Fulvius Nobilior bello Ætolico, capta Ambraciâ. Livius xxxv. 11. 9. *Signa ænea marmoreaque, & tabule pictæ, quibus ornatio Ambracia, quia regia ibi Pyrrhi fuerat, quàm cetera regionis urbes erant, sublati omnia, avectæque, nihil præterea tactum violatumve.* vid. præterea ejusdem libri Capp. 43. & 44. Iterum Paulus Æmilius bello Macedonico secundo, post devictum Persem. Livius xxxv. 33. *Speſtaculo fuit ei, quæ venerat turba, non scenicum magis ludicrum, non certamina hominum, aut curricula equorum, quàm præda Macedonica omnis, ut viſeretur, expoſita, ſtatuarum, tabularumque textilium, & vaſorum ex auro & argento, & ære, & ebore ſictorum ingenti cura, in ea Regia; ut non in præſentem modo ſpeciem, qualibus referta Regia Alexandriæ erat, ſed in perpetuum uſum fierent.* Hæc in claſſem impoſita, devehenda Romam Cn. Octavio data. Quo in numero fuit ſignum Iovis, quod: Ex Macedonia captum in Capitolio poſuiſſe Flaminium Cic. Verr. 1 v. tradit.

Deinceps L. Cæcilius Metellus victo Andriſco, qui alias Pſeudo-Philippus, bello Macedonico tertio. De quo Vellejus Patere. 1. 11. Hic, inquit, eſt Metellus Macedonicus, qui hanc turmam ſtatuarum equeſtrium, quæ frontem ædium ſpectant, hodieque maximum ornamentum ejus loci, ex Macedonia detulit. Poſt illum L. Mummius bello Achaico, incenſâ Corintho, quidquid ejusmodi inter alia cepit, Romam miſit. Pauſan. Achaicis. *Mummius tertio demum poſt pugnam die, Corinthum vi cepit, cremavitque; ornamenta & ſigna admiratione quæque digniſſima, Romam aſportata.* Flor. 11. 16. *Quid ſignorum quid veſtium, quidve tabularum, reſeptum, incenſum atque projectum eſt?* Et Plinius xxxiv. 7. *Mummius devicta Achaja replevit urbem.* Scilicet ſtatuis & ſignis, & xxxi. 11. de victoria Achaica. *Quæ & ipſa, inquit, hoc intervallo, Anno urbis DCVIIII. parſa, ſigna & tabulas pictas*

invenit, ne quid deesset. ad luxuriam videlicet. Deinceps L. Cornelius Sylla, qui Thebanis multa eripuit, Imprimis Minervam Alalcomenis. vid. Pausan. in Bœoticis. Et Atheniensibus multa, ut idem in Phocicis tradit. Et clarius Sallust. in Bello Catil. de tempore Syllanæ Expeditionis. Ibi primum, inquit Asiam intelligens, insuevit exercitus pop. Rom. amare, potare, signa, tabulas pictas, vasa cœlata mirari, ea privatim ac publicè rapere. Post Syllam Pub. Servilius Isauricus, domitis piratis, Cilicibus, & capta Olympo, unde signa plurima Romam apportavit. ut testis est Cic. Verg. l. verba deinceps adducemus. Tum ipsi denique Romani Cœsares. De Augusto Pausanias in Arcadicis. *Vetus Minervæ Aleæ signum, & simul Calydonii apri dentes asportavit Cæsar Augustus, victo Antonio, ejusque partibus, in quibus Arcades prope omnes fuere præter Mantinenses. Non primus tamen Augustus proditur Deorum signa & donaria devictis à se gentibus eripuisse; Sed fuit hoc ei à priscis jam tum temporibus tralatitium.* De Nerone idem in Bœoticis. qui Thespiensium Cupidinem Romam avexit. Primum omnium, ait, è sede sua Cupidinem hunc Thespiensem amosum à Cajo Romanorum Imperatore tradunt, Thespiensibus deinde remissum à Claudio. Neron iterum Romam reporsit. Putabam olim Græci authoris hoc esse *παράδειγμα*, quod à duobus Imperatoribus, Cajo videlicet & Claudio diversis temporibus factum assereret, quod uni Cajo Claudio Ædili tribuendum mihi videbatur, Cic. Verr. l. v. sic suadente, ubi eundem Cupidinem à Cajo Claudio Ædili ad ædilitatem suam ornandam commodatum, & deinceps restitutum tradit. Atque ita potuisse nominum similitudine deceptum Antiquarium in istum errorem labi facilimè. Sed quia suffragantem Dionem Cassium habet, sic enim ille lib. l. x. *Restituit Claudius urbibus statuas quas claudius abstulerat.* Eatenus ipsi fidem reddo, ut addubitare tamen subinde non verear, ne ex Pausanià Dio hoc hauserit, cum quæ statuæ, quæ urbes fuerint, quas aut unde hic abstulerit, aut quo ille remiserit, nusquam vel verbo indicatum reperiam. Firmius credo quod de Nerone in Phocicis tradit, quodque huc propius pertinet. *Quingentas, inquit, aeneas, partim Deorum, partim hominum sustulit imagines Delphis.* Et quod in Eliacis prioribus ab eodem Romam asportatum Vlyssæm, & alia multa signa affirmat. Meminit & Tacitus Annal. x v. nominatis insuper prædæ ministris.

Per Asiam, inquit, & Achaiam, non dona tantum, sed Simulacra Numinum abripiebantur, missis in eas provincias Acrato ac Secundo Carinate. vid. & Dion. Chrysost. Orat. xxxi. Plin. xxxi. 8. Postquam signorum ex ære nobilium, artificumque illustrium, immensum numerum recensuisset. Ex quibus, inquit, quæ resuli clarissima quæque in urbe jam sunt dicata à Vespasiano principe in templo Pacis, aliisque suis operibus, violentiâ Neronis in urbem convector, & in sellariis domus aurea disposita. Neque ex Græcia solum & Asia, sed & ex Ægypto & Lybia multa istiusmodi Romanam translata testatur Prudent. 11. in Symmacho.

*Inter fumantes templorum armata ruinas
Dextera victoris simulacra hostilia cepit,
Et captiva domum veneratis ceu Numina vexit.
Hoc signum rapuit bimaris de strage Corinthi,
Illud ab incensis in prædam sumpsit Athenis,
Quasdam victa dedit capitis Cleopatra canini,
Effigies, quasdam domitis Ammonis arenis
Syrtyca Cornutas facies habuere trophæas.*

Et non semper belli jure capi, sed sæpenumero ex privatâ Prætorum & Magistratuum Provincialium avaritiâ, rapinis & prædis reliquo cumulo talia accedere contigit. De signis à Verre per totam Siciliam ablatis, extat integra actio Ciceronis 1 v. Cujus initio leges. Nego in tota Sicilia tam locuplete, tam vetere provincia, tot oppidis, tot familiis, tam copiosis ullum argenteum vas, ullum Corinthium, aut Deliacum fuisse: nego ullam gemmam aut margaritam fuisse, aut quicquam ex auro, aut ebore factum, signum ullum æneum, marmoreum, eburneum, nego ullam picturam, neque in tabulis, neque textilem fuisse, quin quæsierit, inspexerit, quid placitum sit, abstulerit. Vid. & Iuvenalem Sat. vii. Quæ idem ex Achaja, Delo, Chio, Tenedo, & denique ex Asia, ac imprimis Pamphilia, aliisque locis omnibus, quæcunque iter fecit, abstulit, fusè quoque ostendit Cic. Verrin. 1. Cæsonini Calventrii similes rapinas memorat Cic. De Provinciis Consular. Has igitur & alias, quas non ultra inquirimus, Sponte sua subinde obvias, partim victorias, partim prædas, furta & rapinas, ex dictis satis constat effecisse, ut in infinitum prope excreset apud Romanos statuarum numerus, ut *Tabulas & Signa sine numero* fuisse P. Victor dicat, & ob multitudinem statuas Po-

culum

palum copiosissimum, & greges equorum abundantissimos Pedestres & equestres statuas intelligens appellet Cassiodorus Variar. vii. 13. Neque illud hoc loco tacendum est. Statuas bellis captas ad Rempub. pertinuisse, ne credas illas temerè in cùjusvis fortuiti occupatoris possessionem cessisse. Cic. Verr. i. Quas enim sociorum atque amicorum urbes adisti, legationis jure & nomine, si in eas vi, cum Exercitu imperioque invasisses, tamen opinor, quæ signa atque ornamenta ex his urbibus sustulisses, hæc non in tuam domum, neque in sub urbana amicorum, sed Romam in Publicum deportasses. Primum tamen licuit bellorum Ducibus, si decretus ipsis triumphus esset, eas per pompam vehere, ut factum sæpius legimus. In triumpho Marcelli apud Plutarch. in ejus vita. Cap. xxxiii. in Flaminii. Livius xxxiv. 51. In Fulvii Liv. xxxix. 5. In Æmilii. Florus i. 12. & Plutarch. Æmilio Cap. liv. & Vellejus Patere. i. 9. In Pompeji. Plinius xxxiii. 12. Hinc illud Senecæ de templorum spoliis, inter quæ simulacra & statuar. Epist. lxxxviii. *Sacrilegia minuta puniuntur, magna in triumphis feruntur.* Adeoque gloriosum habitum est, si devictorum inprimis Regum, Ducumque statuas, quas in reliqua præda repererint, ostentare ibi possent. Sic Mithridatis statuam auream Lucullus in suo triumpho ducebat. Plutarch. Lucullo Cap. lxxxviii. *Præterea, inquit, ductus è Mithridatis Colossus aureus sex pedes longus.* Et Pharnacis argenteam Pompejus. Plinius xxxiii. 12. *Iam enim triumpho Magni Pompei, reperimus translatam Pharnacis, qui primus regnavit in Pontio, argenteam statuam.* Interim vero, si hostium Duces in acie occubuissent, aut fuga elabi eos contigisset, quo minus eos comprehendere ipsi victores possent, in triumpho ducendos, eorum imagines fieri curabant, ut præferrent. De imagine Syphacis, quam feretro impositam in suo triumpho ostentabat Scipio Africanus, cum paulo ante triumphum Syphax apud Tybur decessisset, ita Silius Italicus lib. xv. i. Punic.

*Ante Syphax feretro residens captiva premebat
Lumina, & aurata servabant colla catene.*

Et mox de Imagine Annibalis, in eodem triumpho.

Sed non ulla magis mentesque oculosque tenebat.

Quam

Quam visa Hannibalis campo fugientis imago.

Præterea quoque, quandoquidem de statu in triumpho ductis loqui cœpimus, nec pigebit paucis referre, morem etiam apud Romanos obtinuisse, ut ad significandas varias res bello gestas, varæ de novo statuar fierent in triumpho monstrandæ, puta Regionum subactarum, Urbiumque, Montium item & Fluviorum. Non loquor jam de illis quæ specie sua fingeantur, cujusmodi erant simulacra oppidorum, muros ipsos, portas & turres referentia. de quibus Ovid. de Pont. 11. Eleg. 1.

Probinus argento veros imitantia muros.

Barbara cum victis oppida lata viris.

Et lib. 111. Eleg. 4.

Oppida turritis cingantur eburnea muris.

Vide etiam quæ de Scipione, Cæsare, Pompejo, Vespasianis & aliis, tradunt Appianus, Dio, Suetonius, Iosephus aliique. Sed de iis quæ ad similitudinem humanam effigiabantur, & aut victorum pedibus substratæ, aut alio quocumque habitu supplicis factæ transvehebantur. Vnde intelligendi sunt authores, qui Regionibus, urbibus, montibus & fluminibus ea attribuunt, quæ sunt hominis. Germaniam passis crinibus, colla præbentem, & vinctam catenis hoc sensu leges apud Ovid. 1v. Trist. Eleg. 2.

Crinibus en etiam fertur Germania passis,

Et ducis invicti sub pede mæssa sedet,

Collaque Romanæ præbens animosa securi,

Vincula fert illa, qua tulit arma, manu.

Carthaginem in triumpho Scipionis manus supplices tendentem apud Silium Ital. lib. xv 11.

Mox victas tendens Carthago ad sidera palmas.

—— Ibat.

Rhenum captivum, ejusque crines tegentem. ungulam Equi Domitiani apud Statium lib. 1. Sylv. 1.

Ænea captivi crinem tegit ungula Rheni.

Catenatum eundem Rhenum ap. Claudian. 111. de laudib. Stilichonis.

Inde Catenato gerneret Germania Rheno.

Tremantem in ære Atlantem apud eund. Claudian. de vi. Honorii Consul.

In ære tremantem.

Succin-

Succinctæ famulum ferrent Atlanta cohortes.

Captivum Oceanum, ap. Flor. 1 v. 2. *Cæsar in Patriam victor invehitur. Primum de Gallia triumphum transmisit Rhenus, & Rhodanus, & ex auro Captivus Oceanus.* Sed hæc indigitasse solum hoc loco sufficiat. Plenius rem exponunt qui triumphos veterum Romanorum describunt, Onuphrius Panvinus. Alexander ab. Alex. Rosinus in Paralipomenis ad Rosinum Dempsterus. Antonius Valtrinus, & innumeri alii. Ad statuas itaque bello captas ut redeat cura nostra, sciendum est illas, peracto triumpho, referri in ærarium solitas. M. Servilius apud Livium xlv. 38. Cum de Pub. Æmilii Triumpho ageretur. Quo, inquit, signa aurea, marmorea, eburnea, tabule pictæ, textilia, tantum argenti cælati, tantum auri, tanta pecunia regia? An nosse tanquam furtiva in ærarium deportabuntur. Et numerus, magnitudo, figura, ac status cujusque diligenter annotabatur, quo Reipub. ratio earundem constaret. Cic. Verr. 1. P. Servilius, quæ signa atque ornamenta ex urbe hostium, & virtute capta, belli lege atque imperatorio jure sustulit, ea Pop. Rom. apportavit, per Triumphum vexit, in tabulas publicas ad ærarium perscribenda curavit. Cognoscite ex literis Publicis hominis amplissimi dignitatem. Recita. Relationes relatæ P. Servilii. Non solum numerum signorum, sed etiam uniuscujusque magnitudinem, figuram, statum literis definiri vides. Sed quamvis toties hoc opum genere aucta fuerit Roma, paucæ tamen admodum hodie, si prisca tempora conferas, supersunt. In causa sunt aliquot insignia urbis damna. Vnum à Nerone illatum, qui ut condendæ novæ Romæ, suoque cognomento appellandæ locum sterneret, vetere incensa pleraque urbis ornamenta conflagrare, ipse immmanissima ambitione flagrans & lætus spectabat. Tum periisse multa & insignia opera Tacitus notat Annal. xv. Iam, inquit, opes tot victoriis quæsitæ, & Græcarum artium decora (statuas intelligit) amissa sunt. Alteram pestem attulit Gensericus Vandalorum in Africa Rex, qui quamquam ultimo urbis exidio abstinuit, haud tamen omisit opes universas navibus impositas, In quibus picturæ, statuæ, & quæcunque moveri loco poterant, exportare. Vbi hoc peculiare accidit, quod notat Procopius 111. de bell. Vandal. unam ex his navibus, ubi statuæ fuerunt, tempestate periisse, cæteras incolumes fuisse in Africam delatas. Tertium damnum Roma à

Con-

Constante Constantini Junioris filio, qui omnia quæ fuerant antiquitus instructa ex ære in ornamentum Civitatis, deposuit, & Constantinopolin transmisit. Vt meminit Paullus Diaconus continuat. Histor. Eutrop. lib. xv i i i. Ad hæc accessit aliorum principum Christianorum, inprimis Pontificum Romanorum Zelus, inter Christianæ religionis primordia abolere conantium, quidquid animos mentesque hominum in pagana superstitione fixas detinere, aut vel minimam Idololatriæ occasionem quam statutz olim fecerant, præbere potuit. Notum illud abunde faciet Cæsarum *Εικρομάρων* historia. Leonis Isauri, Constantini Copronymi, & aliorum, de quibus vid. Zonaram, Cedrenum, Diaconum & alios. De Gregorio Magno Pontif. Rom. hoc singulatim constat, quod præcipuas Romæ statuas, & quidquid opere mirandum superiorum immunitas & avaritia residuum fecit, in Tyberim præcipitari iussit, ut notat Volaterran. Anthropol. Lib. xx i i. Hæ fuere præcipuæ statuarum pestes. Præter leviora quædam, damna, ex incendiis, aut bellis tantum non exitalibus aliquando illata, cujusmodi fuit illud, quod bello Vittelliano accidit, de quo Tacitus Hist. i i i. cui geminum eventum etiam in oppugnatione Bizantii sub Severo Zonaras. i i. Annal. & Xiphilinus in Severo notant. Sed hæc hæctenus.

C A P U T VIII.

Ad rem tandem accessum. Statua apud Romanos data hominibus liberis. Regibus, Imperatoribus, Privatis. Viris, Fæminis. Civibus. Extremis. Mortuis, Vivis. Cætoni censura de statu is fæminarum. Quando quisque vivorum, & qua post facta statuas fuerit adeptus, quasitum?

S Vffecerit hæc pauca de statu is in genere præmisisse. Nunc propositi nostri memores, ad ipsam rem gradum proferimus, observaturi, quod habet græcum Epigramma.

Ἐικὼν τίς σ' ἀνέθηκε, δι' ὅτι χάρις, ἢ βίη;

Imago quis te posuit, cujus gratia, & cui?

Videndumque nobis est, *Quâ authoritate, Quibus de causis, & Quibus hominibus positæ statutz fuerint.* Ac primum quoniam ita expe-

pedit, *Quibus præcipue data sunt*, ostendemus. Quod quam-
 vis obscurum esse non poterit, cætera hæc nostra legenti, or-
 nis causa tamen præcipua hominum genera, quibus honor ille
 tribuit, uno isthoc fasce complectemur; ex quo deinceps solu-
 o, exempla & testimonia probandis reliquis petemus. Inprimis
 liberos fuisse homines oportuit, exclusis ab hoc censu Servis.
 Antemidorus Oneirocrit. 1. 51. *Æreae imagines & statuae liberis*
omnibus eriguntur: idem significat etiam, hoc est, libertatem, si
quis imaginem suam aut statuam æream videat in foro possum. Inter
 illos vero, ut inter homines, primi sunt Reges ac Imperato-
 res, penes quos Majestas, & absoluta potestas residebat. De
 Regum primorum statu Plinius xxxiv. 5. *Primas puta-*
rum Sybillarum juxta rostra statuas, & Aethii Navii postas ætate
Tarquini Prisci, nisi Regum Antecedentium essent in Capitolio.
 Romuli, Numæ, Serviique & Tarquini Prisci statuas no-
 minatim ciet, lib. xxxiii. 1. Quod Imperatores etiam
 statuas acceperint, luce clarius est. Elegantem tamen locum
 Nazianzeni, pro testimonio adducam, ex Orat. *ἡλιπύτ.* i.
 in Iulianum. *Est hoc in Imperatorio more positum, haud quidem scio,*
an apud omnes quoque alios homines, qui imperio subsunt, cæterum apud
Romanos, quàm studiōssimè observatum, ut publicis statuīs Imperatores
eruerentur. Illi enim mirificè hoc deliciarum sive honoris genere
 semper sunt delectati, cum facile existimarent, alios quosque ho-
 nores infra suam esse dignitatem; Adeoque in tantum huic rei
 deditos reperio non nullos eorum, ut & ipsi didicerint fingere,
 & statuas facere. Xiphil. lib. lxix. de Hadriano. *Hadrianus*
& statuas fecit, & tabulas pinxit. Id fecit & ante eum Nero,
 ut tradit Suetonius in ejus vita Cap. lxi. & Dio Chrysost.
 Orat. lxxi. ad fin. Deinde ponebantur etiam Privatis. Testi-
 monia probandi causa huc afferre, putidum foret; In singulis
 enim nostri hujus Syngrammatis paginis confertim occurrunt.
 Illud saltem monebo, per Privatos hic à me intelligi non tantum
 eos, qui à publicis functionibus in Rep. vacarent, & nullum ma-
 gistratum gererent; Sed omnes, quotquot infra principem essent,
 quem solum ab hac appellatione excipio, Atq; ita consules, Sena-
 tores, Duces, Prætores, & Cæteri Magistratus quicunq; dicuntur
 privati. Plinius Panegyrico ad Trajanum, in hac re Cæsari suo,
 Brutos & Camillos opponit, & privatos appellat. *Siant igitur,*
inquit,

inquit, effigies tuæ, quales olim ob egregia in Remp. merita privata dicabantur. Visuntur eadem è materia Cæsaris statuae, quæ Brutum, quæ Camillorum; nec discrepat causa. Nec denique Viri solum, sed & scæminis dabantur, ne sexus alteruter excluderetur. Plinius xxxiv. 6. Invenitur statua decreta & Taracie Cæjæ, sive Susetie Virgini Vestali, ut poneretur ubi vellet; Quod adjectum non minus honoris habet, quàm scæmina esse decretam. Aliud graviter latum à Catone Censore, quod hic honor scæmini communicaretur, ibidem notat author. Exstant, inquit, Catonis in Censura vociferationes, mulieribus Romanis in Provinciis statuas poni: Nec tamen potuit inhibere, quò minus Romæ quoque ponerentur; sicuti Cornelio Gracchorum matri, quæ fuit Africani prioris filia. Post Imperatorum vero tempora hoc factum frequentius. Sic Augustus post victos Pannonos Romam reversus, ut tradit Dio Cassius lib. xliix. Triumphum sibi decretum in aliud tempus rejiciens, Octaviæ & Livie statuas dedit. Et à Caligula, ut est apud eundem, lib. lxx. Statue Drusillæ positæ, dedicatæque. præter infinitas alias, Tum non civibus tantum, sed etiam exteris interdum positæ Romæ leguntur. Plutarchus Numa Cap. xv. tradit Aeneas duas in foro collocatas, unam Alcibiadis, alteram Pythagoræ, & Plinius xxxiv. 5. de statua Hermodori Ephesii. Fuit & Hermodori Ephesii in comitio, legum, quas decemviri scribebant, interpretis publice dicata. Adeoque nullum ferè hominum genus erat, cui non olim statuae fuerint collocatæ. Nec semper singulæ singulis, sed uni sæpe plures temporibus diversis dabantur. Hinc leges ap. Cic. Philipp. ix. L. Syllæ prima statua. Et in Romana inscript. statuae Anicio Paulino datæ. STATVA. SECVNDA. Si de tempore scire lubet, notandum est, & Viventibus fuisse positas, & Mortuis. Xiphil. compend. Dionis lib. lxxix. de Hadriano. Plerisque amicorum mortuis, non nullis etiam vivis statuas in foro posuit. Nec facile dixerim, utrum frequentius. Sors enim & occasio utrumque moderata videtur. De Mortuis Dio Chrysost. Orat. xxxi. Rhodiac. Etiam multi propter hæc mortui sunt, ut vel statuam nanciscerentur, aut preconium, aut alium honorem, atque suis posteris relinquerent opinionem sui æquam, memoriamque. Et deinceps. Sexcenti sunt, qui suas ipsorum animas profuderunt pro civitate, propriæque vitæ emerunt imaginem & inscriptionem. Xiphilinus lib. lxxviii. Trajanus Litinium suram, postquam decesserat, affectu

fecit publica sepultura, eique statuam collocari iussit. Cic. Philippica 1. x. Hæc enim statuæ mortis honestæ testis erit. Et ibidem de statu Octavii: Reddita est ei tum à majoribus statua pro vita. Sic multis post mortem, sæpius legimus in Inscriptionibus antiquis, simul cum locis sepulturæ, impensis funerum & laudationibus, decretas etiam statuas. Ut in illa L. Porcii ad Castro del Rio in Hispania ad D. Benedicti.

HVIC. ORDO. PONTIFICIENSIS. OB-
VLCONENSIS. LOCVM. SEPVLTVRÆ.
IMPENSAM. FVNERIS. LAVDATIO-
NEM. STATVAM. EQVESTREM. DE-
CREVER.

in alia Sempronix Varillæ, in agro Cordubensi.

HVIC. MELLARIENSES. LOCVM. SE-
PVLTVRÆ. FVNERIS. IMPENSAM.
STATVAM. LAVDATIONEM. DECRE-
VERE.

Tum denique in illa Q. Traii, Alcoleæ inter Cordubam & Sibiliam.

HVIC. ORDO. MVNICIPII. FLAVII. AR-
VENSIS. OB. MERITA. LAVDATION.
IMPENSAM. FVNERIS. LOCVM. SE-
PVLTVRÆ. ET. STATVAM. DECREVIT.

Atque interdum diseretè hæc verba leguntur POST. OBITVM. POST. MORTEM. Illud quidem in hac Interamnate, Helvidiæ Burreniæ.

CIVES. INTEAMNANÆ. CIVITATIS.
VTRIVSQUE. SEXVS. ÆRE. CONLATO.
POST. OBITVM. HVIVS. PATRONÆ.
DEDIC.

Hoc in aliâ Tarraconensi, P. cujusdam Fabii.

QVÆ. EX. D.D. TARR. QVOD. FACTVM.
POST. MORTEM. FIVS. POSITA. EST.

Legimus etiam quosdam oblatas sibi statuas abuisse vivos, qui post mortem tandem accipere. Talis erat L. quidam Popilius, de quo Inscripção vetus, quamvis mutila tamen haud incerta.

E

QVL

QVI. OBLATA. SIBI. STATVA. HONO-
RE. CONTENTVS. IMPENSAM. REIP.
VIVOS. REMISIT. POST. MORTEM.
AD. MEMORIAM. TANTI — — — N — —
FACTO — — POSTVIANTE. POPVLO.
STATVA. ÆRE. CONLATO. PVBL. PO-
SITA. EST.

Interdum etiam leguntur decreta viventibus, quæ post mortem ponerentur. Hoc factum Saufejæ Alexandriæ, ut inscriptio docet Romana, his verbis. QVAM. VIBA. DECRE-
VERANT, POST. OBITVM. POSVERVNT. Vivis verò persæpe etiam dabantur. Dio Cass. lib. LVII. *Therius Sejani vivi statum aeneam in theatro posuit.* Illud verò porissimum fiebat, Aut statim post ingenti facinora, quæ quis edebat, vel privatâ virtute, Sic Horatio Coclitii, postquam solus viri hostium sustinisset, & Hetruscos pontis transitu arcuisset, statua à populo posita legitur apud Dionys. Halicarnass. *Agexia. v. 4. Videbatur, ait, ob vulnera brevi interiturus. Sed postquam ex mortis periculo evasis, populus aeneam ejus statuam armatam in maximè conspicuo fori loco erexit. Vel publicis viribus, ut post victoriam aliquam insignem, Sic Augusto statim post victum S. Pompejum & Pacatam Siciliam statuæ datæ sunt. Dio Cass. lib. XLIX. Rome Cesari, laudatio unanimi consensu, statuæque &c. statim post victoriam decreta sunt. Et Gordiano Tertio post victum præliis frequentibus Saporem Persarum Regem. Iul. Capitolin. Gordianis Cap. XXVI. *Quadrige Elephantorum Gordiano decreta sunt, utpote qui Persas vicisset, ut triumpho Persico triumpharet. Ita videlicet, non nisi confectâ re aliquâ præclarâ viros insignes ornabant. Quare non sine nota dimittuntur ab authoribus, qui honorem istum anticiparunt, ut qui afflicto tantùm bello & incepto, hostequè amisso, statuæ fieri sibi curârint. Sic bello Nunnidico adversus Tacfarinatem ducibus singulis Furio Camillo, L. Apronio, & Iunio Blasio laureatas in urbe statuas datas parum æquè habitum, innuitur Tacit. I V. Annal. Priores duces, inquit, sibi impetrando triumphalium insigni sufficere res suas crediderant, hostem omnebant. Iamquæ tres laureata in urbe statua, & adhuc rapiabat Africam Tacfarinus. Aut cum magni honores collati essent, quodam* quæ*

quasi genere gratulationis. Ita cum Tiberius Tribuniciam potestatem Druso à Senatu impetrasset, sociumquè ejus cum honoris assumpsisset, effigies decretas tradit Tacit. Annal. 111. *Præceperant, inquit, animis orationem Patres, quo quæsitior adulatio fuit; Nec tamen repertum est, nisi ut effigies Principum, aras Deum, templa & arcus aliæque solita conferrent.* Aliàs interdum accidit, ut non nisi posito magistratu statua poneretur, ne honorem adulatio dedisse videretur. inscriptio est Romana, Ragonii Vincentii, Annonæ præfecti, cui ut Patrono Mensores Portuenses statuam posuerunt. Verba ejus quæ huc pertinent, longiuscula enim ipsa est, tantum exscribam.

IAM. POSITO. MAGISTRATV. STATVAM. PATRONO. PRÆSTANTISSIMO. TESTIMONIUM. GRATVLATIONIS. EXOLVIMVS. CVM. RES. NON. ADVLATIONE. PRIVATO. SET. IVDICIO. POSITO. IN. OCIO. ET. QUIETE. REDDATVR.

Dabantur etiam tum interdum, cum princeps periculum aliquod evasisset. Tacit. x1v. Annal. de Nerone, cui procures imaginem in curia dedicarunt, post evitatas insidias, quibus se à matre peti falso, & impudenter ad senatum scripsit, ut atroci patricidio iustæ vindictæ colorem illineret, Miro, inquit, certamine procerum decernuntur supplicationes apud omnia pulvinaria, utquè Quinquatris, quibus apertæ essent insidiæ, ludis annuis celebrarentur, Aureum Minervæ simulacrum in Curia, & juxta Principis imago statueretur. Sed hæc sufficiunt. Neque omnes occasiones hic rimari necesse est, quas abunde ex reliquo operis hujus unusquisque per se perspiciet.

CAPUT IX.

Authoritate publica, publicè posita apud Romanos statua. Eam primum Regibus, tum Senatus Populiquè usurpatam, postea Imperatores sibi vendicasse ostensum. Quo temperamento Principes & Senatus in hac authoritatu contentione usi? Promiscua licentia, qua subinde invaluit, edictis compressa. ἡ γὰρ ἐκ τῶν ἡρώων, quo sensu dictum. In Provinciis, Municipiis, Colonis plerumquè observata, qua in urbe viguit, consuetudo.

Formula item Romana, quantum licuit, retenta. Quid hoc in negotio fuerint Decuriones, ordines, plebs, Collegia artificum, Sodalitia, & quæratim homines; Tum qui simul in una regione urbis, & vico habitabant titulu declaratum.

IAm penes quos decernendi potestas fuerit, dispiciamus. A initio quidem urbis, Reges posuisse sibi ipsis, ut & aliis, arbitratum Plinius xxxi v. 6. Hanc primam, inquit, Clæliæ statuem intelligens, Et Horatii Coclitis publicè dicatam crediderim; Antem enim sibi ac Sibillæ Tarquinium, & Reges sibi ipsos posuisse veresimile est. Sed post ejectos reges, & cum iam libertas introducta in urbem esset, donec staret Resp. jus illud penes Senatum Populumque Romanum erat. Ex eo est, quod ex L. Pisone tradit Plinius dicto loco sublatas fuisse è foro omnes statuas, quæ non ex sententia populi vel senatus, statutz fuissent, sed quas quisque sibi posuisset, L. Piso prodidit, M. AEmilio, C. Popilio i. i. Coss. à Censoribus P. Cornelio Scipione, M. Popilio, statuas circum forum eorum, qui magistratum gesserunt, sublatas omnes, præter eas quæ populi aut senatus sententiâ statutz essent. Eam verò, quam apud eadem Telluris statuisset sibi Sp. Cassius, qui regnum affectauerat, etiam conflatam à Censoribus. Permansit verò hæc apud Senatum auctoritas usque ad tempora Imperatorum, Senatus iura ad se transferentium, sine quorum rescripto nullam erigere statuam licebat. Nominatim constat de Caligula ap. Suetonium Cap. xxxi v. Vetuit post hac viventium cuiquam usquam statuam aut imaginem, nisi consulto se & auctore poni. Extat rescriptum Arcadii & Honorii Augg. l. i. Cod. de stat. & imag. eadem de re. Si quis, ajunt, iudicium accepisse æneas, vel ægenteas, vel marmoreas statuas, extra imperiale beneficium in administratione positus, detegetur, emolumenta, quæ accepit, in ea positis dignitate, quam polluit, cum extortis titulis, vel presumptis, in quadruplum fisco nostro inferat, simulque noverit existimationis sue pœnam se subiturum. Vides gravem itidem additam, præter quadrupli multam, infamiz pœnam; Legitur eam ob causam in titulis, quod Imperatores iusserint poni. Inscriptio statutz Saurmini secundi.

OB. EGREGIA. EIVS. IN. REM PUBLI-
CAM. MERITA. D. D. N. N. VALEN-
TINIANVS, ET. VALENS. VICTO-
RES.

RES. AC. TRIUMPHATORES. SEMPER. AVGVSTI. STATVAM. SVB. AVRO. CONSTITVI. LOCARIQVE. IVSSERVNT.

Sed tamen non adeò exspiravit Senatus authoritas sub Imperatoribus, puta moderatis & bonis, ut non ejus etiam assensus deberet impetrari. De Divo Claudio Dio Cassius lib. 1 x. *Saxis ne quis privatus sine permisso Senatus statuas sibi poneret.* Hinc in Inscriptionibus illæ locutiones crebræ, APPROBANTE. SENATV. AMPLISSIMO. CENSERVNT. TESTIMONIO. SENATVS. LOCARI. PLACVIT. Dicebaturquæ tum statuas, DECRETO. SENATVS. AVTHORITATE. PRINCIPIS. poni. Plinius Nep. Epist. 7. lib. 11. *Heri à Senatu Vestrisio Spurrinæ, principe auctore, triumphalis statua decreta est.* Idem & tituli testantur. ut ille Bassæi, qui Romæ est. in quo legitur. HVIC. SENAT. AVCTOR. IMP. ANTONINO. . ET. . . COMMODO. AVGG. STATVAM. ARMAT. IN. FORO. DIVI. TRAIANI. ET. ALIAM. CIVILI. AMICTV. IN. TEMPLO. DIVI. PII. ET. TERTIAM. LORICATAM. IN. TEMPLO. . . . NENDAS. . . Et alius, quamvis mutilus, itidem Romæ, quem Licinii Suræ fuisse haud obscure constat, in quo similiter hæc verba leges.

HVIC. SENATVS. AVCTORE. IMP. TRAIANO. AVG. GERMANICO. DACICO. TRIUMPHALIA. ORNAMENTA. DECREVIT. STATVAMQVE. PECVN. PVBLIC. PONEND. CENSVIT.

Vt ex eo sit, quod Spartianus in Severo, tanquam insolens, notet, quod Rumore belli Parthici extincto, Patri, matri, avo & uxori prioriper se statuas collocavit; cum jus publicè collocandi penes senatum esset, ut ad hunc locum notat Isaacius Casaubonus. Quare in literis suis ad Senatum, de Cari statua decernenda addidit Probus Augustus. SI. VOBIS. PLACET. ut tradit Vopiscus in Caro. Vt autem moderati Principes

senatum ab hoc munere non excluderant, ita senatus statuarum collocaturus vicissim debebat impetrare ab Imperatoribus assensum. Claudianus Præfat. ad bellum Geticum.

Sed prior effigiem tribuit successus ahenam;

Oraque patricius nostra dicavit honos.

Annuit hic princeps titulum poscente senatu.

Aspice iudicium quàm grave Musa subis.

Id ipsum ex inscriptione statuarum ejusdem Poëtæ etiam patet, quam quia alibi adduximus, hoc loco omittimus, his saltem inde petitis verbis.

D. D. N. N. ARCHADIVS. ET. HONORIVS.
FELICISSIMI. AC. DOCTISSIMI. IM-
PERATORES. SENATV. PETENTE.
STATVAM. IN. FORO. DIVI. TRAIAN-
NI. ERIGI. COLLOCARIQUE. IVSSE.
RVNT.

Vt cunquè verò imperatores & Senatus communicatis vicibus hanc authoritatem exercerent, nihilominus procedente tempore, ita statuarum vulgò increbuit usus, ut promiscuè omnes sibi, aliisve, quasvis ob causas, ponere possent, privatâ non minus licentiâ, quàm authoritate publicâ. Maximè verò circa ævum Tiberii. Dio Cassius lib. LVIII. de Sejano. *Numerum quidem Statuarum, quas ei patricii, Equites, tribus, ac primarii viri posuerunt, inire nemo potuit.* Quare debuit intempestiva illa luxuries edicto comprimi, ut sub Caligula factum est. Locum modò ex Suetonio citavimus. Et postea sub D. Claudio, de quo Dio Cassius lib. LX. *Quandoquidem urbs imaginibus replebatur (licebat enim omnibus qui vellent, pictura, ære, lapideque suam effigiem publicare) plerasque illarum loco movit, sanxitque in posterum, ne quis privatus sine permisso senatus id faceret.* Intemperantis enim alias, & immodestianimi videbatur, si quis immodicè ipse affectaret. Vnde illud, quod ad proverbii modum leges apud Ioan. Chrysost. Homil. LXXXVI. de poenit. βλάπῃ μὴ σήσης σεαυτὸν σήλην. vide ne statuas tibi ipsi statuam. Observatum tamen id hætenus fuit, ut si familia aliqua meritis clara esset, non soliis iis, quorum merita censebantur, sed & pluribus simul ex eadem familia utpote cognatis eorum, liberis, & Affinibus statuas ponere,

de

nequicquam violatâ hac lege, liceret. In laudato Claudii edicto expressam hanc conditionem invenies. *Nisi si quis opus aliquod aut fecisset, aut etiam refecisset: His enim cognatisque eorum monumentum sui aliquod, iis in locis ponere permisit.* Id ipsum suæ familiæ apud Prusenses obtigisse, Dio Chrysost. Orat. xli v. testatur. Et inscriptiones veteres plurium statuarum auctoritatem datam loquuntur. ut illa Alaudetensis.

VALERIVS. OPIALIS. AVGVSTALIS.
PER P. HVIC. ORDO. MVNICIPII.
FRASONIGITANORVM. CENAS.
PVBLICAS. DECREV. ET. LOCVM. IN
QVO. STATVAS. SIBI. VXORI. LIBE-
RISQ. PONERET. LOCO. ASSI-
GNATO. PONENDAS. CVRAVIT.

Eraltera Romæ ad septem lucernas in qua & numerus definitus.

S. P. Q. R. CEIONIVM. RVFVM. ALBI.
NVM. V. C. PHILOSOPHV. RVFI VO-
LVSIANI. IVD. ORDINARI. CONS.
FILIVM. SENATVS CONSVLTO.
SVO... EIVS. LIBERIS. POST. CÆSA-
RIANA. TEMPORA. I. POST. ANNOS.
CCCLXXX. ET. I. AVCTORITATEM.
DECREVIT. FL. MAGNVS. IANVA-
RIVS. V. C. VII. STATVARVM.

Sed ad incepta redeam. Oportuit itaque deinceps permissu senatus id fieri; vel etiam Imperatoris. Plinius Nepos. l. i. Epist. 17. *Tiuius Capito ab imperatore nostro; Trajanum suum intelligit, impetravit, ut sibi liceret statuam L. Syllani in foro ponere.* Ex hac Publicâ auctoritate est, quod interdum Romæ statuas ponerent etiam exteri, de quo Plin. xxx v. 6. *Publicè autem ab exteris posita est Romæ C. Alio tribuno plebis, lege per lata in Stenium Scatilium Lucanum, qui Turinos bis in festaverat; ob id Alium Thurini statuâ & coronâ aureâ donaverunt. Iidem postea Fabricium donavere statuâ, liberati obsidione.* Cœterum ut Romæ senatus, ita extra Romam in provinciis, urbibus ac municipiis, magistratus

provinciales, Decuriones, item ordines, Plebs, collegia, & corpora statuas poterant decernere, cum Imperatoribus tam Privatis. Pausan. Eliac. prior. *Romanis imperatoribus statuas & Pario lapide, Adriano urbes Achaici conventus, Trajanou universi Graeci Olympiae crexerunt. Idem in Atticis. Singulae urbes in templo Iovis Olympii Athenis, Adriano statuam posuerunt.*

Dio Chrysost. Orat. xxxi. ad Rhodios. *Et sanè Imperatorum etiamnum facitis imagines, & aliorum, qui auctoritate polent.* L. etiam Lucullo statuam posuisse in foro suo Cheronenses, auctor est Plutarch. Cimon. cap. i i i. Sed ne magis hoc ex debito Imperatoribus, Ducibusquè obsequio, quàm decenendi potestate factum putes, ecce & Philosopho decretam in consulari provinciâ Africa, à Consulari Strabone Æmiliario. Apulejum Madaurensem intelligo, qui sub Antoninis Imp. Marco & Philosopho floruit, quiquè ipse in Floridis hac de re ita loquitur. *Æmilianus Strabo vir consularis, brevi vobis omnium futurus Proconsul, sententiam de honoribus meis in Curia Charaginensium dixit, omnes ejus auctoritatem secuti sunt. Nonnè videtur hoc vobis Senatus consultum esse? Qui? Quod Carthaginenses omnes, qui in illa sanctissima curia aderant, tam libenter acceperunt omnes locum statuæ, ut scires idcirco alteram statuam, quantum spero, insequentem curiam protulisse, ut salva veneratione, salvâ reverentiâ consularis sui, viderentur factum ejus non anulati, sed secuti.* Cicer. Verr. i i. *Syracusana civitas dedit ipsi statuam.* Verrem intelligit. De Magistratuum municipalium potestate circa hoc negotium constat ex Pomponio Juris Conf. leg. 14. ff. de condit. & demonstrat. *Titius si statuam in municipio posuerit, heres esto, si paratus est ponere, sed locus à municipibus ei non datur, Sabinus Proculus heredem eum fore.* Unde in inscriptionibus sæpius leguntur hæc verba, ad imitationem formulæ Romanæ. SENATVS. POPVLVSQVE. DECREVIT. his singularibus literis notata, S. P. Q. &c. D. ut ex hoc titulo patet.

L. RANIO. L. F. POBL. OPTATO. V. C.
COS. ORDIN. CVRATORI. REIP. NO-
LANORVM. CVR. PEC. P. XV. VIR.
SACRIS. FACIEND. PATRONO. R. P

III. VI.

III. VIRO. AD. AGR. DIVIDEN. XVI-
RO. STLITIB. IVDICANDIS. STAT. EX.
ÆRE. S. P. Q. NOLAN. D. D.

Et altero Sex. Oppii Prisci Tibure, in cuius fine sic legitur.

PATRONO. INCOMPAR. S. P. Q. TIBVRS.
OB. MERITA. EIVS.

Item hæc, DECRETO. DECVRIONVM. sæpè
singularibus literis. D. D. indicata, sæpe etiam plenius ali-
quanto expressa, ut in illa Pisfaurensi, lacera & mutilata.

— — SIMMANO.

— — VBLICO.

— — VIR. QVINQV.

— — OMNIVM. OB. EXIMIAS.

— — ET. ABVNDANTISSIMAS.

— — M. LARGITIONES. B. G. POS.

— — EX. ÆRE. CONLATO.

— — DECVR. DECR.

Et in alia Cærite.

IMP. CÆS. T. ÆLIO. HADRIANO. AN-
TONINO. AVG. PIO. COS. II. P. P.
TEMPLVM. HERCVLIS. PRO. IMMVN.
PERPET. A. SOLO. EXTRVI. EX. ÆRE.
CONLATO. STATVAM. TONI. CVRA-
VER. DECVR. MVNICIP. CÆR.

Hi Decuriones in Municipiis ad exemplum Senatorum Roma-
norum erant instituti; Quare Decuriones, Municipiorum Se-
natores vocantur, *l. omnes. 33. Cod. de Decur.* dislique sunt
Decuriones, quod initio, cum coloniæ in aliquem locum
deducebantur, earum decima pars consilii publici causa descri-
bebatur, ut est in *leg. Pupillus 239. §. decuriones, ff. de verb.*
sign.

De ordinibus civitatum, penes quos potestas fuerit decer-
nendi statuas, hoc legimus, quod si quis statuam ponere vel-
let, veniam prius ab ordine impetrare debuerit, id ostendit
hæc inscriptio Perusina.

DIVO. ANTONINO. PIO. EGNATIVVS.
FESTVS. ÆDILIS. II. VIR. HVIC. CVM
PLEBS. VRBANA. PVBLICE. EDEN
TI. AD. STATVAM. PONENDAM. PE
CVNIAM. OBTVLISSET. IS. HONO
RE. CONTENTVS. IMPENSAM. RE
MISIT. ET. IMPETRATA. VENIA
AB. ORDINE. PERVSINORVM. O
PTIMO. MAXIMOQVE. PRINCIPI
DE. SVÆ. PECVNIA. POSVIT.

Porro de ordinibus loquuntur hæ inscriptiones.

P. PVBLICIO. CEIONIO. IVLIANO
CORRECTORI. TVSCIAE. ET. VM
BRIÆ. OB. INSIGNIA. EIVS. GESTA
ET. ILLVSTRE. NOMINIS. ET. RA
TIONIS. MERITVM. ORDO. NARNI
ENSIS. VNÆ. CVM. CIVIBVS. STA
TVAM. CONLOCAVERVNT. PATRO
NO. DIGNISSIMO.

Sicut & altera:

IVLIO. EVBVLIDÆ. C. V. CORR. TVS
CIAE. X. VIRO. PRÆFECTO. ÆRARII. S.
SATVRNI. OB. INLVSTRIA. IPSIVS
MERITA. ET. AMOREM. IVXTA. CI
VES. ORDO. INTERAMNATIVM. PA
TRONO.

Ordo verò in civitatibus nihil aliud ; quàm senatus , sive cætus
Decurionum fuit, qui aliàs curiæ nomine appellatus legitur. ut
senatum ordinem vocat. Cicer. Philipp. i x. in senatus con
sulto de statua S. Sulpitii facto ; nisi ubi aliud aliquod addita
mentum significationem mutaret, ut cum diceretur , Ordo E
quester , ordo militum , ordo adlectorum , Scænicorum , Sacerdotum.
&c. Quemadmodum de ordine Equestri loquitur Cicer. Phi
lipp. v i. cuius authoritatem L. Antonius statuae suæ , quamvis
falso inscripsit. *Sed hæc una*, inquit, *statua*, *altera Equitum Rom.*
equo publico, qui item ascribunt. PATRONO. Quem unquam ille
ordo

ad patrum adoptavit. Et de aliis alii. Ad ordinis verò auctoritatem constituendam, non duo tresve suffecerant, sed plures omnino requirerentur. Quamobrem Cicero laudato loco de ejusdem statuâ. *Statuerunt etiam Tribuni militares, qui in exercitiis Caesaris duo bis fuerunt. Quis est iste ordo. Multi fuerunt multi in legionibus per tot annos.* De plebe in civitatibus ex titulis discimus, ut ex hoc primum.

C. CORNELIO. C. F. VOT. MUNICIANO. PRÆF. COM. PRIM. DAMASC. TRIB. MIL. LEG. III. AVG. PRÆF. FABR. CVRATORI. REIP. OTHESIMORVM. IV. VIRO. I. D. PONTIFICI. FLAMINI. IN. DIVI. CLAVDII. BERGOMI. PATRONO. PLEBS. VRBANA.

Et altero illo.

T. AUCINO. MARCELLINO. V. C. &c. VNIVERSA. PLEBS. BENEVENTANA. CENSUIT. PONENDAM.

Item alio.

C. ACILIO. C. F. PAL. POLITICIANO. EQVO. PVBL. &c. PLEBS. VRBANA. OB. MERITA. EIVS.

Deniquè ut Provinciæ, civitates ac ordines, ita Collegia artificum statuas interdum ponebant, Probant id tituli: ut ille Tergestinus in Istria.

L. VARIO. PAPIRIO. PAPIRIANO. II. VIR. I. D. Q. Q. PRÆTOR. FABR. ROMÆ. ET. TERGESTE. FLAM. HADRI. PONT. AVGV. COLLEGIVM. FABRVM. PATRONO. MERENTI.

Et alter Brixensis.

COLLEGIA. FABR. ET. CENT.

L. CORNELIO. PROSODICO. II. VIR. AVG. BRIXIÆ. &c. OB. MERITA. EIVS.

Itemquè corpora, quæ fuere ignobiliorum, inferiorumquè artificum sodalitia. Et quibus nisi ex Senatus consulto, & Ma-

gistratum permissu coire non licebat. Inscriptio statuae Ostiensis.

P. MARTIO. QVIR. PHILIPPO. CVRATORI. VIÆ. PRÆNESTINÆ. EDILICIO. CVRVLI. V. Q. AB. ÆRARIO. TRIBVNO. FABRVM. NAVALIUM. PORTENS. CORPVS. FABRVM. NAVALIUM. OSTIENS. QVIBVS. EX. S. C. COIRE. LICET. PATRONO. OPTIMO. S. P. P.

De corpore Mancipum testatur hic titulus Vitrasii statuae inscriptus.

O B. PROVIDENTIAM. ET. STATVM. OPTIMVM. VRBI. ROMÆ. AB. EO. REDDITVM. CORPVS. OMNIUM. MANCIPVM. STATVAM. SVB. ÆRE. CONSTITVIT.

De Corpore Suariorum & confecturariorum illa L. Aradii Romæ, cujus ad finem hæc leguntur.

HVIC. CORPVS. SVARIQVVM. ET. CONFECTVRARIQVVM. AVTHORIBVS. PATRONIS. EX. AFFECTV. EIDEM. IVRE. DEBITO. STATVAM. PATRONO. DIGNO. PŒNENDAM. CENSVIT.

Nec deniquè prætereundum est, quod potuerint generatim homines, ut aratores, mercatores, navicularii statuas decernere. Cic. Verr. 11. *Aut publicè civitates istos honores habent, aut generatim homines, ut aratores, ut mercatores, aut navicularii.*

Interdum ii posuere, qui unâ in regione urbis aliquâ degabant. Sic legimus in titulis. REGIO. ROMANA. STATVAM. COLLOCAVIT. REGIO. IOVIA. STATVAM. CENSVIT. Nec ii tantum, sed & interdum qui in vico uno cohabitabant. Inscriptio statuae T. cujusdam Popillii in agro Tudertino.

O B. MVLTÀ. EIVS. MERITA. VICANI. VICI.

VICI. MARTIS. TVDERT. ÆRE. CONL.
L. D. D. D.

Quò fortè referendum est, quod de Mario, Seneca de ira. 111. 18. ait, ipsi *Vicatim populum statuas posuisse*, quod idem etiam inquit Plinius xxxi 11. 9:

CAPUT X.

Statuas à privatis publicè poni, quousquè licuerit? Necessarius hic permissus Principis & Magistratum. Non semper tamen ille expressus. Lex Codicis advocata. Edictum quoddam Tiberii expositum. Laxior aliquanto circa Principes & Principum amicos honorando indulgentia. De statu ex testamento fieri iussis. Hæredes ea conditione scripti, ut ponerent. Legata quoquè in hos usus relicta. Legatariorum & hæredum, si officium suum aut negligerent, aut longius differrent, quæ multa: Aliaquædam Testatorum cautiones, & Hæredum officia. Statua in sepulcrum. Pagæ. Interdictum de statu non revellendis. Pecunia in tut. lam data. Sepulchris alia præterea signa imposita, & quare? Quibus privatis ponere, & domi suæ, quos & quatenus permissum, usitatumque. Luxus & hoc ingenere invisus. Illustrum virorum statuas domi habere, quàm veteribus familiarum. Lararium cuiusmodi. Quotuplex. Custodes Pueri, canesquè.

Interim & Privati & singuli ponebant. Quod si publicè factum vellent, indulgentia Magistratum opus erat, tam in Provinciis, quàm Romæ, eâquè sive expressâ, ut præcedenti capite dictum est, & porro confirmat Damascenus de Imaginib. Orat. 111. exemplo Hæmorrhousæ, Sacris literis cognitæ. Rem ex descriptione temporum Iohannis Antiochiæ Pontificis, cognomento Malala, arcessens. Cupiebat, inquit, *Hæmorrhousa Iesu, à quo fueras morbo liberata, monumentum consecrare, sed sine regis permissu non audebat; itaque libellum Herodi supplicem obtulit, in quo petebat, ut sibi in oppido suo liceret Christo Servatori statuam auream dicare. Sive tacitâ. Quo traho leg. 7. Cod. Iust. de Religios. & sumpt. Fun. Quæ quamvis solum de statu in sepulcro positis loquatur, intelligenda tamen est de aliis ubicunquè locatis, quas sic locari Publicè interdictum non esset. Quod enim prohibitum non est, permissum esse præsumitur. Verba legis hæc sunt. Statuas sepulcro super imponere, vel monumento, quod à te constructum profiteris, ornamenta quæ putas,*
super-

superaddere non prohiberis, cum jure suo eorum, quæ minus prohibita sunt, unicuique facultas libera non denegetur. Hæc igitur quasi tacita publicæ potestatis indulgentia posuere statuas Imperatoribus Privati. Quod Dio Cassius indicat lib. LVII. In Tiberio, quem vetuisse ait, ne privati sibi ponerent, ut ante largiter fiebat. Vetus, inquit, ne quis privatus, neve urbs ulla statuam sibi poneret. Hoc verò edictum ne nobis officere putemus, ponendi statuas facultatem privatis non ademit, sed ipsum Principem solum continebat, qui sic videri moderatior gestiebat; Augusto amici posuisse ab eodem scriptore dicuntur lib. LIII. Augustus statuas non nullas suas argenteas, ab amicis & populis quibusdam sibi factas, in nimis concidit. Idem porro lib. LVII. de equitibus, Patriciis, Tribunis, aliisque primariis viris qui statuarum honores Sejano habebant, in gratiam Principis, cui dilectum supra modum illud prodigium hominis fuit, sic ait. Numerum quidem statuarum, quas Sejano, Patricii, equites, tribus, ac primarii viri posuerunt, inire nemo potuit. Deinceps publicè quoque privato nomine ponebant Parentes liberis, & vice versa, liberi parentibus, discipuli preceptoribus, clientes patronis, Liberti & interdum Servi Dominis, ut ex Inscriptionibus vetustis probare possumus, nisi pigeret omnes illas hæc exscribere, quod utique necessarium non est. Sæpe enim aliàs per occasiones varias idem inculcamus. Illud communiter observatum reperio, ut hæc de quicunque id officium præstarent. Idque nec semper sponte, sed sæpe jussi testamento. Paulus. I. C. I. eg. inter. S. ult. ff. famil. hercisc. Si duo cohæredes damnati sunt statuam ponere. Itaque testatores, illis necessitatem imponebant statuas ponendi, cum aliis, tum sibi. Alios intellige quoscunque sanguine aut beneficiis junctos, ut parentes, liberos, cognatos, patronos. Extat in Gruteri Inscript. p. CCXVI. Testamentum Græcis verbis, ex tabula marmorea, Venetiis descriptum, quod hanc rem optime illustrat. Latina hic solum ut plerumque aliàs compendii causa afferam, prout ibi adjuncta sunt. Eporis existentibus Phabotele, & collegis ejus testamento hæc constituit sciens & intelligens Epicteta Grinni, una cum Domino Hyperide Thrasyleontis F. assensiente quoque filia Epicteta Phænicis. Utinam mihi liceat salva siveque de bonis meis disponere. Quod si vero humani quidpiam mihi attideris, relinquo ea juxta præceptum mariti mei Phænicis, qui &

Muf.

Musejū construxit pro defuncto filio nostro Crat esilocho , & anima-
ia ac statuas , suam ipsius , & Cratesi ochi , & Heroia intulit , qui-
quē etiam me rogavit , ut Musējū exornem , inque eo collocem ,
tum Musas , tum etiam statuas & Heroia. Exactis verò annis duo-
bus , cum reliquis mihi adhuc filius Andragoras , vitam hanc morte com-
mutaret , praecepit mihi , ut perficerem mandata Patris sui Phenicis , po-
neremque & pro ipso , & pro patre ac fratre suo , tum statuam , tum
Heroiū . Sed quod imprimis ostendendum fuit , illud Romanæ
& Latinæ inscriptiones satis testantur : Inscriptio sub Clivo ad
Alloram Hispaniæ Civitatem.

STATVAM. QVAM. TESTAMENTO. SVO.
C FABIVS. VIBIANVS. II. VIR. FIERI.
IVSSIT. VIBIÆ. LVCANÆ. MATRI.
FABIA. FIRMA. HÆRES. DEDICA-
VIT.

Alia. Interamnas A. Pompei , Patroni Municipii Interamna-
tis.

A. POMPEIO. A. F. ET. TESTAMEN-
TO. L. LVCINI. T. F. STATVA. STA-
TVTA. EST.

Interdum Imperatoribus testamento privatorum , statuae fieri
juebantur. Sic ap. Statium Sylv. V. Priscilla Maritum damna-
vit , ut Domitiani Cælaris statuam in Capitolio curaret collo-
candam.

Da , inquit , Capitolinis æternum sedibus aurum ,

Quo niteant sacri centeno pondere vultus ,

Cæsaris , & propria signet cultriciis amorem.

Inscriptio in Hispaniis Coloniae Aug. Gemellæ.

PIETATI. AVG.

L. LVCRETIVS. FVLVIANVS. FLAMEN.
COL. IMMVNIVM. PROVINTIÆ. BÆ-
TIC. PONTIF. PERPETVVS. DOMVS.
AVG. T. P. I. EX. ARG. P.

Sibi verò poni sæpius Testatores , ut dixi , mandabant. In-
scriptio Vetus , in villa Constantina , inter Cordubam & Si-
biliam.

Q. C. Q. R.

Q. CORNELIO. QVIR. GALLO. QVAM.
TESTAMENTO. SVO. SPORTVVIS.
DATIS DECVRIONIBVS. PONI. I. COR-
NELIA. PRISCA. SOROR. ET. HAERES.
ETC. PONENDAM. CVRAVIT.

Et interdum scribebantur hæredes ea sola conditione, ut ponerent. Pompejus Iurisc. l. 14. ff. de condit. & demonstrat. Titius si st. tuas in municipio posuerit, hæres esto. Nonnunquam testatores legata relinquebant ijs, à quibus Statuas poni volebant, ut ex Paulo Iuris Conf. l. cum quidam §. 3. ff. de usur. cognoscere licet. Hæredes a. si conditionem non implerent multabantur. Cic. Verr. 1. 1. *Auduit Verres Dioni cuidam Siculo permagnum venisse hereditatem. Heredem statuas iussu esse in foro ponere, si posuisset, Veneri Erycinæ esse multum.* Quod si differrent longius, usuius Reip. date tenebantur Nam diem, intra quem ponendæ statuæ erant, aut Testatores ipsi, aut cum illi neglexerant, præses Provinciæ definiebat. Vlpian. l. 5. ff. de oper. Publ. Si legatum, vel fidei commissum fuerit ad opus relictum, usura quæ, quando incipiant deberi, rescripto Divi Pii ita continetur. Siquidem dies non sit ab his, qui statuas vel imagines ponendas legaverunt, præfinitus, à Præside Provinciæ tempus statuendum est. Et nisi posuerint hæredes, usuras leviores intra sex menses: sin minus, semilles usuras Reip. pendunt. Si vero dies statutus est, pecuniam deponant intra diem. Si aut non invenire se statuas dixerint, aut loco controversiam fecerint, semisses protinus pendant. Porro in illis testamentis cautum fuisse reperio de materie, & si preciosa illa destinaretur, etiam de pondere Inscriptio vetus.

CÆCILIAE. TROPHIMAE. STATVAM.
EX. TESTAMENTO. SVO. EX. ARG. P.
C. SVO. ET. CÆCILII. SILON. MAR-
SVI. NOMINE. P. C. D. CÆCIL. HO-
SPITAL. ET. CÆCILIA. HILETE. HÆ-
REDES. SINE. VLLA. DEDVCTIONE.
Item de sumptibus. Alia Inscript.

M. C. Q. AVITO. SUPERFLEVNTI. PE-
CVNIA. QVAM. IN. MAVSOLEVM.
SIBI. FACIENDVM. ET. STATVAM.
MAR

MARMOREAM. PONENDAM. TESTAMENTO. IMPENDI. IVSSIT.

Vbi nota hæredes interdum addidisse aliquid de suo, honoris causa. Quod vel statuae ipsi addebatur, ut ornatior fieret. In inscript. Hispaniensi, in qua Lucrerius Pietari Aug. statuam Testamento poni iussit, cuius principium paulò ante citavimus, hoc ad finem leges.

HVIC. DONO. LVCRETIA. CAMPANA. AMPLIVS. NOMINE. SVO. CORONAM. AVREAM. ADIVNXIT.

Vel dedicationi impendebatur, ut magnificentius illa perageretur. Inscriptionis Q. Cor. Galli, cuius priorem partem modò adduximus, posteriora verba id ipsum satis declarant.

CORNELIA. PRISCA. SOROR. ET. HÆRES. DATIS. SPORTVLIS. DECVRIONIBVS. ET. DE. SVO. DATO. EPVLO. PLEB. ET. ORDINI. PONENDAM. CVRAVIT.

Cavebatur quoque de loco. Pomponius Iuris Conf. L. Quintus Mucius. ff. de Ann. leg. *Ad auctoritatem scribentis hoc quoque pertinet, cum quis iussit in municipio imagines poni.* Cic. Verr. 11. De Herachio quodam Syracusano, qui testamento heredem damnavat, ut in palæstra poneret, *Esse, ait, in Testamento scriptum, ut statuas in Palæstra deberet ponere.* Sic Dionem Siculum Testator iussit in foro ponere, ut ex eadem Action. Verr. constat. Maxime verò usitatum fuit, ut in sepulcris juberentur erigi statuae, præcipuè quæ mortis causa fiebant. Iul. Pollux. Onomast. vii. 1. Cap. 42. Inter sepulcralia reliqua statuas numerat, *Monumentum, Sepulcrum, tumulus, Columna, querela, statua, Libitina, Tymbi & urnæ.* Et vii. 19. *Dices etiam Tumulare, tumulum erigere, tumulum inducere, statuam erigere, epigramma inscribere.* De Scipione Africano. Liv. xxxviii. cap. 56. *Alii Romæ, alii Literni & mortuum & sepultum scribunt, utrobique monumenta ostenduntur & statuae.* Nam & Literni monumentum, monumentoque statua fuit superimposita, quam tempestate disiectam nuper vidimus ipsi. Et Romæ extra portam Capenam in Scipionum monumento tres statuae sunt, quæ

quarum due P. & L. Scipionum esse dicuntur. Tertia Poëta Q. Ennii. Vbi nota, solere interdum non proprias tantum, sed & amicorum statuas, in sepulcris, singularis affectus causâ poni. Vbi hic Ennii statua in Scipionis monumento posita legitur. Ita enim fieri P. Scipio iussit. Plin. v 11, 30. Prior, inquit, Africanus Q. Ennii statuam Sepulcro suo imponi iussit, clarumque illud nomen imo verò Spolium, ex tertia orbis parte raptum, in cinere supremum Poëta titulo legi. Vid. Cic. pro Archia. Plut. Scip. Cap. 11 & Valer. Max. v 111, 14. De statu is sepulcrorum loquitur Ausonius Epitaph. Heroum xx.

*Eupheum Ciconum ductorem Troica Tellus
Condidit hastati Martis ad effigiem.
Nec satis est Titulum saxo incidisse sepulcri,
Insper & frontem mole onerans statuæ.
Ocyus ista ruunt, quæ sic cumulas locantur,
Major ubi est cultus magna ruina subest.*

Et Festus, de statua Ludii. Super ossa ejus columna cum ipsius effigie posita est. Loquuntur etiam Inscriptiones.

LOCVM. SEPVLTVRÆ. ET. STATVAM.
DECREVIT. ÆMILIA. LVCIA. MATE-
TER.

Et illa.

HOC SEPVLCRVM. CVM. STATVA. POSVIT.
SECVNDQ. A. CIVITATE. STADIO.

Illud quippe deinceps lege concessum fuit. Lex illa est 7. Cod. de Religios. & sumpt. Fun. quam initio hujus capituli citavimus.

Quæ vero sepulcra statuas ejusmodi non haberent, Pagæ appellabant, ut est in Glossar. Isidori. *Pagæ memoria sine Idolis.* Cum autem posite erant, non licebat magis eas revellere, quàm ipsum sepulcrum, quia videlicet res erat religiosa. Vlpianus Iurisc. l. 2. ff. de sepulc. Viol. Si sepulcrum quis diruit, cessat Aquilia, quod vi tamen aut clam agendum erit, & ita de statu de monumento evulsa Celsus scribit. Paul. lib. 1. Sentent. de sepultura & lugendis. Qui monumento inscriptos titulos eraserit, vel statuam everterit, vel quid ex eodem traxerit, lapidem columnamve sustulerit, sepulcrum violasse dicitur. vid. etiam l. 4. & 5. cod. de sepul. Viol. Quod hic de statu is, ad monumenta positis dictum est.

ut, intelligi & de aliis ubicunquè locatæ essent, oportet; quas nihilo magis licebat revellere, quin haud levi cura cavebatur, ne quid illis detrimenti aut per vim improborum hominum, aut per injuriam ævi, aliasve sortis malignæ vices accideret. Vnde legimus in titulis antiquis quod ut in aliorum operum publicorum, ita in statuarum etiã tutelam pecuniæ aliquid consueverit relinquere. Ut in illo Narbonensi.

Q. I V L I O. S E R V A N D O. I I I I I. V I R.
A V G V S T. C. I. P. C. N. M. L I C I N I A. P A L -
L A S. M A R I T O. O P T I M O. I N L A T I S.
A R C A E. I I I I I. V I R. O B. T V I T I O N E M.
S T A T V A E. H. S. P. L. D. D. I I I I I. V I R.

Tum altero loci ejusdem; Lucio cuidam Æmilio inscripto, cuius hæc sunt ultima.

P O S T. O B I T V M. E I V S. I N L A T I S. A R C A E.
S E V I R O R. O B. L O C V M. E T. T V I T I O N E M.
S T A T V A E. H. S. N. I I I I. L. D. D.
I I I I I. V I R O R.

Cæterum, ut ad ea redeamus; quæ de statu is sepulchralibus dicere cœpimus, sæpè non hominum solum, sed & alia signa imponebantur; ut supra Cap. 1 v. ex parte diximus. eaque vel Deorum. de Hermistest. Cic. 2. de LL. ubi de Sepulchris Athenensium. Nec Hermasthos, quos vocant; licebat imponi. De Baltho, Rufus Avien. Fest. Fab. x x i i i.

Venditor insignem teferens de marmore Bacchum,

Expositum pretio fecerat esse Deum.

Nobilis hunc quidam sumesta in sede sepulcri,

Mercari cupiens compositurus eras.

Alter adoratis ut ferret munera templis,

Redderet & Sacro debita vota loco.

Nunc ait, ambiguum faciens de mercibus onem,

Cum spes in precium mûnera dispar agit.

Es me de sanctis, seu malis tradere divis.

Sive decus busti, seu velis esse Deum;

Abdusa namquè tibi est magni reverentia facti,

Atque eadem retines funera nostra manu.

Vel aliarum rerum, cum inanimatarum, tum animatarum, puta qua vitam cujusquæ, studia & mores denotarent. Sic in Archimedis sepulcro, posita erat *Sphæra cum Cylindro*, ob Mathematicos peritiam, teste Cic. v. Tusc. In Philagri, qui præceptor Metelli Nepotis erat, *lapideus corvus* collocatus erat, de quo Plutarch. in Cic. Cap. xxxv. 1. Causam tamen non addit. Prætera de hac veterum consuetudine consule Funeralium Rituum scriptores, Meursium de funere Cap. xxx. 1. & Kirman. de fun. Rom. 111, 2. Si vero privati hoc est domi suæ, & intra privatas possessiones, statuas ponere vellent privati, id propria & nulla interveniente aliena auctoritate facere poterant. Solenne quippe hoc antiquis fuit, ut eos, cum quibus arctior aliqua vitæ, sanguinis aut beneficiorum officiorumquæ necessitudo intercesserat, sic exprimerent, ut semper eos, quantumvis mortuos aut peregrè agentes, in oculis haberent, colerentquæ. Plin. Iun. Epist. lib. 11. *Defunctorum imagines domi posite dolorem nostrum levant.*

Quemadmodum hodieq, mos idem observatur, ut pictis imaginibus vultus asservemus eorum, quorum memoriam veneramur & diligimus. Exemplo videlicet veterum. Speciatim de viris doctis Seneca Epist. lxxv. id prodit. *Muitum*, inquit, egerunt, qui ante nos fuerunt sed non peregerunt. Suspiciendi tamen sunt & ritus Deorum colendi. Quidni ego magnorum virorum & imagines habeam, incitamenta animi, & natales celebrem? Sic itaque conjuges sibi invicem ponebant. *Maritus uxori.* Statius Sylv. v. sub indice. *Abascantii in Priscillam pietas.*

*Si manus, aut similes docilis mihi fingere ceras,
Aut Ebur impressis, aurumve animare figuris,
Hinc Priscilla tuo solatia grata marito
Concipere, namque egregia pietate meretur,
Vt vel Appellæo vultus signata colore,
Phidiaca vel nata manu reddare dolenti,
Sic auferre rogis umbram conatur, & ingens
Certamen cum morte geris, curasquæ fatigas
Artificum, inquit omni te queris amare metallo,*

Et *Vxor Marito*. Idem 11. Sylv. Genethliac. Lucani, de ejus effigie, quam Polla uxor coluit ipso mortuo.

Ipsam sed coluit, & frequentabat ipsam

Imis altius insitum medullis.

Ac solatia vana subministrat

Vultus, qui simili notatus auro

Stratis prænitet, incubatque somno.

Sic Laodamia Protefilai sui conjugis simulacrum effingi curavit.

Hygin. Fab. c. 1 v. Itaque fecit simulacrum æreum simile Protefilai conjugis & in Thalamis posuit. Ovid. Epist. Heroid.

Dum tamen arma geris diverso miles in orbe,

Quæ referat vultus, est mihi cœcra tuos.

Illibandiçias, illi tibi debita verba

Dicimus, amplexus accipit illa meos.

Crede mihi, plus est quam quod videatur imago,

Adde sonum cœcæ, Protefilai erit.

Et *Æneæ*, filii quæ ejus Iuli imagines à Silio Italico Lib. vii traditur in Thalamis habuisse Dido.

Inde, inquit, amens nunc fideream Iuliquæ, tuamquæ

Effigiem fovet amplexu, nunc tota reperit,

Ad vultus conversatus sub imagine pendes.

Ponebant etiam Parentes liberis. Plinius Nepos l. 1 v, Ep. 7. De M. Regulo. Placuit, inquit, statuas filii & imagines quàm plurimas facere. Hoc omnibus officinis agit. Illum coloribus, illum cœcra, illum ære, illum argento, illum auro, Ebore, marmore fingit. Vnde colligas licet, reprehendi solitam hic, ut in aliis, nimiam luxuriam, quæ ut plurimum vanitatem, fastum & arrogantiam præ se ferre videbatur. Suet. Calig. Cap. vii. de Augusto, Nepotis effigiem habente. Ejus, inquit, effigiem Augustus in cubiculo suo positam, quotiescunque introires, exosculabatur.

Et Liberi parentibus. apud Statium 111. Sylv. in Lachrym. Hetrusci, Filius Patri statuas destinat.

— — — *Te, inquit, Lucida saxa*

Te similem doctæ referet mihi linea cœcæ,

Nunc ebur, & fulvum vultus imitabitur aurum.

Tum aliis alii, vel quorum opera servati ex magno aliquo malo fuerint. Euseb. Hist. Eccl. vii 11, 17. ubi de statua Christi Pancade ab Hæmorrhousa posita. Nec mirum, inquit, videri debes eos, qui

ex gentibus olim à Sernatore nostro curati sunt, ista fecisse, quando et Apostolorum ejus imagines, Pauli videlicet & Petri, denique & ipsius Christi, in tabulis coloribus depictas asservari vidimus, quod veteres ex gentili consuetudine, eos, quos servatores putarunt, ad hunc modum honorare soliti fuerint. Vel quos maximè ut dixi, ob virtutem aut vitam, studiorumque similitudinem amabant. Sic domi suæ Capito clarorum virorum imagines sive statuas habuit. Plin. Nepos. lib. 1, Ep. 16. Est omnino Capioni in usu claros colere. Mirum est qua religione, quo studio imagines Brutorum, Cassiorum, Catonum, domi ubi potest, habeat. Quibus verbis occultè insinuare videtur Secundus, quod fuerit libertatis amans Capito, qui talium imagines haberet. Catonum enim Brutorum & Cassiorum mores ac gesta pro libertate, lippis & Tonforibus nota sunt. Ita Virgilium Silius Italicus in statuis colebat, domi suæ. Idem Epistolarum Scriptor lib. 111. Multum ubique librorum, multum statuarum, multum imaginum, quas non habebat modò, verum etiam venerabatur, Virgilii ante omnes. Et in Larario suo positos præstantes & amatos viros colebant. Suet. Vitellio. Cap. 11. de Lucio A. Vitellii patre. Narcissi quoque & Pallantis Imagines aureas inter Lares coluit. Sic etiam Magistros suos in Larario statuit M. Antonius Philof. ut tradit Capitolinus in ejus vita. Tantum autem honoris Magistris suis detulit, ut imagines eorum aureas in Larario haberet. Et Virgilii, Ciceronis, Achillis, aliorumque Alex. Severus. Iamprid. in ejus vita. Virgilii imaginem cum Ciceronis simulacro in secundo larario habuit, ubi & Achilles & magnorum virorum. Alex. verò Magnum inter Divos & optimos in Larario majore consecravit. Duplex itaque fuit Lararium, unum Majus in quo Divi, alterum minus, idouè secundum appellatum, in quo homines locati. Sedes verò Larium in ædibus non una fuit, cum colebantur in foco, in cubiculo, in aliqua atrii parte, ut in compluvio, aut porticu compluvio adjuncta, quemadmodum ex Plauto, Suetonio, Vitruvio, Petronio, Doctiss. Casaub. ad August. Suetonium, Cap. xc11. notat. Illarum v. Imaginum curæ & custodiæ interdum puer apponi solebat. Sueton. Domitian. Cap. xv11. Puer curæ larium cubiculi ex consuetudine, assistens, interfuit cædi. Et hæc sunt, quas cubiculares imagines vocat Sueton. August. cap. 7. ubi de puerili quadam imaguncula Augusti, Quæ, ait, dono à me Principi data inter cubiculares colitur.

Inter-

Interdum verò præficiébantur & Canes, ipsiquè Lares caninis pellibns vestiebantur. Cujus instituti causam pete ex Plutarch. Quæst. Roman. c. 11.

CAPUT XL.

De imaginibus Romanorum quadam post alios infinitos notata. Cera illa us plurimum. Non raro tamen ex ære, & alia materia. Plerumquè solum caput humeros tenuit, expressum. in atriis ea præcipuè posita. Interdum verò etiam & in templis, & curia. Sola Scipionis imago in Capitolio, quare collocata? Lignea adicula, sive armaria, quo sine circumdata? Quando aperta eadem? Usus imaginum in Pompei funerum. Privatorum & Principum diversa circa hoc negotium instituta. Hostium Reip. imagines non prolata. Consecratorum quoquè non ostensa per venerationem. Dio Cassius adversus Lipsium vindicatus. Lecti. Feretra. Erecta in foro imagines, Defunctorum non singula, sed plures simul prolata sæpè. Ut imagines ita & Statua hic ostensa. Mos osculandi imagines toga impositas. Trunco corporis aucta. Ornata vestibus, pigmentis decorata, quoties deferrentur. & in arria sua deinceps reposita. Iulii Capitolini locus contra Mevissum explicatus. Imaginum quo usui, in generis nobilitate monstranda? Novi homines qui? Imaginis ponenda ius quibus concessum? Tituli honorum & rerum gestarum subiecti. Ob ius hoc imaginis, gratia altæ publici orationibus. Imaginum antiquarum & insignium modernorum convenientia. Vtrumquè institutum excitanda virtuti comparatum.

NON possum hic, ubi de privatorum Statuis privatim positis agitur, prætermittere, quin aliqua dicam de imaginibus Majorum, quarum mentionem tantoperè Latini Scriptores frequentant. Fateor ab innumeris aliis actum esse ea de re, ad fastidium usquè: Quia tamen locus & Argumentum suadet, penitus præterire, inertix putabam, fortè aliqua etiam non vulgò obvia, eadem operâ adducturus. Optimè eas describit Plinius *xxxv. 2.* Apud Majores, inquit, in atriis hæc imagines erant, quæ spectarentur, non signa Externorum artificum, nec ærea, nec marmorea. Expressi cerâ vultus, singulis disponebantur armariis, ut essent imagines, quæ comitarentur gentilia funera. Quibus ex verbis quatuor hæc discimus, Imaginum Materiem, Formam, Locum, Vsum. Quæ singula, aliorum etiam Testimoniis illustrabimus & amplificabimus. Fiebant itaquè ex Cera ut plurimum, ad eò

vulgatâ Materie, ut Imagines illæ non ceræ, sed *metallum* ipse Cere dicerentur. Ovid. 1. Fast.

Perlege dispositas annosa per atria Ceras.

Juvenal. Sat. v 111.

*Tota licet veteres exornent undiquè Cera,
Atria —*

Ovid. Amorum 1. Eleg. 8.

Ne te decipiant vetèri cinctâ atria Cera.

Dixi, ut plurimum, quia leguntur eadem & ex ære factæ, quamquam rarius. Idem Ovid. v 1. Fast.

*Vidimus, inquit, ornatos arata per atria, picta
Vesse, Triumphales occubuisse Senes.*

Et Statius 11. Thebaid.

*— — — læto regalia cætu
Atria complentur, species est cernere avorum
Cominus, & vivis certantia vultibus æra.*

Quorum locorum lectio ad eò sibi constare videtur, ut frustra ibi pro *Arata*, *Cerata*; Et hic pro *Æra*, *Ora*, substituisse Lipsius videatur in Elect. 1, 29.

Formam exprimunt Plinii hæc verba, *Expressi cerâ vultus*. Non enim tota corporis effigies statuebatur, membris omnibus, à vertice ad pedes, iusta magnitudine efformatis; sed solum caput fiebat humerorum tenus. Quis enim locus, quæ domus tanti exercitus capax, si totis integrisquè simulacris Majorum, avorumquè replenda fuisset, præcipuè cum ex Imaginum multitudine censeretur omnis nobilitas? Probo insuper autoritate Polybii v 1, 51. *Est hæc imago*, ait, *vultus similitudo quam accuratissimè expressa*. Cic. in Bruto. *Ex avo tanquam ex ore imago exprimitur*. Talis etiã erat imago Pompeii M. in triumpho ejus translata, de qua Plinius xxxv 11, 2. *Imago Cn. Pompeii è margaritis, illa regio honore grata, illius probi oris venerandiquè per cunctas gentes*. Et deindè. *Hinc fieri tuos vultus? sic te preciosum videri?* Et rursus. *Clarèque intelligi posset, jam tum illud caput orientis opibus sine reliquo corpore ostentatum*. Nec obscura res est, quam etiã arguere possunt hodiequè ex antiquissimis seculis reservatæ apud Romanos, alibiquè in Italia vet-

eterum effigies, hac formâ ex ære & vario marmore expressæ. Locum porro duplicem assignat Plinius, unum communem *Atrium* nimirum, alterum proprium *Armaria* quædam, sive *thecæ*. In *atrio* itaque collocabant. Seneca de benefic. 111, Cap. 28. *Qui imagines in atrio exponunt, & nomina familie sue longo ordine, & multis Stemmaturum illigata flexuris in parte prima ædium collocant, noti magis quam nobiles sunt.* Martial. 11, 90.

*Differat hoc, patrios optat qui vincere census,
Atriaque immodicis aëtat imaginibus.*

Causam cur ibi ponerentur, eleganter Valerius Maximus exponit V, 8. ubi, cum T. Manlium Torquatum dixisset filium suum ob malè administratam Provinciam condemnasse, Videbat, inquit, se in eo *atrio* consedisse, in quo illius imperiosi Torquati severitate conspicua imago erat: Prudentissimoque viro succurrebat, Effigies Majorum cum titulis suis idcirco in prima ædium parte poni solere, ut eorum virtutes posteri non solum legerent, sed etiam imitarentur. Erat enim, ut vides, atrium prima ædium pars, spatiosa & potens, in qua Prisci aperto ostio epulabantur, ut Cato ait; ubi quoque fœminæ suas operas exercere, nere, telas texere, suere solebant, *industrias testificantes suas*, ut Arnobius 11. adv. Gent. inquit. Ut inde manifestum sit, idè etiam hæc decora in atriiis domorum statui solita, ut conspicua essent, & transcurrentium aut ingreditantium oculis sese commodum ingererent. Quibusdam tamen præclare de Rep. meritis viris, peculiari quodam privilegio indultum fuit, ut imagines illorum publicè in templis & curia ponerentur, tanquam atrio tam illustri maximè dignis. Valerius Maximus viii, 15. De P. Africano Majore, & M. Catone Censorio. Superior Africanus, inquit, imaginem in cella Iovis Optim. Maxim. positam habet, quæ quotiescunque funus aliquod Corneliæ Genti celebrandum est, inde petitur, unique illi instar atrii Capitolium est. Tam herculè, quàm Curia superiori Catoni; undè effigies illius, ad ejusdem generis officia expromitur. Causam adnectit, Gratum ordinem qui utilissimum Reip. Senatorem tantum non semper secum habitare voluit. Cur autem Scipionis imago sola in

Capitolino poneretur, diu frustra quæsiui, donec tandem easdem aperiret mihi Appianus, lib. de bell. Hispan. qui ita haec de re loquitur. Capta Carthagine novâ scilicet, & Hispanâ illâ summis laudibus Scipio efferebatur ab omnibus mortalibus, quibus persuasum erat, cum omnia instinctu divino potius, quàm humano consilio gerere. Quin & ipse idem sibi persuaserat; ac cum eo, tum reliquo omni suæ vitæ tempore ejusmodi opinionem, sumptio ex ea re initio, fovere studuit. Ejus rei causa in Capitolii templum sæpenumero solus ingredi consueverat, foresque claudere, quasi à Deo docendus. Ex quo etiam hodie in publicis pompis sola Scipionis Imago ex Capitolio trahitur.

Armariis quibusdam præterea, ut dixi, includebantur, quæ lignæ ædiculæ sunt Polybio. Quod cur fieret, non obicurum esse potest. Nam & veneratio quædam his rebus intercessit, & ita cauto opus erat, ob lubricam mollemquæ ceram, quæ lædi & corrumpi vel levissimo attritu potuit. Nec aliter fieri conveniebat, ob sordes pulveris, tenaci materiæ infestas. Ædiculæ verò istæ diebus festis & temporibus lætis aperiebantur. Vopiscus in Floriano. Tantum illud dico, Senatores omnes eâ esse latitudine elatos, ut domibus suis omnes albas hostias caderent, imagines frequentes aperirent, albati sederent, convivia sumptuosiora præberent. Nuptiis præsertim. Ita colligo ex Senec. Rhet. l. 111. Controv. 21. Vbi simul innuit ad tristitia solere easdem claudi. Certum habeo, inquit, si habuisset Tyrannus Filiam, non scripsisset edictum. Indicit festum diem, aperire jubet Majorum imagines, cum maxime tegenda sunt. Aperiebant & qui grave aliquod crimen publicè diluissent, in Testimonium innocentia. Cic. pro P. Sylla. Nam ipse quidem, inquit, si eris vestro judicioliberatus, quæ habet ornamenta, quæ solatia reliquæ vitæ, quibus letari & perfrui possit? Domus erit, credo exornata, aperientur Majorum Imagines, ipse ornatum ac vestitum recuperabit.

Restat ut de harum Imaginum Vsu, quem Plinius indigitat, aliquid dicamus. Fuit ille præcipuus in pompis nobilium funebribus. Quotiescunque ex domesticis quispiam esset mortuus, ad funeris elationem eas extulêre. Horat. Epod. VIIII.

*Esto beata, funus atquæ imagines
Ducant triumphales tuum: ad quod Porphyrio,*

*In funere nobilissimis quibusque solebant præferri imagines Magnæ. Cic. II. de Oratore. Cum casu funere efferretur anus Iu-
 lip: Tum Crassus. Brute quid sedes? quid illam anum Patri vi-
 uaciarum suo? quid illis omnibus, quorum Imagines duci vides? Epi-
 gram. Livii XLVII. de Lepido. Præcepit filius, lecto se strata
 pelinteis, sine purpura efferrent; Imaginum specie, non sumptibus
 militari maximorum virorum funera solere. Germanico itaque
 quod peregrinè mortuus esset (Antiochiæ enim obiit, ibique
 sepelitus est) hic honor Imaginum haberi non potuit. Tacit.
 I. Annal. Funus sine Imaginibus & Pompa, per laudes & me-
 moriam virtutum ejus celebre fuit. Hinc & postquam reliquæ ejus
 Romam relatæ essent, illa populi querela de Tiberio, justos
 obitosque honores illis negante, cum tamen Druso patri ejus
 Augustus magnifica fecisset. In cujus funere, inquit, circumfu-
 is fuisse Lecto Claudiorum Iuliorumque Imagines. Cæterum ob-
 servabatur vulgo ut solæ gentilitiæ Imagines expromerentur.
 Iulius laudato loco. Ut essent Imagines, quæ comitarentur gentilia
 membra; semperque defuncto aliquo, totus aderat familiæ ejus, qui fuerat
 æquum, populus. Si verò Principibus iusta fierent, non tantum
 gentilitiæ, sed aliorum insignium virorum Imagines antefere-
 antur. Dio. lib. LV. ubi de funere Augusti. Post hæc, in-
 quit, avorum ipsius, ac cognatorum vita functorum (exceptæ Lælii
 Cæsaris, qui inter Semideos erat relictus) aliorumque qui Romæ nu-
 tiam factis suis præclari fuissent, Imagines, initio à Romulo factæ se-
 abantur. Inter quas Pompeij quoque Magni Imago cernebatur. Ta-
 cit. IV. Annal. de funere Drusi. Funus Imaginum Pompa ma-
 gnè illustre fuit, cum origo Iulie Gentis Aeneas, omnesque Albano-
 rum Reges, & conditor Urbis Romulus, post Sabina nobilitas, Atta-
 laus, ceteraque Claudiorum effigies, longo ordine spectarentur.
 Hoc verò attendebant, ne illorum proferrentur Imagines, qui
 testes Reip. fuisse videbantur vivi. Vnde Plutarchus tanquam
 solens quid notat in Iulio Cæsare, quod in funere Iulie Ami-
 suæ, Marii, ejus Mariti Imagines præferre ausus fuerit, quæ
 in primum post Syllæ dominatum conspiciebantur, ex quo
 Marius Reip. hostis fuit judicatus. in vita Iul. Cæs. Cap. VI. I.
 Tacitus XI. Annal. ubi de funere Iulie, C. Cassii uxoris agit.
 resulgebant, inquit, Cassius atque Brutus, eo ipso quod effigies eo-
 rum non viscebantur. Alias enim viginti clarissimarum familiarum
 Imagi-*

Imagines antelatae fuere. Id. 11. Annal. *Tunc Cotta Messalinæ ne Imago Libonis exequias posterorum comitaretur, censuit. Ex amore est quod de P. Clodii cadavere, sine Imaginibus & pompa ambusto, Cicero pro A. Milone dicit. Non fuisse fas credentissimorum virorum formas illi teterrimo parricidæ aliquid decori afferre. Quin & placuit interdum ad hæc officia non adhibere Imagines consecratorum, honoris causa. Dio Cassius præter locum modò citatum, alibi eodem libro idem repetit. Decretum est, inquit, ne Augusti Imago in cujusquam Exequiis duceretur. Et iterum lib. XLV 11. De Imagine Divi I. Cæsaris Dixerunt porro, ne in funeribus eorum, qui Cæsari sanguine juncti essent, Cæsaris, nimirum qui verè Deus existeret, ulla Imago gestaretur. Hic malæ fidei nostrum Dionem accessit Doctissimus Lipsius, Epistol. Quæst. IV, 3. quasi confinxerit ea, quæ decreta esse tradit in honorem I. Cæsaris & Augusti, ne videlicet Imagines illorum, utpote jam divorum, in exequiarum pompis, sicut reliquæ Maiorum traducerentur. Ego verò constanter credo, iniquè hic perstringi à Lipsio Dionem. Nullam enim habuit causam adulationis, etenim procul temporibus primorum Imperatorum vixit, quippè qui Alexandro Augusto, Mammeæ filio imperante floruit, nec hallucinari poterat, cum idem tribus diversis in locis repetiverit; aut quæquam est, qui ex mera mentiendi libidine, atque adco impudenter ausum credat Historicum ea prodere, quæ publicè à Senatu decreta & quidem de summis summorum principum honoribus tradit? quibus ex vero vulgandis noverat, tot illius strium Scriptorum ingenia sudare, tot manus adimoveri, ut illorum temporum gestis in tanta Auctorum luce, fraudem commendacio impunè non posse, facile intellexisse mihi videtur. Quod Tacitus nullam ejus rei mentionem fecerit, non eò valet, ut alterius fidem elevet. Tacito enim I. Cæsaris & Augusti historiam tradere constitutum non fuit, sed tantum ut ipse 1. Annal. Materiem operis disponit; *Consilium ipsi fuit, pauca de Augusto & extrema tradere. Mox Tiburii principatum*, ut ita de singulis præcedentium temporum actis rationem abs illo exquirere velle, nequicquam tale quid pollicito, planè sit iniquum. Deindè quod Lipsius aliorum Divorum ut *Æneæ & Romuli Imagines adhiberi ornandæ fuerant* nebd*

ebri pompæ solitas, & nominatim in Drusi funere ex Tacit. iv. Annal. ostendit, nihilomagus nostri historici fidem enervat. Quis enim ignorat multò exquisitiores honores Imperatorum nuper consecratorum statuis, quam Deorum Simulacris fuisse impensos? Vel quisquam nè est, qui legerit unquam imaginem Dei annulo intusculptam latrinæ inferre, capitale fuisse? Cum tamen factum ejusmodi circa Imperatorum Imagines nonnullis ingenti periculo consisterit? Quapropter sic existimo, cum principes illos primos I. Cæsarem & Augustum, Deos fieri necesse erat, sive illud successorum imperia, sive adulatio Senatus sanxit, oportuisse nascenti Divinitati, effusâ, quantum potuit, honorum impensâ magnificisque decretis munimentum aliquod strui, nè turbari, & inter incunabula sua everti facile posset. Quod pretium curæ non videbatur, circa reliquos & antiquos Deos, quippè quorum Divinitas jam longo animorum seculorumque consensu, roborata esset. Hæc Dionis causâ non silenda esse arbitratus sum, cuius diligentæ industriæque multa certè ex antiquitatis notitia debemus, aliâ forsan æternum ignoranda. Imò ipsi Lipsio, quem ejus Authoritate, & firmâ & constanti uti passim, suasque inde antiquitates & ritus nimis quàm frequenter stabilire video, quemque alicubi veritatis indubiæ testimonium nostro Dioni tulisse memini. Quorsum aliàs illud in Poliorcet. i, 5. *Quod pretium Dioni memiendi? nisi salvandæ tanti viri fidei?* Et sanè tantis laboribus, quantos ille scriptor, digerendis Romanis rebus insumpsit, ingratam gratiam refert, qui Auctorem sine causa, sine probatione ulla, sine testimonio vanitatis & mendacii insinuat. Vt ad Imagines redeam in lectulis quibusdæ præferri solere putat I. Kirkmann. de fun. Rom. i i, 7. Hoc loco Tacit. lib. xvi. adductus. *Tres modò lectulos ad suprema retineri jubet.* Et illo Servii, qui ait, *in funere Marcelli Augustum sexcentos lectos præferri jussisse*, eos videlicet ad hunc usum comparatos, ut in illis paternæ maternæque gentis Imagines collocarentur. Certum tamen aliquid constituere eâ de re non audent, cum interim illud certius aliquantò constet, in oblongis perticis, sive hastis, ad instar seculorum triumphalium fuisse prælatas, præcunte nobis ad hanc sententiam Silio Italico. Lib. x. ubi de funere Pauli,

Non

*Non conjunx, ait, nativè adcrant, non juncti propinquè
Sanguine turba virum; aut celsis de more feretris,
Præcedens prisca exequias decorabat Imago.*

Nisi feretri appellatione, præter communem significationem intelligi etiam lectos capulosquæ veis, quibus mortui efferebantur. Ejusmodi feretri meminit Varro apud Plin. v. 11, 32. Vbi dicitur vigintiviris agros dividentibus Capuæ, quendam qui efferret feretro, domum remeasse pedibus. Vbi feretrum pro Capulo accipi debere nemo non videt. Ante lectum verò mortualem ipsa quoquæ defuncti Imago ferebatur. Tacit. 1. 11, Anna. Vbi illa veterum instituta? præpositam thoro effigiem, meditata ad memoriam virtutis carmina, & laudationes & lachrymas? Et cum ad forum ventum esset, ubi funebres laudationes haberi solebant, illa pro rostris erecta statuebatur, ut à populo conspici posset. Ita Ioh. Kirkmannus. lib. 11, Cap. 18. de funere Rom. accipi posse suspicatur hunc Polybii locum ex Lib. v. 1. Cap. 31. cujus hic est sensus. Quoties aliquis vir illustris apud illos migravit de vita, is, cum funus effertur, præter reliquos honores, quibus ornatur, in forum ad rostra ut vocant, solet efferri, stans interdum, ut sit omnibus conspicuus, rariùs jacent. Ac interdum non singulæ defunctorum, sed plures ferebantur; nec ex cera tantum, sed & de reliqua materie, in funeribus videlicet Imperatorum. Dio Cassius Lib. 1. v. 1. de Augusti funere. Imago, inquit, ejus cerea, habitu Triumphali conspiciebatur. Hanc à Palatio ducebant Consules designati. Altera autem ex curia. Tertia in curru Triumphali ducebatur. Ecce & Statuas ibi antelatas. Hinc lucem scenerot Appiano, qui Lib. de Bell. Hispan. dicit in pompis publicis Imagines ex foro trahi consuevisse. Sola, inquit, Scipionis Imago in publicis pompis ex Capitolio trahitur, cum aliorum Imagines ex foro trahantur, ita ut in Magnatum Exequiis jam non solum ex atris, sed aliundè ex Curia, ex templis deprompras Imagines & Statuas & ante lectum latas credam; Imò ex foro, ut hic Appiani locus docet; quod haud temerè apud alium reperies. Nec eorum solum quibus funus fiebat, sed & aliorum Illustrum virorum ut Imagines, ita statuæ quoque transvehantur. Nisi solis consecrandis potius hoc datum existimemus. Ut in funere Pertinacis, qui consecrandus erat, factum discimus ex Xiphilino. compend. Dion. Lib. lxxv. Transferunt statua omnino ven-

runt

in *Romanorum Illustrium*. in græco habes *αιδελαρις*, quod pro
 creis Imaginibus accipi nemo Grammaticorum dicet. Alioquin
 ipsa cerea defuncti Imago non negligebatur, quemadmodum
 a hoc eodem funere. *Exstructum*, ait Xiphil. erat in foro Romano
 tribunal ligneum super quod fuit edificium, quod columnæ undique su-
 stinebant, eratque Ebore variè ornatum & auro. Eò allatus fuerat
 celsus consimilis, in quo posita erat Imago Pertinacis cerea, ornata tri-
 umphali. Similia vide apud Herodianum 1 v. 2. Vbi ex occa-
 sione consecrationis Severi Augusti, totum ritum omnium
 iussimè & optimè describit. Hoc tantum ex Xiphil. addendum,
 propinquos illam Imaginem, postquam rogo imposita esset
 osculari solitos. Severus, inquit, & propinqui Pertinacis, *Ima-
 ginem ejus osculantur*. Interim de Imaginibus hoc observandum
 est, quod illis, quoties quispiam ex domesticis efferendus erat,
 adderetur reliquus corporis truncus, ut magnitudine etiam
 quàm similimè apparerent, exornabantur item vestibus, pro
 honore, officio, gradu & dignitate, quam quisque in Rep.
 dum vixit, obtinuit. Consularium, Prætoriorumque prætex-
 tæ fuere; Censoriorum purpureæ; Triumphalium auro in-
 textæ. Tum etiam pingebantur, ad decorem venustatem &
 vivi hominis similitudinem; Quippe magnam curam adhibe-
 bant, ut in eò quoque quàm similimè efficerentur. Postquam
 verò funus ductum esset, in atriiis suis eas deponebant. Sic fieri
 consuevisse narrat Polybius Lib. v. 1, Cap. 51. Vbi cadauer se-
 pelierant, & iusta peregerunt, Imaginem Defuncti in celeberrima edi-
 ficii parte ponunt, Lignea quadam edicula circumtectam. Est autem
 hec Imago vultus similitudo quàm accuratissimè expressa, tum de forma-
 tione Figure, tum & pigmentis. Has Imagines per solennitates publi-
 cas aperiunt, & cum studio exornant. Cum autem illustis vir aliquis
 ex eadem Gente vel Familia diem clausit ultimum, ad funeris elatio-
 nem eas proferunt, & ut quàm similimè sint Defuncto, reliquum et-
 iam corporis truncum adjiciunt. Hæc porro Simulacra togas assumunt,
 si vir Consularis aut Prætorius quis fuerit, prætextas, si Censorius;
 purpureas, si Triumphalis, aut simili quodam alio honore functus, auro
 radiantes, & hi quidem curru vecti procedunt, at fasces & secures, &
 quæcumque alia Magistratus comitari solent insignia, ibi quoque præce-
 lant, pro honore & dignitate, quam quisque in Rep. dum viveret,
 obtinuit.

Putas

Putat Clarissimus Meursius Lib. de funere, Cap. xvi tum etiam positas esse statuas, cum funus fieret; adductus auctoritate Taciti i v. Annal. ubi de Lucilio longo Senatore Tiberio unice charo, *Quamquam*, inquit, *novo homini Censorium funus, effigiem apud forum Augusti, publicâ pecuniâ patres decreverunt* atque inde existimat *Imaginarium* funus idipsum, quod posita statuâ fieret, appellari apud Iul. Capitolinum Pertinace Cap. xv. ubi ait, *Funus Imaginarium Pertinaci, & Censorium ductum est*. Sed longè aliter capiendum esse & Tacitum & Capitolinum facile intelliget, qui rem paulò intentius examinaverit. Non enim hoc, quod Meursius vult, Taciti locus probat, eodem videlicet tempore & funus ductum Lucillio, & effigiem in foro Augusti positam; sed honores à patribus decretos tantummodo recenset, qui simulnè, an diversis temporibus redderentur, hinc quomodo cognosci queat, non video. Multò minus inde *Imaginarium* funus dici posse liquet; esset illud nimis improprium; *Imaginarium* enim idem est, quod *Assimilatum* non verum; Cum videlicet aliquid fit ad veri speciem; sic *Imaginarium prælium* dicitur *Imaginaria venditio*, Iuriscons. Floro i i, 14. dicitur, *Imaginarius Rex*. Et i i i, 11. *Imaginarium Ius* Suetonio in Claudio, *Imaginaria Militia*. &c. Quapropter ita sentiendum est Pertinacis corpus antea quidem sepultum fuisse sub Iuliano, sed Severum, postquam imperio admotus esset, denuò Imaginariâ quadam pompâ Exequias illius iterasse, & consecrationem peregisse. Clarè idipsum docet loco eodem Capitolinus. *Iulianus*, ait, *succesor illius, corpus ejus quanto potuit honore funeratus est, cum id in Palatio reperisset*. Et mox deinceps, *Sub Severo Imperatore cum Senatus ingens testimonium habuisset Pertinax, funus Imaginarium ei, & Censorium ductum est*. Id innuit & Xiphil. Compend. Dion. lxxiv. *Huiusmodi funus*, inquit, *etsi dudum obierat, ita factum est*. Et Herodianus Lib. i v. ubi de consecrationis ritibus agit, cum dicit, *Quippe functum vitâ corpus ritu hominum sumptuoso funere sepeliunt; sed ceream Imaginem defuncto quàm simillimam fingunt*, haud obscurè indicat, consecrandorum corpora primum sepulturæ tradita more reliquorum fuisse, deindè verò subsecutam consecrationem, pompæ funebris instar. Ex quibus verisimile mihi fit, verba illa Capitolini de prioris & vero Pertinacis funere, clausula oculis

culis transmissa à Meursio , ut evenire sæpè doctissimis viris
 ater profunda cogitationum solet , & huic nostro accidere jam
 otuit in restauranda cùm Græca tùm Romana antiquitate , oc-
 cupatissimo. Quapropter etiam Capitolinum hoc loco notā
 ἐν ἐργασίᾳ tuto liberamus , cuius periculum ludicrò Meursii
 ætenuis sustinuit. Ut tandem finem capiti huic imponamus ,
 ne viter , post infinitos alios ostendemus fuisse præterea etiam
 imaginum , de quibus dicere cœpimus , usum , monstrandæ no-
 bilitatis. Etenim qui Majorum suorum Imagines habuere , no-
 biles erant. Tacit. 11. Annal. de Libone Druso Scriboniano.
*Proavum Pompejam , amitam Scriboniam , quæ quondam Augusti
 conjunx fuerat , Consobrinos Casares , plenam Imaginibus domum
 stentat.* Liv. Lib. 1. Cap. xxxiv. dicit , *Ancum Martium
 obilem una Imagine Numæ.* Et , *Appium Claudium honoratissimæ
 imaginis ad posteros.* Valer. Maxim. 11 , 10. *Catoni , inquit ,
 æterni generis una Imago.* Vnde Imagines sæpissimè pro ipsa
 nobilitate ponuntur ab Authoribus. Horat. ad Pison.

Nam quid Imaginibus , quid Avitis fulta triumphis

Ætria , quid pleni numerofo consule fasti

Profuerint , si vita labat. — — —

Marius apud Sallust. bell. Jugurth. de nobilibus Romanis. *Mā-
 vres eorum omnia quæ licebat , illis reliquere , divitias , Imagines , me-
 moriam sui præclarā ; Virtutem non reliquere , nequè poterant.* Qui-
 us autem nullæ Majorum Imagines erant , ignobiles diceban-
 tur & obscuri. Suet. Vespasian. Cap. 1. *Imperium suscepit ,
 imavitquæ tandem Gens Flavia ; obscura illa quidem ac sine ullis
 Majorum Imaginibus. Sed tamen Reip. nequaquam pœnitenda.* Qua-
 ropter in adeundis honoribus tales plerumquæ cedebant , ut de
 hoc eodem Vespasiano Tacit. 11. Hist. testatur , quem cum
 Lucianus ad imperium vocaret , moneretquæ ne ultra torperet ,
Inte , inquit , cessisti etiam Galbæ Imaginibus. Qui verò ipsi pri-
 vi Imaginem sui prodere poterant , illi novi homines dicebantur ,
 ex quibus , tanquam fonte quodam in reliquam posteritatem
 nobilitas deinceps derivabatur. Plutarch. Caton. Major. Cap.
 . *Quia Romani eos , qui obscuris orti Majoribus per seipsos innotescere
 cepissent , novos homines vocare solebant , se novum esse , quod ad Ma-
 ioribus & gloriam consequendam attineret , præclaris autem Avo-
 rum factis & virtutibus antiquissimum asserbat.* Idem Marius
 apud

apud Sallust. Nunc videte quàm iniqui sint. Quod ex aliena virtute sibi arrogant, id mihi ex mea non concedunt. Scilicet quia Imagines non habeo, & quia mihi nova nobilitas est: quam certe peperisse melius est, quam acceptam corrupisse. Et deinceps. Non possum fidei causa, Imagines, nequè triumphos, autè consulatus Majorum meorum ostentare; at si res postulet, hastas, vexillum, pharetras, alia dona militaria, præterea cicatrices adverso corpore. Hæ sunt meæ Imagines, hæc nobilitas, non hereditate relicta, ut illis, sed quæ ego plurimis meis laboribus & periculis quæsi. Concedebatur verò illis solis, qui Magistratus Curules gessissent, non omnibus promiscuè, & tum dicebantur Imaginis ponendæ Ius adepti. Cic. Verr. v. Cum ædilis Curulis designatus esset, Nunc, ait, sum designatus ædilis. Habeo rationem quid à Populo Romano acceperim; Ob earum rerum laborem & sollicitudinem fructus illos datos. Antiquiorem in Senatu sententiæ dicendæ locum, togam, prætextam, Sellam Curulem, jus imaginis ad memoriæ posteritatemquè prodendam. Et pro Rabirio Posthumo, ubi de iis agit, qui ob gestos Magistratus in Senatum lecti essent. Delectat, inquit, Imago ad posteritatis memoriam prodita. Quin Magistratus ipsi & honores titulis aditis indicabantur. Itemquè si mutati, auctivè essent. Livius XXI, 31. de Fabio ait, Res inde gestas, gloriamquè insignem ducis, & augendæ Titulum imaginis posteris, ut dictator pro prodictatore diceretur faciliè obtinuisse. Hoc sensu dicuntur & Senatoriæ Imagines, apud Sueton. August. Cap. xv. Balbus, ait, paterna stirpe Aricinus, multis in familia Senatoriis imaginibus. Valer. Maxim. iv, 4. Valerius Publicola tres consulatus acceptissimos Populo Romano gessit; & plurimorum ac maximorum operum pretextu, titulum imaginum suarum amplificavit. Livius x, 7. Cujus imaginis titulo consulatus Censuraquè & triumphus æquo animo legetur, si auguratum aut pontificatum adjeceritis, non sustinebunt legentium oculi? Sic honores significabantur. Neque omittebatur in illis adscribi, si quid indignum patria, & Majorum virtutibus quispiam commisisset, nihilò magis quàm quod præclatè gestum esset. Valer. Maxim. ii. 9. de Cato, qui L. Flaminium censoriâ notâ perstrinxit, quod

damna-

innatum quendam ad Meretricis arbitrium tempore Ele-
 & securi percussit. *Nec pensi, ait, duxerat, iisdem imagi-
 bus adscribi meretricis oculos humano sanguine delectatos, &
 gis Philippi supplices manus.* Alterius illius T. Flaminii res
 Macedonia gestas innuit, ad quem veniens Philippus
 ex, quanquam prælio superior, supplices manus tetent,
 & pacem poposcit. Cic. pro L. Sylla. *Si quæris qui sine
 pma regnum occupare conati, ex domesticis imaginibus invenies.*
 ceterum reperio etiam usitatum fuisse, ut qui illud jus ima-
 inis acciperent, publicis Orationibus gratias agerent. Cic.
 e Lege Agraria contra Rullum. *Est hoc in more positum, ait,
 virites, institutoquæ Majorum, ut ii, qui beneficio nostro ima-
 nes Familiae suæ consecuti sunt, eam primam habeant Concionem,
 iâ gratiam beneficii vestri cum suorum laude conjungant; qua in
 bratione nonnulli aliquando digni Majorum loco reperiuntur.* In
 niversum autem sciendum est, sic olim cum Imaginibus
 Majorum fuisse comparatum, ut hodiequæ sese jura insigni-
 m habent, quæ non cognita Romanis antiquis, primum
 ello sacro nata videntur. Gramajus tamen author est, Clo-
 ulsum Austriæ Mosellanicæ ducem, longo antè tempore in-
 gnia ea habuisse. Aliquam tamen istiusmodi insignium spe-
 iem apud Romanos fuisse ex Vegetio constat, quanquam
 lium ad usum. Nam antiquis temporibus scuta signis qui-
 usdam distincta ille tradit. Et Servius ad hunc Vers. v i.
 Encid.

Ense levis nudo, parmâquæ inglorius albâ.

Docet insignium virorum scuta picta, ignavorum autem fuisse
 ura, & sine signis. Et hodiequæ eum in finem talia ob-
 ervantur, ut qui ejusmodi insignibus avorum præ aliis gau-
 ent, dum in illa intuentur, sedulo virtutibus Majorum in-
 stendum sibi esse discant, nec patiantur desidiâ suâ, vitiisque
 loriam avitam obsolescere. Vt olim Romani, qui sic in-
 aginibus relictis Virtutem Nepotum excitabant. Elegan-
 issimus est hanc in rem Salustii locus in bell. Iugurth. quem
 describam. *Sæpè, inquit, audiui Q. Maximum, P. Sci-
 ionem, præterea Civitatis nostræ præclaros viros solitos ita dice-
 e, cum Majorum imagines intuerentur, vehementissimè sibi animum
 d virtutem accendi. Scilicet non ceram illam, nequæ figuram tantam*

vim in se habere, sed memoria rerum gestarum eam flammam egregiè viris in pectore crescere, nequè prius sedari quam virtus eorum fama atquè glorià adequaverit. Habebant itaquè Imagines virtutis non sceleris incitamentum, ut Firmius Catu, qui Libones Drusum obientu Imaginum ad luxum hortatur. ut est apud Tacit. 11. Annalium.

Porro de Imaginibus aliqua notarunt Lipsius Elect. 1, 29. Rosinus Antiqq. Rom. 1, 19. Alexander ab Alexandro, Genial. Dier. v, 24. Sigonius de Antiquo Iure Civ. Rom. 11, 20. Marcellus Donatus in Sueton. August. Cap. xxxi. Et in Vopisci Florianum. Matth. Raderus ad Mart. lib. 11. Epig. 90. Vossius Theolog. Gentilis 1 v, 91. Kirkmannus de Funerib. Rom. 11, 7. Meursius de funer. Cap. 19. & alii Complures, quos Consule, si lubet: Nos aliò transimus.

C A P U T XII.

Statuarum causa, quot generum? Honori ergo ob insignia mèrita, & personis illustribus data. Initio apud Romanos rarus hic honos admodum. Quid in hoc egerint Græci: In Regibus ac Imperatoribus potius dignitas officii, quàm mèrita sola spectata. Res bello benè gesta causa præcipua communitur. Unde Triumphatores Statuas simul ornati. Statua pro Triumpho data, desito more Triumphandi; Statua illustis: Triumphalis. Tyrannorum osiores & percussores statuas donabant Romani simul ac Græci. Negatus ille honos hostibus & victis; in Hannibale & Cleopatra, ab hoc more discessum.

CAusas nunc propius investigabimus, ob quas publico decreto positæ fuerint statuae. Quas tantum scire interest, ut ad honoris aliquod detrimentum illarum ignorance non pertinere videatur existimasse, gravis ille rerum morumquè ac temporum censor Cato. Plutarchus Politico; Cato cum jam tum statuis Roma oppleretur, nullam sibi passus est poni, quod diceret malle quari, cur non, quàm cur ipsi statua esset collocata? Sed dum causas in universum considero, reperio esse duorum generum. Aut enim spectantur à parte eorum, quibus statuae positæ fuerunt; Ut est honor ob virtutem aliquem insignem, aut quodvis factum meritumquè dignum quod talipræmio remuneraretur. Aut alios respiciunt,

put

pura posteros, amicos, & quoscunque, quibustalis honos sive
 ad æmulationem virtutis, sive memoriam formæ, sive solati-
 um doloris ex defunctis prodesse poterat. Singula hæc singulis
 authorum testimoniis vel exemplis probata dabimus. Statuas
 honoris causa dari solere manifestum est, & disertè tradunt
 Scriptores. Dio Chrysost. Orat. xxxi. *Imagines sunt honores.*
 & postea. *Imago solim in se honestatem habet & honorem.* Sex.
 Aurel. Vict. de Vir. Illust. c. xii. *Statua Mucio Scævola ho-*
noris gratiâ constituta est. Ille verò honor conferebatur ob meri-
 ta. Tertullianus lib. de Anim. c. xxxiii. *Ob merita vitæ,*
imagines, statuæ & tituli rependuntur. Dio Chrysost. oratione
 laudata. *Æneum stare, magnum esse videtur generosis viris, & di-*
gna virtutis merces, non una cum corpore perire nomen, nequè in eadem
conditione esse, cum his, qui nunquam sunt nati. Nec ob quævis
 merita, Sed magna quæquæ & illustra. Plin. xxxiv, 4. *Effi-*
gies hominum non solebant exprimi, nisi aliqua illustri causâ perpetua-
tem mererentur. Cic. Philipp. v. de statua Equestri Lepido de-
 cernenda. *Qui honos, inquit, mihi maximus videtur, primum quia*
iustus est; non enim solum datur propter spem temporum reliquorum,
sed pro amplissimis meritis redditur. Damascenus de imaginibus
 Orat. i. *Vnum imaginis genus est, quod pro eorum, quæ mira-*
biliter aut ex virtute gesta sunt, memoria conservanda ad gloriam &
honorem & monumentum illorum, qui strenuè se gesserunt, & in vir-
tutibus excolendis excelluerunt, spectandum proponitur. Citato loco
 Dio Chrysost. dicit etiam statuas dari non propter facta mediocria,
 sed quantum possibile est, propter maxima. Hinc frequentes in titu-
 lis & inscriptionibus formulæ illæ, O B. MERITA. EIVS.
 O B. EGREGIA. MERITA. Appellaturquæ in vetusta
 script. Petronii Maximi Romæ, *Statua meritorum perenne mo-*
umentum & Censores remuneratoresquæ virtutum qui tali honore
benemeritum ornarunt. Quid, quod meritorum adeo grata
 recordatio interdum extiterit, ut & ob ea, quæ majores benè
 egerint, statuas posteri nanciscerentur. Sic parentum Merita,
 profuisse filiis interdum legimus Plin. Nep. ii. Ep. 7. de Spu-
 inna Filio ejus Cottio, quem amisit absens, *habitus est honor statuæ.*
Rarum id in Iuvene. Sed pater hoc quoquæ merebatur. Non itaquæ
 communicatus ille honor immeritis. Quod si quandoquæ fiet,
 et, in dedecus magis cedebat; Meccenas Augustum informat,

apud Dionem Cassium. Lib. LII. Tibi, inquit, si bonus ac rectè imperes, universa terra templum erit, pro delubris omnes urbes, omnes homines pro statuis. Quorum in animis semper cum gloriâ insidebis. qui verò imperium summum malè gerunt, eos ista ornamenta, quanquam in omnibus urbibus posita, tantum abest, ut decorent, ut etiam reprehensionibus hominum exponant, quum sit trophæa quædam malitiæ eorum ac injustitiæ monumenta. Neque plebeis. Iul. Capitolin. M. Antonino Philosoph. cap. XIII. Procerum amplissimis Antoninus statuas collocavit. Dio Chrysost. orat. prædictâ ad Rhodios. Quid vobis vultis plebejos colendo statuis? præsertim cum vobis facultas sit, alio modo illorum curam gerere, etenim munera plura, hospitatia, & liberalitas excipiendo, plebeis sufficit, etiam si sit quis præstantior. Præterea & decretum sufficeret simplex, ut vel in Prytaneum vel consessum honorabilem locum vocaretur. Nisi valdè insigne meritum suaderet. Hoc videlicet justam & honestam causam habere putatum. Cujusmodi fuit illud, quod Cræsus auream statuam Pistrici suæ Delphis posuerat, eò quod venenum, quod insidiata Cræto noverca pistrici datum, mistumque panis jussu erat privigno offerri, ipsa re clanculum Cræso indicatâ, in perniciem filiorum novercæ verterit, ut tradit Plutarchus in De Pythiæ Oracul. XXI. Rarus ergo ille apud veteres præsertim Romanos honor, cum pauci ad tantam meritorum gloriam adsurgerent, ut eo digni possent judicari. Quintilian. III, 7. Rara hæc occasio est, ut referri possint & divini honores, decreta, ut statue publicè constitutæ. Nec dubium eos in eo imitatos fuisse Græcorum veterum mores, qui adeò etiam parci, ut cum patri posuissent, filio quamvis benemerito statuam negarent, idque ad tempora Timothei: Æmil. Prob. Timotheo publicè statuam in foro posuerunt. Qui honos huic uni ante hoc tempus contigit, ut cum patri populus statuam posuisset, filio quoque daret. Nos vero, veteres simul & citeriores populi Romani mores considerantes, nullo temporum discrimine, cum non maxima tantum, sed & mediocria merita isto honore pensata videamus, in duas illa classes digeremus, ut sic fuerint aut Res benè bello gestæ, aut, Aliæ virtutes, artesque pacis, quæ in Republicè vel privatim aut prodesse aut delectare poterant. Delecta-

, inquam, quoniam voluptatum etiam ministris dati
 ant interdum illi honores, magis indulgentia Magistratuum,
 quàm jure meritorum, ut suo loco dicemus. Ant
 omnia de Regibus & Imperatoribus hoc sciendum est,
 quod quanquam illi administrando Rempublicam, quâ bello,
 quâ pace, variis & multis modis benè meruerint, ut vel
 in ipso Regis vel imperatoris nomine omnem omnium me-
 ritorum summam esse conclusam facile intelligamus; Ta-
 men celsitudo muneris, officiiquè dignitas, quæ supra vim
 meritorum in illis assurgit, hoc statuarum honore tanquam
 peculiari quodam majestatis publicæ redhostimento remunc-
 tari sæpius voluisse visa est. Ideoque haud dubie per statu-
 as, civitatis primates significari Onecirocritæ dicunt. Ar-
 temidor. 111, 64. *Insuper & primates civitatis per statuas si-
 gnificantur, quidquid igitur faciunt & patiuntur, eadem urbis
 principes facturos aut passuros esse significant. Sæpe dedit adula-
 datione. Tacit. x111. Annal. de Nerone cum Parthi ho-
 stes sponte abcessissent Armeniâ. Apud senatum omnia in ma-
 joribus celebrata sunt, sententiis eorum, qui supplicationes, & die-
 bus supplicationum, vestem principi triumphalem, atquè ovans
 urbem iniret, effigiesquè ejus pari magnitudine ac Martis ultoris,
 eodem in templo censuere. Præter suetam adulationem læti, quod
 Domitium Corbulonem retinendæ Armeniæ præposuerat. Et aliæ
 subinde causæ. Verum inter eos quorum meritis ac virtu-
 tibus ille honor tanquam præmii vice retributus legitur,
 facile primas obtinent illi, quibus ob res bello præclare
 gestas obtigit. Plinius xxxiv. 5. cum rem ut non satis
 æquam notâisset, publico statuarum honore ornari augurem &
 legem interpretem illam causam legitimam justiorequè cen-
 set, ob quam Horat. Coclitæ statua decreta fuit. *Alia causa,
 & alia auctoritas, inquit, in Horatii Coclitæ statua, quæ durat
 hodiequè, cum hostes à ponte sublicio solus arcuisses. Et ut ma-
 gnum dignumque satis illud meritum notat Liv. 11, 10.
 Grati erga tantam virtutem civitas fuit, statuâ in comitio positâ.*
 Fortibus itaquè viris hoc decus tributum. Festivè hoc indi-
 cat Plaut. Curcul. sc. 1. Act. 111. Comicum acumen in
 militem Therapontigonum stringens suo more.*

Curc. *Ibi nunc statuam vult dare auream
Solidam faciundam ex auro Philippæo, quæ sit
Septempedalis, factis monumentum suis.*

Lyc. *Quamobrem istuc? Curc. Dicam, quia enim Persas, Paphlagonas,
Sinopeas, Arabas, Caras, Cretanos, Syros,
Rhodiam, atque Lyciam, Perediam & Perbibessiam,
Centauromachiam, Elatiam, Vnomammiam,
Lybiamque, & oram omnem Conterebromiam,
Dimidiam partem nationum usque omnium
Subegit solus intra viginti dies.*

Id patet etiam ex Sen. Rhetor. Controvers. lib. x. Controv. 2.
Dio Chrysost. Orat. xxxi. *Multitudo statuarum non solum or-
natum adfert, sicut alia Diis consecrata donaria, sed etiam civitatis for-
titudinem maxime declarat, & mores.* Quid ergo, inquires, &
quantum præstare oportuit ad illum honorem consequendum?
Id certè non lege ulla definitum, neque enim potuit; Merita
enim hominum exactè ad stateram examinari non possunt, sed
solo arbitrio eorum, quibus decernendi potestas, æstimatum
video, & quidem singulorum meritis convenienter; nisi post-
quam Imperatorum luxus & damnosi mores omnia conturbave-
re; Tunc meritis simul ac immetitis ex æquo præmium. Quod
indignè habitum. De sui ævi moribus Plinius Iunior Epist. 7.
lib. i. *Heri à Senatu Vestritio Spurianna principe Authore, trium-
phalis statua decreta est. Non ita ut multis, qui nunquam in acie stete-
runt, nunquam castra viderunt, nunquam denique tubarum sonum nisi
in spectaculis audierunt; Verum ut illi, qui decus istud sudore & san-
guine & factis assequabantur. Observare ergo juxta licet, olim
obtinuisse, ut ob quas causas triumphos decrevissem, ob eas-
dem etiam statuae ponerentur. Vnde triumphantibus simul &
statuae datae. Liv. ix, 43. de Marcio Tremulo *Marcus de
Hernicis Triumphans, in urbem rediit, statuque equestris in foro
decretæ est. Et quibus triumphare non licuit statuae pro trium-
pho dabantur. Tacit. Agric. Igitur, inquit, Triumphalia orna-
menta, & illustris statuæ honorem, & quidquid pro triumpho datur,
multo verborum honore cumulata decernit. Notanter appellatur ab
accu-**

curato scriptore *illustis statua*, quia pro triumpho; Eadem & triumphalis Plin. Nep. dicitur loco mox adducto, ubi & merita ejus viri recenset, ut non dubites pro triumpho datam. Nam Spurinna, inquit, *Brutulum Regem vi & armis induxit in regnum, ostentatoque bello ferocissimam gentem, quod est pulcherrimum victoriae genus, terrore perdomuit; & hoc quidem virtutis premium accepit.* Statua itaque pro triumpho hoc ævo donabatur ducibus; Nam postquam Imperatores Romani solis sibi ius triumphandi regum antiquorum exemplo vendicabant, cæteri bellorum duces abstinuere triumpho, solis triumphalibus ornamentis contenti. Fuere illa supplicationes, appellatio Imperatoris, laurea corona, prætexta sive trabea triumphalis, Sceptrum, Sacrificia, S T A T V A &c. vid. Onuphr. Panvin. de triumph. Quod verò desierit in ducibus triumphandi honor sub Imperatoribus, & singulatim sub Augusto, discimus ex Dione Cassio Lib. I I v. qui Agrippam ob subactos Bosporanos triumphum sibi decretum non duxisse tradit, solis ornamentis triumphalibus contentum. Vnde lex quasi & imitamentum cæteris. Verba Dionis ita habent interprete Xylandro. *Ob hac supplicatio Agrippæ nomine fuit, nequè tamen is triumphum, nisi sibi decretum, duxit, sicut nequè initio quicquam de his rebus gestis ad Senatum perscriptio, cuius exemplum pro lege quadam acceptum posteriores imitati, ne ipsi quidem Senatum per literas de re gesta certiores fecerunt, nequè triumphum duxerunt; Ideoque, ut ego censeo, nulli etiam alii, qui ejus similis esset, triumphus concessus deinde est, sed solis triumphalibus honoribus sunt ornati.* Cæterum non solum ob profligata bella, aut domitas gentes; sed & interdum ob alia fortia facta, quæ triumphorum meritis, haud malè accensueris, statuas positas legimus. Vt Bruto contigit ob liberatam tyrannide patriam. Plutarch. in Bruto *Iunio Bruto prisci Romani in Capitolio mediam inter Reges posuere statuam ex ære, quæ strictum tenet ensen, quod fortissime regno pepulisset Tarquinius.* Haud dubiè exemplo Atheniensium, qui Harmodio & Aristogitoni, ob similem causam statuarum honorem detulere. De quib. Plin. x x x I v, 4. & Val. Max. I I, 5. Alias causas & exempla hic coacervare nolo, Innumera se legentibus veterum scripta offerunt; Ex quibus liquet, fortibus viris, qui hostes patriæ quavis ratione depulerint, aut securitatem publicam militaribus gestis stabiliverint, hoc

hoc honore ornatos. Non igitur hostibus ponere licebat. Unde Bæotos, ob positam Antiochi statuam, verbis castigabat Consul ap. Livium xxxvi, 20. Et indignatur id factum Annibali Plinius xxxiv, 6. *Adeo, inquit, discrimen omne sublatum, ut Annibalis etiam statua, tribus locis visantur in urbe, cujus intra muros solus hostium emisit hastam.* Sed condonandum id fuit ejus virribus, quas etiam in hoste miramur. Cæterum ut hostibus, ita victis captisque ille honor denegari solebat. Quare ut insolens illud, & inusitatum notat Dio Cassius de aurea Cleopatræ statua, quam Augustus in Veneris templo post triumphum de Ægypto subacta collocarat Lib. 11. *Ita Cleopatra, quamquam victa & capta, gloriam tamen consequuta est, cum ejus ornamenta in templis nostris affixa sunt, & ipsius aurea imago in templo Veneris conspicitur.*

CAPUT XIII.

Quæ Remp. & Magistratus bene gesserat Statua data. In legationibus, sive in bello defunctos, sive vi interfectos, quantopere honorare Romani consueverint Plinius notatus. Aliqua quadam beneficia statui pensata, eaquæ obiter recensita. Viarum instauratoribus ad utrosquæ viarum, quas maniverant, terminos posita Statua. Civitatum, Coloniarum & Provinciarum consuetudo adsciscendi aliquem ex Romanorum Magistratibus Patronum, eumquæ Statui honorandi. Patronorum de Clientibus merita quæ L. Antonii insolentia Ciceroni notata. Collegiorum & Corporum Patroni. Familiarum publica beneficia non neglecta; Ut nec privata quarumvis, sed ea tamen non nisi insignia. Literatorum omne genus in hoc etiam censu positum; quod per plures partes ostensum, in sacrorum interpretibus, jurisperitis, Medicis, Philosophis, Rhetoribus, Oratoribus, Poëtis, Grammaticis. Qui voluptatibus populi inserviebant, similiter interdum honorati, Ludæ videlicet, Histiones, Aurigatores; honestior causa in ludorum exhibitoribus. Tum iis qui Spectacula desita restituerint, aut ludus sui sumptibus, exstruxerint. Diversa Romanorum & Græcorum circa ludos instituta, quæ hic laudatum, illic habitum infame. Turpiter sæpè etiam Scorta, Eunuchi, Mugiquæ statuis donati.

SED nè solum bellica gesta meruisse statuas credamus, Sed cætera etiam reip. commoda generosâ quadam animi contentione procurata, præmii loco isthunc honorem Romana gratitudo applicuit. Qui Remp. & magistratus bene gesse-

gesserunt, sic remunerabantur. Plutarch. de Catone Majore, in ejus vita. *Populus mirifice approbasse ejus censuram videtur. Nam in ade salutis statuam Catoni ponens non praturam, nequè consulatum ejus inscripsit, sed quod Romanorum Remp. inclinatum, & in pejus vergentem, censor ille disciplinâ bonestâ, exercitationibus temperantia in integrum restituisse.* Idem in suo Politico iterat. Quod non inscriptum, consulatum, aut praturam Plutarchus dicit, non ideo credendum est, non consuevisse etiam statuas poni consulibus & prætoribus; sed censuram ejus cum reliquis gestis Magistratibus comparat, & quod plus ex illa commodi Resp. senferit, ideo etiam ejus honoris titulum tanquam memorabiliorem præferri cæteris, & extare ad posteritatem debere populum censuisse indicat. Non absimile est meritum Lepidi, de quo Cic. Philipp. V. quem vide. Idem honor illis habebatur quibus contigit injuriâ, & ob Remp. interfici. Sic me docet Tullius Orat. pro P. Sextio. *Ac, inquit, si tunc P. Sextius, judicos, in templo Castoris animam, quam vix retinuit, edidisset, non dubito, quin si modo esset in Republ. Senatus, si Majestas populi Romani revixisset, aliquando statua huic ob Remp. interfecto, in foro statueretur.* In legatione verò mortuis, solenne fuit statuas poni; Tum iis, qui ex morbo interierant, tum etiam quibus contra jus gentium in legatione interfici contigit. De illis qui morbo decesserant, quanquam dubitatum est, an sufficiens esset ad statuarum honorem causa, ita tamen contra P. Servilium censet Cic. Philipp. IX. Cum ille honorem statuarum nemini tribuendum censeret, nisi qui ferro esset in legatione interfectus. Ego autem, inquit, sic interpretor sensisse majores nostros, ut causam mortis censuerint, non genus esse quarendum. Etenim cui legatio ipsa morti fuisset, ejus monumentum extare voluerunt, ut in bellis periculosis obirent homines legationum munus audacius. Non igitur exempla majorum quærenda, sed consilium est eorum, à quo ipsa exempla nata sunt, explicandum. Servio itaque Sulpicio qui in legatione ad Antonium mortuus est, ex S. C. statua posita fuit, additâ ibi causâ. *Quod ob Rempubl. in legatione mortem*

mortem obieris. Nam ita consueville Majores dicit, *iis enim*, inquit, *Majores nostri, qui ob Remp. mortem obierant, pro brevi vita diuturnam memoriam reddiderunt.* Illis verò qui in legatione confuere, sapius hic tributus honos. Plin. xxxiv, 6. *Inter antiquissimas sunt & Tulli Cælii, L. Roscii, Sp. Nautii, C. Fulcinii in rostris, à Fidenatibus in Legatione intersectorum; Hoc à Romano populo tribui solebat injuriæ cæsis; sicut & P. Iunio, & T. Cornucano, qui ab Teuca Illyriorum Regina interfecti erant.* Quatuor illorum, quanquam diversitas aliqua est in nominibus, meminit & Cic. Philipp. ix. *Atqui & huic, inquit, (Octavium intelligens) & Tullo Cluvio, & L. Roscio, & Sp. Antio (Nautium Plinius vocat) & C. Fulcinio, qui à Vejentum Rege Cæsi sunt, non sanguis, qui profusus est in morte, sed ipsa mors, ob Remp. obita honori fuit.* De illo Octavio, quem modo subindicavi, extat Plinii testimonium. d. l. *Non præteribo, inquit, C. Octavium ob unum verbum. Hic Regem Antiochum daturum se responsum dicentem, & virgâ, quam tenebat fortè, circumscripsit, & priusquam egredereetur circulo illo, responsum dare coëgit.* In qua legatione interfecto, Senatus statuam poni jussit, quàm oculatissimo loco in rostris. Quo in loco Plinius memoria lapsus est, cum Octavio, huic factum C. Popilii tribuit, de quo vid. Liv. lib. xlv. Cap. 12. Popilius enim Antiochum Regem circumscripsit virga. Sed imposuit Plinio nomen Antiochi, pluribus Regibus commune. Alius enim fuit Antiochus, qui antea cum Romanis bellum gesserat, ad quem Octavius videtur missus, Alius hic nimirum Antiochi superioris nepos. Deinde Popilius ad Leusinen prope Alexandriam Egypti tuum Antiochum convenerat, Liv. d. l. nec ille interfectus legitur; Octavius verò Laodiceæ in Gymnasio est interfectus, ut Cic. Philipp. ix. indicat. Expungenda itaque ex illo Plinii loco ea, quæ perperam adducta sunt de Octavio, ut fides historię constet, quod etiam olim monuit in suo Legato Paschalius cap. ultimo. Sed & ob peculiaria quædam beneficia ac commoda, sive à Magistratibus, sive ab aliis cujuscunque ordinis aut sexus hominibus, ad publicam sive privatam utilitatem publicè collata, Statuæ multis positæ leguntur. Ob tradita Romanis castra, multiplici opulentia plena, Statuam Porſenæ Hetruscorum Regi Romani posuere. Plutarchus in Poplicola. *Porſena, ut cum Romanis in gratiam rediit, cum*

alii

his in rebus suam Civitati magnificentiam demonstravit, tum suis recepit, ut nullâ aliâ re, quàm armis acceptis secum, castris excederent. Eaque cibariis & omnis generis bonis repleta Romanis tradidit, itaque tiam hodie cum bona publica venduntur, primò omnium Porsenæ bona vocantur, ad perpetuam conservandam memoriam ejus viri beneficiorum. Posita quoque fuit juxta curiam statua ejus, simpliciter & antiquo modo facta. Mario Gratiadiano, ob legem latam de justa ratione miscendi æris, ad usum denariorum, vicitim dicebat statuas plebes. Plin. x x x i i i, 9. Igitur ars facta denarios probare, tam jucundâ Lege plebi, ut Mario Gratiadiano vicitim totas, vetus index legit togatas, statuas dicaverit. Augusto ob insigne exemplum benevolentiae, quam in publico judicio erga Apulejum & Mecœnatem declaravit, Statuas datas tradit Dio Cassius Lib. l i v. Quum aliquando, in Iudicio de adulterio Apulejus, & Mecœnas malè audirent, non quòd ipsorum esset crimen, sed quia reo studiosè atrocitabantur, venit in curiam Augustus, ac pro tribunali sedens, nullo alio actò, quam quod accusatori edixit, ne suos cognatos amicosque raduceret, surrexit: Ob hac & alia ejus facta, eum, collata ad id perunia, Statuis honoraverunt. Tum annonæ vilitas procurata nonnullis statuae causa fuit. De L. Minutio, Annonæ Præfecto Livius i v, 16. L. Minutius bove aurato extra portam trigeminam est donatus, ne plebe quidem invitâ, qui frumentum Melianum assibus in modios æstimatum plebi divisit. Sed Plinius x v i i i, 3. Statuam donatum dicit & simile de Trebio Ædile addit. Minutius Argurinus, qui Sp. Melium coarguerat, farris pretium in tribus nundinis ad assen redegit, undecimus plebis Tribunus; quâ de causa statuam eî extra portam trigeminam à populo stipe collata statuta est. Trebius in ædilitate, assibus populo præstitit frumentum; Quam ob causam & eî Statue in Capitolio ac Palatio dicatae sunt. Recens ejus generis exemplum præbet statua Leonis X. in Capitolio, cui teste Iovio lib. 3. ob imminutum satis vestigal, aliaque benefacta Marmoream statuam eo in loco Romani dedicavere, cum hac inscriptione.

OPTIMI. LIBERALISSIMIQUE. PONTIFICIS. MEMORIÆ. S. P. Q. R.

Porrò ob operum quoque publicorum structuram vel refectio-
nem Statuæ decernebantur, Dio Cassius tradit ob vias munitas
Augu-

Augusto Cæsari statuas fuisse decretas. Lib. LIII. *Flaminiam*, inquit, *quoniam ea ducturus erat exercitum, ipse procuravit, estque ea statim instaurata; ac ob id statua Augusti sunt supra aras in ponte Tibetis & Arimini posita.* Vbi noto Statuas, munitarum viarum causa decretas, poni consuevisse ad utrosque viarum terminos. Arimini enim viâ Flaminia terminatur, nec ultra procurrare in longitudinem potest, ob sinus Adriatici objectum. Statuas illas fuisse tum Equestrestum Curules Quadrijugastradit Goltzius, nec falli ea in re potuit, quam ipsū docuere manifestæ veterum nummorum inscriptiones, titulique cum statuis, earundemque forma varia, ut in Augusti nummis ab ipso editis videre licet pag. XLVII. nn. 13. 15. 22. 24. Hic autem prætermittendum non est, quod solenne fuerit etiam Patronis publicè statuas poni à Clientibus, ob patrociniū: Magistratus Hypatæ civitatis in Thessalia Apulejum ita alloquuntur. Metam. III. *Ac tibi civitas omnis pro ista gratia honores egregios offert. Nam & Patronum scripsit, & ut in are stet Imago Tua, decrevit.* Mos erat veterum, ut unaquæque Civitas patronos suos Romæ ex Magnatibus haberet. Ita Bononienses in Antoniorum, Lacedæmonios in Claudiorum, Clientela fuisse Beroaldus ad Suet. & ad Apulej notat. Occasionem huic rei præbuit, quod semel atque iterum permissum fuerit exteris Romæ statuas ponere; quemadmodum C. Ælio Tribuno plebis, & deinde Fabricio posuere Thurini. *Passimque*, inquit Plinius xxxiv, 6. *Clientes in Clientelas ita recepti.* Sic Ciceronem patronum habuere Capuani, & statuam ipsi inauritam posuere, ipse in Pisonem. *Quorum Capua*, inquit, *te prætextatum nemo aspexit, qui non gemeret desiderio mei, cuius consilio, cum Remp. universam, tum illam ipsam urbem meminerint esse servatam. Me inaurata statua donarunt, me patronum unum asciuerunt, à me se habere vitam, fortunas, Liberos arbitrabantur.* Idem etiam pro P. Sestio testatur. Tum Verr. iv. Siculos Marcellis statuas posuisse, ut patronis innuit, cum Verres Sopatrum ad statuam, C. Marcelli deligasset, tanquam ad patibulum, *Illud verò*, inquit, *quid sit iam non queo dicere, quo nomine appellem, nescio. quod in C. Marcelli statua? quid est hoc? Patronusne quod erat?* Et post, *Detrahete videlicet aliquid te de amplitudine Marcello-*

umputasti? Itaque num Siculorum Marcelli non sunt Patroni?
 ic Coloniartum Patronis, positas videbis. Idquē sæpē singu-
 ribus his literis notatum, P. C. id est, *Patrōno Colonia*. Ut ē
 Iruiteri Inscriptum, pag. CCCCLVI. 1. 2. & CCCXC. 1. 2. 3. liquet.
 Nec Civitates & Coloniz solum, sed & totæ provinciæ sic
 criperunt Patronos, & Statuas illis posuere. Manlium The-
 odorum Africæ Procōs: ita honoratum à Cliente Provinciā
 hscimus ex Claudiano, in panegy. de ejus Consulatu,

Hic te pars Libyā moderantem iura probavit

Quam nunc tota probat, longi sed pignus amoris

Exigua peperere mora, populumquē Clientem

Publica mansuris testantur vocibus ara.

Et plures populi, unius Patroni Clientes, statuam posuisse
 jundim leguntur. Romæ in Divi Basilii.

P. TETTIO. PERPETVO. ARZYGO. V. C.
 CONSVLARI. TVSCIÆ. ET. VMBRIÆ. OB.
 SINGVLARIA. EJVS. ERGA. PROVIN-
 CIALES. BENEFICIA. ET. OB. MODE-
 RATIONEM. PRO. DOCUMENTO. ET.
 JAM. POSTERIS. RELINQVENDAM.
 ÆTERNAM. STATVÆ. MONVMENTVM.
 TVSCI. ET. VMBRI. PATRONO. PRÆ-
 STANTISS. CONL. ÆR. P.

Ex quibus cōstat illos præcipuē institutos patronos, qui aliquo in-
 signi Magistratu & munere functi apud Clientes essent, ut sic ob
 aliquam virtutē aut beneficiū cogniti, jure aliquo Clientū bene-
 volentiā provocare possent. Vnde in rem tanquā indignissimam
 invehitur. Cic. Phil. v. 1. quod L. Antonius statuam sibi, tanquam
 populi Romani Patrono, poni curavit. *Adspicite*, inquit, *à sinistra il-*
lam equestrem statuam inauratam, in qua quid inscriptum est? Quinq; &
Triginta Tribus Patrono. Populi Romani igitur est Patronus L. Anton.?
Malam quidem illi pestē. Et deinceps. *Sed hæc unī Statua, altera equitū*
Rom. equo publico. qui item adscribunt PATRONO. Quem unquam iste
ordo Patronum adoptavit. Cœterum ad Urbium provinciarumquē
 exemplū, etiam collegia & corpora Patronos habuerunt, suos ple-
 rumq; præfectos, iisque qui insigniter de ipsis meruissent, statuas
 dedere, ut ex innumeris titulis constat, quorum nonnullos supra
 adduximus, ut hic plures congerere præter rem esse videatur.

Dixi nulli sexui negatum statuarum decus. Fœminæ ergo sim illud consecutæ fuere interdum ob publicum aliquod beneficium. De Taracia Caja sive Sufetia Plinius xxxi v. 6. *Matrum ejus ponam in ipsis Annalium verbis. Quod campum Tiberini gratificata esset ea populo.* Sed & Privata quorundam ac eximie virtus ita compensata fuisse reperitur. Amphinomo & Anpo fratribus ob insignem in parentes pietatem, quos humeris per medios Æthnæ ignes portarunt, positas statuas fuisse ex Claudiano Epigram. constat, quod quia alibi adducimus, hic afferre operæ precium non putamus. Historiam tradunt, Seneca Benef. Lib. 111. & vi. Arist. de Mundo. Apulejus de Mundo. Plutarch. Oratione ad Apollon. Valerius V. 5. aliquando Pietatis titulum præfert antiqua inscriptio Exonæ in Gathalania.

STATVA. FOVENS. MEMORIAM. PIETATIS. HONORAVIT.

Coeterum & illi qui Liberalium artium cognitione, cultuque celebres fuere, suæ industriæ præmia non raro in statu is consueti traduntur. Nec ulla ferè artis ingenuæ professio isto honore vacavit. Adeoque verum est illud Sidonii Apollinaris Epistol. 5. Lib. v. *Statuas literæ dederant, si trabes non dedissent.* Georgii Alexandrinus in vita Iohannis Chrysostomi de Anthemio quodam. *Athenis quidam, inquit, nomine Anthemius, vir universarum literarum peritiâ excellens, ut etiam hac de causa Athenis ei Statua erecta fuerit.* Val. Max. vi 111, 15. 2. in Externis Gorgia Leontini, studiis Literarum, ætatis suæ cunctos præstantis, adeo ut primus poscere, quæ de re quisquæ audire vellet, ausus sit, universam Græcia in templo Delphici Apollinis, Statuam solido ex auro posuit cum cæterorum ad id tempus auratas collocasset. In hunc ergo censum veniunt primo Sacrorum Interpretes. Vt Pontifices, Flamines, Augures. De Actio Navio Augure, ut unum hoc sufficiat, vide Plin. xxxi v. 5. Tum Iurisperiti & Legum interpretes. Plin. ibidem. *Fuit & Hermodori Ephesi in comitio Legum, quas Decemviri scribebant, interpretis publicè dicata.* Tum Medici. Suetonius de Antonio Musa, Medico Augusti Cap. 59 in ejus imp. vita. *Medico Antonio Musa; cujus operâ ex ancipiti morbo convalesceret, Statuam ære collato, juxta signum Esculapii statuam*

statuerunt. Et denique Philosophi. Arnobius Lib. I. aduersus gentes, ubi Zelo quodam fidei Christianæ incitatus, exhortatur cum gentibus, quod paganis philosophis (quos honore S. S. Patribus solenni, vehementi & acerbo iudicio verberstringit) maiorem quam Christo honorem haberent, statuas ipsis donando, librosque eorum in Bibliothecis suis collocando. Verba ejus hæc sunt. *Illos omnes admirantes, plauentes ad cæli sustollitis sydera, Bibliothecarum reponitis in aranis, quadrigis & statuas muneramini, & quantum est in votis, velut quadam aternitate donatis, immortalium testificatione situlorum.* Item Rhetores. Author Dialogi de causis corruptæ Eloquentiæ. *Minimum inter tot ac tanta locum obtrahunt Imagines ac tituli & Statua, quæ nequæ ipsa tamen negliguntur, tam hercule, quam diuitiæ & opes, quas facilius inuenies qui vituperet, quam fastidiat.* Huius igitur & honoribus & ornamentis & facultatibus refertas domos eorum videmus, quæ ab ineunte adolescentiâ causis forensibus & oratorio studio dederunt. Sic Trajanus Celso Rhetori statuam posuit. Xiphil. lib. LXVIII. *Sossio quoque, & Palmæ, & Celso statuas posuit.* De isto honore loquitur Plinius in Panegyrico. *Quem honorem dicendi Magister, quam dignitatem sapientia doctoribus habes &c.* Et Maternus ibidem, *jam me de jungere à forensi labore constitui, nec comitatus istos & egressus, aut frequentiam alutationum concupisco, non magis quam ara & Imagines, quæ tiam me nolente in domum meam irruerunt.* De Cornelio Frontone Rhetore, M. Antonini Magistro, Capitolinus in A. Antonino. *Oratoribus usus est Græcis Annio Marco, Caninio Celeste & Herode Attico. Latino, Frontone Cornelio. Sed cultum ex his Frontoni detulit, cui & Statuam in Senatu petiit.* Sic Theodosius junior suos Rhetores laudemque præcones honoravit. Sozomenus præfat hist. Ecclesiast. *Ipsos Oratorum authores, tum tui iudicii approbatione, tum plausu, tum aureis imaginibus, cum statuis erectis, tum donis, tum honoribus, cuiuscunque generis remuneraris.* Sic Aristidi Smyrnenis. Aristides I. Sermon. sacr. & Themistio Constantius. Themist. Orat. XII. *Quod etiam statuar darentur Poëtis, & Iuven, Sat, VII, clare apparet, ubi ait,*

H

Fram

*Frangere Misere calamos, vigilatâquæ prælia dele,
Qui facis in parva sublimia carmina cella,
Vt dignus venias hederis & Imagine macra.*

Et quod Homero Ptolomæus Philopator statuam simul & templum fecerit, notat. *Ælian.* x i i i, 22. Claudinus Poëta elegantissimus, cum hac inscriptione statuam accepit, quæ creditur fuit in domo Pomponii I. æti Romæ.

C. CLAUDIANI. V. C. - CL. CLAUDIANO. V. C. TRIBVNO. ET. NOTARIO. INTER CÆTERAS. INGENTES. ARTES. PRÆGLORIOSISSIMO. POETARVM. LICET. AD. MEMORIAM. SEMPTERNAM. CARMINA. AB. EODEM. SCRIPTA. SVFFICIENT. AD. EVM. TESTIMONII. GRATIA. OB. IVDICII. SVFFIDEM. D. D. N. N. ARCHADIVS, ET. HONORIVS. FELISSIMI. AC. DOCTISSIMI. IMPERATORES. SENATV. PETENTE. STATVAM. IN. FORO. DIVI. TRAIANI. ERIGI. COLLOCARIQVE. IVSSERVNT.

Et L. quidam Valerius, ut monstrat hæc Histoniensis inscriptio. L. VALERIO. L. F. PVDENTI. HIC. QVOM. ESSET. ANN. XIII. ROMÆ. CERTAMINE. SACRO. IOVIS. CAPITOLINI. LVSTRO. SEXTO. CLARITATE. IN. GENII. CORONATVS. ET. INTER. POETAS. LATINOS. OMNIBVS. SENTENTIIS. IVDICVM. HVC. PLEBS. VNIVERSA. MVNICIPVM. HISTONIENSIVM. STATVAM. ARE. CONLATO. DECREVIT. CVRATORIB. R. P.

Nec immunes ejus honoris relinquebantur Grammatici. Suet. de illustrib. Gram. *Orbilius statua Beneventi ostenditur.* Idem de Verrio Flacco. *Statuam habet Præneste, in inferiore fori parte.* De fabulatore Æsopo Phædrus subfin. i i. lib. Fabul.

*Æsopo ingentem statnam posuere Astici,
Servulumquæ collocarunt æterna in basi*

*Pastre honoris scirent ut cuncti viam,
Nec generi tribui, sed virtuti gloriam.*

Verum qui hæc mirabitur, qui noverit etiam ob ludicrarum
ritium peritiam solitas dari Statuas? Non enim illi solum, qui
pdis exhibitis populo immensos sumptus sustinuere, sed & ipsi
Ludii, Histrones, Aurigatores, aliquè Circensium certami-
um victores, statuas accepere. De Ludorum exhibitorum
constat ex inscriptionibus vetustis, inter quas una est Romæ.

T. ANCARIO. T. F. PAL. PRISCO. ÆD.
QVÆST. II. VIR. QVÆST. ALIMENT.
HVIC. PRIMO. II. VIR. BIGA. POSI-
TA. OB. EXIMIAS. LIBERALITATES.
ET. ABUNDANTISSIMAS. SINE. EX-
EMPLO. LARGITIONES. ET. QVOD.
EX. INDVLGENTIA. AVG. OCTIE.
SPECTACVLVM. — — GLADIATOR.
EDIDERIT. AMPLIVS. LVDOS. FLO-
RALES. OB. HÆC. MERITA. PLEBS.
VRBANA. — — — CIVIS. DEDICA-
TIONE. T. ANCHARIVS. PRISCI. FIL.
ÆDILIS. QVÆSTORE. ADSEDENTE.
PATRE. GLADIATORVM. PARIA.
TRIGINTA. ADIECTA. VENATIO-
NE. — — — LEGITIMA. EDIDIT. L. D. D. D.

Et altera Neapoli.

VERATIO. A. F. PAL. SEVERIANO. EQVITI,
ROMANO. CVR. REIP. TEGIANENSIVM. AD-
LECTO. IN. ORDIN. DECVRION. CIVI. A-
MANTISSIMO. QVI. CVM. PRIVILEGIO. SA-
CERDOTI. CÆNINENSIS. MVNITVS. PO-
TVISSET. AB. HONORIB. ET. MVNERIB.
FACILE. EXCVSARI. PRÆPOSITO. AMORE.
PATRIÆ. ET. HONOREM. ÆDILIT. LAVDA-
BILITER. ADMINISTRAVIT. ET. DIEM. FE-
LICISSIM. III. ID. IAN. NATALIS. DEI. PA-
TRI. N. VENATIONE. PASS. DENIS. BESTIS.
H 2 ET.

ET. IIII. FERIS. DENT. ET. IIII. PARIBVS. FERRO. DIMICANTIB. CAETEROQVE HONESTISSIM. APPARATV. LARGITER. EXHIBVIT. AD HONOREM. QVOQVE. DVVMVIRATVS. AD. CVMVLANDA. MVNERA. PATRIAE. SVAE. LIBENTER. ACCESSIT. HVIC. CVM. ET. POPVLVS. IN. SPECTACVLIS. ADSIDVE. BIGAS. STATVI. POSTVLASSET. ET. SPLENDIDISSIM. ORDO. MERITO. DECREVISS. PRO. INSITA. MODESTIA. SVA. VNIVS. BIGAE. HONORE. CONTENT. ALTERIVS. SVMPTVS. REIP. REMISIT. L. D. D. D. C. I.

Extat & alia L. Iulii Aciliani, in quâ hæc verba leges.

QVI. ROGATVS. AB. ORDINE. PARITER. AC. POPVLO. VT. GIADIATORII. MVNERIS. PVBLICI. CVRAM. SVSCIPERET. FECIT. ET. EXPLICITO. QVOD. PROMISERAT. IMPENDIVM. BIGAE. ETC. REMISIT.

Illi verò interdum statuam sibi decretam ad honorem Principum verterunt, torte levis & exigui meriti conscientia. Ita in Perusina inscript. Egnatius Festus statuam sibi ob editionem decretam, neglexisse, ejusquè vice D. Antonino Pio principi posuisse legitur. Deinceps etiam cum qui spectacula iam desita restituit, quæ vanarum rerum cupido est, sic honoratum loquitur alia inscriptio Neapolitana.

L. EGNATIO. INVENTO. PATRI. L. EGNATI. POLLION. RVFI. HONORATI. EQVO. P. AB. IMPERATORIB. ANTONINO. ET. VERO. AVG. HIC. OB. LITERATO. MVNERIS. SPECTACVLO. IMPETRATA. EDITIONE. AB. IN-

INDVLGENT. MAX. PRINCIPIS. DI-
EM. GLADIATORVM. ET. OMNEM.
APPARATVM. PECVNIA. SVA. EDI-
DIT. COLONI. ET. INCOLAE PVTE-
OLAN. OB. MVNIFICENTIAM. EIVS.
L.D.D.D.

It qui præterea ludum gladiatorium suâ impensâ exstruxit.
Inscriptio Prænestina.

CN. VOESIO. CN. FIL. APRO. QVÆSTO-
RI. ÆDILI. II. VIRO. FLAMINI. DIVI.
AVG. VI. VIRO. AVGVSTALI. CVRA-
TORI. ANNON. TRIENNIO. CONTI-
NVO. CVRAT. MVNERIS. PVBLICI.
GLADIATORI. III. QVOT. IS. TEM-
PORE. HONORVM. CVRARVMQUE.
SVARVM. PLENISSIMO. MVNIFI-
CENTIÆ. STUDIO. VOLVPTATIB. ET.
VTILITATIBVS. POPVLI. PLVRIMA.
CONTVLERIT. LVDVM. ETIAM. GLA-
DIATORIVM. ET. SPOLIAR. SOLO.
EMPTO. SVA. PECVNIA. EXTRVCT-
VM. PVBLICE. OBTVLERIT. CVIVS.
MERITIS. POSTVLANTE. POPVLO.
STATVAM. PVBLICE. PONI. PLACVIT.
D. D.

De Ludiis autem discimus ex Sexto Pompejo. *Statua*, in-
quit, *est Ludii ejus, qui quondam fulmine ictus in circo, sepul-*
tus est, in janiculo, cujus ossa postea ex prodigiis, oraculorumquæ
responsis Senatus decreto intra urbem relata in Volcanali, quod
est supra comitium, obruta sunt, superquæ ea columna, cum ipsius
effigie posita est. De Histrione Mnesthere Dio Cassius lib.
lx. *Casi memoriam agere ferentes omne areum numisma, quod*
eius imaginem haberet, conflare iusserunt, id quidem factum,
non tamen ad in meliorem usum conversum, quia A. esset na ex
eo Mnestheris Histrionis statuas fecit. Et Martialis de Aunga-
toris Scorpi statuâ equestri monet bis, lib. i v. Epigram. 67.

& lib. v. Epigr. 26. Longè verò aliam, quàm apud Romanos & plane honestam rationem habet, quod Hieronicis suis Græci tale virtutis præmium retulerint. Honoratissimi enim illi hominum fuerunt. *Magnis*, ait Corn. Nep. in præf. Libr. de vit. Excell. Imperat. *laudibus totâ fuit Græcia, victorem Olympiam citari, in scenam verò prodire & populo esse spectaculo, nemini in iisdem, gentibus fuit turpitudini, quæ omnia apud nos. h. e. Romanos, partim infamia, partim humilia, atque ab honestate remota ponuntur.* Quippe quorum ex numero, exercituum Duces interdum lecti, & rei gerendæ præfecti memorantur. Cujusmodi ille Phrynon Olympionices erat, quem Athenienses, præfectum Classi miserunt, ad occupandum Sigæum, de quo Strabo lib. x i i i. Illis itaque statui dabantur, & si quis esset *τερολυμπιονίκης*, vel ter victoriam adeptus, iconicam accepit, Plinius x x x i v, 4. *Olympiæ omnium qui vicissent statuas dicari mos erat. Eorum verò, qui ter ibi superavissent, ex membris ipsorum similitudine expressa, quas iconicas vocant.* vide & Iucian. de Imaginibus. Atque adeò frequens fuit hæc res apud Græcos, ut Cursorum, Luctatorum, pugilum & pancratiatarum statuis effingendis omnes plerumque occupati essent artifices, & officinæ, ut ex Xenophonte Memorab. i i i. patet. Ad hoc exemplum veteris Græciæ, Imperatores quoque Orientis Constantinopoli in Hippodromo infinitas pugilum, Luctatorum, Aurigatorumque statuas posuere, ut P. Gyllius Topogr. Constantinop. lib. ii, Cap. 15. memorat. In talibus itaque ornandis, haud nimium imminui potuit decus honoris tam solidi. Quid verò, si audias Scortorum & Eunuchorum turpi memoriæ consecratum? De Floræ meretricis Imaginibus vide Plutarch. Pompejo cap. i i i. & Græcos justè reprehendit Crætes, quod Phrynes Meretricis, sive quod genuinum nomen erat, Mnesaretæ imaginem statuerant auream Delphis, dicens. *Trophæum de intemperantia Græcorum esse eam statutam.* Eodem Plutarcho teste in libro de Pythiæ oraculis. De Eunuchis, quos nova Roma Constantinopolis habuit, quia rario illorum notitia Romanis, vide modo nominatum, P. Gyllium dicto loco, qui ibi præter Regum, Principumque statuas, fuisse etiam Eunuchorum complures ait, Et inter illas statuam cujusdam Platonis Eunuchi, cubicularii Regii, qui imperan-

in Basilisco exustus est. Illiberale certè visum est, ita sinere scædari æstimatos olim honores. Illud verò funestum erat, Magos & Dæmonum mancipia in ejus decoris societatem adsciscere, quod factum fuisse Iustini. Martyr. Apolog. pro Christ. 11. docet. *Simon quidam, inquit, Samaritanus, in vico cui Gethon nomen est, natus, qui sub Claudio Cæsare efficacium Dæmonum arte, in imperiali urbe vestra Roma, propter Magicas, quas exhibuit virtutes, Deus habitus est, & Statuâ apud Vos, velut Deus honoratus, quæ statua in amne Tiberi inter duos pontes est crecta, latinam hanc habens inscriptionem. SIMONI DEO SANCTO.* Idem etiam paulò inferius iterat, & præterea tradunt Tertulian. in Apolog. Cap. 13. & Eusebius Hist. Lib. 11. Cap. 12. aliquæ passim. Sed ne fastidiosa nimis fiat Exemplorum congeries, hic subsistimus. Alias causas cupidus Lector ultro inveniet, sed quas omnes non incommode ex dictis judicabit.

CAPUT XIV.

In memoriam crecta statua. Earum beneficio historia rerum ge'arum conservata. Maxime verò imago ac forma eorum, quibus ponerebatur Monumentum forma. Figura corporis. Hinc summo perè quasita in illu similitudo. Ex status cognitum sapò, cuiusmodi fuerint vivi, qui dudum obierant. Nota gentilitia & familiarum quadam quasi in illis signa. Mos quorundam conformandi sese ad statuas Heròum. Pulcherrimi statuis pulchri similes. Poëtarum imagines cur macilentæ? Alexander qua ratione forma sua caverit? Fides imaginis quid apud Cassiodorum? Vita corporis in statuis interdum occultata. Minutissima quaquè interim expressa, vena, musculi, nervi, color, ætas, ne quid ad similitudinem deesset. Pulchritudo non raro addita supra verum. Coloribus temperandù mista per artem metalla. Magistatus insignè color purpura. quo modo procuratus? Vitam, mores, affectus in statuis representatos, varrè ostensum. Solatium ex statuis qua ratione quasitum; Virtutum exemplum & incitamentum statua.

VIdimus causas à parte illorum spectatas, quibus statuæ posita fuere. Sunt & aliæ, ut dictum est, quæ alios respiciunt, puta posteros & superstites, Memoria, solatium, Exemplum. Conjungit illa tria Plinius Nepos Epist. 7. lib. 11. Quo quidem honore, inquit, quantum ego interpretor, non modo defuncti memoria, & dolori patris, verum etiam

Exemplo prospectum est. De memoria loquuntur plurimæ inscriptiones, ubi frequentes hæ formulæ :

AD. MEMORIAM, SEMPITERNAM. AD. PERSONNE. TESTIMONIUM. AD. MEMORIAM, PERPETVI. NOMINIS.

Lactant. Div. Instit. 11, 2. Omnium fingendarum similitudinum ratio idcirco ab hominibus inventa est, ut posset eorum memoria retineri, qui vel morte subtracti, vel absentia fuerant seperari. Memoria autem duas res commendavit posteritati, quas scire ex statuis debuit, Rerum gestarum historiam, & imaginem vel formam personarum. Quod erudiri ex statuis debuerit posteritas de rebus in vita gestis, ex ante dictis ignorari non potest. Hanc tamen ad rem appositè Damascenus de Imaginib. Orat. 111. Fiunt autem, imagines quæ res occultas aperiant atque indicent. & mox Imagines inventa sunt, quæ nobis ad rerum occultarum demonstrationem atque notitiam, tanquam itineris duces aditum patefacerent. Item Cic. Philipp. 1 x. ubi de statua Servio Sulpicio, in legatione ad Antonium defuncto, decernenda. Quocirca, inquit, ad posteritatis etiam memoriam pertinere arbitror, extare quod fuerit de hoc bello Iudicium Senatûs. Erit enim statua ipsa testis, bellum tam grave fuisse, ut legati interitus honoris memoriam consecutus sit. Hinc intelligendus est Seneca Rhetor. controvers. x, 2. Statuam, inquit, tibi posui; imò nè possem unquam me victum oblivisci, ignominiam meam in as incidisti. Et Calpurnius Flaccus, Declamat. x x i. in qua Pater contra filium fratricidam contendit, pingendum esse hoc factum ejus, imò ære vel lapide repræsentandum, ex lege Scholasticâ, quæ jubet, ut virorum fortium facta pingantur. Vana, inquit, & inepta formido est, videre non posse quod feceris, & colorem timere, quod per sanguinem similetur hoc factum, non tantum colore, sed ære possit, & lapide, & quacunquè corporum nostrorum materia vel ars amulata est. Hisce geminum est illud apud Lat. Pacatum in Panegy. Theodos. dicto, ubi postquam Maximi illius nefarii exitiû descripsit, Huc huc, inquit, totas pii vates doctarum noctium forte curas: Vos quoquè artifices vul-

*ulgata illa veterum fabularum argumenta despicite, hac por-
 ti, hac gesta solertes manus ducant, his fora, his templa decoren-
 ur, hac ebore reddantur, hac marmore, hac in coloribus vivants,
 ac in are moveantur, hac gemmis augeant pretium. Pertinet
 ad securitatem omnium seculorum quondam id factum videri,
 et si quis unquam nefaria vota conceperit, monumentis nostro-
 rum temporum recensitis per oculos hauriat innocentiam. Talis
 fuit Bocchi aurea imago, Jugurtham Syllæ tradentis. Plu-
 archus Mario, cap. 1111. Tales quoque haud dubie erant
 illæ, de quibus Zonaras 11. Annal. In castrorum loco urbem
 Nicopolim à victoria nomine indito, Caesar Augustus condidit,
 et statuas areas hominis et asini collocavit. Fertur enim no-
 turno tempore, pridie ejus diei, quò navale prælium commissum
 fuit, tabernaculo ad naves contemplantas egressus in hominem
 gasonem incidisse, qui rogatus quis esset? responderit sibi Fortu-
 nati esse nomen, asino Victorini. Ea statua post Byzantium
 translata in equestri theatro steterant.*

Altera res erat *Forma imago*, Posteris communicanda.
 statuar itaque rectè à Cicerone Verr. 11. *Forma monumenta,*
dicuntur, quemadmodum & Oratione pro Archia, corpo-
rum simulacra, eas appellat. An, inquit, cum statuas et ima-
ines, non animorum simulacra, sed corporum, studiosè multi
homines reliquerunt, consiliorum relinquere ac virtutum nostra-
rum effigiem nonne multò malle debemus. quem totum locum
et Socratis Evagorâ videtur expressisse, ubi τὸ πανμῆτις καὶ τοῦ
τοῦ σωφροσύνης εἰκόνας, cum animorū simulacris eodem ferè sen-
u contendit. Appellatur statua alias à Tacit. Agric. Figura
corporis, nam ut Dionys. Longinus inquit, In statuâ requiritur
quod simile est hominibus. Dio Chrysost. Orat. xxx1. Imago
non solum nomen, verum etiam figuram servat accipientis, ut
cedenti statim liceat nosse, cuius sit. Quò spectat & illud Se-
ecæ Epist. lxxxv. Similem te esse volo, quomodo filium, non
homodo imaginem. hoc est, nimis similem esse te non volo,
et esse imagines solent. Loquitur enim ibi de modo imitan-
ti aliorum scripta. Ex hac ergo formæ similitudine non
tantum memoria in longum tempus producta fuit. Sym-
mach. lib. x. Epist. 25. Senatus vestrum numen precatur, ut

virum nostra etate mirabilem statuarum diurnitas tradat oculis posterorum. Et paulò post. Hinc factum est, ut Rusticis adhuc seculi Optimi civium manu & arte formati, in longam memoriam mitterentur. Sed & qui eam contemplabantur, magnam inde delectationem voluptatemquè cepère. Plin. Nepos lib. 11. Ep. 7. *Eri ergo per gratum mihi hanc Effigiem ejus subinde intueri subinde respicere, sub hac consistere, præter hanc commear.* Et Apulejus in Apologo ob similitudinem, quâ quisquè maximè afficitur, cum eam intuetur, simulacra poni solere dicit. *Equidem, inquit, Scio, & filiorum cariores esse, qui similes videntur, & publicitus simulacrum suum cuiquè, quod videat, pro meritis præmio poni.* Summa itaque cura adhibebatur, ut quam similitudinem fierent statuarum. Plin. Nepos lib. 111. Epist. 10. *Mihi difficile est hucusquè intenderè animum in dolore. Difficile; sed tamen ut Sculptorem, ut pictorem, qui filii vestri imaginem faceret, admoneretis, quid exprimere, quid emendare deberet; Ita me quoquè formate.* Hoc quoque vult. Horat. Epist. 1. 1. cum dicit.

*Nec magis expressi vultus per abenea signa,
Quàm per vatis opus mores, animiquè virorum
Clarorum apparent.*

Adeò ut ex statuis defunctorum, quo corporis vultusquè habitus fuissent vivi, judicari posset. Tac. 1v. Annal. de Bruti & Cassii imaginibus. *An illi quidem septuagesimum ante annum perempti, quo modo imaginibus suis noscuntur, quas nec victor quidem abolevit, sic partem memoriæ apud scriptores retinent?* Plutarch. de Flaminio, in vita ejus cap. 1. *Qua corporis figura fuerit, licet iis, qui volunt cernere in effigie ejus ærea, quæ Romæ è regione circi posita est, juxta Magnum Apollinem Carthagine allatum, græcis literis inscripta.* Idem de Sylla in ejus vita cap. 11. *Corporis ejus figuram ex statu licet cernere.* Sic spectrum Apollinii Thyanxi agnovit Aurelianus ex imaginibus ejus, quas viderat. Flavius Vopiscus Aureliano. Cap. xxiv. *Norat vultum Philosophi venerabilis Aurelianus, atquè in multis ejus imagines viderat templis.* Lamprid. de Alexandro Severo. *Et erat corporis venustate decorus, ut hodiequè in picturis & in statuis videmus.* Nec ipsi solum, quorum essent statuarum, sic cognoscantur; sed interdum & alii, puta, qui ex eodem genere essent orti, idquè videlicet, vel ob similitudinem formæ, quæ propagari in posteros quadantenus solet, vel forte ob notas quasdam gentilitias.

Mitias. Plutarchus Bruto cap. 11. *Posidonius affirmat, quosdam, qui Brutorum genere orti essent, viros illustres, suoque vixissent tempore, similitudinem formæ in statuæ Prisci Bruti expressam facie sua retulisse. Quasi ita verè adstrui posset M. Bruti Cæsaris percussoris origo, quod ex antiqua Iunii Bruti, qui reges expulit, gente prodierit, tum quidam id plane negarent. Alioquin magni interdum, & Excellentes viri, componebant vultum ad statuas Heroum, quorum fortunam reverentur, quorumque virtutes ac mores imitari constituerent. Id de Pompejo, ad Alexandri effigiem vultum conformante significare videtur. Plutarchus Pompejo. cap. 11. Tum coma leniter rejecta, oculorumque faciles motus, atque conversationes faciei, similitudinem cum Alexandri regis effigie quandam verbis magis, quam re apparentem efficiebant, ita ut ne Alexandri quidem appellationem ab initio sugeris Pompejus, sed quidam per jocos eum palam Alexandrum nominarint. Et in Alexandro. cap. v. de aliis. Corporis figuram, inquit, statuæ Lysippi, (à quo etiam solo fingi voluit) potissimum exprimunt. Multi enim admodum postea successorum & amicorum imitati sunt Alexandrum cervicis erectione, levique in sinistram partem inflexione, oculorumque volubilitate, quæ artifex accuratè effinxit. Deinceps quorum adulari formæ vellent, statuis pulchritudine insignibus eos assimilabant. Dio Chrysost. oratione de Melancoma I. de quodam Iatrocle Athleta. Erat adolescens valdè magnus & pulcher, & cum talis esset, majus, ut par erat, & pulchrius illius corpus exercitatio reddebat. Et subiungit. Erat autem similis statuis accuratè factis, colorque cutis illi erat similis æri mixto. Herodianus de Bassiano, aliàs Heliogabalo. v, 3. Congruentibus in unum formâ corporis, atque ætatis flore, simul habitu illo molliissimo, facile eum Dionysii pulcherrimis imaginibus assimilabant. Quid quod tota interdum hominum genera, nota aliquâ & indicio in statuis relicto cognosci poterant Iuvenal. Sat. v 11.*

Ut dignus venias hederis, & imagine macrâ,

Vbi Poëtarum statuas macilentas plerumque poni solere in-
nuit, procul dubio, ut id genus hominum propius refer-
rent, qui assiduo pertinacique studio & sollicitâ recondi-
tarum rerum cogitatione maciem & pallorem contrahere
consueverant. Hic non alienum erit, existimo, memora-
re quâ arte Alexander Magnus cavisse dicitur formæ suæ,
ne à vulgo artificum corrumperetur. Omnium optimè id
prodi-

proditum reliquit Apulejus I. Florid. *Imaginem suam*, inquit, quò certior, posteris proderetur, noluit à multis artificibus vulgò contaminari, sed edixit universo orbi suo, ne quis Effigiem regis temere assimilaret are, colore, calamine. Quin solam Polycletus are duceret, solus Apelles coloribus delinearet, solus Pyrgoteles calamine excuderet. Præter hos tres multò nobilissimos in suis artificijs, si quis uspiam reperiretur alius sanctissimi imagini regis manus admolitus, haud secus in eum, quàm in sacrilegum vindicaturus. Eo igitur omnium metu factum, solus Alexander ut ubiquè imaginum summus esset, utquè omnibus statuis, & tabulis, & toreumatis idem vigor acerrimi bellatoris, idem ingenium maximi honoris, eadem forma viridis juvenis, eadem gratia relicina frontis cerneretur. In eo forsitan consistit illa Fides imaginis, de quà Cassiodorus Varr. viii, 2. *Amore principum*, inquit, constat inventum, ut simulacris entis fides servaretur imaginis, quatenus ventura progenies auctorem videret, qui sibi Remp. multis beneficiis obligasset. Hinc ara dicitur effigies Stilichonis. Claudiano lib. ii. de ejus laudibus.

*Quæ non incudes streperent? quæ flamma vacaret
Fabrilis? Quæ sufficerent fornacibus ara
Effigies dictura tuas?*

Quamquam placuit interdum nonnullis, benigniore quadam artis interpretamento, in statuis occultari, tegiquè, si quo vitio aut deformitate corpus natura notavit. Ita Actius Poëta, cum brevis admodum esset, statuam sibi magnam posuit. Plin. xxxiv, 5. *Notatum est ab authoribus*, & L. Actium Poëtam in Camenarum ade maximam formam statuam sibi posuisse, cum brevis admodum fuisset. Dio Chrysost. Orat. xxxvii. Corinthiacâ. *Agilaus nunquam corporis sui imaginem nequè fictam nequè expressam fieri voluit; non quia claudus erat, ut ajunt, & parva statura* quid enim prohibuit, quò minus statua grandis esset? quid quò minus integris pedibus, quemadmodum Euphranoris Vulcanus? sed hoc accurate ille vidit, quòd non oporteat fortunas humanas extendere, nequè periculum subire circa corpus in apide & are. vid. Plutarch. Agestil. cap. ii. Vt cunquè hæc sunt, invenio tamen adeò accurate

à priscis observatum, ut omnia corporis lineamenta exprimerent, ut non oris tantum forma, sed in reliquo corpore, inuta quævis, ipsæ etiam venæ, muscoli, nervi apparerent. Item Cassiodorus Variar. v 11, 15. *Quisquis eas intuebitur, quit, videbis profectò meliora, quàm legit. Pulchriora quam scire potuit. Statuas illas authorum suorum scilicet adhuc sibi retinentes. Conspiciet expressas in ære venas, nisi quodam musculos tumentes, nervos quasi gradu tensos, & sic hominem sum in diversas similitudines, ut credat potius esse generatum.* Lucianus Philosophus. Tu verò, annon ad aquam illam, quæ fluit, quampiam vidisti statuam, ventre prominulo, calviam, eminudatam, vulsis quibusdam barba pilis, insignibus venis, æro homini similitimam. Color item corporis concolore quæcûq; materie nonnunquam legitur in statu is expressus. Sic pud Spartianum Pescennio Nigro, extat epigramma, quod indicat Nigri statuam è nigro marmore factam, ut Imperatoris ipsius formæ concolor esset. Rem explicant sic ver-

*Nigrum nomen habet, Nigrum formavimus ipsi,
Vt consentirent forma, metalla sibi.*

Ibi metallorum appellatione, marmor ipsum accipere potes; quod Ulpiano & aliis juris consultis usitatum. Nam ex Thebaico sive Ægyptiaco marmore, quod ferreo colore in Ægypto reperiri Plinius scribit, factam fuisse Nigri statuam, Spartianus paulò antè dixit. Non mirum itaque ætates hominum, quæ corporis varia affectione æstimantur, in statu is oruisse dignosci. Plin. Nep. lib. 111. Epist. 6. de senis effigie ærea. *Effingit senem stantem, ossa, muscoli, nervi, vena, ruga etiam, ut spirantis, apparent; rari & cedentes capilli, latae rons, contracta facies, exile collum, pendent lacerti, papilla jamt, recessit venter. A tergo quoque eadem ætas, ut à tergo æsum, quantum verustolor indicat, vetus & antiquum.* Sed interdum pulchritudo quædam supra naturale decus addita st; Maxime tamen ab iis id curatum, qui mortali sorte non contenti, vana ambitione & fastu Deorum majestatem simulabantur, volebantquæ illa forma insignes esse, quæ leorum simulacra spectarentur, Illud de Domitiani statua tradit

tradit Martialis lib. 1 x. Epigr. 25. quæ Phidiaci jovis pulchritudinem, artemquæ vicit. Quod quanquam adulanti poetæ imputandum videtur, ne credamus, tamen non penitus ex nihilo est. Constat enim effigie Numinum Conspectas Cæsarum quorundam statuas ut infra Cap. x x x i i. dicetur sed poetam audiamus.

Quis Palatinos imitatus imagine vultus

Phidiacum latio marmore vicit Ebur?

Hæc mundi facies, hæc sunt Iovis ora sereni,

Sic tonat ille Deus, cum sine nube tonat.

Cœterum ut formam in statuis melius exprimerent, variè miscbant metalla artifices, quo etiam colores illis duraturos inducerent. Hæc ratione pallor moribundorum, & rubor verecundantium procuratus. Ut moribundi speciem ostenderent, æs & argentum miscbant. Plutarch. Sympos. v. 1. de Iocastæ statua. In cujus faciem, inquit, aliquid argenti admiscuisse ferunt artificem, ut æs hominis exanimati & contabescentis speciem in superficie referret. Ut ruborem verecundantis non nemo exprimeret, ferro æs miscuit. Erat is Aristonides, de quo Plinius x x x i v, 14. Cum exprimere vellet Athamantis furorē, Learcho filio præcipitato residentem, penitentiamquæ, ferrum & æs miscuit, ut rubigine ejus, per nitorem æris relucere exprimeretur verecundia rubor. Hæc miscendi ratio etiam vestimentorum in statuis colores animasse traditur. Hinc purpura in statuarum prætextis.

Idem Plin. d. lib. cap. 9. Cyprio æri si addatur plumbum, color purpura fit in statuarum prætextis. Cum itaque cætera illa immensum profuere ad memoriam formæ conservandam, quanti hoc æstimandum putas, quod ex ipsis etiam operimentis statuarum, habituquæ, de dignitate ac officiis eorum, quibus statuatæ fuerint, constare potuit. Ne doceri ab aliis opus esset? Erat enim purpura dignitatis indicium. Sed majus fortè fuit, quod ipsi etiam animi affectus, moresquæ relucere ex statuarum vultibus possent. Dicitur eam ob causam hæc ars ἡ ποικιλία, mores effingere Callistrato in descriptione statuæ Æsculapii, & Praxiteles apud Diodor. Sicul. x x v i. Biblioth. traditur excellenter potuisse lapideis operibus affectiones animi admiscere. Sic superbiam, terrores ac misas in Domitiani statuis Junior Plinius in Panegy

Ta

pajano dicto, extitisse indicat, unde non minus, quam ex ve-
 vultu timeretur, Iuvabat, inquit, illidere solo superbissimos vul-
 p &c. Et cernere truces horrendasque imagines abjectas, excelsis-
 que flammis, ut ex illo terrore & minis, in usus hominum ac volupta-
 signibus musarentur. Plutarch. de Arato in ejus vita cap. 111.
 anè etiam in Statuis ejus Athleticum quiddam apparet, vultusque re-
 ius & prudentiam præ se ferens. Idem de Mario cap. 11. Vultum
 nem Marii in marmoreâ effigie Ravennæ in Gallia expressum vidi-
 us, omnium austeritati & sævitæ, quæ de eo prædicantur, conveni-
 stem. Furorem Bacchæ cum lapide mistum hoc sensu dicit Græ-
 um Epigramma Pauli Silentiarrii Antholog. Græc. l. 1 v. cap. 3.
 Quod sic Lubinus vertit.

*Insanam Baccham non natura, sed ars
 Fecit, & furorem cum lapide commiscuit.*

aliud ibidem.

*Cobæbe Baccham, ne lapidea quamvis existens,
 Super limen posita è templo effugias.*

Ex his omnibus evenit, ut vivere & spirare dicantur statuae,
 uibus hos vitæ indices affectus ars accudit. Callistratus
 a descriptione statuae Bacchi. Praxitelis manus spirantia pror-
 us conficiebant artis molimina. Idem in statua Orphei. Cæ-
 ren adeò florida est, & vividum atque animatum quid præ-
 ferens, ut sensum fallat. Sic alii multi, & inprimis Poëtæ,
 zpè loquuntur, & vitam, spiritum, animam, statuis tri-
 buunt. Juvenal. Sat. v 111.

*Et cum Parbassii tabulis, signisque Myronis
 Phidiacum vivebat ebur.*

Virgil. v 1. Æneid.

*Excudent alii spirantia mollius æra,
 Credo equidem vivos ducunt de marmore vultus.*

Stat. Papinius Sylv. 111. in Hercule Surrentino.

*— Tot saxa imitantia vultus,
 Et quæ, tot scripto viventes limine ceras,*

Idem v 1. Thebaid.

*Exin magnanimum series antiqua parentum
 Inrebitur miris in vultum animata figuris.*

Mus

Huc pertinet egregius locus apud Xenophont. Memorabilium 111. qui Socratis cum Clione Statuario colloquium habere habet. Quem nequè hic pigebit adscribere. Socrates, Xenophon, ingressus aliquando ad Clitonem statuarium, introitoque cum hoc colloquio. Varios Te, mi Clito, ait, Cursorum, luctatores, pugiles, Pancratiastas fingere video, & scio: Quam autem maxime recreat homines ad spectum, si vivax quiddam inesse videatur, quo pacto id in statuis efficis? Hic cum subdulus Clito, non celeriter responderet: An, inquit, opus tuum formas eorum, quæ vivunt comparando, statuas vivaciores videri facis? Omnino, inquit. Nonne igitur, dum quæ per gestum deorsum sursumque trahuntur in corporibus, & quæ comprimuntur, & quæ diducuntur, & quæ intenduntur, & quæ remittuntur, exprimis, facis ut similia, magisque consentanea verè appareant? Maxime scilicet, inquit. At verò etiam adfectione corporum aliquid agentium imitari, an non delectationem aliquam Spectantibus adferi? Id verò consentaneum est, ait. Quam obrem pugnantium oculi representandi sunt ut minaces. Victorum verò vultus sic effingendus ut latorum esse soles? Prorsus, inquit. Ergo Statuarium, subiecit Socrates, animi actiones per formam representare oportet. Sed hæc hæc hactenus.

Sic itaque memoriarum gestarum rerum & formæ, ex lineamentorum similitudine expressa in statuis prospectum fuit, quæ memoriæ præstare æternam potuit. Reliquas causas, quas ad superstites pertinere dixi, ne præteream, nunc paucis indicabo. Solatium nimirum doloris, & exemplum ad emulationem virtutis. Quod ad solatium attinet, sciendum est, ne rem confundamus, aut illis ipsis erectas fuisse, qui suos amiserunt, ut sibi oblato honore, alienæ mortis dolorem minuerent. Sic Livia ob mortem filii Drusi, solatii causa honorata est statuis. Dio Cass. lib. LV. Livia autem solatii causa statuis donata. Aut ipsis mortuis positæ erant, ut honore defunctis impenso, solatium haberent superstites. Lactant. Divin. Instit. 1, 15. Ipsi reges cum cari fuissent iis, quorum vitam composuerant, magnum sui desiderium mortui reliquerunt. Itaque homines eorum simul acriter sivebant, ut haberent aliquod ex imaginum contemplatione solatium. Elegans est & locus

Atque

Athanasii, Orat. contr. idol. Multi non nisi priscis, sed & nostris temporibus, ubi amiserunt, quos charissimos habens, fratres, cognatos, uxores; Multæ item viduæ maritos extinctos; cum omnibus constet eos ex natura homines fuisse; istos tamen, inquam, istasque ob ingentem luctum desideriumque, fictis depictisque figuris expressos, inter numina dedicaverunt. Et paulo post. Ideo enim quod eos non modo non crederent Deos, sed planè nullos reputarent, imaginibus eos effigurari voluerunt, ut eos non ulterius superstites per effigiei similitudinem obtuentes, hoc genere representationis dolorem suum mitigarent. Plinius Nepos lib. 11. Epist. 7. de Spurinna. Illud solatium doloris accepit, quod filio ejus Cottio, quem amisit absens, habitus est honor statuæ. Et ad finem Epistolæ. Etenim si defunctorum imagines domi positæ dolorem nostrum levant, quanto magis eæ, quibus in celeberrimo loco, non modo species & vultus illorum, sed honor etiam & gloria refertur. Item Symmachus in hunc sensum lib. x. Epist. 25. Nam, inquit, præter illum inusitatum Populi Rom. dolorem, etiam Senatus impatiens dispendii sui solatium petit de bonore virtutis. Sic enim quasi reddi putabatur vita mortuis. Cicer. Philipp. 1 x. de Statua Servio Sulpitio ponenda. Reddite igitur, inquit, P. C. ei vitam, cui ademistis. Vita enim mortuorum in memoria vivorum est posita, perficite ut is, quem vos ad mortem insciti misistis, immortalitatem habeat à vobis. Cui si statuam in vestris decreto vestro statueritis, nulla ejus legationem posteritatis inobscurabit oblivio. Et deinceps. Filii ejus luctus aut hoc honore vestro, candem statuam intelligit, aut nullo solatio levare potest.

Quod ad exemplum & imitationem virtutis apud posteros profuerit statuarum honor, majoribus delatus, non operæ precium est probare, ne trita satis, & nulli non cognita proferendo, nugæ agere videamur. Vnum tamen alterumque testimonium, quia sponte occurrit, adducere non piget. Symmach. loco citato. Ornamentis honorum incitatur emulatio, & virtus æmula alitur exemplo honoris alieni. Iul. Cæsari incitamentum virtutis fuit haud exiguum statua Alexandri, de qua Dio Cassius lib. xxxv 11, Gadibus, cum in delubro Herculis statuam Alexandri positam vidisset, invenit, deploravitque se nihil dum egregii facinoris præstis-
I
laudato

laudato loco, de statua juveni Cottio posita. *Acuenē ad bonas artes juvenutem, adolescentibus quoquē (digni sint modo) tanta prēmii constituta, acuenē principes viros ad liberos suscipiendos, & gaudia es superstitis & ex amissis tam gloriosa solatia.* Damascenus de Imagin. Orat. 111. *Vnum imaginis genus est, quod pro notandis vitiis, tanquam triumphus & ignominia pessimorum hominum ad posterorum utilitatem quo vitia fugiant, & virtutes imitentur, spectandum proponitur.*

CAPUT XV.

Mos petendi sibi statuas. Honestius tamen habitum non potere. Data itaque ut plurimum intercedente Populo, Senatu, Principe, pro ut tulit tempus & occasio. Factum id interdum coram, & apta oratione. Ἡρώδης Τιμαί quid Xiphilino & Herodiano? Interdum per Epistolam. Tyrannorum preposteram consuetudo. Petitiones istiusmodi miste laudibus. Tum facta Senatus consulta hanc in rem. Decreta, plebiscita, item laudum plena. Eaque absentibus missa. Imperatori in urbe presenti à Senatu, cum tale quid actum de ejus honoribus fuisset, nunciatum. Id Iulio Cæsari in primis contigisse notatum. Orationibus publicis aut scripto gratiae actæ aut excusatio instituta ab iis, qui honorem aut reciperent, aut per modestiam recusarent; Consulibus commissum à Senatu statuarum decreta exsequi. Neglecti officii pœnæ. Alii etiam dati Curatores extra ordinem. Decreti huiusmodi intercessum quandoquē. Formulæ Senatus consultorum nonnullæ.

A Vthores itaque hætenus & causas vidimus. Iam verò modum, secundum quem decerni statuarum solitarum fuerint, porro investigavimus. Ac primum illos qui meritis præstabant, in præmium sibi statuas petere consuevisse deprehendo. Extat passim apud Quintilianum Lex Scholastica, quâ viro forti præmium quod volet, optare permittitur. Ex vi illius legis, in Declam. 1 v. filius quidam, cum constituisset voluntariâ morte occumbere, ne parricida fieret, ut in genesi ejus Mathematicus consultus futurum prædixit, pro præmio fortitudinis bello probatæ sepulturam petit, quæ voluntariæ mor-

causas non reddentibus negabatur, ostenditque aliis conve-
 e statuarum honores, sibi hanc gratiam sufficere. *Titulos,*
quit, imagines, honores, servate victuris, mihi præstate salutem pa-
, innocentiam meam, temporum pudorem. Similiter Declam.
 C L X V I I. in qua pater fortis à luxurioso filio dementiæ
 is factus, quod præmium ex lege non optaverit. *Quid vis, in-*
it, optem? opto statuas? vultum contrahit. dies festos? irascitur. Quid
tur? pecuniam, & si hanc desideras, cur non fortiter pugnabas? Apud
 necam item lib. x. contr. 2. quam sibi filius victor, vi legis
 tuisset, patri statuam petit. *Vicit patrem, petit pro præmio statu-*
patri. Sed tamen honestius habebatur non petere, ut alieno
 dicio collatus honor illustrior digniorque esset, utque integra
 ret beneficii gloria apud eos, quibus honore statuarum meri-
 s ornare potestas fuit, quod futurum erat, si non admoniti &
 onte virtutes remunerari meminisse viderentur. Plin. xxxv,

Etiam mentiri clarorum imagines; erat aliquis virtutum amor;
alioque honestius quam mereri, ne quis suas expeteret. Apuleius
 I I. Florid. eleganter de statua sibi decreta. *Annon properan-*
um mihi erat, ut pro eo honore vobis multas gratias dicerem, pro qua
illas preces dixeram? Non quin magnitudo Carthaginiæ mercatur
iam precem à Philosopho pro honore, sed ut integrum & intemeratum
let vestrum beneficium, si nihil ex gratia ejus petitio mea defregisset,
est, ut usque quaque esset gratuitum. Neque enim aut levi mercede
 nit qui precatur, aut parum pretium accipit, qui rogatur, adeo ut omnia
 tensilia emergere potius velis, quam rogare. Id ego arbitror præcipue in
 more observandum, quem qui laboriose exoraverit, sibi debet unam
 rariam, quod impetravit. Qui vero sine molestia ambitus adeptus est,
 eplam gratiam præsentibus debet, & quod non petierit, & quod
 ceperit.

Non raro tamen impetrabantur intercessionem aliorum. Ad-
 oque vel populus alicui statuam postulabat, ut constat extitulis &
 inscriptionibus. Vna sub Præneste in via publica

POPULO. POSTVLANTI. BIGAM. PLA-
 CVIT. EQVESTRI. STATVA. DECRE-
 TO. ORDINIS. EVM. ORNARI.

dia Neapoli;

HVIC. CVM. ET. POPVLVS. IN. SPECTA-
 CVLIS.

*rem statuum viro morum veterum (si vobis placet) decernem-
um censeo. Cum contra Tyranni facerent, qui senatum
agebant decernere. Lampridius Commod. cap. x x
censeo, inquit, Cingius Severus (quod is, qui non nisi ad
erniciem civium, & ad dedecus suum vixit, ob honorem
ium decerni coëgit) abolendas statuas.*

Petebantur vero cum proluxa commemoratione lau-
um ejus, cui debebant decerni. Inscriptio statux Sym-
nachi.

AVRO. ILLVSTREM. STATVAM. QVAM.
A. DOMINIS. AVGVSTISQVE. NO-
STRIS. SENATVS. AMPLISSIMVS. DE-
CRETIS. FREQVENTIBVS. IMPETRA-
VIT. IDEM. TRIVMPHATORES. PRIN-
CIPES. NOSTRI. CONSTITVI. APPO-
SITA. ORATIONE. IVSSERVNT. QVÆ.
MERITORVM. EIVS. ORDINEM. AC
SERIEM. CONTINERET.

Madaurensis Philosophus in d. lib. Florid. de Strabone
AEmiliano. *Is etiam laudator mihi apud Principes Affrica vi-
ros quodammodo adfuit. Nam, ut comperior nudius tertius li-
bello misso, per quem postulabat locum celebrem statua mea cum-
primis commemoravit inter nos jura amicitia & commilitio stu-
diorum eidem magistris inchoata honestè, tunc postea vota o-
mnia mea secundum dignitatis sue gradus recognovit. Iam illud
primum beneficium, quod condiscipulum sememinis. Ecce &
hoc alterum beneficium, quod tantus diligi se ex pari pradiat.
Quin etiam commemoravit, & alibi gentium & civitatum ho-
nores mihi statuarum & alios decretos. Quid addi possit ad hoc
praconium viri Consularis? Ut verò undique consensum erat
in statux honorem, fiebant eam in rem Senatus consulta,
Decreta, plebiscita. In quibus quæ de honoribus cuius-
quam acta essent, scribebantur. Dio Chrysostom. orac.
x x x i. Atqui etiam litera publica sunt de statu, pro quibus
dico. Plebiscita enim scripta sunt de honoribus facta, & publicè
permanens in omne tempus. Cumquè perfectum esset decre-*

tum, si honores accepturus, peregrè abesset, Senatus consultum ad eum mittebatur, adornatâ illustri & magnificâ legatione, si Imperator esset. Iul. Capitolin. in Maximo & Balbino cap. x i i. *Missi sunt ad Maximum legati Senatores viginti, cum coronis & Senatus consulto, in quo ei statuæ auratæ equestres decernuntur.* In urbe quoque Imperatorem, post factum tale consultum, senatus adibat, ut nunciaret. Idque Iul. Cæsari inprimis contigisse memorat Dio Cassius Lib. x l i v. *Quum quâdam die in senatu de summis ac multis Cæsari deferendis honoribus sententiæ ferrentur, eosque unanimi consensu, præter Cassium, quosdamque alios, omnes decrevisset, ad eumque in vestibulo Veneris templi sedentem, accessissent, ut decreta hæc ei annuntiarent, (absente enim ipso res huiusmodi agebatur, ut non à coactis, sed ultro volentibus agi viderentur non assurrexit.* Qui vero honores receperant, gratias agere solebant orationibus publicis, si ita ab ingenio instructi essent. Apulei i i i. Florid. *Duplam ergo gratiam vobis debeo, imo enim vero multo jugam, quam ubique equidem & semper prædicabo. Sed nunc in præsentiarum libro isto ad hunc honorem mihi conscripto, ita ut solea publicè prætestabor. Certa est enim ratio, qua debeat Philosophus ob decretam sibi publicè statuam gratias agere. Scripsit hic author orationem, Præstatua sibi Oec locanda, ut ex vita ejus in editione Colvianâ constaret. Sed illa, una cum aliis ejus pulcherrimis scriptis, quorum indices titulos, & fragmenta exigua antiqui Grammatici solum conservant, non sine ingenti literarum & antiquitatis damno perijt. Si extitisset, non dubium est multa nos inde præsentis argumenti lucem haurire potuisse. Sed habet hoc tempus, ut cum ex vetustatis monumentis pauca integra permanere aut durare sinat, plura penitus devoret aut corrumpat. Sed ad rem. Qui recusare volebant si absentes essent, & illud cum excusatione modestiæ scripto significabant. Patet hoc ex inscriptione Foro Semproniensti.*

STATVAM. TIBI. PEDESTREM. DE
NOSTRO. PONENDAM. IAMPRIDEM.
DECREVIMVS. SED, IDCIRCO.
DECRETVM. AD. TE. MISIMVS
NE. NVNC. QVOQVE. SICVT. ANTEA.
CVM. PVBLICE. TIBI. STATVA. DE
CRETA. EST. FECISTI. HONORE. TE
TAN

TANTUM MODO. CONTENTUM. ESSE.
 RESCRIBERES. QVÆ. RES. TVAM.
 QUIDEM. MODESTIAM, ILLUSTRAR-
 RET. NOBIS, VERO. VELVT. SEGNI-
 TIEM. EXPROBARET.

um vero locandæ, ponendæquæ erant, interdum consulibus à
 enatu committebatur negotium, id uti curarent. Cic. Phil. 1x.
 e Statua S. Sulpitii. Vtique C. Pansa. A. Hirtius Coss. alter, am-
 ore, si eis videatur, Quæstoribus urbanis imperent, ut eam basin, sta-
 tuamquæ faciendam, & in Rostris statuendam locent. Si negligerent,
 ut segnius locarent, non ferebant impunè. Sueton. Claudio.
 ap. 1x. In ipso consulatu, quod Neronis & Drusi, fratrum Cæsa-
 ris, statuas segnius locandas ponendasquæ curasset, penè homore submo-
 us est. Interdum alii curatores dabantur, Cic. Verr. 11. Quæra-
 bis te, utrum ipsæ civitates solite sint aliquem latronem præficere, qui
 laus faciundis præfesset? Tales curatores fuere Romæ præfecti
 urbis. Sic enim ad inscript. Statuæ Stilichonis adjectum est.

EXEQUENTE. FL. PISIDIO. ROMVLO.
 V. C. PRÆF. VRBIS.

Et alii extra ordinem, cum Romæ, tum alibi. Leges crim-
 in titulis

CVRANTIBVS. CVRAM. AGENTIBVS,
 N. N. &c.

Cæterum, si postquam decreti honores ejusmodi fuissent, suspi-
 cio aliqua criminis ingruisset, intercedi decreto solebat. Su-
 ton. Galba. cap. xx111. Senatus, ut primum licitum fuit, si tam-
 Galbæ decreverat, sed decretum Vespasianus abolevit, percu-
 tes sibi ex Hispania in Iudæam submisisse opinatus. Dum in his
 sumus, non ineptum fuerit, si antequam caput hoc finia-
 tur, unam alteramve Senatusconsultorum, hanc in rem
 factorum, formulas, in Ciceronis Philippicis nobis refer-
 varas, proposuerimus, cum multa ad voluptatem usumque
 lectorum spectantia in sese contineant. Una extat Philipp. v.
 ubi Cicero de Statua Lepido ponenda Senatusconsultum his
 verbis censet perscribendum. Cum à M. Lepido Imp. Pont.
 Max. sæpenumero Resp. & benè & feliciter gestis sit, populusquæ
 Romanus intellexerit, ei dominatum Regium maximè displicere,
 I 4

cumque

cumquē ejus operā, virtute, consilio singulariquē clementiā & mansuetudine bellum acerbissimum sit restinctum, Sextusque Pompeius Cn. F. Magnus hujus ordinis auctoritate ab armis discesserit, & à M. Lepido Imp. Pont. Max. summā Senatuspopuli quē Romani voluntate civitati restitutus sit, Senatum Populum quē Rom. pro maximis plurimisque in Remp. M. Lepidi meritis, magnam spem in ejus virtute, Auctoritate, felicitate reponere otii, pacis, concordia, libertatis; Ejusquē in Remp. meritorum Senatum populum quē Romanum memorem fore. Eique statuam Equestrē inauratam in Rostris, aut quo alio loco in foro vellet, ex hujus ordinis sententiā statui placerent. Altera est apud eundem Philipp. IX. de Statua S. Sulpitii in legatione ad Antonium mortui, cujus hæc verba. Cum Ser. Sulpitius Q. F. Lemonia Rufus, difficilimo Reip. tempore, gravi, periculosoquē morbo adfectus, auctoritatem senatus, salutem Reip. vita sua proposuerit, contraquē vim gravitatemquē morbi contenderit, ut in castra M. Antonii, quo Senatus eum miserat perveniret, isquē cum jam propē castra venisset, vi morbi oppressus, vitam amiserit maximo Reip. tempore, ejusquē mors consentanea vita fuerit sanctissime honestissimequē acta in qua sapē magno usui Reip. Ser. Sulp. & privatus & in magistratibus fuerit; Cum talis vir ob Remp. in legatione mortem obierit, Senatus placere Ser. Sulpitio statuam pedestrem aneam in rostris ex hujus ordinis sententiā statui; circumquē eam statuam locum ludis, gladiatoribusquē liberos posterosquē ejus quoquē verjus pedes quinque habere, quod is ob Remp. mortem obierit, eamque causam in basi inscribi. Utiquē C. Pansa. A. Hirtius Coss. alter ambove, si eis videatur, qua floribus urbanis imperent, ut eam basin statuamque faciendam, & in rostris statuendam locent: Quantiquē locaverint, tantam pecuniam redemptori attribuendam solvendamquē curent. Quæ in eodem S. C. sequuntur, huc non pertinent. Vide præterea si lubet aliam Senatus consulti formulam de honoribus & statutis Pisonis unius ex x x x. tyrannis ap. Trebellium cap. x x i. Decreta quæ in municipiis & coloniis fiebant, consulto lubensquē hic prætereo, ne tædium lectori pariam, cum passim extent, in immenso illo antiquarum inscriptionum opere,

pere, quod summa cura & labore digesserat Cl. Janus
cruentus.

CAPUT XVI.

*Statuarum materies varia & multiplex. Diversa inde artis fingendi species
& nomina. Preciosum quodque materia genus hominum, vile Deorum
statuis faciendis adhibitum. Numinum simulacra ex ligno apud Aegy-
ptios, Græcos, Romanos. Diagora Melii in Herculem Lignum cavillus.
Cur Dii ex vili materie facti quaestum? Romanorum fictiles statua. Pri-
sca paupertas. Qua fingendi in his ratio. Marmoris usus antiquus, Sta-
tua Plinio dicta ea præcipue, quæ ex metallis. AEs in hoc usu quam cele-
bre & quare? Antiphontis Rhetoris exitrabilis de ære argutia. AEs Co-
rinthium. Statua ærea Concava. σφυρηλατὸν ἀνδρείας. Marmorea
& eburnea statua. Marmoris usus cur ebore frequentior? Roma quando
primum facta argentea statua, & aurea solida. Quid aurum Philippeum
apud Plautum. Statua inaurata imbræteata. Varia in titulis harum no-
mina & descriptiones. De pondere auri & argenti quaestum. Lipsii & Ca-
sauboni in quodam Trebellii loco diversa lectio, sed illius adstricta. Statua
metallica igne purgari solita. Honoris æstimatio in statuis à forma non à
materia.*

PRÆTER ea, quæ circa decernendos statuarum honores
fieri solere superiori capite observavimus, ex Senatus
Consultorum formulis clare perspicimus, in illis cautum
fuisse etiam de aliis rebus, puta, *Ex qua materie, deinde.*
Cujusmodi fieri deberent, tum, quibus sumptibus, Et deniquè.
Vbi locanda forent. Hæc nos singula fusius aliquantulo perse-
quemur. Ac primum de materie videbimus. Quæ si gene-
ratim consideretur, duplex est: *Solida & Fragilis.* Illam Ἀσ-
πὴν ὕλην vocat Artemidorus Oneirocrit. 1. 6. & II. 44. In-
telligitquæ metalla, ebur & lapides. Ad hanc verò, ligna,
argillam, ceram, aliaquæ id genus referri debere, ipsa mate-
riæ fragilis natura indicat. Adeoque nihil erat, quod manu
vel instrumento artificis aptari ad similitudinem aliquam
posset, quod in hunc usum non veniret. Vnde varia fabri-
candi eadem ratio ap. auctores legitur; Dicuntur enim
formari, cædi, dolari, figurari incudibus, runcinari, rundi
malleis, clavis configi, conflare, fundi, limari, eradi, secari

&c. Hinc & plures statuariæ species. Quinquè inprimis recenset. Cæli. Rhodiginus lect. Antiqq. x x x i x , 24. Lignum, ait, vel eboris elaboratrix, Tomice nuncupatur; Ex quæ artifices id genus quibusdam dicti Defectores. Quæ argillam tractat Plastice vocari soles. At quæ gypsum, Paradigma dicit, quoniam ab typis non abscedit. Gypsochoos sunt qui decant ipsos artifices. Quæ lapides scalpit, Colaptice nomen habet seu sculptura: Lithoxoos appellant hosce. Postremò quæ cum metallis contrahit Glyphice est, vel Sculptura; Cujus ratio duplex: Nam si adhibeatur cera, deductionis ratione, Agogice vocatur. Etenim ab fundendi argumento Chemicen, id est, Χημικόν, alteram dixere. Porro Anaglyphicen intelligunt, cum ita exculpsumus, ut promineant imagines; Diaglyphicen verò ad impressuram spectare. Hæc Cælius. In materiæ autem delectu video preciosam quamquæ materiem hominum statuis, viliorem simulacris Deorum adhibitam ut plurimum fuisse. Nam ex ligno & argilla hæc fiebant olim. Quo de instituto paucula nonnulla hic prænotare non plane inutile erit; ita tamen ut mox vela vertamus, & in linea nostra navigemus. De ligno itaque Plinius x i i , 1. Ex arbore, inquit, simulacra Numinum fuerunt, non dum precio excogitato belluarum cadaveri, antequam ut à Divino jure luxuriæ, eodem ebore numinum ora spectarentur, & mensarum pedes. Et Pausan. in Corinthiacis. Vbi de temporibus Danai agit, Crediderim, inquit, illis temporibus omnia signa ex ligno fuisse, inprimis tamen ea quæ fecere Egyptii. Vbi aut per ξόανα, quâ voce eo in loco utitur author, intelligenda erunt lignea simulacra sola, contra quam existimat Hesychius, qui ξόανα ea etiam appellari vult, quæ è saxo sculpta sunt, aut substituendum ξύλινα, quod tamen temerè vix tentandum. Nam idem author in Arcadicis, ubi hunc morem antiquorum confirmat, ξόανα hoc sensu retinet & ad ea applicat, quæ ex ligno fiebant simulacra. Ac prisca quidem homines, inquit, quantum ex antiquitatis monumentis didicimus, non aliis materiæ generibus ad simulacra Deorum, ita ξόανα reddit Amasæus, usi sunt, quàm Hebano, Cyparisso, Cedro, quercu, smilace, seu bedera, losbo. Ac nè apud Aegyptios & Græcos solum hoc in usu fuisse putemus. Romani quoque olim lignea habuerunt simulacra usque ad devotam

nam Asiam. Plinius xxxiv, 7. Mirum, inquit, mihi videtur, cum statuarum origo tam vetus in Italia sit, lignea potius aut fictilia Deorum simulacra in delubris dicata, usque ad devotam Asiam, unde luxuria. Vt ob materiæ vilitatem, aut propter cultum exiguæ & contemptæ rei impensum irrisus à nonnullis interdum, & exustos fuisse ligneos illos Deos legamus. De Diagora Melio illo, tradit in Anco-
rato Epiphanius, quod Herculem suum ligneum, in penuria ligni exusserit, & per ludibrium ad ipsum dixerit, Age Hercules, decimum tertium laborem subiturus adesto, obsequium nobis cœlurus. Idem fatum etiam sibi timet Priapus ligneus, Priapœorum 84. Epigramm.

— Vereor, inquit, neligneus ignem

Hâc Deus ignaris prabeat agricolis.

Causa verò instituti huius non *ὑπερβολή* quædam aut sordida parsimonia fuit, sed opinio illa hominum, qua aut Deos quo simplicius & moderatius, eò melius coli credebant. Hinc illa lex Platonis lib. xi. de LL. *Aurum autem & argentum in urbibus, & privatim, & in fanis invidiosa res est. Tum ebur ex inani corpore extractum, haud satis castum donum Deo. Iam æs & ferrum duelli instrumenta non fani: Ligneum autem, quodquæ voluerit, nullo è ligno dedicato.* Id quod etiam vult Persius Satyr.

110.

— — — — At vos, inquit

Dicite Pontifices in sacro quid facit aurum?

Nempe hoc, quod Veneri donata à virgine papa.

Quin damus id superis, de magna quod dare lance

Non possit magni Messalæ lippa propago?

Compositum jus, fasque animo, sanctosque recessus

Mentis, & incoctum generoso pectus honesto.

Quem Poëtæ locum eleganter vide expositum à Lactantio Firmiano Institut. Divin. ii, 4. Aut existimabant quoddam præ aliis arbores à Diis amari, è quibus fieri sibi statuas vellent. Quo sensu adagium illud, *οὐκ ἐκ παντός ἐύ-
λιν ἱερὸς ἔργον ἐστίν.* Non è quovis ligno Mercurius fingi poterit,

poteris. interpretatur Ioan. Brodæus Miscell. iv, 6. contra quam Erasmus Chiliad. facit, qui id putat ad Magicum Mercurii simulacrum potius referri debere. Postea ex argilla fieri cœpere simulaera, antequam metallorum usus hac in re esset. Plinius xxxv, 12. ubi de Plastica agit. *Crevit, inquit, res in tantum. ut nulla signa statuæve, sine argilla fierent. Quo apparet, antiquiorem hanc fuisse scientiam, quam fundend. eris.* Et paulo pòt. *Ha enim tum effigies Deum erant laudatissima. Nec pœnitet nos illorum, qui tales coluere. Aurum enim & argentum ne Diis quidem conficiebant.* Causa paupertas fuit. Nam inter antiqua Romani imperii tempora, non tantum divitiarum erat, ut p̄isci illi patres statuas aliter, quàm luto facerent. Id Ovidius i. Fast. docet, inquiringens,

*Dum populus pauper, dum nova Roma fuit, &c.
Iupiter angusta vix totus stabat in ade,
Inquē Iovis dextra fictile fulmen erat.*

Et Propertius lib. iv. Eleg. i.

Fictilibus crevère Diis hac aurea templa.

Factum & illud est, ne, quod in ligneis simulacris observatum etiam diximus, auri argentiquē pretioso sumptu numen violaretur, quod fœdum in vita luxum detestari credebatur. Iuvenal. Sat. xi.

*Hanc rebus Latius curam præstare solebat,
Fictilis, & nullo violatus Iupiter auro.*

Quod etiam innuit Seneca Epist. xxxi. *Cogita illos, inquit, Deos intelligens, cum propitiis essent, fictiles fuisse.* Nam præterea religio quædam isti simplicitati inesse putabatur. Idem Seneca consolatur ad Helviam cap. 20. *Tunc per fictiles Deos religiose iurabatur.* Sed ne quis sola Deorum simulacra fictilia fuisse existimet, antiquitus etiam heroum regumquē statuas ita fiebant. Athenis statuas Thesei & Amphictyonis fictiles aliquam multas fuisse docet Pausan. in Atticis.

Porro sicut lignæ effigies dolabris, runcinis & terebris in formam suam componebantur; Ita fictiles hæc cruce vel stipa, vel stipite, tanquam trophæo in humum destituro,

argul-

argillaquæ ei imposita plastæ formabant. Græci vocant *ργίλαβιν*. Tertullian. Apologet. *Quod simulacrum non primæ argilla deformat, cruci & stipiti superstructa?* Et infra, *Diximus originem Deorum vestrorum à Plâstis de cruce induci.* vid. Scalig. ad Fest. in *Stipatores*. Argillam vero adhibebant undam, ut promptius obediret manibus fingentis artificis. Horatius lib. 11. Ep. 2.

Argillâ quidvis imitaberis uddâ.

Et deinceps in fornace coquebant, ut ex loco Festi constat in Ratumena. *Qui equi feruntur non ante constisisse, quam pervenirent in Capitolium in conspectum,* sic pro, *conspectamquæ*, legit Scaliger, *scitilium quadrigarum, quæ erant in fastigio Iovis templi, quas faciundas locaverant Romani Veiænti cuidam artis figuline prudenti, quæ bello sunt recuperata, quia in fornace adedò creverant, ut eximi nequirent.* Sed ne extra oleas diutius vagemur, & omne materiæ genus hic examinemus, quod ineptum fortasse foret, satis fuerit indicasse ex nobiliore ut dixi & solida præcipuè, ac duratura materie statuas illustrium hominum factas fuisse; pûta ex Marmore, Ebore, metallo.

Marmoris hic usus, si in universum & sine discrimine statuas consideres, metallis antiquior est. Plin. xx xvi, 5. *Non omittendum est, inquit, hanc artem, (marmorariam intelligit) tantò vetustiore fuisse, quantò picturam aut statuam, quantum utraqûe cum Phidia cæpit LXXXIII Olympiade, post annos circiter CC CXX XII.* Quo loco statuariam pressè sumit pro arte fusoria. Nec ille temerè statuam, nisi ex metallo factam appellat, cum cætera ex marmore, ligno, aliâve materie opera, simulacra vel signa nominet. Si verò de solis hominum statuis loquamur, nulla vel frequentior vel antiquior, aut fortè honoratior ap. Romanos materies iisdem faciendis adhibita fuit, quàm ipsum æs. Nam antiquissimas illustrium Romanorum statuas ex ære fuisse legimus passim, apud Livium, Dionys. Halicarnass. Plinium & alios. Quemadmodum & apud Græcos fiebat Aristid. *ἡ τῶν ἑθροχημῶν*. ubi de Athletis. *Omnes, inquit, quorquor ante imagines sunt, quasi dicat, quorquor inter*
Athle-

Athletas celeberrimi fuerunt. Arrian. Comment. in Epictet. l. i. c. 15. *Fabri materia ligna sunt; statuarii æs.* Seneca Epist. l. x v. *Statua & materiam habuit; quæ pateretur artificem, & artificem qui materiam daret faciem.* Ergo in statua materia æs fuit, causa artifex. & deinceps, in statua, id ex quo, æs est. Causa est quod inter metalla æs; & vilius auro, argenteo, & tractabilius ferro, & durabilius plumbo stannoque esset. Huc pertinet illa disputatio de ære optimo inter calices apud Dionysium seniores Syracusarum Tyrannum agitata, cujus sensum à rei natura, ad improbos mores Tyranni, argute quidem, sed temerariâ libertate deflexum; Antiphon orator morte luit. De ea Plutarchus lib. de x. oratorum vitis. Cum in vino questio ageretur, ecquod æs optimum esset, diversè aliis respondentibus, Antiphon dixit, id æs optimum esse, è quo statuæ Harmodio & Aristogitoni essent factæ. Illis enim, ut notum est, ob Hipparchum tyrannum interfectum statuæ positæ fuere. Infinita præterea authorum loca de ære loquuntur, tanquam solo & præcipuo immortalitatis instrumento. Artemidor. Onirocrit. l. i. c. 52. *Æneæ statuæ liberis hominibus eriguntur.* Etnodius Dict. v i i i. *Virorum fortium effigies, mansuro perenniter ære servantur.* Cassiodor. lib. v i i i. variarum Epist. i. *A morte principis constat inventum, ut simulacris æneis fides servaretur imaginis.* Sed quid attinet plura aggerere? Illud verò obiter dicendum est, fuisse quædam æris genera, ceteris longè præstantiora, & ipso precio commendabilia. Plinii seculo æs auro argentoque confusum Corinthii æris temperaturam habuit. Corinthium æs, quam fuerit preciosum, ob auri argentique misturam, incendio Corinthi factam, ex Floro constat lib. i i. c. 10. Et ex Plutarcho de Pythiæ oraculis, initio. Quod ideo etiam auro prælatum, testis est Statius i i. Sylvarum in Surrentino Pollii.

Quid referam veteres; ceræque cerisque figuras;

Æraque ab Isthmiacis, auro posiora favillis?

Neque solidum illud æs fuit, sed concavum plerumque. Seneca lib. i v. Natural. Quest. c. 29. *Cur ergo aliquis, ad hoc stupet, quod æs unius staturæ, nec solidum quidem, sed concavum ac tenuè disruptum est?* Hinc ictus Domitiani equus ingentem sonitum edere Statius Sylvar. i. dicitur.

— — — — strepit ardua pulsu ,
Machina , continuus semper per culmina montis
It fragor , & magna fingit vaga murmura Romæ.

interdum particulatim membra talium statuarum excude-
 ntur , atque inter se deinceps clavis configebantur , ne dis-
 solvi possent. Id confirmat Clemens Alexand. Protrept. Sta-
 tue , inquit , clavis configuntur , & compinguntur. Et hunc fabri-
 andarum ad incudes statuarum modum tangit Claudian. II. de
 iud. Stilicon.

Quæ non incudes streperehnt? quæ flamma vixares
Fabrili? quæ sufficerent fornacibus æra ,
Effigies distura tuas?

Appellaturque talis statua Straboni & Plinio ut & Theocrito
 [dyll. 22. σφυγέλατο , hoc est , malleo ducta. Est enim σφύγξ
 malleus. Post æris autem usum , maximam celebrationem mar-
 mor habet. Præter innumeras statuas marmoreas Plin. xxxvi, 54
 enumeratas , & frequentissimè aliis authoribus memoratas , men-
 tio quoque sit marmoris in inscriptionibus , ut in hac veteri.

Q. EGNATVLO. Q. F. EQVO. PVB. DON.
 AB ÆLIO. HADRIANO. CÆS. NER-
 VÆ. TRAIANI. F. RHODENSES. OB.
 PLVRIMAM. LIBERALIT. ET. MVLTA.
 IN. REMP. S. BENEFAC. EQVESTR.
 E. MARMORE. STATVAM. PRO. ÆDE.
 MINERVÆ. CONSTITVERE.

Verum rarius ebur fuit sed tamen usum præbuit. Eburnæ sta-
 tuæ meminit Suetonius in Tito c. 2. quem Britannico Equestrem
 ex Ebore statuam posuisse dicit. Statuam , inquit , ei alteram ex
 Ebore Equestrem , quæ Circensi pompa bodieque præferetur , dedicavit.
 In foro Trajani eburneam Nicomedis Bythyniæ Regis statuam
 fuisse Pausanias in Eliacis prior. indicat. Cur Marmoris fre-
 quentior quam Eboris usus fuerit , causas iridem tres reperio.
 Prima erat , quod marmoris nitor diutius maneret. Secunda
 quod viliori precio comparari posset. Veramque junctim indicat
 Valer. Max. I. 1. Extern. 7. Athenienses , inquit , Phidiam su-
 lerunt , quamdiu is marmore potius quam ebore Minervam fieri de-
 bere dicebat , quod diutius nitor esset mansurus. Sed ut adje-
 ctis , & vilis , tacere jusserunt. Marmoris enim bene
 politus

politi, non diuturnus solum nitor est, sed & vehemens radiatio, aded ut spectantium oculos, si intentius eos insigant, lædat. Plin. *xxxi*, 5. de Hecate in templo Dianæ Ephesinæ. *In ejus contemplatione, inquit, admonent ad sui, parcere oculis, tanta marmoris radiatio est.* Tertia causa erat, quod Marmor ebore durabilius esset. Cariem enim sentit sibi, & in sicco juxta, & aquoso solo facile corrumpitur, nisi ab aquosi soli injuria, oleo, & in siccioribus locis aquæ adpersu vindicari ab interitu quadantenus possit. Pausan. in Eliac. priorib. Porro auctis longa bellorum fortuna opibus Romanis, cœpere etiam ex argento, & auro fieri imagines, inter quas Augusto primum factas Romæ argenteas, quanquam alibi ante ejus tempora usurpatas, tradit Plinius *xxxi*, 12. *Argenti usum in statuas primum ad honorem D. Augusti in adulationem temporum transisse, falsè existimatur. Iam enim triumpho M. Pompeij reperimus translata Pharnacis, qui primus reparavit in Ponto, argenteam statuam. Item Mithridatis in patriâ, & currus anteos argenteosquæ. Sueton. Aug. 111. Argenteas statuas olim sibi positas conflagavit omnes. Idem Sueton. de Domitiano in ejus vita, cap. *xi*, Statuas sibi in Capitolio non nisi aureas & argenteas poni permisit, ac ponderis certi. Vnde discimus ex auro item fieri solitas. Easquæ vel solidas ex hoc metallo, vel auro tantum rectas. Ad illas referendæ illæ Domitiani, de quibus etiam Plinius Panegyristes ad Trajanum. *Tuam statuam, inquit, in vestibulo Iovis Opè. Mæx. unam alteramve, & hanc aream cornimus; at paulo ante aditus omnes, omnes gradus tota quæ area, hinc auro, hinc argento relucebas.**

De Caligulæ aurea statua, quam in Templo suo posuit, Suetonius in ejus vita cap. *xxii*. *In templo simulacrum stabat aureum Iconicum.* Idem de Britannici aurea statua à Tito posita in Tit. cap. 11. *Statuam ei auream in palatio posuit.* De D. Claudii à populo posita, Trebell. Pollio in ejus vita cap. *iii*. Sed quis omnes enumerare potest? Aurum porro ad statuarum fabricam quæsitum purum & Obryzum discimus ex Plauti Curcull. *III*, 1. *Ibi nunc, inquit, statuum vult dare auream, solidam faciendam ex auro Philippi.*

Quod

quod aurum Philippeum in Macedonia natum ob bonitatem videtur de omni pretioso auri genere dici, communi significatu. Vnde Philippii aurei, qui ex hoc auro conficiuntur, à Rege Macedoniae Philippo denominati. Cæteræque fuere quidem auri fulgore commendabiles, sed non solæ, verum inauratæ. Talis erat Glabronis statua, prima hujus generis in Italia. De qua ita Livius Decad. iv. lib. 10. *Ætem (pietatis) dedicavit M. Acilio duum Vir, statuatque auro, qua prima omnium in Italia statua inaurata est patri Glabroni posuit.* vid. & Val. Max. 1135. Dicebantur hæc statuarum *imbracteata*, ob tenues illas auri bracteas, quæ inducebantur. Ammianus Marcell. lib. xvi. *Ex his, inquit, quidam æternitati per statuas se commendari posse æstimant, eas ardentius affectant, atque auro curant imbracteari. quod Acilio Glabroni datum est primò.* Est enim bractea in gloss. *πικραλον*, & bractea-ores *πικραλοποι*, aut *πικραλγο*, ut constat ex l. 1. C. de Exul. artif. Aded tenues quidem illæ bractear erant, quibus opera varia inducebantur, ut & nebulas eas appellavit Martialis. Hinc illi qui statuas, aliæque opera auro intuebant, dicti *DEAVRATORES*, Plutarch. de glor. Atheniens. *Vna, inquit, erant Tragi, histriones, & Nicostriati & Callipide, & Meisici, & Theodori, & Poli, tragædia tanquam sumptuosa mulieris compectores, & gestatores, aut potius tanquam statuarum inrusteratores, deauratores & tinctorum.* Istiusmodi statuarum frequens quoque est in inscriptionibus antiquis mentio, sed sub diversa appellatione. Interdum AVRATÆ dicuntur. Ut præter jam dicta, hæc monstrat inscriptio.

L. POSTHVMIO, P. FIL. FAB. FVSCINO.
Q. PVBL. PONTIFICI. ORDO. PRIMVS.
FVNVS. PVBLIC. ET. STATVAM. EQVESTREM.
AVRATAM. DECREVIT. P. POSTHVMIVS.
CVRATOR. REIPVBL. AVG. ANT. AVR.
DATVS. AB. AVGG. SEVERO. ET. ANTONINO. PATER. TITVLO. VSVS.

Vel AVRO ILLVSTRES, ut hæc inscriptio statuarum Symnachi in Capitolio docet, cujus partem solum afferam, quia longiuscula est,

K

L, AVR.

L. AVR. AVIANIO. SYMMACHO. V. C.
 &c.
 AVRO. ILLVSTREM. STATVAM. &c.
 PRINCIPES. CONSTITVI. IVSSERVNT
 &c.

Alia inscriptio Romæ, AVRO SUPERFVSA habet.

ANICH. IVN.
 ANICIO. PAVLINO. IVN. C. V. &c.
 STATVAM. SECVNDAM. AVRO. SVPERFVSAM. LOCARI. SVMPTV. PVBLICO PLACVIT.

In ÆRE AVRATA legitur in inscript. Batcenenf.

CRASSO. IVNIORI. M. CRASSI. FILIO. PATRIA. LABETHANORVM. SERVATA. QVÆ. IVRE. BELL. MILITI. IN PRÆDAM. DANDA. ERANT. POPVLE. LABETHANI. VIRTUTE. MAGNI. VIR SERVATI. STATVAM. EI. IN. ÆRE AVRATAM. IN. ADITV. TEMPLE. DE. BELLONÆ. POSVERE.

EX. ÆRE. AVRATO habet alia in Lufitaniz oppido Mocha.

CERETANI. BELLO. VICTI. ET. VIRTUTE. M. POMPEII. SERVATI. EI. STATVAM. EQVESTREM. EX. ÆRE. AVRATO. CVM SEMPITERNA. PATRIÆ. OBSERVANTIA. IN. MEDIO. FORO. POSVERE.

Sub AVRO CONSTITVTA, etiam legitur in alia Romæ.

SATVRNINO. SECVNDO. V. C. &c. DD. N. VALENTINIANVS. ET. VALENS. &c.
 STA

STATVAM. SVB. AVRO. CONSTITVI. LO-
CARIQVE. IVSSERVNT.

erum illæ solidæ ex auro vel argento, pondere certo desti-
bantur. Quod ob metalli precium sæpè annotatum est in
onis authoribus, & lapidum monumentis: Etenim cen-
tim interdum pondo auri insumpta. Priscilla moriens ap-
tatum Sylv. lib. v. in carmine, cujus index, *ABAſcan-*
i pietas, maritum damnat, ut Statuam Domitiani in Ca-
pitolio collocandam curet hoc auri pondere.

*Da, (inquit) Capitolinis aeternum sedibus aurum;
Quo niteant sacri centeno pondere vultus
Cæsaris, & propria signet cultricis amorem.*

Quod factum in Deorum statuīs etiam deprehendo. Nam
argenti pondo totidem vetus inscriptio lapidis in Hispaniis
signi fabricam destinat,

— P. NVMERIVS. MARTIALIS. ASTI-
GITANVS. SE VIRALIS. SIGNVM.
PANTHEI. TESTAMENTO. FIERI.
PONI QVE. EX. ARGENTI. LIBRIS. C.
SINE. VLLA. DEDVCTIONE. IVS-
SIT.

sed magna satis illa pro facultatibus privatorum. Populus
erò interdum & Principes effusius luxuriabant. Ex Tre-
bellio Pollione discimus, quod D. Claudio populus statu-
m mille pondo collocaverit, ut illum locum emendat
ipsius, pro decem pondo, mille substitutis. Verba Tre-
bellii hæc sunt. *Populus Romanus sumptu suo in Capitolio ante
ovis Ops. Max. templum, statuam auream decem pondo colloca-
vit.* Nec consentaneum Romanæ magnificentiae videtur
Principi tantillam statuam ponere, cum privata Priscillæ
liberalitas centum antehac pondo destinasset suo Principi.

Cæterum & hoc obiter monendum, in hoc Trebellii lo-
co, ab aliis pro *x. pondo, x. pedum* legi, quam etiam lectionem
Doctiss. H. Casaubonus plerorumquē exemplarium cum
scriptorum tum editorum consensu firmare nititur. Sed ta-
men ne Lipsium temerè & sine causa hunc locum emendasse

arbitremur, suspicari licet in nonnullis exemplaribus, i
quæ forte vir ille incidit, pro integra dictione, sive ill
sit *pondo*, sive *pedum*, solam initialem literam P. cui
invenisse, quam abbreviationis causa, pro utroque po
ni in vetustis inscriptionibus reperio. Nihil tamen cer
affirmare auserim. Et ne quis nimium fuisse putet, mille
pondo impendi, Commodus Imperator ante illum sta
tuam ejus ponderis habuit. Xiphil. in Compend. Dic
nis. *Ad hæc*, inquit, *ei statua mille librarum cum ta*
ro & vacca facta est. Sed & argenteam M. D. pondo
dem Claudius, de quo paulò ante, habuit, ut in ej
vita Trebellius notat. *In rostris*, inquit, *columna posita est*
& palmata statua superfixa, librarum argenti mille quin
gentarum.

Theodosii argenteam columnam immani pondere cui
statua Constantinopoli collocatam memorat Zonaras An
nal. Tom. III. *Steterat*, inquit, *columna M. Theodo*
sii, statuam argenteam sustinens, à filio ejus Arcadio fa
cta, pondere 7400 librarum, quam ille (Justinianus scili
cer) cum columna demolitus, argento direpto eam repa
suit, qua adhuc cum ejus imagine cernitur. Coronidis lo
co & hoc addere libet, quod statuas ex auro factas, ignibu
purgare artifices consueverint, detergendis sordibus. Joh
Chrysof. Homil. LIX. Cathed. ad illuminandos. *Ut igitur*
statuam auri metallo confectam, aliquanti temporis metis sum
& pulvere, & aruginis sordibus coinquinatam, cum artifi
manus acceperint, renovant fornacis ardore & splendidam nobis
lucidamque demonstrant; ita & nostram naturam Deus.

Nequè illud ultimo tandem loco hic memorare piget
quod quacunquè ex materie statuæ fierent, eadem sempe
& ubiquè omnium esset dignitas, quam ex formâ æstimari
quàm unde fabricatæ essent, maluere antiqui: ne ut precio
ita honoris prærogativa ulla, aut argento aurum, aut ze
lutum potius habitum existimes. Docet hoc Damascenus de
Imag. Orat. III. ex S. Chrysof. in Machabæos. *Regia*
rum, inquit, *imagines formarum, non ex auro tantum argente*
ve, atquè ex alia præclara materia conflata fulgens, verum etiam

pare continent eandem expressam effigiem. Et materia diffinita nil officit imaginis dignitati. Et statim. Forma enim rebus, omnem aque materiam praeclaram reddit, nec ipsa ullum materia damnum facit, sed materiam à qua suscipitur, facit honoratiorem. Idem ex S. Methodio Patarentium Episcopo. Quae sunt hic Regum imagines, quamvis non ex preciosa vi argenti quæ materia consistant, ab omnibus tamen honorantur. Nequæ enim quæ ex preciosa materia conflata sunt, homines duntaxat colunt, quæ verò ex vili contemnunt atque aspernantur; sed omnes quæ sunt in terra, colunt, licet ex are gypsoquæ existant.

CAPUT XVII.

De forma Statuarum. Hermarum origo unde? Virilium in his quæ notio. Quadrata figura cur facti Herma. τερεῖων αἰνῆς. Laudes hominum statuis Deorum inscripta apud Græcos. Hominum Statuarum forma Hermæ; non tamen sine aliquo discrimine. Veterum Romanorum circa hac talia studium. Capita Statuarum exemptilia. Mores capita sine truncis fingendi, ejusque ratio. Statua Pedestres. Romanorum veterum continentia. Statua Deorum sessiles plerumquæ. Sedendi habitus dignitatis index. Stantes & erectæ fingere hominum statuas utilissimum. Magnitudo Pedestrium diversa. Mensuræ ejusmodi. Statua Tripedanea. Signa Tuscanica. Corinthia. Imaguncula. Iconicula. Statuncula. Ἀνδρίας ἱσαμέτρης. Olympicorum statua Iconica. Quæ cura Hellenodicorum circa hanc rem. Colossorum appellatio & magnitudo. Colosses. Colossi Diis dicati, & quare? Principum quorundam Romanorum ambitio. Ex plurimis Colossis, qui Roma olim erant, nihil quàm fragmenta paucæ residua. Notati, qui majores, quàm pro mœda corporis aut meriti ratione statuas ambiverint.

Ujusmodi statuar fuerint, nunc inquiramus. Primo Formam & deinceps habitum illarum consideraturi. Forma, ex qua Species variæ resultant; vel representant item hominis, ut Hermæ, quæ caput tantummodo tendit, cætera informis. Vel totum hominem exhibet, imquæ vel sua basi stantem, ut Pedestris, vel equo aut currubnixum, ut Equestris & Curulis, de quibus singulis ordi- & breviter agendum; Ac primum quidem de Hermæ; quæ quanquam non est Romanæ originis, debet

eamen hic considerari ob celebritatem istam, quam habet infinitæ illæ Hermæ Statuæ maximam partem ad Romanæ Græcia olim transvectæ, & apud eosdem servatæ, quorum non pauca etiam nuper è terra effossæ sunt, præcipue Romæ, & superiori seculo plurimæ ex Hadriani villa Tiburtina erutæ, nomina eorum & elogia, quibus statutæ olim erant, præ se ferentes. Hermæ itaque Statuæ, vel Hermæ apud Græcos ad similitudinem fiebant Mercurii, & Græcis Ἑρμῆς, quadrangulari figura statuebatur, solo vul humanam formam repræsentante. Horum meminit Pausanias in Messenicis. *Athenienses*, ait, *quadrangula figuræ Hermæ fecere, & eam ab illis cæteri acceptam formam Mercurii Statuis usurparunt.* Plenius aliquantò eos describit Macrobius Saturnal. 1, 19. *Pleraque, inquit, etiam simulacra Mercurii quadrato statu figurantur solo capite insignita & virilibus erectis.* Addit de virilibus, quorum vestigia evidenter in antiquis illustrium Græcorum Hermæis Statuibus quæ Romæ sunt, apparent, nec annotare negligunt, quæ hæc monumenta vetustatis æreis tabellis incisa, chartisq; illita vulgò conspicienda præbent. Cur autem Virilia Mercurii statuis addiderint idem Macrobius eodem in loco indicat, nimirum ad designandam vim solis, rerum omnium creatoris & progenitoris, ad quem Mercurii cæterorumque Deorum species & Symbolica additamenta haud ineptâ collatione deflectit. Et Plutarch, libell. An seni sit ger. Res publica, Senioribus Mercuriis hoc proprium facit, ut rigente fascino statuuntur, & causam addit hoc modo. *De fascinate obeundorum ministeriorum, non tantum nobis detraxit neclue, quantum civili & gubernatrici peritia adiecit. Eam causam etiam Mercurios seniores sine manibus & pedibus rigente fascino fingunt. Hoc enigmate indicantes, minimè hoc à Senibus requiri, ut corpore servitia obeant, modo iis ratio (ut convenit) efficax sit & fecunda.* Cur verò quadrata figura fuerint variè traditur. Suidas prodit quadratam figuram tributam Mercurio ob orationis sermonisque, cuius ille Deus, constantiam & stabilitatem. Nam Græcis vir bonus, verax, fortis, πρεσβυς & ἀνὴρ dicitur, Plato in Protagora. Dicit enim

monides ad Scopam Creontis Thessalici filium, difficile esse vi-
um verè bonum fieri, manibus pedibusquè, & mente non ex-
pussim quadratè. Scholiastes Homeri Odyss. penult. idèd
 quadratum statui Mercurium notat, quod scientias quatuor
 pererit, cum adhuc in vivis, esset, Literas. Musicam, Palæ-
 stram, Geometriam. Verba hæc sunt. Ἑρμῆς ὁ Διὸς ἐ Μά-
 κης Ἀτλαντὶ παῖς ἔκ' ἀν' ἐν ἀνθρώποις τίσας μίγνυ' ἄρι-
 , γυμναστικῇ καὶ μουσικῇ, καὶ παλαίστρῃ, καὶ Γεωμετρίᾳ,
 θέν καὶ τῷ Ἑλλήνας περὶ γυμνάζων αὐτὸν ἀσκεῖσθαι καὶ ὕψως ἐν
 τῷ γυμνασίῳ ἀναθῆναι. Ita illi. Phornutus qui parum de
 figura variat, causam addit, quare sinè pedibus manibus-
 què fingeretur, nimirum, quod nec pedum nec manuum officio
 valeat opus ad id, quod sibi incumbat agendum. Sed forte hæc
 aliena sunt à nostro instituto, si diutius inhæreamus. Græci
 taquè hanc figuram commenti sunt, & Deo Mercurio pri-
 mum posuere. Cumquè parci & tenaces statuarum essent,
 victorias, & laudes hominum interdum his Deorum Statuis
 incidebant, & ne nimis ambitio cresceret, suppresserant
 nomen, ut alibi indicamus. Sed tandem transiit etiam hæc
 figura ad hominum Statuas, quæ pro immortalis gloria ma-
 gnis sæpè Ducibus dicabantur. De quibus forte accipiendus
 est Juvenalis Sat. vi. i. illo versu,

Nil nisi Cæropides, truncoquè simillimus Hermæ;

Quo non Mercurii Statuam intelligere potuit, sed aliquam
 eorum, quæ Hermarum figura factæ, illustribus viris hono-
 ris causa dabantur. Loquitur enim eo loco de Statuis Ma-
 jorum. Nec dubitare nos sinunt Hermarum veterum fra-
 gmenta, quæ non tantum Clarorum hominum vultus, sed
 & nomina eorundem, ut dictum est, ostendunt. Ille Mil-
 tiadis, hic Themistoclis, ille Valerii, hic Catonis, aliæ
 alterius insignis viri nomen præferit. Adde quod Dei Mer-
 curii Statuæ plerumquè cum alis & galero, aliisque id genus
 ejus Dei insignibus, & juvenili formosaque facie effinge-
 bantur; Hominibus verò positi Hermæ, similitudinem cu-
 jusquè & oris habitum referebant.

Nec illud omittendum est magnum fuisse antiquorum
 studium in illis Hermis ad ornamenta domorum comparan-

dis. Cicero Atticum rogat, ut Hermas & signa sibi quam plurima mittat, dicitque se in eo genere sic studio efferni, ut reprehensionem aliorum vitare se posse desperet. Locum Ciceronis extat lib. 1. ad Attic. Ep. 7. ubi de Hermis ita, *Herma tui Pentelici cum capitibus aneis, de quibus me scripsisti, jam nunc admodum delectant.* Ex quo loco disco, exemptilia quoque interdum fuisse Hermarum capita, quæ subinde demi addique poterant. Et ex eo forte invaluerat mos Imperatorum ætate, veteres statuas, mutato capite in alium habitum transformandi. Sed de illo aliam. Nec alienum fuerit hic monere consuevisse interdum veteres sola capitum simulacra spectanda proponere, interdum & thoracæ addere, ut hodieque multa istiusmodi veterum spectantur, & præterea indicat Servius, ubi ad Eclog. VII. hæc verba,

Levi de marmore tota

Puniceo stabis suras evincta cothurno.

Tota, inquit, nam solent plerique caput tantum vel thoracæ facere. Quemadmodum etiam discere licet ex D. Ambrosio Hexæm. VI. Cap. 9 ubi ait, *Sola ære fusa principum capita, & ducti vultus de ære vel de marmore ab hominibus adorantur.* Ejusque rei ratio, quod totus homo in capite sit, ut idem Sanctus Doctor innuit, addo ego & pectore, in quo vitæ regia, cor. Jam de Pedestribus Statuis, in quibus tota hominis figura & membra omnia exhibebantur, aliquid hoc in capite dicendum restat. Dictæ sunt Pedestres, quod pedibus incedentium aut stantium effigie formarentur, non equi ulla sive currus ope sustentatæ, sed basibus suis innixæ. Earum usum diu fuisse apud Romanos Plinius XXXI V. 6. testatur. *Pedestres, inquit, sine dubio Romæ fuere in auctoritate longo tempore.* Nam prisca illi Romani spreto sumptuoso statuarum Equestrium Curuliumque decore, ut continentes & inoderatos sese probarent, solo honore Pedestrium contenti erant. Cic. Philipp. IX. de Servio Sulpicio. *Mihi autem recordanti, inquit, multos in nostra familiarium sermones, gravior illi videtur, si quis est sensus in morte, ante Statua futura. & ea pedestris, quam inaurata equestri, quæ est L. Sylla prima Statua. Magnificè anim Servius Sulpicius*

vim majorum continentiam diligebat, hujus seculi insolentiam vituperabat. Nec dissimilem sensum habere videtur illud Callimachi in Ectionem, de statua Herois, Antholog. Græc. lib. 1 v. cap. 8. Epigr. 46.

αὐδελὶ Ἰππῖ
 Ἰουμῶνις, πρὸν καμὶ παρακλίσας
 Viro equiti

Iratum, me pedestem hic habitare fecit.

Cæterum statuarum pedestrium ut varius status fuit, ita præcipuus dignissimusquæ habebatur, cum sedentes fingentur. Quod tamen peculiariter in Deorum statuis oblatum est. Plinius lxx. Panegy. ubi laudat moderationem Trajani, quod mortalis Divinos honores non arrogaret, *Horum*, inquit, *unum si præstitisset alius, illi jam dudum radiatum caput & media inter Deos sedes, auro staret aut ebore, augustioribusquæ aris & grandioribus victimis invocaretur.* Ad quem locum Lipsius ille magnus notat Iovem & Majorum gentium Deos sedentes plerumquæ; solitos fingi. In hominum ergo Statuis rarus hic status, nisi postquam in numerum Deorum recepti essent. Eoque positu Augusti consecrati Statuæ conspiciuntur in nummis ejusdem Imperatoris ap. Goltzium pag. xxiii. num. 22. Et pag. xlvii. num. 20. Sic cum Macrinus Imperator Bassianum inter Divos referri curaret, duas etiam statuas sedentes ipsi decrevit, ut tradit Capitolinus in Macrino; Fortè sedendi honorem Diis præcipuè convenire, quasi æternitatis quâdam significatione arbitratus. Nisi quod Neronis Statuam in sede legimus apud Tac. Ann. xv. Medio, inquit, *tribunal, sedem curule, & sedes, effi, iam Neronis sustinebat.* Et certè venerationem quam numini tolebat, huic sedenti Neronis Statuæ impendit Barbarus Theridates, stupida planè & vesana superstitione; Nam ut Deo victimas cecidit; Sed quid hoc de Nerone miramur quem constat, ne cœlo parceret, etiam Colossus Diis debitum decus suæ ambitioni consecrassè. De simili sede vel suggestu legimus apud eundem Tac. Hist. i. in quo Othonem collocaverint. *In suggestu*, inquit, *inquo paulò ante aurea Gaibe Statua fuerat, medio inter signa Othonem collocant.* Illud tamen negare non ausim, statuas sessiles factas etiam hominibus fuisse.

quoties id inventa artificum aut historiarum ratio, vel alia quæcunque causa flagitaret. Hæc autem quæ nunc traduntur, de iis, quæ plerumque ab antiquis observari consueverint, tantum dicta volumus. Etenim recentiore instituto Pontificum Romanorum Statuæ sedentes factæ sunt, ut speciatim de Leonis X. Statua in Capitolio notat Andr. Fulvius Antiqq. Rom. 11, 2. & potuere observare in pluribus, quibus ea loca contigit videre. Quod factum procul dubio est, ob eminentiam & dignitatem Pontificum, quâ ad Deum proximè accedere, & mortalibus antestare, à suis cultoribus putantur. Alias sedendi habitum securitatem & constantiam significasse veteribus indicio est locus Artemidori 11, 42. *Fortuna super Cylindro stans, omnibus mala significat, propter basis ipsius periculositatem.* Et statim. *Semper autem bonus est sedens & rec in æt, securitatem enim & constantiam per ipsam figuram demonstrat.* Sed è contrario Hæreticis Sessiles factas statuas legimus, verum in probrum. Humi, sine sede. Theodosius enim Constantinopoli marmoreas Statuas Arianæ, Macedonii, Sabellii, Eunomii sculpi curavit, desidentes humi, ad notandam eorum perfidiam, ut à prætereuntibus stercore ac luto contaminarentur, ut notat P. Gyllius lib. 2. Topograph. Constantinopolit. Porro frequentissimus erat statuarum positus, quo erectæ in pedes statuebantur, unde & illa pedestrium Statuarum appellatio. Alius præterea fuit Status cubantium, inclinatorum in latera, prorsum vel retrorsum. Sed de quibus non operæ precium est hoc loco agere, ne Artificibus præcepta concinnare videamur. Interim nonnulla hic, ubi de pedestrium statuarum formâ satis pro instituto egimus, de varia earundem Magnitudine addenda sunt, unde simul iudicium de cæteris fieri possit, ne eadem semper in singulis, & *κατὰ μέρος* sectari sit opus. Diversa itaque illa fuit. Placet hic audire varium discrimen, ex Pomponio Gauricio, Dial. de Sculpt. qui quatuor statuarum ordines prodit, *Par. les, magnas, majores, maximas.* *Par. les*, cum ejus qui exprimeretur, statura undique repræsentabatur. Hæ dari solitæ sapientibus & benè meritis viris. *Magnæ*, cum infra sesquialteram statura continebatur, quæ & Augustæ dictæ, quod Regibus & Imperatoribus dicarentur. *Majores*, quando ad alteram excreverint, positæquæ illæ solis Heroibus. *Maximæ* verò, cum ter humani corporis Statura ge-

mina-

minaretur, itemquæ rursus ac rursus. Dicebantur Colossi & Deorum fuere. Sed quia hæc partitio minores Statuas excludit, in universum placet tres magnitudinis gradus ponere. Aut enim fuere Statuæ *infra humanam staturam*, aut *intra eandem*, aut *super eam*. *Infra* illam fuere Statuæ *Tripedaneæ*, trestantum pedes longæ, quæ mensura olim honorata apud Romanos erat. Plin. xxxiv, 6. *Non omittendum*, inquit, *quod annotavere Annales, Tripedaneas his* (injuria cæsos intelligit) *statuas in foro fluutas. Hæc videlicet mensura honorata tunc erat.* Ad hanc mensuram existimat Volffg. Lazius Comment. Reip. Rom. ix, 19. referri debere Imperatorum imagines, quæ inter Romanarum legionum signa gestabantur, quasquæ adorare jubebantur milites. Item signa, quæ vocabantur *Tuscanica*, in Hetruria factitata, de quibus Plin. dict. lib. cap. 7. Et Horatius Epist. lib. i. 1. Ep. 2. qui *Tyrrhena sigilla* eadem appellat. Tuscia enim sive Hetruria, vulgò Toscana, à Græcis Tyrrhenia dicta fuit. Idem de Corinthiis dictis existimat: Argumento esse potest præter alia, quod, monente Plinio dict. lib. cap. 8. circumferri consueverint, necesse est itaquæ non adedò magna fuisse. Quin & adhuc minora fuisse signa, voces nonnullæ passim ab authoribus *ἱωνοειπικῶς* usurpatæ arguunt. De *Imiguncula* puerili Augusti Suetonius in ejus vita loquitur. *Iconcule* puellaris idem auctor in vita Neronis cap. 56. mentionem facit. *Statunculas* nominat D. Cyprianus in de aleatorib. & Pet. Damianus, ut notat C. Barthius xviii, 8. Ille verò, quæ humanam mensuram æquabant, *Pariles* dictæ fuere. Eædem sine dubio cum illis Græcorum, quas *ἱσμιότητες ἀνδριάντες* appellabant. Eunapius in vita Proxeressii. *Statuam illi ex ære par. magnitudine consecrarunt.* Huc referendæ *Iconicæ statuæ*, tam ob similitudinem ex membris eorum, quibus ponebantur, expressam, quàm ob parem magnitudinem ita dictæ. Turnebus Advers. xxviii, 26. comprobatur, dicitquæ imaginem Iconicam esse, quæ magnitudinem, formam omniaquæ ad unguem alicujus lineamenta reddit: Harum meminit Athenæus lib. i. *Ἀγάλματα εἰκονικά*, eas appellans. Meminit & Plinius xxxiv, 4. ubi ait. *Olym* i.e. *omnium qui vicissent, statuas dicavi mos erat.* Eorum verò, qui *ter ibi superavissent*, ex membris ipsorum similitudine expressa, quas Iconicas vocant. Quippè non oportuit erigi majores corpore ejus, qui

visitor extitisset; Et ut hoc exactè fieret, Hellenodicis cum incumberebat, de qua re Lucianus de imaginibus. *Audito, inquit, nequè visitoribus Olympiis maiores corpore statuas erigi concessum esse, Sed cura esse Hellenodicis, ut ne unus quidem veritate n. excedat tenerè, atquè exactissimè Statua expendatur ad Athletæ certamen, & corporis quantitatem.* Inter Statuas humanam magnitudinem excedentes, agmen facile ducunt, quas *Colossos* nominant. Colossus dictum vult Suidas *ὡς τὸ ἀγλῆν ἢ ὀσσε, διὰ τὸ μέγεθος, ὡς μὲν ἐφικνεῖσθαι τῷ ὀφθαλμῷ ὁ ἄνθρωπος*, ab hebetando seu retundendo visu, quod oculi ad tantam altitudinem perungere non possint. Vndè ambitiosa hyperbole Martialis, lib. 1.

His ubi siderem propius vides astra Colossus.

Et ludit in magnitudinem Colossi solis more suo jocularis ille Lucianus in Iove Tragædo, negatquè illi in consilio Deorum locum esse; Nam si ille præsideret, omnes cæteros Deos discessuros, ut soli illi ad sedendum locus fieret, omni spatio vel alternis tantum natibus occupato. Plin. xxxiv, 7. de magnitudine illa, *Moles quippe, ait, excogitatas videmus statuarum, quas Colossos vocant, turribus pares.* Inde què translata est etiam ad homines, grandi vastoquè corpore præditos aliqua denominatio. Sic Elius Proculus apud Sueton. Caligul. xxxv. ob egregiam amplitudinem & speciem *Colossus* dictus est, Vtrumquè, ait Casaubonus, voce Colossos eleganter exprimitur; Amplitudo corporis priore parte compositæ hujus dictionis; forma venusta & amabilis posteriore. Sed veteri instituto Colossi & Statuæ majores solum Diis dicabantur. Ex Tranquilli fragmentis, quæ Grammaticorum nobis industria servavit, hoc apud Isidorum lib. v. i. i. Orig. Cap. 7. extat. *Cum primum homines exuta feritate rationem vite habere cœpissent, sequè ac Deos suos nosse; cultum modicum ac sermonem necessarium commenti sibi, utriusquè magnificentiæ ad religionem Deorum suarum excogitaverunt, Igitur ut templa illis, domibus pulchriora, & simulacra corporibus ampliora faciebant; Ita eloquio etiam quasi augustiore honorandos putaverunt, laude/que eorum & verbis illustrioribus & jucundioribus numeris exsulerunt.* Nec temerè aliud invenies apud

apud antiquos scriptores. Lucian. in Somnio sive Gallo, de Colossis loquens solos Deos nominat. Etenim, ait, quisquē illorum Neptunus ipse est, aut Iupiter mirifice decoratus. Idem quoque Colossium in Iove Tragædo inter Deos *διαλογίζοντες* ponit. De variis item Deorum Colossis apud Romanos, partim aliundē inveciis, partim in Italia factis, vid. Plin. d. l. ut eos hic enumerare non operæ sit pretium. Hoc vero institutum postea suæ ambitioni servire cogeant nonnulli ex Romanorum principibus. De Nerone Plinius *xxiv*, 7. *Zenodorus Arvernus Romanum accitus est à Nerone, ubi destinatum illius Principis simulacrum Colossium fecit, C X. pedum longitudinis, qui dictus solis venerationi esset, damnatis sceleribus illius Principis.* Commodus autem postea eundem Neronis capite dejecto, suoquē imposito, sibi vindicavit. *Ælius Lampridius. Colossi autem caput demisit, quod Neronis esset, at suum imposuit, & titulum more solito subscripsit.* De Galieno Trebellius Pollio. *Statuam sibi majorem Colosso fieri præcepit, solis habitu. Sed ea imperfecta petiit. Tam magna denique cœperat fieri, ut duplex ad Colossium videretur. Poni autem illam voluerat in summo Esquiliarum monte, ita ut hastam teneret, per cuius caput infans ad summum posset ascendere. Sed & Claudio & Aureliano deinceps stulta res visa est, siquidem etiam equos & currum fieri iusserat pro qualitate statua, atquē in acutissima base poni.*

Excusatus fortè Hadrianus fecit, qui alii non sibi posuit. Spartianus in *Ælio Vero. Statuas sanè Ælio Vero pertorum orbem Colossæas poni iussit.* Et Alexander Severus, qui ad ornatum publicum urbis illam curam direxit. *Lamprid. in Severo. Statuas Colossæas in urbe multas locavit, artificibus undique acquisitis.* Hæc, inquam, præcorum Imperatorum fuere opera Quæ si ex magnitudine æstimes, videbuntur fortassis potuisse cū omni ævo certare. Sed hodiè ubi apparent? Ex hac antiqua magnificentia nihil inspectandum Romæ restat, præter digitos aliquot, & pedes, & caput marmoreum, ex quo reliquam corporis magnitudinē faciliè censeas, si angulos
unius

unius oculi distare cubiti ferè intervallo noveris. Pes item Colossæus pollicem habet cubiti longitudine. Est & caput æreum magnitudinis stupendæ; quæ omnia in Capitolio intra ædes conservatorum (est illud Magistratus urbani nomen) spectantur. Quod illustrare hanc rem non parum possit, adjungam dimensionem statuæ equestris Imperatoris, ni fallor, Justiniani, quæ Constantinopoli ad vestibulum D. Sophiæ sita erat, prout eam Nicephorus Gregoras Hist. Rom. lib. VII. ipse αὐτοῦ ἐκτίθει exhibet. Est igitur, inquit, circuitus capitis statuæ ὀργυα una proceri viri: Tantundem etiam ab humeris ejus usquè ad capitis imperatorium insigne: magnitudo cujus usquè manuum digiti, spithama: longitudo basis pedum, quatuor spithamarum, uno triente minus: Longitudo crucis globo incumbentis, spithama quatuor: latitudo spithama tres: Globi capacitas mensura civilis tres: Ab equi pectore usquè ad caudam, ὀργυα tres: eodemquè modo crassitudo colli ejus ὀργυα tres ferè: à summo naso usquè ad aures ejus, ὀργυα una: Cruris ejus crassitudo in orbem, spithama quinque. Ultimò nec illud prætereundum est, quod fuerint nonnulli, qui quod breviculâ statuæ essent, majoribus in statuis conspici gestierint, quam pro modo corporis. De L. Actio Poeta, Plinius XXXIV, §. Notatum ab Authoribus, & L. Actium Poetam in Campanarum ade maxima forma statuam sibi posuisse, cum brevis admodum fuisset, Quod ridiculum planè fuit, non minus, quam si darentur, nisi ob valdè ingentia merita. Hinc festivè Plautus Curcul. Sc. I. Act. III. *Septempedalem statuam*. Theopontigono militi assignat, quem in Cariâ, locanda sibi hanc statua, occupari, Lyconi Trapezitæ Curculio respondet:

*Ibi, inquit, nunc statuam vult dare auream,
Solidam, faciundam ex auro Philippæo, quæ fiet
Septempedalis, factis monumentum suis.*

Adeoquè non male his postremis quadrare videtur jocus ille Alexandri in Milesios. de quo Plutarchus in Apophthegm. cap. XXXVII. *Mileri conspicatus multas statuas Athletarum, qui Olympiæ & Pythiæ vicissent, Vbi, inquit, ista tum erant corpora, tum barbari urbem vestram oppugnarent?*

CAPUT XVIII.

De Statuis Equestribus. Cur hæc forma facta? Equo vehi magnificum semper habitum. ἸΠΠΟΤΥΦΙΑ. Equestrium statuarum origo unde. *Ramus ap. Romanos initio earum honos. Nec nisi ob merita summa datus. Liberaliores hic Græci. Emilii, Lepidi, Augusti, Domitiani, Trajani, Iustiniani, equestres Statua in nummi & libru servata. Quomodo hic honos postmodum evulserit; ad Victores Circensium, & Aurigas detrusus. Roma, & alibi passim, quid hodieque huius res spectetur, aut ex veteri auro residuum, aut ex nostro recens. Statua Curules. Effigies in curru. Orig. Triumphantibus, & imperium insigniter ampliantibus tales imprimis donata. Biges. Quadrijuges, Sejuges. Equi quomodo in illis jurati. Elephanti Principibus decreti, & quare?*

SVperest ut de Equestribus & Curulibus Statuis pauca dicamus. Equestres ab equo dictæ quod equo insidentes fingerentur. Liv. 11, 13. de Clælia. *Romani novam in fæmina virtutem novo genere honoris, statua equestri donavere. In summa sacra via fuit posita Virgo, insidens quo.* Fiebat illud insigni, ut vides, honoris testimonio. Equus enim gloriosum animal, & Equitare magnificum semper fuit. Frequentissima enim est animalis ejus apud Hieroglyphas & Onocritas de gloria & dignitate interpretatio. Et verbis disertis Achmes cap. 233. *Equus generosus, ait, qui Phares dicitur, ad timentiam & dignitatem refertur. Similiter & equa, qua Pharas, generosam fæminam portendit; equi deinde vulgares de nobilitate ac gloria quadam inferiore accipiuntur.* Inferiore quidem, ut vides, sed tamen gloriâ. Quare apud Horatium Aristippus, cum Diogeni sordes & vilitatem exprobraret, splendidius multò esse ait,

Equus ut me portet, âlat Rex,

Cum alii pleriquè Philosophi indignum sua professione id existimarent, tanquam veræ moderationis præceptores. Et Plato ipse cum aliquando in equum conscendisset, confestim descendit, metuere se dicens, ne ἵππουφία ληφθῇ, *Equino fastu contaminaretur.*

Sed de Statuis equestribus, ne immemores simus, nunc agimus.

agimus. Earum è Græcia origo à Plinio indicatur. *xxxix*
Equeſtres, inquit, *Statue Romanam celebratiſſimam habent*,
ſine dubio à Græcis exemplo; illi *Celeſtas* tantum dicebant in
civis victores. Sed tamen vetuſta ſatis Romæ fuit. Cap.
Equeſtrum autem origo perquam vetus eſt, cum ſœminis etiã be-
re communicato; *Clælia enim ſtatua eſtequeſtris, ceu parum eſſet*
quæ eam cingi. Vbi tanquam inuſitatum & inſolens quidã
 notat, quod equeſtrem ſtatuum habuerit ſœmina; Ex
 etiã liquet, rarò admodum & non niſi graviffimis de
 ſis decretas id genus ſtatuas. Liv. lib. vii. cap. i. j.
 L. Furio Camillo; & C. Mœnio Coſſ. qui totum Latium
 ſubegere. Illorum, inquit, *triumpho additus bonus, ut Statuæ*
equeſtres eis, rara illa ætate res, in foro ponerentur. Subſcri-
 bit Vellejus i. i. 61. Eum, inquit, (Auguſtum intelligens)
ſenatus honoratum equeſtri Statua; quæ hodiequẽ in roſtris poſita, æta-
tem ejus ſcripturã indicat (qui honor non alii per CCC. annos, quàm
L. Syllæ, & Cn. Pompejo, & Cæſari contigerat.) Pro Prætorẽ una
cum conſulibus deſignatis, Hirſio & Panſa bellum eum Antonio gere-
re juſſit. Adeoque eò, quod inſignis fortitudinis præmiũ
 Statua equeſtris eſſet, mollibus & parum viris exprobrat Clælia
 apud Senecam, quod lætiſſa veherentur, in illa urbe, ubi equo
 donata eſſet ſœmina. Conſolat. ad Marciam. cap. xvi. Clælia
 inquit, *exprobrat juvenibus noſtris pulvinum adſcendentibus, in ea*
illos urbe ſic ingredi, in qua etiã ſœminas equò donavimus. Verum
 Græci liberalius aliquantò hoc decus impendebant. Alexander
 quippè Magnus centum viginti equitum ad Granicum cœſorum,
 ſingulis equeſtris ſtatue honorem habuit. Juſtinus x. i. 6. De
 exercitu, inquit, *Alexandri, nongenti pedites, centum viginti equi-*
tes cecidere, quos Rex impenſè ad cœterorum ſolatia humatos ſtatui
equeſtribus donavit. Illas verò è Macedonia Romam tranſtulit
 Metellus Macedonicus, & in ſuis porticibus Romæ locavit, ut
 ſupra cap. vi. dictum. Harum meminit & Vellejus l. i. i. addit-
 que in illis Alexandri ipſius fuiſſe. Magnum, inquit, *Alexandrum*
impetraſſe à Lyſippo ferunt, ſingulari talium authore operum, ut eorum
Equitum, qui ex ipſius turma apud Granicũ flumen ceciderant, expreſſa
ſimilitudine figurarum faceret ſtatuas, & ipſius quoquẽ iis interponeret.
 Et ille quidem juſtiſſimè hoc decus accepit. Nec temere inve-
 nias apud Romanos, ſtante Rep. aut inter initia Cæſarum, niſi
 illu-

tribus & insignibus viris illud tributum. Marci AEmilii
 Lepidi Triumviri, complures Equestres exhibent nummi anti-
 apud Goltzium, in numismatis ejusdem. pag. xxxi. num.
 3. 10. 12. & pag. xxxiii. num. 2. Augusti quoque multas
 ad eundem videas, in Imperatoris ejusdem nummis, pag.
 xvi. num. 23. XLVI. numm. 1. 2. 3. 4. 6. 7. 9. 10. 11. &
 VII, 17. Decantata fuit & celebris inter cœteras Romano-
 m equestres, illa Domitiani Cæsaris, quam ipsi S. P. Q. R.
 victos Dacos fieri præcepit. In qua describenda, Statius lib.
 Sylvar. omnem industriam intendit. Magnitudinem ejus
 apendam præcipuè celebrat. Confert enim illam cum equo
 rojano, ubi ait,

*Nunc age, fama prior notum per secula nomen,
 Dardanij miretur equi, cui Vertice sacro
 Dindymon & cœsis decrevit frondibus Ida.
 Hunc nequè discissis cepissent mœnia muris,
 Nec grege permixto pueri, innupta què puella,
 Ipse nec Aeneas, nequè magnus duceret Hector.*

Imox cum equo Curtii vicino,

*Ac primum ingentes habitus, lucemquè Coruscant
 Expavit majoris equi.*

Item cum Statua equestri Cæsaris,

— — — — *Vix lumine fesso*

Explores, quàm longus in hunc despectus ab illo.

emquè alia ibi notanda quæ exscribere non vacat. De Traja-
 Equestri Statua vid. Ammian. Marcell. lib. xv. cap. 17. De
 Miniani, Zonaram I. II. Annal. & Codinum in Origin. Con-
 stantinop. Sed ad ultimum hic principalis equestrium statuarum
 honor ad eò evilescere cœpit, ut ad Circensium Victores & au-
 gas transfiret. Martial. Epigr. v, 26. Equites pelli gradu in
 spectaculis ob egestatem quæritur, neminem verò liberalitate
 a illorum subvenire dignitati, cum illud honestius facturi es-
 sent, quàm quod opes suas impenderent statuae equestri auri-
 noris Scorpi,

*Hoc rogo non melius? inquit,
 Quàm non sensuro dare quadringenta Caballo;
 & reus ut Scorpi nasus ubique micet?*

Et lib. 1 v, 67. de ejusdem Scorpi Equo.

Quod non das Equiti, vis dare, Prator, Equo?

Hunc morem, quo & Circi victoribus ejusmodi ingentia præmia decernebantur, notat Bulengerus de Circo, c. 33. Et quæ indignatur non modo bravia, coronas, sed statuas, titulos æcologia, prima victoriæ præmia illis decerni. Sed veterum Statuarum Equestrium, quarum P. Victor Æneas inauratas 24, Eburneas 49. fuisse in urbe dicit, ferè nullæ hodiè supersunt, si unam M. Aurelii Antonini excipias, quæ olim ad ædem Lateranensem posita erat, ut tradit Andr. Fulvius antiqq. Rom. 1 v, 36. Iam verò in arca Capitolii visitur, illuc à Paulo 111. anno MDXXXVIII. translata, ut recens inscriptio in ejusdem basi indicat. Propioris verò ævi, non pauca hujus generis monumenta, fortè antiquis nequicquam cedentia spectantur Romæ, & alibi in Italiâ. Eximia est illa Henrici I V. Galliarum Regis in porticu quadam Lateranensis templi, ex ære, ejus ni fallor, reditutionis ad Ecclesiâ Romanam à reformatâ religioni monumentum. Insignis est & ille Equus Æneus 10 cubitos altus, & altero tanto longior, in Palatio Rucellajorum ad arcum Domitiani, hodièquè *Portogallo* collocatus, quem And. Fulvius Antiqq. Rom. append. tradit honori Henrici I I. Galliarum Regis destinatum fuisse, decretumquè simulacrum ejusdem Regis ex metallo imponi, ad similitudinem statuæ Equestris M. Aurelii Antonini. Interèa verò defuncto Henrico, circiter xxxi. annos, opus, quod afflicta civilibus armis Gallia, ob dilatas impensas consummari, & Lutetiam transferri non potuit, Romæ remanserat, illudquè postmodum Henricus III. Horatio Rucellajo Forentino, benè de se merito, & spectatæ virtutis viro donavit. Alibi etiam in Italia visuntur Equestrès Statuæ ob artis celebritatem operisque elegantiam, vel tantum non tacendæ. Florentiæ in foro spectabilis est Cosmi medicis ex ære. Venetiis Bartolomæ Coléoni. Patavii ad D. Antonii templum, Gattæ Melletæ, Veneti exercitus Ducis. Ticini in foro, Iconica Equestris ex ære Antonini Pii. Quarum passim etiam mentionem facit in suo Mercurio Italico Iohan. Henricus à Pflaumern. Nequè hujus decoris expers Gallia est. Nam Lutetia

Paris

ariorum spectantur insigni artificio Equestres duæ præ-
 erim. Vna Henrici I V. in ponte novo, de qua vide Bau-
 oinum in annotation. ad Tacit. Histor. Et altera Ludovici
 III. in campo Regio, vulgo *Place Royale* dicto. Cæte-
 am ponebantur & statuz Curules. Dio Cassius. lib.
 LII. De Iul. Cæsare. *Decrevit Senatus ut currus, ipsi ad-
 ersum Iovem spectant in Capitolio collocaretur.* Et lib. XLIX.
 e Antonio. *S. Pompeji mortis causa, Cæsar Augustus ludos
 quæstres exhibuit, Antonioquæ currum apud rostra, & Statuas
 templo Concordiæ posuit.* Dictæ curules ex eo, quod in cur-
 conspiciebantur, quibus dicatæ fuere. Ipsa enim Statua
 el effigies in curru ponebatur. Iuvenalis Satyra VI. in;
 e appellat.

—— *Stantes in curribus Æmilianos.*

emquæ Prudentius lib. 2. in Symmach. sic nominat, *Miramur,*
quies, Currus,

—— ——— *Stantesquæ Duces in curribus altis*
Fabricios, Curios, hinc Drusos, inde Camillos.

Vetus inscriptio habet:

OPVS. QVADRIGÆ. CVM. EFFIGIE. IMP.
 HADRIANI. AVG.

arum quoquæ Statuarum Originem è Græcia arcessit Pli-
 us xxxv, 5. ubi postquam ostendisset Græcos solitos
 nere celetas, bigas, vel quadrigas sacrorum certaminum
 toribus, addit, *Vnde & nostris currus in his qui triumphā-
 sent.* Qui locus simul monet, viris triumphalibus hunc
 morem habitum & triumphales Statuas fuisse plerumquæ
 urules. Tacit. Agricol. *Illustres Statuas* appellat; Igitur,
 quit, *triumphalia ornamenta, & illustris statua honorem,*
quicquid pro triumpho datur, multo verborum honore cumu-
decernit. Quanquam & equestres datæ pro triumpho,
 Marcio Tremulo triumphanti de Hernicis contigisse, Liv.
 IX. tradit. Porro non solum triumphantibus, sed quibus-
 quæ etiam imperii fines insigniter ampliantibus hoc à Ro-
 mis tributum, Suet. August. cap. xxxi. notat. *Proximum,*
 L 2 inquit,

inquit, à Diis immortalibus honorem memoria ducum præstitit Augustus qui imperium populi Rom. ex minimo maximum reddidissent. Itaque & opera cujusque manentibus titulis restituit & Statuas omnium triumphali effigie in utraque fori sui portic dedicavit. Erant autem Curules illæ Statuæ plerumque vbijuges, vel quadrijuges, vel sejuges. Bigarum meminit Plinius modo adducto loco. Non vesus, inquit, & bigarum celebratio in his, qui pratura functi, curru vecti essent per Circum. Similiter mentionem facit inscriptio vetus Prætoris.

A. MVNIO. A. F. MIN. EVARISTO. SPIEQ. R. PAT. COL. OMNIB. HONOR. NITIDE. FVNCTO. OB. INSIGNEM. EIVS. EDITIONEM. MVNERIS. BIDDVI. POPVLO. POSTVLANTI. BIGAM. PLACVIT. EQVEST. STATVA DECRETO. ORDINIS. EVM. ORNARI.

In nummis Augusti Bijuges Curules Statuas exhibet Goltzius pag. XLIII. num. 15. Et pag. XLV. num. 22. De quadrijugis Iul. Capitol. Gordiano Tertio cap. xxv. De Mithro Gordiani Socero. Mithro, inquit, quadriga equorum decretæ est, & currus triumphalis. Trebellius Pollio in Tyrann. Neque enim, inquit, melior vir quisquam fuit, neque constansior, postquam cæteri consulti statuam inter triumphales & currus quadrijuges Pisoni decreverunt.

Item Iuvenalis Sat. 7.

*Huius enim stat currus aeneus, alibi
Quadrijuges in vestibulo.*

Et Prudentius 11. in Symmach.

*Frustrâ igitur currus summo miratur in arcu
Quadrijuges.*

Suntque isthæc *πρόβλημα* illa, quorum honorem, ut insignem suis beneficiis impendi à Cypriis & Asiaticis non sustinere sed innuit ad Aticum Cicero Epist. 21. lib. v. Hic obiter notandum

t, equos illos non singulos binos ut nunc fit, in quadriga junctos, sed quatuor æquata fronte, quorum duo iugo alligati, iules dicti fuere, reliqui verò duo funales, qui loro juncti extra currum. Illi Ζύγιοι, hi παρῆγοι, idè à Græcis isti. vid. Suidam & Hesychium. Nec alio sensu unanimes quos dici putaverim à Claudiano in Epigr. de quadriga marmorea.

Quis dedit innumeros uno de marmore vultus?

Surgit in aurigam currus; paribusque Lupatis

Vnanimes frenantur equi.

ejugum porrò meminit Apulejus in Floridis. *Vir*, inquit, *emnes provincie quadrjuges & Sejuges currus ubique gentium onere gratulantur.* Sed citius Plinius x x x i v, 5. qui ævum iorat, & Augustus tribuit. *Non nisi*, inquit, *à Divo Augusto ejuges, sicut & Elephantii.* Vbi simul & de Elephantis discimus, qui Principibus decreti, forte quò animalis istius nobilitatem & generosam indolem, quæ quodammodo Principibus & magnis viris convenit. Sic enim de ea re Achmes Oneirocrita cap. 270. *Elephantus ad amplissimum & opulentum virum interpretando re'ertur.* Et deinde magis ad præsens negotium appositè *Si quis Elephantò vehi visus sibi fuerit, Princeps erit, & principis alicujus amplissimi possessionibus potietur.* De ejusmodi Elephantorum Statuis Capitolinus in Maximinis duob. loquitur. Vbi ita acclamatum Principibus refert. *Victoria causa Principibus nostris Maximo, Balbino, & Gordiano Statuas cum Elephantis decernimus, Currus triumphales decernimus, Statuas equestres decernimus, Trophæa decernimus.* Qui tamen videntur præcipuè juncti quadrigis. Idem Capitolinus Gordiano Tertio, cap. x x v i i. *Quadriga Elephantorum Gordiano decreta sunt, uspotè qui Persas vicisset, ut triumpho Persico triumphares.*

C A P U T XIX.

Habitus Statuarum. Circa gestum situmque membrorum quid præcipuè observatum. Gestuosa manus. Pacificator habitus in Statuis quis? Dextra elata quid significans Veteres? Causidicorum Oratorumque Statua manibus

tertium apud Romanos, contra quam Græci usurpatum. Ex digitorum gestuque cognita interdum gestorum Magistratum & honorum vices. Hic quoque explicatus Plinius de Statua Iani. Statua Semiramidis. Ex alio membris, alia similiter affectiones indicata. Habitus Citharædicus & Athleticus. Alia item hominum opera, & conditiones representata. Cautum virum, ne quid fieret præter decorum. Claudiani Epigramma laudatum.

SED nequē omittendum est, de vario Statuarum habitu aliquid proferre, ut promissimus. Per habitum intelligo non vestitum solum sed & gestum. Ita Agrætius, *Habitus de vestitu gestuque corporis dicimus.* Quem gestum sive situm membrorum in Statuis Asconius aliàs, *Figuram*, dicit ait, *Commen* in Verrin. action. quæ est de Prætura Urbana. *Figura*, inquit *est circa gestum situmque membrorum.* Gestus verò illi exprimi solebant, qui vel animi affectum; vel rerum aliquem eventum significarent, vel artem, quam quis profiteretur aut aliud quodcunque opus, vel denique fortunam & conditionem hominum ostenderent. Fiebantque tum manu potissimum unde *Gestuosæ manus*, Gellio. Noct. Att. lib. 1. Cap. 5. dicuntur, tum reliquo corpore, vel quibusdam saltem membris. Paucæ de singulis, vel testimonia, vel exempla sufficient. Inter omnes præcipuus & maximè celebris est ille *Pacificator*, de quo Quintilianus 11, 3. Fit, inquit, & ille habitus, qui esse in Statuis *Pacificator* solet qui inclinato in dexterum humerum capite, brachio ab aure protenso, manum infisso pollice extendit, qui quidem maximè placet iis, qui se dicentem sublatâ manu jactant. Sublevare manum solebant imperantes hortantes, monentes, itemque jussis obtemperantes. Unde in Imperatorum statuis, quæ honori eorum post bella confecta, & pacem redditam fiebant, gestus ille exprimi solebat tanquam imperantium arma ponere, & significantium pacata esse omnia. Talis fuit in pedestri Iulii Cæsaris Statua, ut in ejus nummo expressus est, quem inter cæteros ejus Cæsaris exhibet Goltzius pag. xi. num. 2. Talem fuisse in Augusti Statuis, quæ ipsi tum sine dubio decretae fuere Romæ, cum fugato S. Pompejo res Siciliæ composuisset, ostendunt ejus Imperatoris nummi quatuor apud eundem Goltzium. pag. xlv. num. 4. 6. 7. 9. Nec alius erat ille in Domitiani statua Equestri, de quo Statius Sylvæ. lib. 1.

Dextra vetat pugnare.

Et hodiequē spectatur in M. Aurelii, illa, quæ olim ante ædem Lateranensem posita, nunc in arca Capitolina visitur.

Nam pacem illo gestu significari discimus ex Cæsare de bello Gallico lib. v i i. *Tametsi dextris humeris exertis animadvertebantur, quod insigne pacatis esse consueverat, tamen idipsum sui fallendæ causa milites ab hostibus factum existimabant.* Et barbarum seditionumque sedationem. A. Persius Sat. i v.

*Ergo cum mota fervet plebecula bile
Fert animus calidæ secisse silentia turbæ,
Majestate manus.*

Milites itidem elatis dextris annuebant. Lucanus Pharsal. lib. i.

*His cunctæ simul assensere cohortes,
Elatasquæ aliè, quæcunque ad bella vocares,
Promisere manus.*

Sic etiam dextræ manus exeri in Oratorum & Causidicorum Statuis solebant, ut notat Dempster. Paralip. ad ix. lib. Antiqq. Rom. Rosini, quem gestum Oratoribus quibusdam placere Quintil. dicto loco ostendit. Fuerit illud apud Romanos; certè contrarium Oratorum Græcorum Statuæ ostendunt. Nam ut in Statua Solonis illum gestum exprimerent Salaminii, quo cum populo Atheniensi verba facere solebat, manum intra vestem condidit. Id indicat Æschines orat. in Timarchum. *Satis scio, inquit, vos omnes trajecisse Salaminem, & Solonis spectasse Statuam; itaque ipsi testari potestis, Solonem in foro Salaminiorum positum esse, manu intra vestem condita. Quod est vobis, Athenienses, monumentum ac simulacrum ejus habitus, quo sit usus, cum ad populum Atheniensem verba faceret. Quod signum fuisse modestiæ, præterea constat ex Demosth. Orat. de falsa legat. Dixit, inquit, Solonem dedicatum esse, Exemplum modestiæ Oratorum, manum intra vestem tenentem, quo reprehendit & exagitat Timarchi peulantiam.* Aliàs ex digitorum situ in Statuis cognosci potuisse, quoties quis consulatum aliumvè magistratum gesserit, conicere licet ex iis, quæ tradit Pierius Valer. Hieroglyph. lib. xxxv i i. in Digitis. Nam si fascēs, à dextra alicujus Statuæ essent, læva verò eo gestu prætenderetur, ut unguiculus auricularis digiti ad medium volæ tuberculum adverteretur, primi consulatus Hieroglyphicum apparebat. Nam digiti hoc vel illq modo compositi, nunc contracti, nunc

porrecti, omnem numerorum rationem apud antiquos expabant, teste Quintilian. 11, 3. Et multa istiusmodi in antiquum Statuis reperire eodem loco idem diligentissimus antiquitatis Mysticæ indagator Pierius testatur. Nec scio an clarior ab ullo interprete lucem accipere possit ille locus Plinii xxxvii. 7. Vbi de statua Iani à Numa Pompilio dicata, traditur, quæ fuerit *digitis ita figuratis, ut trecentorum sexaginta quinquedierum nota, per significationem anni, temporis & ævi se Deum indicaret.* Labet eum hic audire suis se verbis explicante. Cum Plinius, inquit, dicat digitis ita figuratis, verisimile non est, quod nonnulli putant, in dextra insculptam fuisse literam Y quæ apud Græcos trecenta significat in læva verò E & E quæ sexaginta quinque supputant. Dicamus ergo ejus statutz dextram eo gestu figuratam, ut ea exporrectâ tres inferiores digitograduum in morem incurvatos haberet, qui gestus, uti dictum est, trecenta signat. Lævam autem ita conformatam, ut index pollicis ungui circumductus artissimâ eum circulatione compleretur, infamis verò mediam palmam versus adcurvaretur duobus reliquis exstantibus, quantumcunque porrigi potuerint. Ita enim quinque & sexaginta describi. Hæc ille. Quæ verifuerit hæc digitorum Iani figuratio, ex eodem cognoscitur cum & manus depinxerit cum vario digitorum schemate gestaque & numerorum notas singulis ad meliorem rei satis intricatintellectum adjecerit. Præter illum, rationem computandi per digitos etiam Rhodiginus xxiii. 11. & 12. quodammodo explicat. Sed plenius eandem Petrus Colvius executus fertur quem videre adhuc non contigit. Præterea ex manuum gestu significari interdum solere rarum aliquem eventum, ex Statua Semiramidis ad ædem Deæ Syriæ Hierapoli posita, constat, quod exemplo quamvis externo, tamen hic utemur, quia illustre est. Rem ipsam ita exponit Lucianus de Dea Syria, Mycillo interprete. *Ad sinistram adiu, Semiramidis signum stat, ad eam ipsam dextra demonstrantis. Stat autem talem ob causam. Homines quicunque Syriam incolunt legem illa tulerat, ut se ceu Deam colerent, cæterorum autem Deorum, atque ipsius etiam Junonis nullam rationem haberent. Atque illi tum ita faciebant. Postea autem ubi Deorum indignatione & morbi venerunt & clades, aliaque mala, ab insania desisitis, se sequere mortalem agnovit,*

pit, ac subditis iterum praecepit, ut ad Iunonem converterentur. Obcam igitur causam adhuc tali specie stat, indicans advenientibus Iunonem colendam esse, sequè ipsam non amplius Deam esse, sed illam consitens. Innumeros præterea gestus fuisse in Statuis expressos, & cæterorum membrorum, puta, oculorum, oris, narium, humerorum, laterum, crurum, pedumquæ, quæ pro diverso flexu, motuquæ aut situ varios affectus propè quasi voce & sermone ipso indicarent, ut gaudium, iram, contemptum, minas, dolorem, pœnitentiam, spes, vota &c. ignorare non possunt, nisi qui aut nesciunt Statuariam artem imitatricem esse naturæ etiam viventis, aut putant homines eodem semper statu, & sine motu esse, quemadmodum ipsas Statuas, quorum illos oppidò rudes, hós penitus stultos esse, si qui sint, oportet. Possemus, si tanti esset, singula suis exemplis illustrare. Sed non supervacanea sectamur, magis ritibus antiquis investigandis, quam artis arcanis rimandis intenti. Illud addendum est, quod initio dixi, non solum affectiones istas animi, sed etiam artes & alia hominum opera, quæ externo membrorum auxilio perficiuntur, vario corporis gestu sæpè solita notari. De Citharædio habitu statuarum locus apud Suet. in vita Neronis cap. xxv. locus hic extat. *Sacras coronas in cubi'i circum lectos posuit. Item Statuas suas Citharadico habitu, quâ notâ etiam nummum percussit.* Cuiusmodi verò fuerit ille habitus, in primo Floridorum eleganter ostendit Apuleius, ubi de Statua Bathylli. *Cervix succi plena, inquit, mala, uberes, gena teretes ac modico mento facies, eiquè prorsus Citharadici status, Deam conspiciens, canenti similis, tunicam picturis variegata m deorsus ad pedes deiectus ipsos, Graecanico cingulo, clamyda velat utrumquæ brachium ad usquæ articulos palmarum.* Cætera decoris histrici dependent. *Cithara baltheo cœlato apta strictim sustinetur. Manus ejus tenera, procerula larva distantibus digitu nervos molitur, dextera Psallentis gestu suo pulsabulum cithara admoveat, ceu parata percutere. Cum vox in cantico interquieverit, interrim canticum videtur oro tereti semihiantibus in conatu labellis eliquare.* Similem fere gestum in Statua Apollinis, quæ in Augusti porticu erat, notat Propertius lib. 11. Eleg. 31.

*Hic equidem Phœbo visus mihi pulchrior ipso,
Mormoreus tacita carmen hiare lyra,*

De Athletarum Statuis Æmilius Prob. in Chabria. *Hoc usque eo tota Græcia celebratum est, ut illo statu Chabrias Statuas fieri voluerit, qua publicè ei ab Atheniensibus in foro constituta est. Ex quo factum est, ut postea Athleta, caterique artifices his Statibus Statuis ponendis uterentur, cum victoriam essent adepti.* Docuit quippè Chabrias ille obnixo genu scuto, projecta hastâ impetum hostium excipere. De Lacænis saltantibus vide Mercurial. Gymnast. lib. 11. cap. 11. Et infinita id genus apud Plinium *xxxiv*, 8. Et *xxxvi*, 5. Ad opera verò & quas libet actiones significandas membrorum habitus componebatur pro arbitrio sive artificum, sive eorum, qui Statuas sibi fieri curabant, nec gestus ullus actione hominis excogitari potest, quæ non felici successu in Statuis similiter expressa reperiatur. *Ἀπολόδοτος* à Polycleto factus memoratur Plinio, priore ex citatis loco, & duo *Ἀσπασαλίζοντες*. Fecit, inquit, & *distringentem*, & *nudum talo incessentem*, duosquæ Pueros, item *talos nudos ludentes*, qui vocantur *Ἀσπασαλίζοντες*, & sunt in Tisi imperatoris atrio, quo opere nullum absolutius perfectiusquæ judicant. Cujusmodi verò opus fuerit distringentis, ad eum locum Dalecampius indicat, Strigili nimirum sese defricantis, sudoremquæ & sordes detergentis. De Discobolo Lucianus in Philopseude. *Nonne illam dicis, inquam (Statuam intelligens) qua discum jacet, qua inclinata est ad emissuri gestum, reflexa in eam, qua discum fert, al. ero pede modice inflexo, qua se erectura videtur cum jactu.* Miseram vitæ conditionem in Statua Hostilii Mancinij expressam, Plinius *xxxiv*, 5. innuit. *Mancinus eodem habitu sibi statuit, quo deditus est.* Nudus & vinctus deditus fuit, ut Plutarch. in Gracch. narrat. Talis habitus est captivorum in arcubus Statutorum, quem exhibent nummi, & imprimis ille Drusi Germanici, quem inter opera Æneæ Vici reperio. Ibi arcus cum captivis duobus, & Statua ejus equestri superposita ostenditur. Meminit istiusmodi captivorum Juvenal. Sat. x.

*Bellorum exuvias, truncis affixa trophæis
Lorica, &c.*

— — *Et summo tristis captivus in arcu,
Humanis majora bonis creduntur.*

In omnibus verò observari volebant, ut quicumquæ essent gestus,

stus, probè & decorè responderent personis, quibus tabuerentur: Aliàs inepta nimis res visa fuit. Dio Chrysost. Orat. xxi. *Quod certus quidam apud vos stat cœstibus pugnans, qui & corpore sit tenui & imbecillo, cœtumquè nunquam attigerit, plana ridiculum est.* Sed quis singula persequi potest? unum illustre exemplum proponam. Claudiani est Epigramma in Statuas Amphionis & Anapi fratrum, parentes suos magno natu, sublatis humeris, Ætæ incendio eripientium. Quod meretur ob gestuum actionumquè miram varietatem quæ ibi ab eleganti Poëta eleganter sane depicta est, ut quantum ejus nostro proposito commodat, hic adscribatur.

*Aspice sudantes venerando pondere fratres,
 Divino meritos semper honore coli.
 Iusta quibus rapida cessit reverentia flamma,
 Et mirata vagas reppulit Atmæ faces.
 Complexi manibus fultos cervice parentes,
 Ut tollant vultus, accelerentque gradus.
 Grandævi geminâ sublimes prole eruntur,
 Et carâ natos implicuere morâ.
 Nonne vides, ut sava Senex incendia mor. flet,
 Ut trepido Genetrix invocet ore Deos.
 Erexit formido comam, perquè omne metallum
 Eufus in attonito palluit ore color.
 In juvenum membris animosus cernitur horror,
 Atque oneri metuens imparvidusque sui.
 Rejeda vento Chlamides, dextram erigit ille,
 Contentus lavâ sustinuisse patrem.
 Ast illi duplices in nodum colligit ulnas,
 Cautior in sexu debiliore labor.*

Ibi simul vides in Statuis fratres illos sudare sub pondere parentum, tollere vultus, accelerare gradus. Deindè Patrem humeris filii fultum monstrare manu incendia. Matrem verò vultu sursum verso invocare Deos. Ita omnes deniquè gestus exprimi, ut quid aliud diceret, qui vivum hominem sese his periculis eripientem cerneret, non haberet. Sed satis de his.

CAPUT XX.

De vestitu Statuarum. Nuda Grecis cur placuerint, aliis contra nuditatem illam desistantibus? Meretricium quid in nuditate observatum Onerocritum Livia dictum prudens & castum. Paupertas ex exiguâ notata à Cicero ne in nuda Filii Verris Statua. Probrum apud Romanos statui nudum Romanæ Statuæ quo amictu velari oporteret, quibus ex rebus judicatum. Augurum & Pontificum Statuæ capite tecto, & quare? triumphali Ornatus Statuarum cujusmodi. Quotidiano vestitu quibuidam cerni volupe in statu. Heroum Statua cur sine crepidis & calceis? Honorificum contra in sæminis conspici Sandalia. Discrimen in Statuarum habitu diversum pro Reip. temporibus diversis tum pacis tum belli. Amictus civilis. Habitus Civilis, statuæ togata. Imago earum in nummis Lepidi & Augusti servata. Statua Stolata, Penulata, Palliata, Mitrata, Vitrata. Lupercalium quæ habitu. Herculis Statua cur pelle tecta; Hercules Scytato. agrippæ pelliger Tertulliano. Statua paludata. Statua Viri muliebri habitu, cur posita aliquando? Non semper ex eadem cum Statuis materie operimentis insculpta, sed veræ vestes injectæ interdum usu temporario. Deorum Simulacra vestita. In statu Romanæ cur nunquam pileum visatur; Ornamenta alia statuarum, Annuli, bulla, armilla.

Alterum restat, quod de habitu promissimus, *Vestitus nimirum, & arma.* quod alio non ine in statu appellatur *Statui* Ciceroni Verr. 1. ut vult ejus interpret Asconius, cum ait, *Statui est circa ornatum & habitum vestis, insignium & armorum.* De vario itaque statuatum vestitu acturi, primo dicimus aliquando placuisse nudas. Idque Græcorum ritu, qui nihil velant. Plinius xxxiv, 5. *Placuisse, inquit, & nuda, tenentes hastam. ab Epheborum & Gymnasis exemplaribus, quas Achillean vocant. Græci res est nihil velare. Romana ac militaris thoracem addere.* Nudas tunc ideo ficerant, quod, ut dicit Lactantius de opific. *Dei ipsa nuditas hominis mire ad pulchritudinem facit.* Et hanc nuditatem in signo tenis æreo, a se se empto Plinius Nepos lib. 111. Epist. 6. non excusat solum, sed & deprædicat, hoc modo, *Est enim nudum, nec aut vitia, si qua sunt celat, aut laudes parum ostentat.* Nonnulli tamen parum severum aut pudicum judicantes proflare ad aspectum & usurpari oculis ea, quæ occultare natura pudorque jubent, parum sibi placuisse illam nuditatem testati sunt, & maximè in sexu verecundiore.

hic nudam Venerem Cōi averfabantur, nec emere volebant, quanquam excellentissimum artis exemplar. Plinius xxxvi, 5. *Duas foverat Veneres Praxiteles, simulquē vendebat; Alteram pelatā specie, quam ob id quidem prætulerunt optione, quorum venditio erat. Cōi. Cum alteram etiam eodem pretio detulisset, severum id ac pudicum arbitantes. Rejectam Gnidii emerunt.* Illud etiam de nuditate Veneris. Oneirocritæ observant, quod illa tota nuda conspecta, non nisi meretricibus bona sit. Artemidor. lib. i i. c. 42. *Venus tota nuda solis meretricibus bona est. & questus significativa.* Huc pertinet & illud Liviae dictum apud Dionem Cassium lib. l v i i i. *Cum obviam facti Liviae quondam viri nudi, ea de causa essent necandi, eos ita morti tripuit, quod diceret, Pudicis mulieribus hos nihil à statuis differre.* Sed ut ibi libido nuditate notata est, ita non minus scitè ad paupertatis significationem eadem nuditas deflecta est à Ciccone, qui quasi ludens in verbo, inde occasionem arripit invehendi in rapinas & sacrilegia Verris, cujus filii statua in foro Syracusarum nuda erat statuta. Verrin. i i. *Hujus, inquit, Fornix in foro Syracusis est, in quo nudus filius stat; ipse autem ex equo nudatam ab se provinciam prospicit.* Eodem fere sensu Allrampsychus. *Γυμνὸς καὶ θεοῖς οὐκ ἴσται καὶ τοῖς περὶ τοὺς θεοὺς. Νudus sedens, tuis cedes bonis.* Nudæ itaque statuæ locabantur apud Romanos, sed rarò, præsertim iis, qui in dignitate aliqua constituti fuere; unde apud Dion. Cass. lib. x l v. Cicero in Antonium invehitur, quod ipse consul, nudus Lupercalibus urbem percurrisset, & consulatus Majestatem, quæ populi publica erat, ista turpitudine affecisset. *Dignus profecto, inquit, Antonius, cui ipsi quoque statua ponatur, ut cum Horatius armatus in Tiberi conspiciatur, hic nudus in foro cernatur.* Idè crebrius velatæ amictu aliquo erant, puta ex eadem cum statuis ipsis materie. Vnde Artemidorus i v, 18. Oneiroc. *Quidam in Magnesia sibi visus areis vestibus amictus esse; recte mortuus est.* Erant enim vestes ipsum complectentes immobiles, quales statuis circumdari solent, hæ autem non vivunt. Ille vero amictus plerumquē addebatur, qui aut officii ejus, munerisque proprius erat, in quo constitutus quisquē fuisset, eo tempore, quando ipsi decernerentur statuæ, aut quem quisquē sibi ad usum quotidianum inducere solebat. Officiū munerisque insigne fuit

habitus

habitus Auguralis, quo conspicuæ erant statuæ Augurum, capite velato. Dionys. Halicarnass. 111, 13. de statua Navii Auguris, à Tàrquinio Prisco posita. *Ejus*, inquit, *aneam statuam fecit, eamque in foro erexit, quæ ad nostra usque tempora adhuc extat ante Curiam posita, prope sacram ficum, minor hominis medioeris statua*, & **CAPITE VELATO**. Hoc habitu Augurali cernitur statua M. Antonii, capite scilicet velato & dextrâ lituum qui Augurum insigne erat, præferente, in nummis Antonii ap. Goltzium. pag. xlv. num. 8. Quin & Pontifices Maximi, quia hic ejus dignitatis cultus fuit, eo etiam in statu is suis specari volebant. Sic Æmilii Lepidi statuæ duæ apud eundem Goltzium pag. xxxiv. num. 2. & 6. habitu pontificali cernuntur, velatis capitibus; & gerentes dextrâ manu capedunculas, sive vascula sacra, quorum usus erat in sacrificiis, quibus præerant Pontifices. Lepidus Pontificatum Maximum per vim invasit, post mortem Iulii Cæsaris, qui ipse Imperator hujus officii sacri honorem, antea etiam plebeiis communicatum sibi vendicavit, & cum Imperatorio culmine consistere voluit, quod ita etiam penes Imperatores mansit, usque ad Gratianum, qui edicto vetuit, ne Pontifex Maximus appellaretur, ut Zosimus tradit. De more velandi capitibus; Pontificibus & sacrificantibus usitato, passim traditur, ne hoc loco multis de illo agam. Illud tamen juverit forsitan hic monuisse illum ab Ænea in Italiam transvectum, & sic postea in sacris mansisse. Aurel. Victor in Breviar. hist. Rom. de Ænea. Cum interim, inquit, inmolat sue in littore sacrificium perageret, traditur forte advertisse Argivam classem, in qua Ulysses erat; Cumque vereretur ne ab hoste cognitus periculum subiret, itemque rem divinam interrumpere summum nefas duceret, caput velamento obduxisse, atque ita pleno ritu sacra perfecisse. Vnde posteris traditum morem ita sacrificandi. Idem Festus Pompejus in verb. Saturnia. Nam Italici, authore Ænea, velant capita. Causam aliam tradit Servius ad illum Virgilii versum 111. Æneid.

Purpureo velare comas adopertus amictu.

Sanè sciendum est, inquit, Sacrificantes Diis omnibus capita velare consuetos, ob hoc, ne se religionem vagis offerret aliquid obtutibus. Porro celebris fuit & ille habitus statuarum triumphalis. Liv. xxxv. 11. cap. 56. de Scipionis Africani

ima-

imagine. *Prohibuit ne decerneretur, ut imago sua triumphali ornatu è templo Iovis Opt. Max. exiret. Et Valer. Max. 1 v, 1. Voluerunt imaginem ejus triumphali ornatu indutum, Capitolinis ulvinaribus applicare. Cujusmodi autem hic ornatus fuerit optime; ni fallor, hic Livii locus ex lib. xxx. cap. 15. docebit, qui de triumphalium ornamentorum honore agit, quem Masinissæ Scipio habuit. Ibi, inquit, Masinissam primum regem appellatum, eximisque ornatum laudibus aureâ coronâ, aureâ paterâ, sellâ curuli & scipione eburneo, togâ pictâ, & palmatâ tunicâ donat. addit verbis honorem, neque magnificentius quicquam triumpho apud Romanos, neque triumphantibus ampliorum eo ornatu esse, quo unum omnium externorum dignum Masinissam populus Roman. ducat. Sed ad cœteros statuarum habitus nos accingamus; Dictum est solere eas interdum poni eo habitu & vestitu, quo uterentur illi quotidie, quibus ponebantur. Comprobat Valer. Max. 111; 6. exempl. 2. Lucii vero Scipionis, inquit, statuam Chlamydatam & crepidatam in Capitolio cernimus; Quo habitu videlicet, quia aliquando usus erat, effigiem suam formatam poni voluit. Hic tamen notandum occurrit, Valerium tanquam inusitatum quid rotare, quod Scipionis statua Chlamydata & crepidata conspecta fuerit, Nam Heroum statuæ ab antiquis plerumque sine calceis & crepidis fiebant, contra quam valetudinarii & senes pingebantur. Philostrat. Epist. ad Excalceatum Adolescentem. *Lautia, Sandalia, crepidæ, calceique agrotantium vel senum sunt gestamina. Philocletem igitur his sepimentis pingunt tanquam claudum vel ægrum. Vt hic habitus insolens in Heroum statuis fuit, ita laudatum erat, & honori scemmis, si in sandaliis illarum statuæ cernerentur, ob significationem industriæ & domi actæ vitæ. Plutarch. Quæst. Rom. xxx. Cæciliæ in Sancti templo statua priscis temporibus posita fuit cum sandaliis & fuso: quæ domi actæ vitæ, industriæque sunt signa. Verum ut in ordinem redeam, discrepabat ille amictus pro diversis Reip. temporibus. Alius pace, alius bello erat. Iridem in statu. Ad pacis tempora sine dubio pertinet amictus statuarum civilis, habitus civilis, & statuæ togatæ. De quibus mentio fit in antiquis inscriptionibus. Amictus civilis meminit inscriptio vetustâ Romæ.**

BASSÆO. M. F. STEL. RVFO. PR
ETC.

HVIC. SENAT. AVCTOR. IMPP. AN
TONINO. ET. COMMODO. AVGC.
STATVAM. ARMAT. IN. FORO. DI
VI. TRAIANI. ET. ALIAM. CIVIL
AMICTV. IN. TEMPLO. DIVI. PII
ET. TERTIAM. LORICATAM. IN
TEMPLO. — — — — — NEN
DAS.

De civili habitu alia Romæ in Foro Trajani reperta.

M. PONTIO. M. F. PVE. &c.

HVIC. SENATVS. AVCTORE. M. AVR
ANTONINO. AVG. ARMENIAC. ME
DIC. PARTHIC. MAXIMO. GERM.
SARMAT. STATVAM. PONI. HAB
TV. CIVILI. IN. FORO. DIVI. TRA
IANI. PECVNIA. PVBLICA. CEN
SVIT.

Antonino à Macrino & Diadumeno decretas statuas civili habi
tu Capitolinus in Opilio Mactino indicat, cujus hæc verbâ.
*Antonino autem divinos honores, & miles decrevit, & nos de
cernimus; Et vos P. C. ut decernatis, quum possimus imperato
rio jure præcipere, tamen rogamus, dicantes & duas statuas
equestres, pedestres duas habitu militari, sedentes CIVILI HA
BITV duas &c.* Togatarum fit mentio in hisce.

Romæ in ædibus Cardinalis de Altembs.

ACILIO. GLABRIONI. SIBIDIO. V. C.
ET. OMNIBVS. MERITIS. ILLVSTRI.
LEGATO. &c. ANICIVS. ACILIVS.
GLABRIO. FAVSTVS. V. C. LOCI. OR
NATOR. TOGATAM. STATVAM. OF
FERENS. PIÆ. NON. MINVS. QVAM.
DEVOTÆ. MENTIS. RELIGIONE. PO
NENDAM. ERIGENDAMQVE. CVRA
VIT.

hca

Item in aliâ ibidem.

TARRVTENIO. MAXIMILIANO. V. C.
ELOQVENTISSIMOQVE. CONSVLA-
RI. PICENIANO. &c.

ANICIIVS. ACILIVS. GLABRIO. FAV-
STVS. V. C. LOCI. HVIVS. ORNATOR.
TOGATAM. STATVAM. LIBENS. PO-
SVI.

Ad pacis tempora pertinere togam, satis notum est. Isidor. Orig. xix, 24. *Togi Romani in pace utebantur. Qua togâ o-
bertas fuisse statuas inde togatas dictas, eodem loco ostendit. Est, inquit, pallium purum forma rotunda & fusiore, & quasi inun-
tante sinu, & sub dextro veniens, super humerum sinistram ponitur. Cujus similitudinem in operimentis simulacrorum vel picturarum aspi-
mus, easque statuas togatas appellamus. Nec oblitus fuit Plinius xxxiv, 5. Togatæ effigies antiquius ita dicabantur. Asconius in Scaurianam. Cato prætor judicium, quia æstate agebatur, sine tu-
nica exercuit, campestri subtogâ cinctus. In forum quoque sic descen-
derat, usque dicebat, idque repetierat ex vetere consuetudine, secun-
tum quam & Romuli ætatis statuæ in Capitolio, & in Rostris Camil-
li fuerunt togatæ sine tunicis. Togatarum habitum nobis conser-
vare nummi Lepidi apud Goltzium pag. xxxiv. n. 2. & 6. item Augusti apud eundem inter ejus imperatoris num-
mos pag. xlv. n. 10. 12. item pag. xlv. n. 2. pag. lxx. n. 7. Aliorum porro habituum, in statuis passim a-
pud authores mentio fit. De stolis statuis Vitruv. Archit. lib. i. cap. 1. De statua Cæcilie Zonâ cincta Sext. Pomp. Festus in voce, Prædia. De Penulais & Lupercalibus, Plin. xxxiv, 5. quas inter novitia inventa computat. De Palliatis, idem lib. d. cap. 8. De mitratis, vittatis, vel fasciatis, quas *διαδρηνέως* ap-
pellabant, idem d. l. Illud monuerim, diversum longè à com-
muni & usitato habitu fuisse illum *Lupercorum*, qui Luperca-
lium sacris, discurrebant pellibus pudenda succincti, cætera nu-
di. Dion. Halicarn. Antiqq. Rom. i, 10. author est, Illos solere pagum nudos cursu circumire, pellibus victimarum recens macta-
rum pudenda succinctos. Talis in statuis haud dubiè habitus. Quod
verò Heroum statuæ & Herculis maximè pelle consueverit regi,*

M

alia

alia subest causa, quàm indicat Festus in voce Pellis. *Pellēm* inquit, *habere Hercules fingitur, ut homines cultus antiqui admoneantur.* Herculem inde Tertullianus lib. de pallio, appellat *Scytato sagitti pelligerum*, quod clavam, sagittas & pellem gestaret. Cœterum dixi alium habitum belli temporibus convenire. Eratquē inprimis Paludamentum, quod opettæ statux dicebantur *Paludata*. Talem Augusti statuam videmus in nummo apud Goltzium, cujus diligentia in hac obscura materie multum juvatur. extat ille inter nummos ejus Imperatoris pag. xxxv. num. 23. Hoc, inquam, Paludamentum, in bellum iturus imperator indubat. Varro v. l. de L. L. *Paludamenta*, inquit, *sunt ornamenta & insignia militaria.* Ideo ad bellum cum exit imperator, *& lictores mutant vestem, & signa intinuerunt, paludatus dicitur proficisci.* Paludati Imperatoris typum exhibet Lipsius ad fin. Lib. 11. de Milit. Rom. ex quo de statuis paludatis judicabis licet. Nam & ille ex statuis sumpsit, ut innuit in comment. ad Plinii panegy. num. 633. Paludamentum autem, inquit, Chlamys (in statuis nummisque imperatorum apparet) ab humeris dependens. Cœterum ob negotia Reip. belli temporibus gesta ponebantur statux variis ac cinctæ armis; Sed de illis postmodum, ut quando hic sumus de vestibus, quantum expedit, absolvamus. Observatum est interdum statuam viri, habitu muliebri positam. Quintil. De clamat. cclxxxii. *Tyrannus cum in arce duci iussisset cuiusdam sororem, frater habitu sororis ascendit, & occidit tyrannum, eodem habitu magistratus illi pramii nomine statuam collocavit.* Sed injuriæ loco habitum est, & Magistratus injuriarum reus ibidem declamatoriâ & Scholasticâ excusatione factum purgat. Hoc loco, ubi de statuarum operimentis agimus non prætereundum est, quod interdum veris vestibus & temporario amictu statux vestitæ fuerint. Sueton. in Caligul. cap. xxi. *In templo, inquit, simulacrum Caligula stabat aureum Iconicum.* Amiciebaturquē quosidie veste, qualis ipse uteretur. Voluit hac ratione ipse Caligula suo judicio Deus esse. Nam Deorum simulacra vestiri solebant, Hieremiæ Prophetæ testimonio cap. x. v. 9. *Hyacinthus & purpura indumenta eorum opus artificum universæ hæc,* Indicium facit & Iulius Firmicus

lib. III. Astron. *Mercurius*, inquit, *cum Venere in tertio ab homoscopo loco, faciet vestitores Deorum*. Et Severus Sulpit. de vita D. Martini lib. I. *Quia esset hæc Gallorum rusticis consuetudo, simulacra Daemonum candido tecta velamine, miserâ per agros suos circumferre dementiâ*. Quod vero nullæ antiquæ Romanorum statuar, cum pileo visuntur, causa est, quod Romanis veteribus pileus nullus in usu fuit, nisi solis diebus Saturnalibus. Alii enim nudo capite erant, aut caput veste velabant. vid. Hadrian. Turneb. Adversar. VII, 4. & Lips. de Amphitheat. cap. 19. Variis præterea tum dignitatis insignibus, tum ornamentis aliis conspicuas statuas fuisse legimus, in quibus sunt *Mitra*. De Iulio Cæsar. Plutarch. in ejus vita. *Statua Cæsaris conspecta sunt, regis mitris redimita*. Et *Annuli*. Plin. XXXIII, 1. *Singulis primo digitis geri mos fuerat, qui sunt minimis proximi*. Sic in Numa & Servii Tullii statua videmus. Postea pollicis proximo induere, etiam Deorum simulacris. Miratur etiam quasdam Regum statuas sine annulis positas. d. I. *Nullum habet Romuli in Capitolio statua, nec præter Numa, Servique Tullii alia, ac ne L. quidem Bruti*. Hoc in Tarquinii maxime miror, quorum è Gracia fuit origo, unde hic annulorum usus venit, quanquam etiam nunc Lacedæmone ferro utantur. Et paulo post. *Et ideo miror Tarquinii ejus statuam sine annulo esse*. Eundem morem ornandi annulis statuas confirmat Cicer. ad Attic. Lib. VI. Epist. I. ubi ex statu, amictu, annulo & imagine colligit Scipionis utramque esse statuam, & quæ ad Opis, & quæ ad Pollucis ædera posita esset. De statua Affricani ain tu? *Scipio hic Metellus proavum suum nescit Censorem non fuisse? Atqui nihil habuit aliud inscriptum nisi COS. ea statua, quæ ad Opis parte posita in excelsa est*. In illa item, quæ est ad Πολυδῶνας, hercule inscriptum est COS. quam esse ejusdem status, amictus, annulus. imago ipsa declarat. Sunt etiam bullæ. Unde statuar bullatæ. Valer. Maxim. III, 1. de Æmilio Lepido. *M. Lepidus*, inquit, *puer etiam tum progressus in aciem, hostem interemit, civem servavit*. Cujus tam memorabilis operis index est in Capitolio statua bullata, & incincta prætexta. S. C. posita. Itidem armilla in sinistris brachiis. Sic me docet editor libri, qui titulo *Antiqua urbis splendore*,

circumfertur ; Ad tabulam xv. ubi præmia militibus à triumpphantibus distributa recenset , æneisque figuris illum actum eleganter expressum oculis subjicit, etiam armillas numerat, easque ita inferi brachiis sinistris militum dicit ut in antiquis statuis videri est , nimirum juxta humeros. Cætera omnia recensere quis sustinebit , aut quis minutius prolata non fastidiet ? Quæ ad reliqua ergo , quæ proposuimus progredimur.

CAPUT XXI.

Romanorum Statua habitu ut plurimum militari, declarando bellicæ gloriæ studio. Loricata, pectore solum munito. Thoraces additi à Romanis. Roma Galeata quare. Frequens in Statuis Græcorum galea. Perichætoixé φάλαξ. Eiusque ob id capitis vitium. Statua galeata. Gladius in Statuis nunc strictus, nunc vagina tectus. Quis modus gestandi gladium apud veteres Græcos, Cæthos, Persas ? Hastata. Hasta Symbolum fortitudinis. Mars in hasta cultus. Ritus commovendi Martis hastam. Arcubus armata Statua. Et interdum Tropæa ferentes. Corona imposita variæ cujuscumodi ? Poëtarum Statuis ex hedera Corona data.

AD habitum statuarum, non vestes, sed & arma, ut dixi pertinent ; cum & quædam ex iis tegant corpus. Inde diæ statuarum militares & armatæ. Romani antiqui ut rebus bellicæ impensè delectabantur, inque iis præcipuam gloriam statuiebant, ita eo maximè habitu in statuis spectari gestiebant. Cic. offic. 1. *Declaratur autem studium bellicæ gloriæ, quod statuas quoque videmus ornatu ferè militari.* Talis erat statua Horatii Coclitis de quâ Dionys. Halicarnass. antiqq. Rom. V. 4. *Postquam morbis periculo evasis, populus æneam ejus statuam armatam, in maxime conspicuo fori loco erexit.* Meminit Ammian. Marcell. & Jul. lib. xi. *Horum, inquit, Campiductioribus ut fortissimi fuerunt antesignanis, post civitatis exidum armatas statuas apud ædem in regione celebri locari jusserat Imperator.* Et inscriptio v. Romæ.

HVIC. SENAT. &c. STATVAM. ARMATAM. IN. FORO. DIVI. TRAIAN. ET. ALIAM. &c. — — — — NE
AS. — — — —

Duas item statuas militari habitu Antonino decretas ex Capitolino, capite præcedente meminimus. Sed quemadmodum arma duplicia sunt, ut ait, in Originib. Isidorus, vel *quibus percutimus*, vel *quibus tegimur*, ita utroque armorum genere muniri & accingi consuevisse statuas reperimus. Inter tegentia arma sunt loricae, thoraces galeae.

De Loricata statua Cæsaris Plinius xxxiv, 5. *Cæsar quidem Dictator Loricatam sibi dicari in foro suo passus est.* Talis spectatur in Augusti nummo ap. Goltzium. pag. xxxvi. num. 23. Hanc Loricam, quanquam non dubitaverim interdum ex hamatis illis fuisse, quarum meminit Polyb. lib. vi; tamen pro solo pectorali accipit Servius, & antiquis statuis tribuit, ad illum versum Æneid. vii. 1.

Ægid. aequè horrificam, turbata Palladis arma,

Ægis, inquit, est munimentum pectoris æreum, habens in medio Gorgonis caput; Quod munimentum si in pectore numinis fuerit, *Ægis*, vocatur, si in pectore hominis sicut in antiquis Imperatorum statuis videmus *Lorica* dicitur. Illud discrimen item Martialis vii. Epigram. i. ostendit, ubi de Lorica Domitiani sic ait, adulatio more,

Dum vacat hac Cæsar, poterit Lorica vocari,

Pectore cum sacro federit, Ægis erit.

Thoracas statuis addidisse Romanos etiam Plinius dist. loc. testatur. *Græca res est nihil velare, at contra Romana ac militaris, Thoracas addere.* De Galea ex eo certè constat, quod Romam suam Romani, quam etiam statuis, tanquam numen aut Deam decorabant, semper Galeatam statuere, ut in nummis compluribus cernere licet. Quod vel ea causa factum videtur, ut Martiam illam & bellicosam esse monstrarent. Frequens ille habitus apud Græcos fuit, imo foeminis etiam communicatus. De Thelesillæ illustri foeminæ statua Pausan. in Corinth. tradit, quod galeam capiti jam impositura manu teneret. Erat hoc in foemina illustre virtutis præmium. Causam ibi vide. Sed alio fine Pericli, viro alioquin forti & præclaro galeam fuisse additam Plutarchus in ejus vita notat. *Forma reliqui corporis ea in qua culpari posset nihil, capite tantum oblongo & inconcinno.* Itaque statuæ ejus fere omnes galeatæ conspiciuntur, quod artifices id ei vitium exprobrare noluerint. Attici vero Poëta *χαυρομένη φάλαξ*, quasi caput scilla

simile habentem vocaverunt. Talia sunt arma, quibus regimur simul & protegitur corpus. Quibus vero offendimus, sunt gladii, hastæ, arcus, &c. quibus item instructas statuas legimus; Gladium dedere statuis vel strictum in manu, vel appensum. De stricto gladio in manu I. Bruti Plutarch. in M. Bruto. *Marcus Brutus genus suum ab Iunio Bruto deduxit, quem primum Romani arcum inter reges in Capitolio posuerunt, cum ense stricto.* Gladio accinctam Domitiani statuam Statius Papinius Sylvestris docet.

—— *latus, inquit, ense quieto.*

*Securum, magnus quantum mucrone minatur,
Noctibus hybernis, & sidera terret Orion.*

Qui locus etiam ostendit modum gestandi gladios in statuis, ad latus nimirum insertos cingulis, contra quam fecere Græci & Gothi antiqui, quibus ex humeris enses pendebant, de Græcis indicio est Homer. Iliad. 11.

Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον.

Circum humeros jecit gladium argenteis clavibus distinctum
Et Virgilius Homeri imitator sæpius inculcat, ad heroica forte tempora respiciens. De Gothis Sidon. Apollin. lib. 1 v. Ep. 20. *Penduli ex humero gladij, baltheis supercurrentibus, strinxerant clausa bullatis latera Rhenonibus.* Persæ vero demissos gebabant ad femora. Iul. Pollux. 1, 10. *Persicus ensis femori aptatus.* Sed & hastæ ut dixi, dabantur statuis. Vnde illa apud Senecam Epist. LXV. Doryphoros statua, & apud Plinium xxxiv, 1. doryphori duo Casilai, & Aristodemi opera præcipuæ laudis. Hasta enim erat Symbolum fortitudinis. Et ipse Mars Romanorum Deus Quirinus appellatus ab hasta, quæ antiquis nominata Quiris, ut ex Plut. discimus Quæst. Rom. LXXV 11. exemplar suæ stirpi præbere potuit. Martiis enim rebus Romani præstare cæteris gentibus semper annisi sunt. Idcirco & armorum apparatu, suæ virtutis gloriæquæ authori similes esse voluerunt. Sed & sub sola hastæ specie ipse Deus colebatur. Iustin. Lib. xlii. cap. 3. *Nam & ab origine rerum pro Diis immortalibus veteres hastas coluere; ob cujus religionis memoriam adhuc Deorum simulacris hasta adduntur.* Simulacris, inquit, nam non Marti solum hasta tributa, sed Palladi, ut ex Suida constar, & Iuno;

poni, ut Plutarch. in Quæst. Rom. meminit. Quod hasta Mars instructus fuerit, docet Servius ad V 111. *Æneid.* princip. ad ea verba.

Vtquè impulsit arma.

Vbi simul alium quoquè ritum in hasta notat. *Is*, inquit, *quò belli suscepit curam, sacrarium Martis ingressus primo ancillâ commovebat, post hastam simulacri ipsius, dicens, Mars vigila.* Romani itaque Numinis sui exemplo statuis hastas addebant. Præter alias, hoc apparatu insignes sunt M. *Æmili* Lepidi duæ statuæ equestres, quæ ita conspiciuntur in nummis Goltzii pag. xxxi. n. 1. & 3. Statuam Constantini Magni Romæ in celebri loco cum hasta in manu erectam, tradit Euseb. de vita Constant. lib. 1. cap. 33. Sed ut ille Christianum se profiteretur palam, crucem imposuit. De quo instituto clarè Codinus in Originib. Constantinopolit. Fuisse etiam arcus ad statuas discimus ex Herodiani lib. 1. cap. 14. ubi de statuis Commodi. *Quin statuas quoquè sibi tota urbe poni iussit, inque iis unam pro curia, qua arcum contenderet.* Nec illa arma duntaxat in statuis, sed & victoriarum insignia & Trophæa spectabantur. Plutarch. in Romulo. *Quin & Roma videre est statuas Romuli trophæum ferentes, pedestres omnes.* Tales & illæ equestres Lepidi, cum trophæis videlicet, quas ex nummis Goltzii jam modo indicavimus. Item coronæ. Quæ variæ, & vel Quernæ sive Iligneæ, servatæ Reip. decus, vel Laureæ victoriarum de hostibus partarum indices, vel oleagineæ, collatæ iis, qui triumphum victoribus procurassent, ut meminit inter alios Gellius N. A. v. 6. imo & iis, qui prælia vicissent, quemadmodum suos milites victo S. Pompejo Augustus oleagineis honestabat, teste Dione. vel etiam gramineæ, quas obsidione obsidione pressi & soluti, liberatori suo dare consueverant. Fiebant autem illæ in statuis ad similitudinem foliorum arborum earum sive graminum à quibus denominabantur. Tales Iulio Cæsari collocatas fuisse, Zonaræ Annal. Tom. 11. notatum est *Pro tribunali*, inquit, *Cæsaris duas statuas collocarunt, alteram ob cives servatos, alteram ob urbem obsidione liberatam corona civica & obsidionali ornatas.* Vbi per civicam, iligneæ intel-

igenda est, ob civem videlicet servatum, secundum illud Clau-
diani 111. de Laud. Stilic.

*Mos erat in veterum castris, ut tempora quereu
Velaret, validis fuso qui viribus hoste
Casurum potuit morti subducere civem.*

Per obsidionalem vero, Graminea, ob liberatos obsessos, qui
ut Plinius xx11, 4. causam reddit, *summum victoria indici-
um erat, herbam porrigere victos.* De Laureatis Furii Camilli
L. Apronii, & Iunii Braxii statuis Tacit. 1 v. Annal. *Priores;*
inquit, *duces sibi impetrando triumphalium insigni sufficere res
suas crediderant, hostem omittebant, jamque tres laureata in
urbe statua.* De hederaceis statuarum coronis haud dubie in-
telligendus est Persius, Prologo Satyr. de Poëtis loquens,
ubi ait,

*Heliconidasquè, pallidamquè Pironen,
Illus relinquo, quorum imagines lambunt
Hedera sequaces.*

Nequè ab hoc sensu ejus loci interpretes abeunt.

C A P U T . XXII.

*De sumptibus Statuarum. Publice decreta, publico sumptu posita. Consue-
tudo Statuas a quo precio faciundas locandi. Per curatores interdum id fa-
ctum, aut pecunia adnumerata iis, quibus honos decretus, ut ipsi cura-
rent. Quaestorum Urbanorum munus publicas impensas erogandi. Honores
accepto quosdam contentos impendium Reip. remittere solitos, inscriptio-
num formulis probatum. Idque extra Romam ut plurimum, in Urbe raro.
Causa ejus rei. Provinciarum praefecti in urbibus potissimum opulentiori-
bus statuas sibi qua causa erigi voluerint. Mos quorundam Statuas sibi
propria impensa ponendi, remisso sumptu Reip. idque vel per ipsos, dum vi-
verent, vel per heredes post mortem. Alij honorem decreti transferre in Prin-
cipem, & ex suo ponere soliti. Moderatio circa precium, numerumque &
pondus. Decreti Statuarum sumptus in alios usus publicos à nonnullis
interdum conversi. Ab aliis plane recusatum. Notata Vespasiani sordi-
tias. Decurionum in Municipiis & Colonis liberalitas. Cauponatio Sta-
tuarum apud Rhodios reprehensa Dioni Chrysostomo. Statua ex fœpe col-
lata. Ex aere collato. Et illud cujusmodi. Redditum à quibusdam. Sym-
bola Senatus populiue. Legata populo ad divisiones epulumque data,
benemeritorum interdum statuis impensa. Imperatorum mos ab amicis,
clientibus & Urbibus pecuniam nemine Statuarum exigendi. Aurum*

Paronarium. Provinciarum Praefectū quatenus Statuas à provincialibus accipere aut exigere licuerit? Quinquennium consumenda pecunia in Statuas collata praescriptum. Avaritia quorundam, crudelitas & libido in hoc notata. Sienlorum novum postulaturn. Imperatores cur vetuerint are collato Statuas sibi poni.

DE sumptibus & impensis Statuarum, ne simus promissi immemores, nunc aliqua dicemus, secuti ordinem, quem Senatusconsultorum Ciceronianorum formulis nobis proposuimus. Quæ itaque publicè & solenniter decretæ erant, plerumquè publicis sumptibus statuebantur. Quod cum fieret, aut à illis ipsis, qui decreverant locabantur cuiquam faciundæ, qui onesto & æquo precio illas faciundas suscipere vellet, aut per aratores negotium gerebatur, ut supra dictum est, aut Statuas lepturis numerabatur pecunia, ut vel illi ipsi, vel quibus imcerassent, erigendas curarent. Cic. Verr. 11. *Quero abs te, trum ipsa Civitates solita sint Statuas tibi faciundas locare, i cui possunt optima conditione locare, an aliquem curatorem raficere, qui Statuis faciundis præses, an Tibi, an cui tuim-trasses, adnumerare pecuniam.* Cum locatæ Statuæ absolutæ essent, qui publicæ pecuniæ curam gerebant, pactum precium ersolvebant ei, cui locatæ essent. Indè est quod in Senatusconsulto, de Statua Ser. Sulpicii. ap. Cicer. Philipp. IX. Senatui lacuit, *ut Coss. alter, ambobus Quæstoribus Urbanis imperarent, tatuum locare, quantiquè locaverint, tantam pecuniam re-emptori attribuendam solvendamquè curarent.* Quæstorum utem Urbanorum officium, inter cætera hoc unum & præcium erat, ut curam ærarii gererent, & populi Romani pecuniam in ærarium conderent, aut ex usu Reip. eandem publicè el privatim erogarent. Hinc & illæ in titulis formulæ. S T A - V A M. P E C V N I A. P U B L I C A. P O N E N D. E N S V I T. E T. L O C A R I. S V M P T V. P V - L I C O. P L A C V I T. Fiebat verò interdum, ut non-ulli honore contenti publicis impensis parcerent, ne quod arere bonus civis salva dignitate posset, id habere malle ideretur cum dispendio ac onère Reip. cuius opes uti-us honestiusque in necessaria, quam superflua erogantur. testantur hoc in inscriptionibus illæ singulares literæ. H. . I. R. hoc est. H O N O R E. C O N T E N T V S.

IMPENSAM. vel impendium REMISIT. H. A. I. R. hoc est. HONORE. ACCEPTO. IMPENSAM vel impendium REMISSVM. Sed rara modestia Romæ, ubi nemo non libenter spectari gestiebat in æ vel marmore; Has itaque impensas remissas inuenies ut plerumque, in aliis extra urbem civitatibus, in municipiis & coloniis, ne fortè pecunia publica, quæ tenuior haud dubie ibi erat, sic cum notabili detrimento Reip. ad privatos honores averteretur, aut, quod facile suspicer, ne liberalitate publica usi modestiæ laudem amitterent, cum præterea in locis nus celebribus haud pro magno æstimaretur Statuis donari. Ideò etiam Provinciarum præfecti, in urbibus quæ opulenti res erant, erigi suas Statuas quidem passi sunt, sed tenuioribus parcebant. Dio Chrysost. Oratione xxxi. ad Rhodios *Quidam Rhodiorum audiui dicere, non pares esse illorum (Athenenses, Lacedæmonios, Bizantinos & Mitylenæos intelligit, qui Præfectis Romanis Statuas erigere solere dicit, quanquam minores illorum opes essent, quam Rhodiorum) & vestras re illis enim solam superesse libertatem, exceptis Atheniensibus, et hos tamen nihil magni possidere. Vestram autem civitatem invidia laborare apud omnes tanquam opulentissimam, ideoque eam pluribus benevolis indigere. Præterea neminem Romanum agere ferre, si non apud illos erigatur, honorem autem hujus civitatis eos non negligere.* Remisso igitur sumptu Reip. qui decretus erat, de propria pecunia aut ipsi sibi ponebant viv. Inscriptio Narbone.

DEC. IIIII. VIR. AVGVST. P. OLITI. C. APOLLONIO. IIIII. VIR. AVG. ET NAVIC. C. I. P. C. N. M. OB. MERITA ET. LIBERALITATES. EIVS. QVI. HONORE. DECRETI. VSVS. IMPENDIVM REMISIT. ET. STATVAM. DE. SVO POSVIT.

In aliis hæ formulæ leguntur.

HONORE. CONTENTVS. SVA. PECVNIA POSVIT. Vel QVORVM. HONORE. CONTENTVS. IMPENSA. SVA. POSVIT.

et propinqui vel hæredes post mortem. Inscriptio Tarrac-

REMISSA. IMPENSA. QUAM. MATER.
EIVS. IVLIA. SEX. FILIA. REVRRI-
NA. DE. SVO. DEDIT.

quidam impensis Reip. remissis, de suo quidem ponebant, sed
sibi, verum Principi, ut ita venerationem, devotionemque
erga illum testarentur, qui omnis honoris quasi fons esset
origo, & cujus benignæ dispensationi ac indulgentiæ accepti
ferri deberent, quotquot in Rep. conferrentur honores. Peru-
in Umbria in basi Statuæ, quam editor ludorum Antonino
posuit, hoc leges.

HONORE. CONTENTVS, IMPENSAM.
REMISIT. ET. IMPETRATA. VENIA.
AB. ORDINE. PERVSINORVM. OPTI-
MO. MAX. Q. PRINC. DE. SVA. PE-
CVNIA. POSUIT.

U nimis preciosas fieri sibi vetabant. Tacit. x i i i. Annal.
Neron. *Sibi Statuas auro & argento solidas adversus offeren-*
das prohibuit. Xiphilin. lib. l x v i i i, de Nerva Coccejo.
Statuas aureas, aut argentens sibi fieri vetuit. Aut si fierent,
terminabant numero stricto. Dio Cassius lib. l x. de D.
laudio. *Imaginem sui unam modo argenteam Statuasque duas*
ex lapide, initio sibi decretas, admisit, inutiles videlice
ut omnes aiebat sumptus esse. Inscriptio Neapolitana.

HVIC. CVM. ET. POPVLVS. IN. SPE-
CTACVLIS. ASSIDVE. BIGAS. STATVI.
POSTVLASSET. ET. SPLENDIDIS-
SIM. ORDO. MERITO. DECREVISS.
PRO. INSITA. MODESTIA. SVA. V-
NIVS. BIGÆ. HONORE. CONTEN-
TVS. ALTRIVS. SVMPTVS. REIP.
REMISIT.

Et pondus definiebant.

phil. lib. l x x v i i i. de Macrino. *Vetuit ne sibi*
M 6 *fieri*

fieri Statua argentea, ultra libras quinquè, aut aurea, ultra tres. Quin potius in publicos usus quidam converterunt, partim factas olim. Ut Augustus, quem Dio Cassius tradidit lib. 111. reficiendis muniendisquè viis publicis, nonnullas argenteas Statuas ex suis in numinos confluxisse. Ita illum docuerat ante Mecœnas. lib. 111. Statuas tibi nequè aureas, nequè argenteas unquam fieri sine: Nam non modo magnis sumptibus ea constant, sed insidiis etiam opportuna ac parum diuturna sunt. Partim oblatas, ut de eodem Augusto Zonaras 11. Anna Pecunia collata, sui nullam imaginem erexit, sed publica Salus, Concordia & Pacis stellas fecit. Fuerunt & qui penitus recusarent, imò deprecarentur, ut modestiam inde simul & frugalitatem inde æstimes. Plin. Paneg. ad Trajan. Cum arcus, cum trophæa, cum statuas deprecaris, tribuenda est verè cunctis tua venia, illa enim sanè tibi dicantur. Id fecit ante cum Tiberius Dio Cass. lib. LV11. Edicto vult palam, ne quis privatus, neve urbs alia Statuam ipsi poneret injussu suo, sed addiderat nunquam se id concessurum. Ut frugi videretur, nam cum ob causam etiam strenas accipere recusabat, quod rependendæ civium benevolentix, vix ingentes sumptus sufficere intellexit. Sed initio imperii tam bonæ indolis semina jactabat callidus & simulator Princeps, quæ deinceps in turpia vitia degenerabant. Turpiter itaque fieri videbatur si quis decretas sibi statuas nolle ponere honoris causa, se precium retinere exulendæ avaritiæ. De Vespasiano Zonaras 11. Annal Avaritia crimen ex eo subiit, quod decreta sunt à quibusdam Statua precio 150. millium drachmarum, minus extenta pecuniam sibi dari jussit, nam Basin paratam esse. Sed ut hoc moneam, interdum benemeritis viris, qui honore contenti, sumptibus publicis pepercissent, ipsi Decuriones de suo posuerunt. Inscriptio vetus Forosempronienfis in Piceno.

C. HEDIO. C. F. CLVST. VERO. &c. QVOD CVM. ANTEA. EI. NOMINE. PVBLICO. OB. MERITA. EIVS. DECRETA ESSET. ET. IS. HONORE. CONTENTVS, SVMP TIBVS, PVBLICIS. PEPERCIS

CISSET. DECVRIONES. EX. SVO. POSVERVNT.

rum vero honestè videntur fecisse Rhodii, qui levandi sum-
 ms causa, easdem Statuas, aliis atque aliis subindè assignare
 debant. Quod integra Oratione perstringit Dio Chrysosto-
 mas, quæ Rhodiaca inscribitur, & passim sordes, vel parcitatem,
 avidiam, ingratitudinem, flagitium, injuriam, contumeliam
 appellat, hoc nihil aliud esse, quàm Donationes cauponari
 leas. Sic Cajo Imperatori Cleopatrar statuatam assignatam
 bricula planè, sed non indigna metamorphosi tradit Philo.
 ad. Legat. ad Cajum. Cœterum fuit & alia ratio habendi
 sumptus, ut populus videlicet stipem conferret. Vtrumquè
 tenus, una inscriptio Surrentina L. cujusdam Aruntii indicat.

*HVIC. DECVRIONES. STATVAS. DVAS.
 ALTERAM. EX. PECVNIA. PVBLICA.
 ALTERAM. EX. ÆRE. — — POPVLO.
 COLLATO. IN. FORO. PONENDAS.
 DECREVERVNT.*

De Minutii Statua hoc sumptu posita à populo, Plin. xxxiv,
 . meminit, ubi & quantum quisquè contulerit, indicat. P.
 Minutio, inquit, *præfecto annonæ extra portam trigeminam,
 inciaria stipē collata.* Vncias enim singulas æris singuli confe-
 rebant. Sueton. August. cap. LIX. *Medico Antonia Musa, cu-
 us opera ex ancipiti morbo convalescerat, Statuam ære collato,
 iuxta signum Æsculapij statuit.* Græci *αἰδεῖαντες ἐν οὐρε-
 τείας* vertunt. Ob hanc rationem conferendi sumptus ad Sta-
 uas, legimus item in antiquis inscriptionibus frequenter has
 formulas EX. ÆRE. CONLATO. & ÆRE.
 CONLATO. ut in illa Ariminensi.

L. BETVLIO. L. F. &c.

*PLEBS VRBANA. EX. ÆRE. CONLATO.
 OB. HONOREM. AB. EO. INTEG. ET.
 SINE. AMBITIONE, ADMINISTRI. L.
 D. D. D.*

Et in illa Hilconensi,

HVIC.

HVIC. PLEBS. VNIVERSA. HISCON-
ENSIVM. STATVAM. AERE. CON-
LATO. DECREVIT. CVRAT. R. P.

Id conferebant non viri solum, sed interdum & foeminae. I-
scriptio interamnæ. Helvidiæ Burreniæ.

O B. MERITVM. A MOREMQVE. EIV-
CIVES. INTERAMNANÆ. CIVITA-
TIS. VTRIVSQUE. SEXVS. AERE. CON-
LATO. POST. OBITVM. HVIVS. PA-
TRONAE.

Illud verò æs aut intelligendum est de certa pecuniæ portione
à singulis collata, æs enim pro pecunia sumi nemini ignotum
est; aut de certo metalli pondere, quod quisquè appenderit
ut de unciaria stipe ap. Plinium d.l. constat; nisi mavelis
assem, qui uncialis interdum, à singulis tum collatum, cum
retribuendum statuae honore à populo esset id beneficium
quod præfectus annonæ præstitit, frumento Meliano affibitum
in modios æstimato, ut simul & beneficii & præmii memoria
æqualitate precii notabilior redderetur. Sed illud pondus in-
terdum in ære factum, interdum rudi conlatum fuit. Vasa ænea
in hos usus collata, ut conflarentur, opinari licet ex illis, quæ
de simulacris Deorum collata stipe factis tradit Arnobius lib
v i. adversus gentes, ubi dicit simulacra illa, quæ Idolola-
tras terrerent æra esse, argentum, aurum, &c. Et ex cacabu-
lis, ollulis, & candelabris, ex lucernis; aut aliis obscenioribus va-
sulis congesta, conflata. Minutius Felix Octavio. Et Deus æreus
vel argenteus de immundo vasculo, ut sæpius factum, A Egyptio Re-
gi conflatur. De rudi ære; post modò adducta subjungit Arno-
bius. Si aliquis ponat in medio æs rude, atquè in opera nulla con-
jectum; argenti massas indomiti; insectum aurum; lignum, lapides
& ossa, resque alias cæteras; quibus signa consueverunt & Numi-
num simulacra constare; imò si aliquis ponat in medio colli forum Deo-
rum vultus, conflata atque imminuta simulacra, jubeatque vos idem
frustis hostias & fragminibus cedere, informibus massis sacra &
munia impertire divina, audire ex vobis exposcimus facturine istud
sitis; an contra quam imperabitur, recusaturi? Quemadmodum

verè

antea vidimus publicam pecuniam sæpius remissam Reip.
ita reperiuntur, qui passi quidem sunt in Statuam æs con-
tri, sed conlatum reddiderint, positâ ex suo statuâ. Inscriptio
sis Sutri in Hetruria.

C. LEPIDIO. C. F. PAP. VICTORI. TI.
VIRO. IVRE. DIC. CVR. PEC. PVBL.
ET. OPERVM. PVBLICORVM. QVI-
BVS. EX. FIDE. REFECTIS. OB. ME-
RITA. EIVS. DECVRIONES. ET. AV-
GVST. ET. POPVLVS. STATVAM. PO-
NENDAM. EX. AERE. CONLATO. DE-
CREVERVNT. QVI. HONORE. CON-
TENTVS. EX. SVO. POSVIT. ET. CON-
LATIONEM. REDDIDIT.

ad nequè hoc omittendum est, quod interdum & Senatus
cum Populo factâ symbolâ æs contulerit ad Statuas. Zono-
s 11. Annal. de Statuis Augusti. Pecunia à Senatu
pulo, ad ejus imagines faciendas collata. Nonnunquam Po-
lus quod ipsi donatum, ut in publica lætitia sæpè consuevit;
ut Legatum alicunde ad divisiones aut epulum esset reli-
um, Statuis benemeritorum impendit. Ostendit hoc vetus
scriptio.

L. IVLIO. TROM. AGILIANO. PRAEF.
FAB. CONS. TAB. MIL. PROC. AVG.
PATRON. COLON. QVI. ROGATVS.
AB. ORDINE. PARITER. AC. POPV-
LO. VT. GLADIATORI. MVNERIS
PVBLICI. CVRAM. SVSCIPERET. FE-
CIT. ET. EXPLICITO. QVOD. PRO-
MISERAT. IMPENDIVM. BIG AE.
QVAM. POPVLVS. EX. COLLATIO-
NE. LEGATIVI. AC. DONATIVI.
EPVLI. OFFEREBAT. REMISIT. EO.
ANNO. QVO. ET. OPTIMVS. IMPE-
RATOR. HADRIANVS. ETIAM.
DVVM.

DVVMVIRATVS. HONOREM. SVSCIPIT.

Legari enim & donari populo accivitati pecuniam ad epulus ludos, aliosquè similes usus solere expresse ait Iurisc. Paulus. in l. civitatibus. ff. de Legat. 1. Erat præterea aliud genus colligendi sumptus, cum nimirum Imperatores ab amicis & clientibus, imò & urbibus Statuas sibi fieri curarent, magis sub ratione muneris, quam liberi aut legitimi cuiusdam creti beneficio. Quo prætextu l. Cæsarem Dio Cassius lib. XLII. tradit magnam pecuniæ vim coëgisse. *Ibi Romæ videlicet quod magna coacta pecunia, quam partim sub ratione muneris, (quod genus erant, Corona, Imagines, reliquaque ejusmodi qua afferebantur) idquè non à privato tantum, sed à ipsis adeò Urbibus accipiebat.* Et hoc acceperant titulo aurice coronarii, de quo titulus est in codice Iustin. Vetus quippem erat tam apud Romanos, quàm Græcos, ut Victor imperator ab amicis & sociis coronas aureas acciperet, imò interdum devictis hostibus, in triumpho præferendas. Deinde cœperunt pro coronis aurum, hoc est, pecuniam afferre, quæ res ita postmodum crevit, ut non jam muneris amplius, sed tribus speciem haberet, nec in triumphis solum, sed in qualibet lætitia publica daretur, ut hic Cæsari ex Asia reduci, victo Pharnace. vid. Lips. de Magnitud. Rom. lib. 11. Cap. 9. Licet ita etiam Præfectis Provinciarum statuas, vel earum nomine pecuniam ab ipsis provinciis, urbibus aut quocunque hominum genere accipere, sed sub certis conditionibus, videlicet, ne in alios usus privatos eam averterent, tum ut modum observarent, ne nimis oneribus conferentes gravarent, tum deniquè ut à volentibus non invitis acciperent. Cicer. Ver. 11. *Quod si quem Statua magnopere delectant, & si quis eorum honore & gloria ducitur, is hac tamen constituat, necesse est, primum averti pecuniam demum non placere; Deinde ipsarum Statuarum modum quendam esse oportere, deinde illud, contra ab invitis exigi non oportere.* Præscribebatur etiam lege quinquennium, intra quod pecunia illa in Statuis consumenda fuit, quod si non fieret, actio repetundarum competeat. Idem loco laudato. *Verum ubi tandem, aut in quibus Statui tantæ pecunia consumpta est? Consumetur, inquit, Scilicet expectemus*

utimum illud quinquennium, si hoc intervallo non consum-
eris, tum denique nomen ejus de repetundis pecuniarum
nomine deferamus. Nam ut insignis moderatio fuit nolle avari-
 tiam publicam, aut facultates privatorum exhaurire, parcen-
 do sumptibus non necessariis, aut moderatè utendo; ita con-
 stat turpe erat per avaritiam, ambitionem, libidinem, crude-
 litem, aliasque malas artes pecuniam exigere, aut per vim
 utrumque extorquere. Quod faciebant illi sæpè, qui impe-
 rio aliquo & potestate præditi erant. Ut imperatores Tyrani-
 d. De Nerone Xiphilinus. Comp. Dionis lib. LXXIII. *Cum*
Statuam ejus mille librarum Augustales se facturos promississent,
omnem Equitatum ad eam faciendam impensam conferre cõ-
sis. De Domitiano Iornandes de regn. Succell. cap. LXXII.
Multos nobilium exilio relegans, nonnullos occidens, de Sub-
stantiis eorum aureas argenteasque Statuas sibi fecit. De Com-
 modi violentiâ mentionem facit Lampridius Cap. XX. *Facie-*
rant & immoderatores præfecti Provinciarum. Dio Chrysoft.
 LXXI. de Rhodiis. *Vos prætereuntes præfectos timetis, ut si*
micuspiam non aneam erigatis Statuam, libertatem putetis
vos amissuros. Illud Cicero accusatoria acerbitate damnat in
 Verre Siciliæ prætore, qui ut sumptus ei ad Statuam suppete-
 rent, contra leges multiplicavit Magistratus, qui pecuniam
 conferrent. Verrin. I. Palam singulis consoribus denarii tre-
 centi ad Statuam Prætoris imperati sunt. Censores CXXX
 facti sunt. Pecuniam illam ob censuram contra leges clam dede-
 runt, hac denarium XXXIX. millia palam salvis Legibus
 contulerunt in Statuam. h. e. 3900. coronatos. Singuli enim
 Censores 30. coronatos conferebant. Coëgit Statuarum nô-
 mine etiam pecuniam ingentem à Siciliæ civitatibus. Idem
Non mihi prætereundum videtur, nè illud quidem genus pecunie
conciliata, quam Tu à Civitatibus Statuarum nomine coëgisti.
Videò enim ejus pecunie summam esse prae grandem ad H. S.
XXX. millia. h. e. 300. coronatorum. Simili turtò & rapina
 vexavit aratores & negotiatores Siciliæ, à quibus Statua-
 rum impendia extorsit. Tullius ibidem: *Quis enim tibi mole-*
stus esset, aut quis appellare auderet, cum videres Statuas
ab negotiatoribus ab aratoribus, à communi Sicilia.
Nec solum pecuniam Statuarum nomine coëgit, sed &

statuas vi extorsit, quas Siculi omnibus locis ipsi erexerant per Provinciam. Syracusis maximè, tum cæteris in urbibus apud Taurominitanos, Tyndaritanos, Centuripinos, Leontinos & alios. Nec his terminis immensa ejus libido stetit, quæ imperaret etiam pecuniam conferri in eas statuas quæ Romæ ponerentur. Vide sis ipsum accusantem Tullium, & hoc est in quod invehitur Iuv. Sat. vii, comparans Verrei seculi præfectos Antonium & Dolabellam, utrosquæ damnatos, quod hic Asiam, ille Achajam deprædatus esset, itemquæ Verrem ipsum, Siciliæ prædonem, cum primis illis præfectis, qui nuper victis provinciis moderatius egerunt, & Provincia-
lium opes reliquere integras & intactas.

Non idem, inquit, gemitus olim, nec vulnus eripat.

*Damnorum sociis florentibus & modo victis.
Plena domus tunc omnis, & ingens stabat acervus
Nummorum, Spartana Clamys, Conchylia Coctæ,
Et cum Parrhasii tabulis, signisque Myronis.
Phidiacum vivebat ebur, nec non Polycleti
Multus ubiquè labor, rara sine Mentiore mensa,
Inde Dolabella est, atque hinc Antonius, inde
Sacrilegus Verres, referebant navibus altis
Occulta spolia, & plures de pace triumphos.*

Ex eadem Verris intemperantia est, quod civitatum Sicilia-
rum Legati, novum postulatum ediderunt, ut statuas ne cui
Senatus, nisi cum is de provincia decessisset, polliceretur.
Igitur contra istiusmodi iniquas exactiones non solum &
furta, sed & ad omnes alias collationes, in statuarum sum-
ptus prohibendas, directæ est Lex 4. cod. de statu & ima-
ginibus, quæ propriis sumptibus jubet Statuas erigi. Et vir-
tutum præmia tribui merentibus convenit, & aliorum ho-
nores aliis damnorum occasionem fieri non oportet. Idcirco quæ-
ties vel iudicibus nostris vel cuilibet alii Statua fuerit à quocun-
què collegio seu officio, vel in hac sacratissima Civitate, vel in
Provinciis postulata, nequaquam ex descriptione sumptus colligi
possunt, sed ejus cuius ad honorem petitur, expensis propriis Sta-
tuam collocari præcipimus. Quod verò Imperatores noluerint

sibi ære collato Statuas poni, causa est, quam Lex tertia Cod. cit. eodem indicat. In nostra serenitatis imaginibus ac Statuis erigendis privata collationis injuriam propulsari precipimus, ne quid in eis suum collator cognoscat.

CAPUT XXIII.

Quibus locis posita Statua. Roma poni, quam in provinciis quanto honorificentius habitum? In provinciis & municipiis locus quomodo & qua auctoritate statui datus. Qua in ipsa urbe cautio circa hanc rem. Iani Medii Patronus cur à Cicerone dictus L. Antonius? Sedes statuarum præcipue Capitolium. Unde migratum tandem ob angustias. Fori magna hæc in negotio celebritas. Remota inde aliquando eorum statua quæ per ambitionem eo sese intruserant. In celeberrimo loci statui velle, offendiculum, quoddam publicæ libertatis habitum. Fora Roma plura. Statua in porticibus. Equus æneus Trajani. Poëtarum statua in foro Vlpio collocata, & quare; Municipia in plerisque Romanos mores imitata. Post statuas latere, quo sensu dictum. Rostra locus oculatissimus eximium tantum virum concessus. Modestia documentum, ibi nolle statui, quamvis liceret. Facultas quibusdam concessa, ut statuas ponerent ubicumque vellent. Locus aliquos pedum circum statuum concessus, spectandum ludu, quanto honori fuerit. In comitio & Curia statua. Atheniensium consuetudo in theatris comicis Poëtas præcipue, & Tragicos ponendi. Statua in palatio, in templis, Neque hoc vulgo, sed magni viri permissum. Locus fortuitus interdum statui datus. & quas ob causas? Loca à statui appellationem sortita. De statua Valeriana conjectura.

REstat ut de loco agamus, qui itidem certus decretus. Ac initio quidem eum considero dupliciter. Vel *Generatim*, & sic non Romæ solum, sed in provinciis & municipiis, ac universo orbe Romano statua ponebantur. Unde est quod ex Dionis. l. xyi. Xiphilinus de Domitiano tradit. *Tot, inquit, ei & tanta decreta sunt, ut in omni fere orbis terrarum, qui sub dirione ejus erat, statua aurea atque argentea posita sint.* Vel *Speciatim*, quibus videlicet Urbis in locis usitatum fuerit easdem ponere. Primum quidem, quamquam nemini non potest constare, honorabilius fuisse Romæ, quam in provinciis poni, tamen quia juvamur iudicio Plinii, cum hic non præteribimus. Ille enim lxxiv, 6. *Estant, inquit, Catonis in censura vocifera-*

*tionem, mulieribus Romanis in Provinciis statuas poni; Nec illi
 non potuit inhibere, quo minus Romæ quoque ponerentur.*
 Quibus verbis clare significatur, minus honoris fuisse in Pro-
 vinciiis, quam Romæ poni, cum Plinius eâ locorum facti
 collatione tanquam solentius aliquid notet, hunc honorem
 haberi mulieribus, clarissima orbis terrarum, & virorum
 illa Vrbe Roma, cum nimium videri posset, ut revera Caro-
 ni visum fuit, eas ita honorari in Provinciis. Locus vero ipse
 utrobique certus assignabatur. De Provinciis & Municipiis
 id monstrant antiquæ inscriptiones in quibus sæpenumero le-
 guntur hæ vel similes formulæ. Locus à Provinciâ impetratus
 ut in illa Tarraconensi.

**M. FABIO. M. P. GAL. PAULINO. E.
 QVO. PUB. DONATO. AB. IMP. CÆS.
 HADRIANO. AVG. ILLERDENSES. CI-
 VI. OPTIMO. OB. PLVRIMAS. LIBE-
 RALITA. INREMPUBLICAM. SVAM.
 LOCO. A. PROVINCIA. IMPETRA-
 TO. POSVERVNT. D.D.Q.**

Locus decretus & assignatus ab ORDINE municipii, ut in
 illa Alcaudetenfi.

**Q. VALERIUS. OPIALIS. AVGVSTALIS.
 PERP. HVIC. ORDO. MUNICIPI. FRAYASON.
 EIGITANORVM. CENAS. PVBLICAS. DE-
 CREV. ET. LOCVM. IN. QVO. STATVAS.
 SIBI. VXORI. LIBERISQVE. PONERET.
 LOCO. ASSIGNATO. PONENDAS.
 CVRAVIT.**

Legitur & sæpius Locus datus decreto Decurionum, quod
 singulis his literis innuitur. L. D. D. D. Inscript. Ariminenfis.

**L. BÆTVTIO. L. F. PAL. FVRIANO.
 EDILI. CVR. ET. CVRVLIS. I. D. ET.
 PLEBEIA. MANDATA. ET. PLEBS.
 VRBANA. EX. AERE. CONLATO. OB.
 HONOREM. AB. EO. INTEGRÈ. ET.
 SINE. AMBITIONE. ADMINISTRAT.
 E. D. D. D.**

Et illa in agro Tudertano,

T. POPILIO, T. F. VOL. ALBINO. TVDER.
PRÆF. COH. I. ALPINOR. TRIB. LEG.
VII. GEM. FEL. PRÆF. ALÆ I. TVN-
GROVM. FRONTON. VICANI. VI-
CI. MARTIS. TVDERT. EX. ÆRE. CON-
LAT. L. D. D. D.

Plebs etenim urbana cum convenisset de statua cuiquam ponenda, à Decurionibus, qui erant ut ante dictum, quidam quasi Separatores in Municipiis & coloniis, locum petebat, quem si obtineret, his literis indicabatur. Nam negari solitum interdum docet Pomponius Iuriscons. l. 14 ff de condit. & demonstrat. *Titius si statuas in Municipio posuerit, heres esto Si paratus est ponere, ead locus à Municipibus ei non datur, Sabinus Proculus heredem eum fore* Præterea est & hæc formula in titulis. **L OCVS. ASSIGNATVS. A II. VIRIS.** Fuere 11. Viri in Coloniis, qui ita referebant ad Decuriones, ut Romæ ad Senatum Consules. Ita quoque referebant ad Decuriones in Municipiis 1 y. viri. vid. Paul. Minut. de Senat. Rom. Sed erant & aliæ id genus formulæ, quas exscribere non vacat, neque fortè decet. Eius verò, qui alteri statuam peteret, arbitrio relictum interdum fuit, locum eligere ubi vellet. Inscriptio Prænestina, quæ decretum habet.

Q. F. Q. IVNIO SILANO. ET. C. SEPTIMIO.
VALERIANO. COS. POSTVLANTE, CLAV-
DIO. MARONE. VTI. LVCVS. AD. STA-
TVAM. PONENDAM. OPTIMÆ MEMORIÆ.
VIRO. QVOND. FIL. ÆLI. AVG. LIB. A-
NATELLON. AMANT SSIMO. RÊIPVBLICÆ.
NOSTRÆ. PLACVIT ET. IN. HONOREM.
ANATELLONTIS. SEMPER. ET. VBIQVE. DE.
REP. OPTIM. MERIT. IN. GRATIAM,
CLAUDI. MARONIS. LVCVM AD. STA-
TVAM. PONENDAM. AD. ELECTIO-
NEM. IPSIVS. ATTR. DARE.

Sic ubivis locorum extra Romam, certus dabatur locus; Quod itidem in ipsa urbe factum fuisse ex Senatus Consultorum decretorumque formulis constat. Maximè vero observabatur, ut is assignaretur locus, qui aliqua

sive manifesta sive occulta ratione cujusque dignitatem, virtutem, merita, vitam, studia & mores significaret. Vnde Cicero Philipp. VI. cavillandi nactus est occasionem in L. Antonium, malæ fidei hominem, cujus statua in Jano Medio posita erat, quo in loco fœneratores conveniebant. *Sed illa, inquit, statua palmaris, de qua si meliora tempora essent, non possem sine visu dicere L. ANTONIO. IANI. MEDII PATRONO itane? Janus medius in L. Antonij clientela sit? Quis unquam in illo Jano inventus est qui L. Antonio mille nummum ferret expensum? Quasi diceret nequaquam convenire L. Antonij statuar hunc locum, in quo omnia ex fide agi oporteret, cum L. Antonio nemo unquam crediderit, nemo vel mille nummos mutuo dederit, fallere & concoquere semper solito. Sed fuit locus ille varius. Ex omnibus tam-n maximè celebrabatur Capitolium, Tum Fora Urbis, Rostra, Comitium, Curia, Theatra, Palatium, Tempia. Et quidem in Capitolio antiquissimam sedem hujus gloriæ putamus. Quippe ibi fuisse septem Regum Statuas Plinius tradit xxxv, s. *Primas*, inquit, *putarem has*, videlicet Sibillarum Statuas, & *Adij Navij, positas ætate Tarquinij Prisci, nisi Regum antecedentium essent in Capitolio.* Et primi Consulis L. Iulij Bruti, quem idem Plinius xxxiii, 1. & Plutarchus in Bruto, tradunt à Priscis Romanis æreum inter Reges in Capitolio positum. Item L. Cæcili Metelli Pontificis, & Q. Fabii Maximi & Trebii Ædilis. ut ex P. Victor. in Regione urbis viii. constat, aliorumquè deinceps illustrium Romanorum, sine numero. Tanta enim eius loci fuit celebritas, ut omnes ibi gestirent cerni, inq; status spectari, tanquam in augustissimo urbis loco, donec ad eò repletum fieret Capitolium, ut ob angustias debuerit Augustus alio eas transferre. Suetonius in Caligula indicat; quem subvertisse dicit *statuas virorum illustrium, ab Augusto ex Capitolina area propter angustias in Martium campum collatas.* Nec minus celebre Forum fuit, in quo spectari gloriosum habitum est. Seneca Rhet. lib. x. controvers. 2. *Cæsius hoc colore usus est, putasse se patri honestius hoc esse, certe domui, laudes utriusquè, statuam intelligit, in foro inspicere.* Vnde indignatur*

gnatur Cicero Philipp. modo laudata, quod L. Antonii hominis improbi statua in foro steterit, non minus quam illa, cujus Livius lib. 1 x. meminit, Q. Tremuli clarissimi & Triumphalis viri, qui Hernicos devicit. *In foro, inquit, L. Antonii statuam videmus, sicut illam L. Tremuli, qui Hernicos devicit, ante Castoris. O impudentiam incredibilem.* In foro itaque, antiquis Reipub. temporibus, infinita statuarum multitudo spectabatur; Non solum eorum quibus ille honor publico decreto concessus erat, verum etiam illorum, qui ex mera ambitione sine indultu senatus sese ibi collocabant. Quas tamen idcirco removeri interdum contigit. Quod factum legimus P. Cornelio Scipione, & M. Popilio Censoribus. vid Plin. x x x i v, 6. De solo Scipione meminit S. Aurel. Vict. de viris illustr. Cap. 44. *Censor, inquit, statuas quas sibi quisque per ambitionem in foro ponebat, sustulit. Ut* quandam captandæ dominationis speciem quodammodo habere videretur, si quis conniventibus oculis pateretur sibi statuas in celeberrimis quibusque locis poni; Contra vero libertati favere putabatur, quisquis negavit. De Scipione Plutarch. in ejus vita cap. 1 viii. *Quantum enim Romana libertati consuluerit, facile intelligi potuit, cum Regiæ nomen ab Hispanis delatum repudiavit, cum Populo Romano succensuit, quod eum perpetuum Consulem & Dictatorem vellet facere, cum in Comitio, in Rostris, in Capitolio sibi statuas fieri vetuit.* Forum hoc, de quo loqui cœpinus, fuit Romanum illud & vetus, quod aliàs & Magnum, & Latium appellabatur. De quo Statius in Sylvis, cum in eo positam Domitiani equestrem statuam meminit hoc modo.

Qua super imposito moles geminata Colosso

Stat Latium complexa forum.

Postea Constantini, cujus Marlianus Topographiæ Urbis 111, 21. mentionem facit. Sed cum plura Romæ essent fora, à variis imperatoribus condita, notare licet in singulis eorum isthæc decora cerni solita. De foro Augusti, Suetonius in August. cap. xxxi. ubi de statuis Ducum Romanorum, qui rem Romanam imperiumque insigniter auxissent, *Statuas, inquit, omnium triumphali effigie in utraque*

sui fori porticu dedicavit. Vnde etiã illud cognoscimus, non solum sub dio statuas in foro constitutas, sed in porticibus, quæ ad latera fori magnifico opere extruxere Romani Principes.

De Foro Nervæ constat ex Lampridio in Alexand. Severi *Statuas*, inquit, *Colossas*, *vel pedestres nudas*, *vel equestres*, *Divis imperatoribus*, in Foro Divi Nervæ, quod *Transitorium* dicitur, locavit. Fori Trajani Capitolinus meminit. Ita ille de M. Antonino. *Nobilibus viris bello Germanico defunctis statuas in foro Vlpio collocavit.* Vlpium forum idem est quod Trajani. In hoc foro etiã collocata erat statua Augusti ex Electro, & Nicomædis Bithyniæ Regis ex ebore. vid. Paulan. Eliac. prior. Statua Equestris ænea Trajani, à S. P. Q. R. ipsi posita, magnitudine stupenda. Ammianus xvi, 17. Constantium scribit, cum urbem ingressus, ad hoc forum pervenisset, *attonitum fuisse, omni spe hujusmodi quicquam conandi devulsa.* Trajani tamen Equum solum in atrii mediæ locatum qui ipsum principem vehebat, *imitari se velle distasse, quicquid prope astantem Regalem Hormisdam, respondisse gestu gentili; Anxæ, imperator, stabulum tale condi iubeto, si vales.* Porticum intelligit, cujus ænea tecta fuisse Paulanias tradit, cujusquæ tam vasta implex erat, ut non hominum sed Gigantum manu facta videretur, adeoque ab eodem Ammiano, *Singularis sub omni cælo structura* appellaretur. In hoc foro etiã Poëtarum statuas collocari solebant. De Claudiani statua ibi erecta testatur inscriptio.

STATVAM. IN. FORO. DIVI. TRAIANI.
ERIGI. COLLOCARIQUE. IVSSERVNT.

Scilicet Arcadius & Honorius Principes. De statua Aufonii Sidonius Apollinaris.

*Plausores cui fulgidam Quirites,
Et carus popularitate Princeps,
Trajano Statuam foro locarunt.*

Idemquæ author de tua ibidem positâ.

Quod legimur medio conspiciamurquæ foro.

Cur vero Poëta sibi statuerentur, Venantius Fortunatus lib. 1 v. indicat, quod ibi, tanquam dicato sibi loco Poëtæ scripta sua recitare consueverint.

*Vix modo tam nitido speciosa poemata culam
Audit Trajano Roma verenda foro.*

Quod

Quod notavit olim Georgius Fabricius in suæ Romæ cap. vii. Et Barthius Adversar. xlix, 1. Nec sua solum ibi Poëtæ, sed & Poëtarum veterum poemata recitabant, ut idem vates Christianus lib. vii. meminit.

Si tibi forte fuis bene notus Homerus Athenis,

Aut Maro, Trajano lectus in urbe foro.

Sic itaque in foris statuar. Ex qua consuetudine in principe urbe recepta, traxere exemplum moremque municipia, quorum ora statuis quoque conspicua erant. Plin. xxxiv, 4. *Excelsa deinde res est à toto orbe terrarum humanissima ambitione, & jam omnium municipiorum foris statua ornamentum efficere.* Adeoque fora ita replebantur, ut post statuas latere & investigantium curam fallere facillime possent, quibus hoc facto usus fuit, Vlpianus Jurisconf. leg. Fuscinius S. *idem sciendum ff. Quibus ex caus. in Possess. eatur.* Vbi de debitore occursum creditoris vitante. *Eum, inquit, qui in foro eodem egat, si circa columnas aut statuas,* (ita pro stationis recte locum commendat Iac. Cujac. Observat. Juris. Tom, v. lib. i. cap. 12.) *occulet, videri latitare veteres responderunt.* Quo respexit Ambrosius lib. de Tob. cap. 7. *Ille gressus, inquit, debitoris singulos numerat, aucupat deflexus, iste continuò post columnas, apud obumbras.* Hunc etiam morem post confertas statuarum urmas latitandi, notat Sidonius Apollinaris lib. i. Epist. ad Montium, *Alii mihi plus, ait, quam deceret, ad genua provocavi, alii ne salutarent, fugere post statuas, occulti post columnas.* Porro fori Romani non omnis locus æque honoratus erat, sed præcipuus fuit in Rostris. ~~Et~~ pro Deiotaro. *Nullus locus est id statuarum quidem Rostris clarior.* Idem Philipp. IX. *Si S. Sulpicio statuarum in Rostris decreto vestro statueritis, nulla ejus lectionem posteritatis inobscurabit oblivio.* Illum oculatissimum locum Plin. xxxiv, 6. appellat, ubi de C. Octavio in legatione interfecto, *Senatus, inquit, statuarum poni iussit, quàm ocularissimo loco in Rostris.* De Rostris idem paulò antè d. l. *Ex his Romuli est sine tunica, sicut & Camilli in Rostris.* Et deinceps. *Inter antiquissimas sunt & Tulli Cælii, L. Rosci, Sp. Nautii, C. Fulcinii in Rostris, à Fidenatibus in Legatione intersectorum.* Ideo summorum in Rep. virorum statuar ibi collocabantur, Consulum videlicet, Principumque, Nec pro alio

loco accipio illos Ammiani. *Elatos vertices scansili suggestus* quos *Consulum & priorum principum imitamenta portasse* dicit mox citato loco. Præter indicatas jammodo statuas alia quamplurimæ ibi sitæ fuisse leguntur, ut Syllæ equestria apud Cic. Philipp. I X. & Appian, 1. de Bell. Civil. Augusti item equestris, apud eundem V. ejusdem tituli libro. Curulis Antonii ab Augusto ipsi posita, apud Dionem x l i x. Palmata Divi Claudii, apud Trebell. Pollion. in ejus Cæsaris vita. Sed quis recensere singulas potest? Multæ in memoriis antiquis occurrunt. Longè verò plures authorum silentio suppressæ, in ruderibus suis etiam nomen amittere. Cæterum interdum illis, qui meruere in Rostris spectari, adeoque poterant ibi statuam ex senatusconsulto ponere, liberum factum fuit, si alia in parte fori potius collocari vellent, forte ne modestiæ clarorum virorum ita intercederetur, qui judicari poterant honores ingentes verecundâ manu carpere, quam plenis ulnis arripere malle. De M. Lepido Cicero Philipp V. ait, *Ei statuam Equestrem inauratam in Rostris, aut quo alio loco in foro vellet, ex Senatus sententia statui placere*. Vbi juxta & illud notandum, quod magno honori habitum fuit, si cui permitteretur ponere ubi vellet. Plinius x x i v, 6. *Invenitur statua decreta & Taracia Caya, sive Sufetia Virgini Vestali ut poneretur ubi vellet*. Quod adjectum non minus honoris habet, quàm fœmina esse decretam. Sic illo decreto de statua A. cujusdam Quinctilii, sub Ferentino, hoc leges. **HVIC. STATVAM. PVBLICE PONENDAM IN FORO. VBI. IPSE. VELLET. CENSVERE.** Singulari etiam beneficio liberi posterisque illustrium virorum, qui statuas meruere, concedebatur circum statuam locus aliquot pedum, spectandi ludis in foro, cum alias in tanta populi multitudine parum commoda futura esset mansio, nisi ita assignata & vindicata vulgo spectantium. Cic. Philipp. I X. in decreto Senatu in honorem Servii Sulpicii. *Senatui placere, inquit, Si Sulpicio statuam pedestrem aneam in Rostris statui. Cuiusquam statuam locum ludis gladiatoribusque, liberos posterosque, qui quoque versus pedes quinque habere*. Edebantur enim crebre

rebrè munera in foro, præsertim antequam Amphitheatrum
 ædificarentur, quæ spectaculis illis destinata. vid. Lips. Sa-
 cr. Serm. 1, 17. Cæterum ad forum pertinet Comitium.
 quod eius pars quædam erat, antiqua veneratione clarum
 & in quo statuas publico decreto locari placuit. In hoc sit-
 bat Horatii Coclitis statua, ut apud Gellum 1 v, 5. N. A.
 videre est. & Hermodori Ephesii, de quâ Plinius 2 x x 1 v,
 ut & Alcibiadis, ut apud eundem ejusdem libri. cap. 6.
 stat. Tum aliorum plurimorum. De Curia simul indicat
 Valer. Maxim. 1 v, 1. 6. in domesticis, ubi de P. Afric. ano
 Majore. *Vo uerunt illi statuas in Comitio, in Rostris, in Curia,*
in ipsa deniquè Iovis Opt. Max. cella ponere. Fuit & Po mpeij
 statua in curia ab illo facta, Dio Cass. lib. x l i v. Quod si-
 militer in provinciis factum; Cic. Verr. 1 v. de statua Ver-
 ris in Curia Syracusanorum. *Respondi non me postulare,* ut
quicquam contra C. Verrem decerneretur in eadem Curia, in
qua inauratam C. Verris statuum uiderem. Ita Athenienses in
 Prytaneo Miltiadis & Themistochlis statuas posuere, ut
 author est Pausan. in Atticis; & Democharis, teste Plut. in
 Demosthen. lib. de x. Rhetor. De Theatro constat ex Dion.
 Cass. lib. l v i i. Tiberius, inquit, *Sejani viri statuum aneam*
in theatroposuit. Idem fecere Athenienses, sed Comædo-
 rum imprimis Tragædorumquæ statuas in theatroponebant,
 quippe quorum præcipuæ essent in loco illi partes. Pausan. in
 Atticis. *Sunt, inquit, apud Athenienses in theatroposita Co-*
mædicorum & Tragædicorum. Cæterum in Palatio quoquæ poni
 statuas, sed raro contigit, quod indicat Sueton. Salvio
 Othon. cap. 1. *Senatus honorerariissimo, statua in Palatio posita,*
prosecutus est eum. Quanto honori fuerit apud Palatium sta-
 tui, docet Taciti locus x v. Annal. *Tigellinum & Nervam*
ita extulit Nero, ut super Triumphales in foro imagines, apud
palatium effigies eorum quoquæ sisteret. In Templis verò col-
 locari solere, non consecratorum tantum, quibus non so-
 lum stare inter simulacra Deorum, sed & Numinum instar
 propriis & in eum usum extructis templis honorari sæpissi-
 mè contigit, ut suo loco dicam; Verum etiam aliorum quo-
 rumvis illustrium hominum statuas valdè frequenter legi-
 mus.

si us. Quod adeo tralatitium Romæ erat, ut causam querendi
 C laudius haberet, quod sup tempore in tantum increbescere
 sta tuarum multitudo, ut omnes ædes, *πάντες ναοί* hoc est, tem
 pla , istis plena essent, ut apud Dion. Cass. lib. LX. videre licet.
 Sic in Templo Fortunæ Tullii Regis statuam fuisse, Dionysius
 Hal icarn. IV, 5. C. Cæcilie in templo Sancti, Plut. Quæst. Rom.
 P. A. Africani majoris, in cella Iovis Opt. Max. Valer. Max. I. 7.
 1. 6. & VII. 15. I. M. Antonii in templo Concordiæ, Dio
 Cass. LXLIX. Cleopatrate in templo Veneris, Idem lib. LI. I. Cæ
 saris: in sano Quirini, idem lib. XLIII. testatur. Illud verò præ
 cipuè dabatur magnis viris, ut Imperatoribus, Themistius. Orat.
 XLII. *Effigies in templo Imperatoris persæ & absoluteque collocantur.*
 Interdum verò & aliis, quos peculiari favore prosequi constitu
 tum fuit. Tacit. XIV. Annal. de Imaginibus Octaviæ, cum illam
 evocasset Nero. *Exin lati Capitolium scandunt, Deosque tandem ve
 nerantur.* Effigies Poppeæ prorumpunt. Octaviæ imagines gestant humeris,
 spargunt, floribus, foroq; ac templis statuunt. Et in summis honoribus
 hunc censeo Dio. Chrys. Orat. XLIV. Hoc, inquit, homini sufficit,
 diligatur à suis civibus. Et qui hoc obtinet, quid ille ultra indigeret ima
 ginibus aut præconiis, aut primæ honore sedis, aut ut auro compactus stet
 in illustrissimis templis. Item Orat. XXXI. Rhodiaca. De statuis in
 templis collatis *Vetorū quisque, quemcumque volebat obsequio dederent,*
cum quasi vobis non orantibus, contendebat quam honestissime locare. Sic
 itaque quibus in locis decretæ statuæ ponerentur, quique cele
 berrimi omnium essent, vides, ne omnes urbis angulos, compira
 & vicos enumerare hic necesse sit. Priusquam tamen hoc caput
 claudam, addendum est & illud, non semper statæ & certa fuisse,
 sed interdum extra ordinem & fortuito data loca statuis, tam ex
 tra, quàm intra urbem, ob rarum aliquem eventum, ubi videlicet
 aliquid miraculosè vel fortiter, vel interdum etiàm nefariè gestum
 esset: Liv. I, 36. De Accii Auguris, ceterum navacula dissecantis
 statua. *Statua, inquit, Accii, posita velato capite, quo in loco res acta
 est, in Comitio in gradibus ipsis ad laevam curiæ fuit.* Dio Cassius I. V.
 de Druso Germanico testatur, quod ipsi fuerint honores statuarum
 fornicum, & honorarii ad ipsum Rhenum tumuli dati. Etenim per illa
 loca victoricia arma tulit, ibique mortuus est Drusus. Nisi Dioneis
 illa verba in sensu diviso intellecta mavelis, ita ut statuarum &
 fornicum honores ipsi Romæ decretos, solos verò tumulos ad

Rhe-

enumerare eos putes. Quicquid sit, de re constat. Non absimile huic, quod de Gryllo quodam tradit in Arcadicis Pausanias, inquit, apparet Mantinenses Gryllum publice sepelevisse, & quod occidit, statuam ei posuisse, ac dicasse super cippum viri faciorum formi. De Galbæ Imperatoris statua senatus decretum fecit, ut mureretur in parte forti, quâ trucidatus erat. Suet. Galba. c. XXI. Aureliano Cæsari & Mnestheo ejus liberto, cujus fraude interceptus fuit, similiter utrisquæ in eodem loco statuæ positæ fuere, bi peracta cædes Imperatoris, & sumtum de patricida supplicium erat. Ita Vopiscus in D. Aureliano. Sanè Mnestheus postea surculus ad stipitem, bestiis objectus est. Quod si statuæ Marmoreæ posita in eodem loca utrimquæ significant. Vbi & in columnis Divo Aureliano statuæ constitutæ sunt. Qua ex re non dubito evenisse, ut aliquando statuis loca ipsa denominarentur. Sic in basi marmorea prærandi Romæ, sub porticu domus Conservatorum in Capitolio, inscripti sunt X I V. regionum urbis vici, cum vicorum Curatoribus & Magistris. Inter cæteros legitur etiam vicus S T A T V Æ VALERIANÆ. Quæ fuerit illa statua Valeriana, difficile est adagare, nisi suspicari licet, illam fuisse Valeriæ, Publicolæ Consulis filia, quam Plinius xxxiv, 6. ex Annio Feciale contra Iovis aitoris eadem, in Vestibulo Superbi domus, fuisse dicit. Vici S T A T V Æ ICCIANÆ in XIV. urbis regione P. Victor meminit. Sed & Ediculæ interdum nomen à statuis traxere. Sic apud eundem Victorem in eadē regione reperies ÆDICVLAM. S T A T V Æ VALERIANÆ. Sic locus, ubi porta Romana erat, ante appellatur Statuæ Cinciae. Festus. Romanam portam vulgus appellat, ubi in distylio defluit aqua, qui locus ab Antiquis, appellari solitus est Stana Cinciae, quod in eo fuit sepulcrum ejus familie. Ita etiam loco nomen impositum ab æneo Alexandri simulacro. Herodianus i i i, 4. nemor. Manet adhuc trophæum, & tantæ victoriæ testimonium, urbs & colle Alexandria simul æneum ipsius simulacrum, unde loco impositum nomen.

CAPUT XXIV.

in Bibliothecis publicis posita statua & imagines, sed præcipue doctorum. Ejus instituti quis Author. Vivis inuitibus hic h. nos habitus, Mortuis frequentius. Mos mentitis figuris exprimendi imagines clarorum hominum, quorum vultus non extarent. Libri in publicis Bibliothecis dicati. Cura veterum in conquirendis doctorum imaginibus. Numeriano Cæsari ingenii causa, statua in Bibliotheca

Vipin

Vlpiæ constituta. Trajani statua in Bibliotheca Prusensium. Ejus doctæ. Statua item & imagines in Bibliothecis privatorum. Indocti quibus rebus perinde ac docti vacarunt, notati. Statua gypsea. Plutens. Plophelia sigilla. Pieta imagines. Quinam veterum editis voluminibus imagines doctorum ad posteros transmiserint? Hebdomades Varronis. Statua Gymnasii & Academiis, exemplo Græcorum. Non hominum solum illæ statua, sed signa Numinum collocata. Nec omnium promiscue, sed præcipue Mercurii & Minerva. Media Minerva quid Iuvenali? Hermae Gymnasia duplicia veterum. Signa $\mu\epsilon\mu\epsilon\alpha\tau\iota\omega\delta\eta$. Hermeracles. Quid tibi cum Musis quaesitum? Cura veterum in propria cuique Numini assignanda. Eadem circa Statuas hominum cautio.

PEnè omiseram de Bibliothecis publicis mentionem facere quas in urbe plures fuisse, inquit quibus statuas poni & imagines ex monumentis illius ævi didicimus. Quantum igitur illis memoria suppeditat, hic proferemus. Ponebantur ibi præcipuè statua doctorum. Hoc institutum Asinio Pollioni tribuunt Plinius, cujus verba mox adducam, & Isidorus, qui de Pollione. *Primus, inquit, Romæ Bibliothecas publicavit, Græcæ latinæque additis Authorum imaginibus.* Eorum verò, quorum statua in Bibliothecis ponebantur, quidam vivi sic dicantur quamquam initio raro. Plin. v i i, 30. *Marci Varronis in Bibliotheca, quæ prima in urbe ab Asinio Pollione ex manubiis publica Romæ est, unius viventis posita imago est.* Nisi quod deinceps consuetudo illa satis increbuit. Nam nobilium Poëtarum, qui carmina sua recitarunt imagines in Æde Camænarum solitas collocari subindicat Horatius Sermon. lib. i. Satyr. i v. ubi indignatur hunc honorem contigisse Fannio Quadrato Poëtæ ineptissimo, quem senatus imagine ultrò oblatâ in numerum bonorum Authorum recipi iussit, ne sæpius cogeretur ejus nugæ audire; cum ipsi Horatio non mereri hanc gratiam liceret, Satyras scribenti, quas recitare in publico non audebat.

————— *Beatus, inquit, Fannius ultrò*

Delatis capsis, & imagine. ———

Ad quem locum Commentator vetus, *Qui erat in auctoritate receptus, ejus imago ponebatur inter Poëtæ.* Sidonio Apollinari etiam vivo hoc contigisse, ipse innuit Lib. i x. Epist. 16.

Cum meis poni statuam perennem

Nerva Trajanus titulis videret,

Inte

Inter Auctores utriusque fixam

Bibliotheca.

hec pariter & Latinam intelligens. Plerique tamen post
ortem ita statuebantur, ex ea causa, ob quam etiam antiquos,
qui ante ætatem nostram fuere, scriptores, magis quàm re-
ntes & vivos, quantumvis bonos, æstimamus. Viventes e-
m comitatur invidia, quæ post fata obmutescit, secundum
Iud Martialis,

Esse quid hoc dicam, vivis quod fama negatur ?

Et sua quod rarus temporalis lector amat ?

Hi sunt invidiæ nimirum, Regule mores,

Præferat antiquos semper ut illa novis.

leindè, quorum ora vultusquè non extabant, fictis tamen figu-
s exprimebantur. Plin. xxxv, 3. *Mentiri clarorum imagines, erat
quis virtutum amor, multoque honestius quam mereri, ne quis suas ex-
teret. Non est prætereundum & novitium inventum, siquidem non
lum ex auro argentoque aut certè ex ære in Bibliothecis dicantur illi,
orum immortales animæ in iisdem locis ibi loquuntur. Quinimò etiam
æ noi sunt, finguntur, pariuntquè desideria non traditi vultus, sicut
Homero evenit. Quo majus ut equidem arbitror, nullum est felicitas
specimen, quàm omnes semper scire cupere, qualis fuerit aliquis.
ui locus simul indicat, solenne fuisse ibi dicari auctores,
orum scripta & libri ibidem extarent, imprimis autem vete-
s. Magna itaque cura eorum imagines si haberi possent,
onquirebantur. Plinius Nepos. Epist. lib. 1. de Saturnino. Si
ter eos, quos nunquam vidimus floruisse, non solum libros ejus, ve-
metiam imagines conquireremus. Fuit ergo doctrina & literarum
loria in illis locis imprimis spectata, considerata parum reliquæ
itæ conditione. Vnde Numerianus Cæsar, cum ei statua in
ibliotheca ponenda esset, non Imperatoris dignitatis nomine,
d ob ingenii & Eloquentiæ laudem ibi locum invenit. Flavius
opiscus de eo *Hujus oratio tantum habuisse fertur eloquentiæ, ut
li statua, non quasi Cæsari, sed quasi Rhetori decerneretur, ponenda
Bibliotheca Vlpia cui subscriptum est. NUMERIANO CÆ-
ARI, ORATORI SVIS TEMPORIBVS PO-
ENTISSIMO. Ita ante cum Trajanus qui Vlpianam Bi-
liothecam instituit, artiumquè & ingeniorum præstantium be-
ignus patronus exitit, Prusæ in Bithynia provincia statuam**

in Bibliotheca habuisse traditur à Plinio. Nepot. Epist. l. x. *Ipse* inquit. *in re presenti fui, & vidi tuam quoque statuum in Bibliotheca positam.* Ut ex eo simul cognoscamus, & eundem morem viguisse in Provinciis, qui Romæ fuit, & Trajanum maximè ingenii causa in illo loco dicatum. Trajanus doctrinam præstabat Dacica enim scripsit. Ex quorum lib. i. Priscianus in vi. aliqui in rem suam adducit. Cæterum, ut dixi, non publicæ tantum bibliothecæ sic ornabantur; Sed privatam quisque suam docti, non libris solum, sed & hoc genus statuis & imaginibus instruxere quo simul & suum erga honestas literas amorem testarentur, sedes illarum exornando, & ipso adspectu vultuum qui doctrinæ claros celebresque homines referebant, illi ad similem sapientia virtutisque gloriam acquirendam incitarentur. Quo fine non veterum tantum, sed cœvorum etiam, quos ob virtutem & amicitiam inprimis colebant, imagines sic statuebant. Ideo Martialis gloriatur, quod imaginem ipsius Stertinius, quem Avitum nominat, *ponere in Bibliotheca sua voluerit.* Præf. ad lib. i. x. Epigram. Quin laudi hæc cura & honori erat apud veteres. Contra vero penè ridiculum stolidumque habitum fuit, si quando indocti, ut domi viderentur, non solum omnis generis scriptores librosque; falsa significatione doctrinæ conquirerent, sed sibi etiam Philosophorum veterum imagines ac statuas in Bibliothecis suis collocandas cœmerent. Tales Hypocritæ à Iuvenale Satyr. i. i. falsè irridentur ubi ait.

*Ultra Sauromatas fucere hinc libet, & Glacialem
Oceanum, quoties aliquid de moribus audent,
Qui Curios simulant, & Bacchanalia vivunt.
Indocti primum: Quanquam plena omnia gypso
Chryssippi invenies. Nam perfectissimus horum est,
Si quis Aristotelem similem, vel Pistracem emit,
Et jubet Archetypos pluteum servare Cleanthas.*

Ex quo loco, præter ea quæ dicta sunt, & illud observamus, quod non solum ex metallis, sed etiam gypso fierent statuae quæ in Bibliothecis locabantur, pro facultatum cujusque modo Deinceps & inde conicere licet, quod non semper ad justam magnitudinem effictis statuis suas bibliothecas ornarint antiqui, sed non raro minores adhibuerint, quas pluteis imponebant, ut ad hunc locum observat doctissimus Lipsius, in suo

Biblioth. Syntagmate. Fuit enim pluteus tabula obliqua-
 & uno sui latere ita subrecta, ut libri impositi commodius
 ererent oculis legentium. Super talibus pluteis videtur vo-
 sse poeta collocatas fuisse interdum has statuas, sive Iconicas,
 e Hermæas, sive capite solo vultum doctorum referentes,
 ac forsan respexit Tullius ad Attic. scribens. lib. 1. Epist. 9.
 m ipsi mandaret, *Plutealia sigilla duo*. Sic enim fortè melius legi-
 r, quàm *putealia sigillata*. Scilicet quæ apta essent imponi pluteis,
 ceterum & hoc monete in transcurso lubet, quod de statu-
 rum est, id ipsum etiam, ut partim ante monitum, & loca-
 tio adducta probant, de pictis imaginibus doctorum in Bi-
 othecis locatis intelligi debere. Hoc Seneca vult de Tran-
 uillit. cap. 9. Luxum tamen improbat. Iam enim, inquit, inter
 lineas & thermas, bibliotheca quoque ut necessarium domus ornamen-
 um expolitur. Ignoscerem planè, si è studiorum nimia cupiditate ori-
 etur. Nunc ista exquisita, & cum imaginibus suis descripta sacro-
 um opera ingeniorum in speciem & cultum parietum comparantur.
 Aliquantò expressius illud ipsum Plinius Nep. lib. 1 v. Epist.
 18. indicat. Herennius, inquit, Severus, vir doctissimus magni æsti-
 mat in Bibliotheca sua ponere imagines Municipum tuorum, Cornelii
 Nepotis, & Titi Cassii, peti: què si sunt istic, ut esse credibile est, de-
 scribendas pingendasquè delegerunt. Simile quid innuit Cic. ad At-
 tic. 1 v. 9. Malo, inquit, in tua illà sedecula, quam habes sub ma-
 gine Aristotelis sedere, quàm in istorum sella curuli. De imaginibus
 talibus forte intelligendus est & Suetonius Tiberio Lxx. Fecit
 & Græca Poëmata, imitatus Euphorionem & Rhianum & Partheni-
 um, quibus poetis admodum delectatus, scripta eorum & imagines,
 publicis bibliothecis inter veteres & præcipuos auctores dedicavit. So-
 pant quoque veteres editis voluminibus sive rebus gestis, sive
 pientia & doctrina illustrium hominum non laudes solum, sed
 agines etiam, orisquè formam ad posteros transmittere. Ta-
 Volumina M. Varronem & Atticum edidisse, Plin. xxxv, 2.
 natur. Imaginum, inquit, anorem flagrasse quondam testes sunt. &
 titicus ille Ciceronis, edito de his volumine, & M. Varro, benignissi-
 invento, insertis voluminum suorum fecunditati, non nomini-
 tantum septingentorum illustrium, sed & aliquo modo imagini-
 non passus intercidere figuras, aut vetustatem ævi contra homines
 etc. Varronis isti libri, *Hebdomades*, à septem descriptorum

in illis cēturiiis, item, *De imaginibus*, duplici titulo, mote
 brorum Platonis inscripti fuere. vid. Lud. Carrion. Emend.
 14. Præter Plinium, etiā operis ab Attico editi meminit Ce-
 nelius Nepos in eius vita, quem, ait, *librū composuisse de viris ill-*
stribus, atque versibus non amplius quaternis, quinisque sub fi-
gularum imaginibus facta, & Magistratus eorum descripsisse. Hi-
 ideo hic referre operæ præciū duxi, ut illis satisfaceret, qui miri
 possent, unde similitudinem figuratq; hominum ab ultima ve-
 state depromerēt illi, quos studio tali flagrasse, & statuis expressi-
 se jam dudum vitā functos memoriæ veteres produnt. Quod ja-
 de Bibliothecis dictū est, velim de Academiis etiā & Gymnasi-
 veterum intelligi. Nām talibus ornamentis artium, bonarumqu
 literarum sedes plerumq; decorabantur. Sic Verris statua in Gym-
 nasio Leontinorum apud Cic. Verr. 11. & ap. Tac. Ann. xv. quæd
 in Gymnasio Neronis statua constituta legitur. Profecto haud du-
 biè à Græcis more & exemplo. In Gymnasio Atheniensi quo-
 Ptolomæjum vocabatur, fuisse Ptolomæi, Iubæ, & Chrysippi
 statuas Pausanias. in Attic. tradit. Et de Berosi statua Plin. vi.
 37. *Astrologia, inquit enituit Berofus, cui ob divinas prædictiones*
Athenienses pub'icè in Gymnasio statuum inaurata lingua sta-
tuere. Sed tamen antiquo instituto, non tam hominum statuas,
 quàm Numinum signa iis in locis constituta fuisse reperio. Pau-
 sanias in Atticis, de Bibliotheca Atheniensium à Pisistrato stru-
 cta, & à Xerxè primum, deinceps à Sylla direpta, quam Adrianus
 Imperator Romanus instauravit. *Sunt, ait, & cella hic, lacunæ*
inaurato, ex lapide alabastrò, insuper ornata signis & picturis, re-
positique illic libri. Et quia Deorum antiquitus immensa mul-
 tudo fuit, verum numen non cognoscentibus paganis, ex
 cautis hanc circa rem adhibebatur, ut non omnibus locis, sin-
 discrimine omnia Deorum simulacra statuerentur, sed quæ cu-
 què loco maximè idonea propriaquè essent, quod ex tradi-
 vulgo cuiusquè numinis vi ac potestate debebat æstimari. S-
 ad Gymnasiorum & Academiærumque ornamenta, Mercurii
 gna, quæ Hermas appellabant, item Minervæ, & imprimis He-
 mathenæ, statuæ scilicet ex Mercurio & Minervâ junctim con-
 structæ, destinabantur. De Hermis Cic. ad Attic. lib. I. Ep.
Signa Megarica & Hermas, de quibus ad me scripsisti, vehemen-
ter exopto; Quicquid ejusdem generis habebis, dignetur Academi-

tibi, quod videbitur, ne dubitaris mittere. Idem Verrin. v. *Te Mercuri, quem Verres in villa & privata aliqua palastra posuit, P. Africanus in urbe sociorum & in Gymnasio Tyndariorum juvenutis illorum custodem & praesidem voluit esse. Imploro & obtestor.* De Minervâ Juvenalis Sat. 111.

Hic libros dabit, & forulos, mediamque Minervam.

Vbi mediam Minervam dupliciter exponunt interpretes, ita videlicet dictam, aut quod in medio, ad exornandam bibliothecam reponeretur, aut quod non integræ & perfectæ staturæ, sed dimidiata tantum, & usque ad umbilicum efficta, solam sui *πεννη* ostendens, dedicaretur. De Hermathena Cic. ad Attic. i. 4. *quod ad me, inquit, de Hermathena scribis, per mihi gratum est, ornamentum Academia proprium mea, quod & Hermes commune omnium, & Minerva singulare est ejus Gymnasii.* Commune omnium, ait, quia Gymnasia alia erant, in quibus corpus exercebant, alia in quibus animus excolebatur disputationibus commemorationibusque de studiis Philosophiæ. Vtrotumque ergo communis Mercurius fuit; Minervâ autem singularis & propria iis, quæ ad animi cultum solum instituebantur. Vulgo quippe constat, amicæ & artibus faventia numina, ingeniorumque liberalium antistites habitos fuisse Mercurium ac Minervam. Ista igitur simulacra, quæ ad Gymnasii ornamentum ab Attico Cicero poscit, appellat *γυμνασιῶν*, Epist. 6. dicti libri. *Tu velim, si qua ornamenta γυμνασιῶν, reperire poteris, qua loci sunt ejus, quem tu non ignoras, ne prætermittas.* Et Epist. 8. *Genus hoc est voluptatis mea, quæ γυμνασιῶν maxime sunt, ea quero.* Sequentem item Epistola generaliori voce *οἰκία* vocat, domestica & quasi cujusque loci propria Signa; inquit, *nostra, & Hermeraclos, ut scribis, cum commodissime poteris, velim imponas, & si quod aliud οἰκίῳ ejus loci, quem non ignoras, reperies, & maxime qua tibi palastra, Gymnasiaque videbuntur esse.* Quid vero, inquires, in hoc loco & in Gymnasio Hercules, vel Mercurio Hercules, qui Hermeracles? Docet illud optime Eumenius Rhetor. in Orat. pro restaur. Scholast. *Fulvius, inquit, illè Nobilior, in Graciâ cum esset imperator, acceperat Herculem Musagetem esse, hoc est comitem ducemque Musarum, idemque primus signa nobem, h. e. omnium Camanarum, ex Ambracienj cypido*

translata, sub tutela fortissimi numinis consecravit, quia votum operis & premiis juvari ornatique deberent. Musarum quæ s. deservatione Herculis, & virtus Herculis voce Musarum. De æde Herculis Musarum. Sueton. Aug. Cap. x x i x. Multaque à multis extructa sunt, sicut à Marcio Philippo, ædes Herculis Musarum. Quæ itaque signa cuique loco optimè convenirent, accurate observabant, ne fortè in Numina peccarent, quæ propriis maxime sedibus coli ostentarique velle videbantur. Idem etiam in hominum statuis factum est, & in locorum electione non tantum conditio vitæque genus spectatum, ut in propria ac idonea sede locarentur, sed & ipse status habitusque statuarum debuit decenter ad loci genium naturamque conformari. Obi neglectum Licinius Mathematicus Alabandeos apud Vitruvium v i i, s. reprehendit, dicitque illos satis acutos ad omnes res civiles haberi, sed propter non magnum vitium indecentiæ insipientes eos iudicatos esse, quod in Gymnasio eorum, quæ essent statuae, omnes essent causas agentes. In foro autem discos tenentes, aut eurgentes seu pila ludentes. Ita indecens, ait, inter locorum proprietates status signorum publicè civitati vitium existimationis adiecit.

CAPUT XXV.

Inter plures statuas uno in loco positas quis ordo? Prope Deorum simulacra statuas hominum collocari, quo merito concessum. Ambitio quorundam notata. Iuxta Regum statuas poni Roma, quare invidiosum. Mos Romanorum distinctas in classes digerendi statuas hominum, unius ordinis & professionis. Ignobiles & claros viros simul poni, inique latum. Ex æqualitate meritorum & rerum gestarum similitudine ducta aliquando sociandarum statuarum ratio. Sanguinis & familiae aliqui hic respectus habitus. Inferi familiae suæ alienas imagines quam studiose vetuerint Romani veteres, & quare? Eadem ratio in statuis. Fatinorosorum & improborum statuas præcul vicinia honoratorum submota. Aliena tamen statua ob virtutem quandoque in seriem gentilitiarum admissa. Discrimen loci inter statuas ejusdem generis & dignitatis hominum unde constitutum? Inter propinquos atavis, inter Reges successionis ratio habita. Ex locorum sita intercessisse aliquid huic negotio ostensum.

N Vdè ita locum spectavimus: jam quæ ratio fuerit inter plures statuas uno loco simul positas, quis ordo, qui respectus dispi-

spiciendum nobis est. Sæpè Deorum ac hominum statuz si-
 ul stabant : & quidem juxta Deorum statuas honorabilem
 cum ipsa Numinis vicina majestas fecit , iis præsertim , qui
 blico judicio sic honorati fuere. Sic reperimus interdum ibi
 illocatos eos, quibus feliciter aliquid evenerat, in exercitio ar-
 ejus, cujus præses ille Deus quisquis fuerat , vulgò habeba-
 r. Ita Medicum Augusti ob restitutam Principi sanitatem
 omni juxta Æsculapii statuam collocaverunt. Sueton. Au-
 ist. cap. 11 x. *Medico Antonio Muse, cujus opera ex ancipiti
 rbo convalescerat, ære collato juxta signum Æsculapii statuerunt.* Aut
 ni aliàs insigniter honoratum quempiam ob grande aliquod
 eritum cuperent. Sic Lucillum Chæronenses, juxta Bacchum
 um in foro, quod testimonium salutare civitati eorum ali-
 ando in gravi cum Orchomeniis controversia tulisset, po-
 ere. Plutarch. Cimon. cap. 111. *Itaque Cheronenses, quibus
 Lucillus salutem attulit, statuam ei lapideam in foro juxta
 echum posuerunt.* Interdum tale quid nonnullis affectio priva-
 suasit. Ita juxta Veneris Genetricis simulacrum Cleopatram
 am posuit Iulius Cæsar post Ægyptium triumphum. Appia-
 is *ἐμφυλ.* 11. *Ad Dea latus effigiem Cleopatra statuit, quæ hodie
 ita visitur.* Aliàs ambitiosa nimis res erat, si quis privato
 dicio illum sibi ipsi honorem arrogaret ; unde ineptus judi-
 tus Fabius, qui suam statuam juxta Herculis Colossum po-
 nit, Plutarch. in ejus vita cap. x l. *Colossus Hercules Tarento
 nstatum in Capitolio statuit, ac juxta equestrem sibi statuam posuit
 ram, multo hac in re, quam Marcellus ineptior, imò plane ejus hu-
 mitatem et clementiam admirabilem reddens, quod ex iis intelli-
 gi est, quæ in hujus vitâ scripsimus.* Illa verò Fabii cum Marcello
 mparatio in eo consistit, quod cum Marcellus Syracusanis bel-
 Punico devictis, multa Deorum simulacra auferendo, & per
 umphum ducendo, iisdemquæ urbem ornando, magnam apud
 pulum gloriam acquisiverit ; Hic Fabius Tarento captâ nihil
 abstulerit præter hunc Colossum ; sed cujus translati ho-
 rem non modestius ferre potuerit, quàm ut ipsum sese ambi-
 ne non toleranda juxta statueret. Quæ quamvis ita diseretè
 Marcelli vita, ad quam ectorem suum ille Auctor remittit,
 in traduntur, sic sese rem tamen habere ex iis quæ ibi dicun-
 t, haud dubiè colligitur. Sic Iulium Cæsarem Suetonius in
 ejus

ejus vita cap. LXXV I. iure cæsum existimatum fuisse dici quod ampliora humano fastigio decerni sibi passus fuerit, sedem auream in Cætria, & pro tribunali, thensum & serculum Cæciensi pompa, templa, aras, simulacra juxta Deos, pulvinat. Flaminem, lupercos, appellationem mensis è suo nomine. Similiter Domitianum Plinius Nepos in Panegyrico acerrimè reprehendit, quod suas statuas Deorum simulacris misceret. *Paulo* inquit, ante aditus omnes, omnes gradus, totaque area, hinc auro, hinc argento relucebat, seu potius polluebatur, cum incepti Principis statuis permixta Deorum simulacra sorderent. Ut hoc nomine, quanquam alias non bonus Princeps Tiberius aliquam laudem inervisse videatur, quod prohibuerit suas statuas inter simulacra Deorum poni. Suetonius Tiber. Cap. XXVI Prohibuit, inquit, statuas atque imagines nisi permittente se poni, permisi; quæ ea sola conditione, ne inter simulacra Deorum, sed inter ornamenta adiungi ponerentur. Si non sine cautione, statuas Deorum hominumque junctim positas videmus. Quin hominum inter se statuarum aliquo etiam ordine censi & discerni volebant. Spectata ibi fuit imprimis fortuna & vitæ conditio. Quamobrem, quamquam inter Regum statuas poni honori erat; magis tamen invidiosum habitum est, ut iniqui semper in memoriam Regum nomenque Romani extiterè post primos pulsos. Cicero pro Deiotaro, ad Cæsarem. *Eleamius ad Regem scribere solebat, invidiosè tyrannū existimari, Statua inter Reges posita, animi hominum vehementer offensos, plaudì tibi non solere & deinceps de statua quis queritur, una præsertim, cum tam multas videamus valde enim invidendum est e, us Statua cujus trophæis non invidemus.* Suet. Jul. Cæsare, C. LXXVI. inter nimios honores, quo appetiit, hunc eundem memorat. *Statuam inter Reges.* Quo Iunius Brutus inter Reges in Capitolio positus fuerit, voluntate populi factum est, ut astartet scilicet semper minax restricto, publicæ libertatis contra impotentem Regum, & imprimis Tarquiniorum Dominatum vindex. Id indicat vita Marci Bruti Plutarch. cap. I. *Marcus Brutus, inquit, quem suum à Iunio Bruto deduxit, quem prisca Romani ætate inter Reges in Capitolio posuerunt cum ense restricto, quod ejus maxi*

virtute Tarquinii ejeti, libertasque Romanorum confirmata. Deinde video observatum fuisse, ut eorum statuar, qui rem eandem profiterentur, seorsim in suas quasdam classes pererentur, ut ordine aut intervallo quodam distinctæ essent a simulacris aliorum, qui aliis artibus aliisque studiis præmium meruerant. Tacit. Annal. 11. Hortensii imaginem in Curia inter Oratores locat. *Igitur*, (inquit, de Horatio loquens) *quatuor filiis ante limen Curia adstantibus, loca sentia, quum in Palatio senatus haberetur, modo Hortensii inter oratores sitam imaginem, modo Augusti intruens ad hunc pedum coepit. Patres conscripsi.* &c. Vides hic aliam fuisse ratorum Classe distinctam ab illa, in qua Principis Augusti imago. Plane geminus huic est & ille ejusdem Authoris & ejus locus, ubi de honoribus Germanico mortuo decretio fit, nisi quod Clypeum ibi Germanico præsitum gas. Quod ne huc pertinere non credas, eadem erat statuas Clypeosque decernendi ratio, iisdem meritis utrumque dabatur, & in Clypeo æquæ ac in statuæ, effigies stabat insignium viroꝝ. Sed quod ad rem facit, ipsa verba audiamus. *Cum*, inquit, *censoretur Clypeus auro magnitudine insignis, inter Authores eloquentia, adjectis Tiberius solitum, paremque cæteris dicaturum Neque enim eloquentiam fortuna discerni satis illustre, si veteres inter scriptores haberetur.* Igitur inter Oratores, inter Authores eloquentiæ, inter veteres scriptores hic dixit, ut inter comites statuarum Classes non ignoraretur, quasdam huius, ias illius artis aut meriti hominibus fuisse assignatas. Firum ejus rei testimonium & hæc inscriptio Tarraconensis præbet.

C. VAL. ARABINO. FLAVIANI F. BER-
GIDOF. OMNIB. HON. IN R. P. SVA.
FVNC. SACERDOTI. ROMÆ. ET. AVG.
P. H. C. OB. CVRAM. TABVLARI. CEN-
SVALIS. FIDELITER. ADMINIST. STA-
TVAM. INTER FLAMINALES VIROS.
POSITAM. EXORNANDVM, VNIVERS.
CENSVER.

Ignobiles verò & imperiti, si juxta ponerentur, clarorum & celeberrimum virorum honori officere purabatur. Eam ob causam Athenienses reprehensione dignos censet Dio Chrysostomus Orat. xxxi: quod nimirum vilem Poëtam juxta Menandrum statuerint. *Apud Athenienses, inquit, multa nunc sunt, ob quæ quis non immerito eos objurget, non circa alia tantum, sed etiam circa honores; nam vilem quendam poëtam qui etiam apud vos (Rhodios alloquitur) aliquando fabulas edidit, non solum æneam posuerunt, verum etiam juxta Menandrum.* Porro meritum æqualitas & similis rerum gestarum eventus, quorundam statuas in uno loco interdum conjunxit. Id contigisse Bruto & Cassio, Cæsaris percussoribus apud Athenienses, author est Dio Cassius libro xlvii. positis eorum juxta Harmodium & Aristogitonem Tyrannicidas, statuis. *Quumquæ, inquit, essent etiam ferè ubique locorum propter factum suum honorati, ab Atheniensibus etiam æneæ statuæ eis juxta Harmodium & Aristogitonem, tanquam horum imitatoribus poni jussæ fuerant.* Quin sanguinis & familiæ rationem in hoc negotio habitam fuisse etiam constat. Virgil. iii. Georg. in templo, quod Augusto dicaturus erat, cunctam majorum ejus seriem in statuis ponendam, ibi dixit.

Stabunt & Parii lapides, spirantia signa,

Affaraci proles, demissæque ab Iove gentis

Nomina, Troscque Parens, & Troja Cynthius Athor.

Cæsaris enim Profatores omnes hi fuerant ab ipso usquæ Iove. Ipse Iulius Cæsar, cujus pronepos Augustus erat, progeniem ab Aenea duxit. Aeneæ pater Anchises fuit, hic à Capio descendit, qui patrem habuit Affaracum Trois filium, Tros verò Eriethonii natus erat, quem Electra & Iove genitum fabulæ produnt. Totam hanc gentem simul stare poëta voluit. Cavebant præterea, ne eadem stirpe oriundi, alienis immixtis statuis & imaginibus dividerentur, ne turbata familiæ serie, quodammodo ipsa ejusdem imminueretur dignitas. Plinius xxxv, 2. *Extat Messala oratoris indignatio, quæ prohibuit inseri genti suæ Leviorum alienam imaginem.* Similis causa Messalæ seni expressit volumina illa quæ de familiis condidit, cum Scipionis Africani transisset atrium, vidissetque adoptione testamentaria Salutationis (hoc enim fuerat cognomen) Africanorum dedecore notam irrepentem Scipionum

Nomina.

Simini. Illud de imaginibus gentilitiis haud dubiè intelligi debet; sed nequè minus de statu. Spartianus Severo. *Plautiano*, ait, *iratus præcipuè quod inter propinquorum & affinium Severi simulacra suam statuam ille posuisset.* Nisi causa indignationis Severi potius in crimina alia Plautiani rejicienda sit, cujus effigies vel deo juxta nullius boni modo & honesti hominis simulacrum, sedum inter propinquorum imperatoris statuas tolerari debent. Nam ut laudi gloriæquè fuit honoratorum statuas simul & eodem loco collocari: ita invidiæ indignationisquè plena esset, si facinorosorum statuæ juxta insignes virtute, meritisquè & dignitate claros viros ponerentur. Stomachatur eam pro causam Cicero in ministros sociosquè scelerum ac injuriarum Verris, Theomnastum, AEscrionem, Dionysidorum, & Cleomenem, quod Verrem scelestum hominem juxta M. Marcellum collocaverint. Verba ejus hæc sunt. *In Curia Syracusis, quem locum illi Buleuterion vocant, honestissimo loco, & apud illos clarissimo, sub illius ipsius M. Marcelli, qui cum Syracusanis locum eum eripere belli ac victoriæ lege posset, conservavit & reddidit, statuam ex ere facta, ibi inauratam isti, (Verri scilicet) & alteram filio statuam posuerunt, ut dum istius hominis memoria maneret, Senatus Syracusanus sine lachrymis & gemitu in curia esse non posset.* Ex simili ferè causa est illa indignatio Cordi apud Senec. consolat. ad Marciam, cap. x x i. *Decernebatur Sejano statua in Pompeii theatro ponenda, quod exustum Caesar reficiebat. Exclamavit Cordus, tunc verè theatrum perire. Quis ergo non rumperetur, supra cineres Cn. Pompeii, constitui Sejanum, & in monumentis maximi imperatoris consecrari pessimum militem?* Ut plane statuas eorum, qui aut vita & moribus tam longe dissidebant, aut alioqui inimicitias publicis privatisve de causis alebant, non solum non simul stare voluerint, sed omni prope locorum commercio ita secluserint, ut communio nulla intercederet. Planè ut homines inter ipsos fieri assuevit, quod Creon expressit apud Senecam, appropinquante Medea, his verbis. *Arcete famuli tactu & accessu procul.* Hinc existimo intelligendam esse mentem Augusti cum Pompei statuam è Curia transtulit. Suetonius August. cap. x x x i. *Pompeii quoque statuam contra theatri ejus regiam Marmoreo jano superposuit, translatam è curia, in qua I. Caesar fuerat occisus.* Id enim ultima illa verba videntur indicare. Nam cum constituisset

Augustus, summum honorem præstare memoriz Ducum, qui imperium P. Romani, ex minimo maximum reddidissent, inter cæteros Pompejum sic vel maximè honoraturus sibi videbatur, si præterquam quod oculatiore in loco statuam ejus collocaisset, eam etiam inde liberaret, ubi perpetua foret ob eandem, memoria Cæsaris, qui Pompejo causa exitii fuit. Cæterum quod de Gentilitiis statuis, aut imaginibus dicere cœpi, non ad eò strictè observatum fuit, ut non aliorum etiam interdum statuarum ob venerationem virtutis admitterentur Lampridius Heliogabalo. *Nomen Antoniorum tu Constantino sacratissime, isa veneraris, ut Marcum & Pium inter Constantios Claudioquè, velut majores tuos, aureas servaveris, adoptans virtutes veterum tuis moribus congruentes, & tibi amicas caraquè.*

Ex dictis itaque manifestum est, ejusdem conditionis, professionis, similium meritorum, & sanguinis rationem ple-ruinque, ut eodem loco statuarum ponerentur observatam fuisse. Jam an loci discrimen aliquod in statuis ejusdem generis inter ipsas adhiberetur, inquirendum est. Atque ita locum ali-um inter illas honoratiorem, alium viliorem reperio. Vbi Regum, aut eorum, qui æqualis dignationis erant, statuas simul constitui fors aliquando voluit, rerum gestarum magnitudo loci prærogativam dedit. Quod quamquam non obscurum est, tamen confirmabq illustri exemplo, quod etsi non Romanum, tamen hic non alienum suggerit Diodorus Siculus Biblioth. 1, 58. *Gloria, inquit, Sesostris Regis adeò cum temporibus prolata invaluit, ut cum multas post ætates redada sub imperium Persarum Aegypto, Darius Xerxis Parens suam Memphi imaginem Sesostris anteponi contenderet; Flaminium Princeps in Sacerdotum concione, ubi de hoc disputabatur, contra dixerit, Darii Sesostris gesta non dum superasse demonstrant. Alioquin depreheodo ætatis inter propinquos, & successio- nis inter Reges ordinem fuisse consideratum. Virgil. VII. AEneid. de Regis Latini regia.*

*Quin etiam veterum effigies ex ordine auorum,
Antiqua excedro, Italusquè paterquè Sabinus
Pisifator, curvam servans sub imagine falcon,
Saturnusquè senex, Ianiquè bifrontis imago,*

Vestibulo astabans. aliique ab origine Reges.

bi Servius. Sanè, inquit, intelligendum est, ita ut nati fuerant, sic eorum imagines fuisse compositas. Silius Italicus belli un. 1. lib. ubi describit templum, in quo Annibal iuravit ellum contra Romanos,

— *Stant marmore mæssa inquit,
Effigies, Belusque parens. omnisque Nepotum
A Belo series, stat gloria gentis Agenor,
Et qui longa dedit terris cognomina Phœnix,
Ipsa sedes tandem æternum conjuncta Dychois*

Vides ibi primum stare Belum, & post illum seriem Nepotum, h. e. successorum, ultimam tandem Didonem cum suo Ithaco. Porro ex situ dignitatem etiam mensurasse veteres reperio, ita ut altius cæteris erigi, prærogativa quædam honoris esset. Propterea apud Tacitum Granius Marcellus ab Hispone accusatur, quod ejus statua altius posita, quam ipsorum Cæsarum esset. *Addidit, (inquit Historicus l. Annal.) Hispo statuum Marcelli altius quam Cæsarum sitam.* Vbi et altius, utrum de naturali loci altitudine, an verò de excelssiore basi capiendum sit, utrumque enim potest, malim inquirat ille, cui cura est nosse, Hecuba ne, an Helena minor fuerit, ut Seneca alicubi nimis curiosos perstringit, aut quo pede claudicaret Philippus, cum nusquam id sit à Demosthene proditum, ut est apud Plutarch. in Symposio.

CAPUT XXVI.

De Statuarum basibus. Veterum statua supra columnis, & quare i columnarum, quam Statuarum Curvulium origo antiquior. Columna Rostrata. Locus Appiani à Gelenio male versus & suo sensui redditus. Res gestæ Principum insculpta columnis. Columna Trajana. Antoniniana. Tituli & Elogia columnis inscripta. Arcuum Statuarumque in iisdem positarum inventum & causa. Quibus meritis dati iidem. Qui ante Fornices, postmodum Arcus vocati. Iam. Abusus ejus honoris mutante Republica. Arcus cum statuis ob vias munitas. Spolia devictarum gentium ad pedes statuarum. Ducis Albani arrogantia. Bases vulgares. Ratio illigandi statuas basibus, per clavos & plumbum. Saxa, terra. & alia pondera ad stabilimentum injecta. Celestia.

damna statuarum aliquot ex tempestate, aliiſve caſibus, ob parvam ſedam connexionem. Damna ex vetuſtate, vi frigoris, aſtu, fulmine, terra motu aliiſque contra qua nulla firmandi ratio ſatis valida.

CUm ira alicubi poni ſtatuum decretum eſſet, ne in imo ſolo, nudave humo deſtitueretur, varia arte captum fuit. Etenim ſubdebantur fulcra, ſeu ſuſtentacula quædam, quibus è terra altius attolli poſſet, ut conſpicuus magis honor eſſet. Ratio vero attollendi duplex erat; Vna quidem propria Magnis viris, & non niſi ob valdè inſignia merita conceſſa. Alia communis magnis pariter & mediocribus. Illa in columnis, arcubus, aliisve raræ inventionis fundamentis, hæc in baſibus vulgaribus ſtatuas locavit. Quod columnas attinet, notandum eſt, ut ſerè indicavi, cauſam ejus inſtituti fuiſſe eximium honorem, quo ſpectari ſupra cæteros mortales voluerunt antiqui cos, quia nimi ſublimitate, & virtutum gloria communem meritorum famam antegrederentur. Plinius *xxxiv, 6. Columnarum ratio erat attolli ſupra cæteros mortales.* Et diu quidem ille in uſu honor apud Romanos erat, antequam curules ſtatuz ingentibus meritis adinventæ eſſent. Idem Plinius *xxxiv, 5. Antiquior columnarum*, inquit, *celebratio eſt, ſicut C. Menio, qui devicerat priſcos Latinos.* Quæ haud dubie eſt illa Equeſtris, quæ ipſi in foro poſita à Livio *vi, 13.* traditur, quemadmodum & alia equeſtris L. Furio Camillo ejus collegæ ibidem tum decreta, ut columnæ impoſitam utramquæ ex hoc Plinii loco colligamus. Alia fuit columna Menia, cujus meminit Cicero in Divin. & ibi Aſconius. Peculiari tamen quodam conſilio columnas cum navium roſtris circumfixis ſtatuas deprehendimus, *Roſtratas* idèò dictas, hand dubio argumento viſtoriz navalis. Id C. Duilio contigit, qui primus claſſe Pœnos devicerat. Plinius *xxxiv, 5. Columna poſita C. Duilio qui primus navalem triumphum egit de Pœnis, qua eſt etiam nunc in foro.* Et Quintilianus lib. 1. cap. 7. meminit ejuſdem columnæ roſtratae, *qua eſt C. Duilio in foro poſita.* Illius ſtatuz typum exhibet Onuphrius Panvin. lib. de triumpho; Quemadmodum eadem hodiequæ ſpectatur in Capitolio incifa Marmori, & parieti incluſa. Hoc marmor, quod etiam inſcriptionem antiquam ſervat, quamvis mutilam, ſuperioribus annis inter Capitolinas urbis ruinas reperimentum fuit. Talem ſtatuum in
roſtra

*rostrata columna senatus Augusto post victum Sext. Pompe-
 um decrevit. Appianus V. ἱμφύλ. Ex honoribus per S. C.
 blatis accepit thesam in Circensibus, & annua solennia diebus
 victoria, auratamque pro rostris statuam, qua ad veram effigi-
 m expressa est, cum hoc titulo. O B. PACE M. POST.
 DIVTIRNA. BELLA. TERRA. MARIQUE.
 EDDITAM. Sed locum illum non satis commodè ex-
 posuit Latinus interpres Sigismundus Gelenius. Clarius in
 græco expressum est, ubi legitur, Περὶ τοῦ πλοῦτος τῶν
 μολων. Quibus rostra navium indicat affixa fuisse circum co-
 lumnā, cui superposita Augusti statua erat. Similem item
 statuam imperatori Galbæ senatus decrevit. Sueton. Galba. cap.
 x i i i. *Senatus statuam ei decreverat, rostrata columna su-
 perstantem in parte fori, quā trucidatus est.* Aliud genus co-
 lumnarum fuit, quibus etiam bellorum ac victoriarum, alia-
 umque rerum, quas quisque gessit, simulacra incidebantur.
 Ejusmodi columnam Trajano apud Parthos bellum gerenti se-
 natus dedicavit, in cujus ambitu Dacicum præcipuè bellum mi-
 ra arte coelatum visitur, cujusque fastigio Principis olim statua
 imposita erat, de quo S. Aurel. Vict. in Epitom. Cap. x i i i.
*Hujus exusti corporis cineres relati Romam, humatiquè Tra-
 jani foro, sub ejus columna, & imago superposita.* Talis ferè est
 Cochlís Antonini Pij columna, quam ad similitudinem Traja-
 næ ipse sibi erexit, habetque res ab illo gestas circumquaque
 incisas. In cujus vertice olim nudum Principis simulacrum ste-
 it, ut docet in Topograph. Rom. Marlianus cap. c x i. Sic
 Aureliano, ut tradit Vopiscus in ejus vita; sic Constantino,
 ut in Annal. Zonaras refert; sic Fudoxiæ imperatrici, teste
 Jozomeno. v i i i, 20. & aliis apud alios statuæ in columnis
 eguntur constitutæ, quos vide si lubet. Mihi enim indicem
 alium struere non integrum est. Sufficit hoc tantum adjecisse,
 in columnis, ut in aliis statuarum basibus factum fuisse porro
 ostendamus, rerum gestarum titulos & elogia inscribi consue-
 disse. Trebellius Pollio. D. Claudio. *Dicit Ennius de Scipio-
 ne. Quantam statuam faciet Populus Romanus, quantam co-
 lumnā, qua res tuas gestas loquetur?* Ita inscriptam fuisse co-
 lumnā Duillii, minor Capitolinum, de quo ante, satis
 monstrat. Cæterum arcubus statuas interdum superpositas
 fuisse*

fuisse dixi. Causa eadem, quæ in columnis. Plin. xxxiv; cum dixisset, columnarum rationem fuisse attolli supra cæteros mortales, addit, *quod & arcus significant novitio invento*. Novitio invento, ait, non quod ante sua tempora non disuerint arcus, sed quod vetere stante Repub. non tanto ornatu extruerentur, ut sub Cæsaribus fieri cœptum. Erigebantur olim iis, qui exterarum gentes & provincias subjugassent, vid. Georg. Fabricii Romam cap. xv. & Salmuth ad Pancirol. rerum memorabil. part. 1. Tit. xxviii. Dicebantur antea *Fornices*, quod semicircularis eorum figura esset; postea vero, cum quadrati unâ, binis aut ternis ingentibus portis fornicatis & patentibus fierent, *Arcus* nominati sunt. Et ideo sæpius confusam reperiēs horum nominum appellationem; Quem Cicero *Fornicem Fabianum* Divinat. in Verr. nominat, P. Victor *Arcum Fabianum*, dicit. Statuæ itaque in his arcubus interdum posite. Alconius Ped. in divin. Cic. de eodem Fornice Fabiano. *Fornix Fabianus*, inquit, *arcus est juxta regiam, in sacra via, à Fabio Censore constructus, qui à devictis Allobrogibus, Allobrox cognominatus est, ibique statua ejus propterea posita est*. De arcubus Germanico & Druso structis, additis statuīs, ob res in Oriente & in Germania gloriose gestas, meminit Tacit. 11. Annal. *Patres decrevere ut Germanicus atque Drusus ovantes urbem introirent, structi & arcui circum latera templi Martis Ultoris cum effigie Cæsarum*. Domitianus ipse sibi struxit. Suetonius in ejus vita cap. xiii. *Ianos arcusque cum quadrigis & insignibus triumphorum per regiones urbis, tot tantosque extruxit, ut cuīdam græce inscriptum sit arcui, Αἰχῆι. Ianos, non jani statuās, sed fornices sive portas illas magnas ad viarum capita, ab antiquis Romanis extructas, & una tantum janua aditum præbentes, interpretantur Beroaldus & Marcell. Donatus. Eorum unum triumphalem cum quadrigis, post victoriā Sarmaticā poni jussu Epigrammate 65. lib. viii. celebrat Martialis, ubi inter alia.*

*Stat. (inquit) sacer edomitis gentibus arcus ovans.
Hic gemini currus numerant Elephantæ frequenter,
Sufficit immensis aureus ipse jugis.*

Quasi dicat; Auream Domitiani statuam inter geminās Elephantos.

phantorum quadrigas mediam, utrisque regendis parem; adulatione consecratâ, in Numen Cæsaris, quod negatas mortalibus vires maiestate sua expleret.

Extat quoque inscriptio, sed mutilata, cujus residuum ostendit Arcum, Arcadio, Honorio & Theodosio. Augg. cum eorum statuis a S. P. Q. R. fuisse erectum,

IMPP. CLEMENTISS. FELICISS. TOTO.
ORBE. VICTORIB.

ARCADIO. HONORIO. ET. THEODO-
SIO. AVGGG.

A D. PERENNE. — — — M. TRIVMF.
QVOD. — — — ARVM.

NATIONEM. IN. OMNE. ÆVUM — — — CERE. — —

ARCVM. SIMVLACRIS. EORVM. TRIVM-
FISQ. DECOR. — — —

TOTIVS. OPERIS. SPLENDOR. — — —

S. P. Q. R.

Sed invenio etiâ ob leviores causas quam quas dixi, arcus cum statujs extructos, verum non nisi senescente & pessumtunte Re Romana. Verri Fornicem in foro Syracusani statuere, sed per vim forte metuque iniqui Prætoris, ad id acti. *Hujus*, (inquit Cicero Verrin. l. I. *Fornix in foro Syracusis est, in quo nudus filius stat, ipse autem ex Equo nudatam à se Provinciam prospicit.* Ob vias munitas Augusto imperatori decretas in arcubus statuas & quadrigas complures, ostendunt, nummi quos exhibet Goltzius p. XLVI. & XLVII. Galbæ imperatori senatus consulto, arcu & statuas in illo Equestres datas ob abolitionem quadregimæ, à Nerone prius quidem remissæ, sed statim revocatæ, docet itidem nummus in ejus facti memoriam percussus. Eum eruditissimis suis ad Suetonium animadversionibus inseruit If. Casaubonus, Quid quod privatos interdum statuas super arcubus, posuisse privatis legimus. Ita docet inscriptio vetus.

MELIA. ANNIANA. IN. MEMOR. E. LAEPICI. Q. F.
SER. BASSI. MARITI. SVL. EMPORIVM. STERNI.
ET. ARCVM. FIERI. ET. STATVAS. SVPERPONI.
TEST. IVSS. EX. HS. DCDXX. PR.

Initio

Initio hujus Capituli dictum erat novæ inventionis fundamentum
statuis insignium virorum aliquando substrata. Inter ista censeo
orbem illum, cui Cæsaris statua post Affricam debellatam &
devictam Iubam imposita fuit. De quo Dio Cassius Lib. xlii.
*Decreverat senatus ut ipse super imaginem orbis terrarum sta-
tueretur cum hac inscriptione. SEMIDEVS. EST.*
Tale quid est Rhenus devictus sub equo Domitiani. Statius L.
Sylvaram.

— *vacua pro cespit et rra,*

Aenea capiti crinem tegit ungula Rheni.

Huc referri etiam debent spolia devictarum gentium, quibus
imponi statuas quoque moris fuit antiqui. Ita in nummo Tibe-
rii, quem inter Augustatum imagines Aeneæ vici, à Ioh. Ba-
ptista Duvallio restitutas videre licet, statua ejus triumphalis
super spoliis Germanorum insidens conspicitur, cum effigie
Drusi ab altera parte, qui res in Germania imperante Patre pro-
spere gessit. Huic simile est recentius, & ab ævo nostro Ferdi-
nandi Albani Ducis exemplum, sed immanis & operosæ arro-
gantiæ plenum. Ille enim, ut author est Iacob. August. Thua-
nus Part. i. l. Hist. lib. xlv. i. in Anno 1569. Aeneam sta-
tuam loricatam Antverpiæ, in medio castris erigi sibi curavit, in
mole ingenti conflata ex tormentis æneis, Ludovico Nassovio
in pugna Gemingenſi ereptis. Ejus pedibus statua duæ aeneæ
substratae tanquam supplices, plura brachia habentes, & manibus
libellos porrigentes, Crumenas insuper, fractas secures, faces &
malleos tenentes, quæ Belgii nobilitatem & plebem, sacro ordine
à violentia utriusque asserto devictam referebant. His & pende-
bant ab auriculis scutellæ, & à collo peræ mendicantium, quos
protestantibus Belgii nomen inditum est, insignia, unde serpen-
tes ac colubri prorepebant, cum larvis & hujusmodi terri-
culamentis, quibus falsitas, malitia, avaritia eorundem nota-
bantur. Anteriori stylobatæ ex lapide cærulæo inscriptum
erat.

FERDINANDO. ALVAREZ. A. TOLE-
TO. ALB. DUCI. PHILIPPI. II. HL-
SPANIARVM. APVD. BELGAS. PRÆ-
FECTO. QVOD. EXTINGTA. SEDI-
TIONE. REBELLIBVS. PVLSIS. REL-
LIGIO.

IGIONE. PROCURATA. IUSTITIA.
CULTA. PROVINCIIS. PACEM. FIR-
MARIT. REGIS. OPTIMI. MINISTRO.
FIDISSIMO. POSITVM.

Ad dextrum stylobatæ latus Opilio visebatur, cum ovibus ad
ascua tendens, lupis & leonibus diffugientibus, & bubonibus
& vespertilionibus avolantibus, ad auroræ surgentis & luce sua
efflantes illas discutientis splendorem, cum inscriptione, *Ἀλεξάνδρου*
Ad sinistrum latus inscriptum erat: DEO PA-
TRVM NOSTRORVM. Et paulo inferius. PIETAS.
Additis trophæis & instrumentis bellicis victoriæ significan-
tibus. Sed hæc jam minus vulgata fuit ratio attollendi statuas.
La verò omnibus omnino statuis communis erat cum in Cippis
appedancis, vel basibus quadratis sive rotundis ponerentur.
Plutarch. libello, cum Principibus viris Philosopho maximè
esse disputandum. *Non statuarii morem servat Philosophia oratio,*
et simulacra (quod est apud Pindarum) faciat in suâ perpetuò hæ-
rentia basi. Fuere autem istæ bases aut solidæ, ut hodiequæ mul-
tæ passim spectantur, quibusquæ suæ adhærent Statuæ; aut stru-
ctiles, de quibus Pompejus Juriscons. l. 245. ff. de verb. signifi-
c. ubi, *Statuæ, ait, affixæ basibus structilibus &c. non sunt ædium.*
Sed cum vulgò de hac re constet, non operæ pteritum ducò, rei
protrita immorari; Nisi quod hoc forsitan non ineptum fuerit
ostendere, qua ratione illæ omnes statuæ in suis basibus ad ven-
torum impulsus, aliosquæ incumbentium fortuitò ponderum
pressus expositæ, firmatæ fuerint, ne cverti & corruiere facile
possent. Quod tanto excusatius fecerò, quantò diligentius id
notatum à probis scriptoribus deprehendo. Primo itaque ne-
cesse fuit, ut iusta fieret inter statuam & basin proportiò, ne præ-
nimia gravitate aut mole in exiguo fundamento nutaret super-
structum opus. Plutarch. Orat. 11. de Fort. Alexand. *Inepti opifi-*
ces, ait, dum magnas bases parvis donariis supponunt eorum pravitatem
hoc ipso arguunt, oportuit etiam ad lineam & angulos rectos imponi.
Idem lib. ad Princip. indoct. *Hoc inter Statuas Colossicas & in-*
eruditos Principes interest, quod statuarum istarum moles rectitudinem
servat perpetuam absquæ inclinatione. Ineruditi autem Principes ab
interna sua infestia sepe numero labefactantur, atquæ subvertuntur.
Basi enim non iusta ad lineam & angulos rectos potestatem superstruuntur

excelsam, una vergunt. Hæc ab arte. Nihilominus externi quibusdam adminiculis, & vinculis opus fuit, quæ videbimus. Ne tamen nimis superstitiosè singula persequar, duo præcipue firmandi modos indicabo, *Per infixos clavos & per affusum plumbum.* De clavis Plutarch. lib. de oracul. defect. ubi Stoicorum Deos fatis suis obstrictos simulacris comparat, quæ basibus suis affixa sunt. *Neque enim, inquit, liberos & solutos instar aurigarum ac gubernatorum faciunt, sed quomodo simulacra suis basibus affixa sunt.* Ita Deos corporea inclusos natura ac tanquam clavis immixtis adstrictos faciunt, consortes omnium mutationum, etiam ad interitum usq. De plumbo affuso Cic. in Som. Scipion. *Sed quanquam, inquit, sapientibus conscientia ipsa factorum egregiorum amplissimum virtutis est premium; tamen illa divina virtus, non statuas plumbi inhaerentes, nec triumphos arescentibus laureis, sed stabiliora quædam & viridiora præmiorum genera desiderat.* Quem locum præ oculis habuit sine dubio author consolationis, cui nomen Ciceronis falso adscribitur. Verba enim manifestam loci hujus Ciceroniani imitationem habent. Sed quicquid de eo sit, de plumbo assentitur. *Itaque, inquit; tam egregiis eximisque factis, non infixas plumbo statuas, non arescentes triumphorum coronas, satis diuturna persolvere posse præmia judicatum est.* Vlpianus l. c. l. si sepulcrum. ff. de sep. viol. *Celsus querit, si neq. applumbata sit statua, neq. adfixa, an pars monum. ei effecta sit, an vero maneat in bonis nostris.* Et Prud. l. i. in Sym. de Castore & Polluce. *Suffuso figunt vestigia plumbo.*

Item de simulacris Numinum. Arnobius lib. vi. adversus gentes. *Si permanendi necessitatem patiuntur, quid miserius his esse, aut quid infelicius poterit, quam si eos in basibus ita unci retinent & plumbea vincliones?* Majores vero statux, & colossæ illæ, injectis saxis, terra, plumbo, pondere ipso stabiliebantur Plin. xxxiv. 7. *Spectantur intus, inquit, de Colosso Rhodio agens, magna molis saxa, quorum pondere stabili veras consuevit.* Plut. lib. Ad Principem indoctum. *Plerique Principum ac Regum, inquit, nihil omnino differunt à Colossicis istis statuis, quæ foris heroica aut divina ornata forma, intus terrâ, lapidibus & plumbo sunt repleta.* Quin totos Colossos ex lapidibus constructos,

structos, & æreis tabulis vestitos fuisse argumento est, quod de Colosso structili in Hippodromo Constantinopolit. tradit P. Gyllius Topograph. Constantinop. 11, 12. Lissippus, ut Colossus Tarenti factum contra vim ventorum muniret, columnam objecit, quâ maxime furebat tempestas. Plin d l. Id quidem & providisse artifex dicitur, modico intervallo, unde maximè statum opus eras frangi, opposita columnâ. Et quidem cautè. Nam statuis sæpe magnum damnum attulit tempestas. Cic. Philipp. IX. *Statua intereunt tempestate, vi, vetustate.* Statuas tempestate everfas memorat Livius lib. x l. *Ver, inquit, procellosum fuit eo anno, pridè Palilia, medio ferè die atrox cum vento tempestas coorta, multis sacris profanisque locis stragem fecit. Signa in Circo maximo cum columnis quibus superstabant, evertit.* Item Spartianus in Severo. *Die Circensium, cum tres victoria more solito essent locata gypsea, cum palmis, media, qua Severi nomine adscripta orbem palmis tenebat, vento ista de Podio stans decidit, & humi constitit. Eaque qua Geta nomine inscripta erat & omnis comminuta est. Illa vero qua Bassiani titulum præferebat, amissa palma, venti turbine vix constitit.* Vicini ponderis allisu, vel calu imminutæ interdum reperiuntur. Livius lib. x l ix. *Ludis Romani eo anno, quos Publius Cornelius Cethegus & A. Posthumius Albinus faciebant, malus in circo in stabulis in signum Pollentium procidit, atque id dejecit.* Hæc & similia fata iustinuere sæpè illæ statux, quæ non firmiter stabilitæ fuere. Contra erant & alia, quibus nulla firmandi singendique curâ stabilitatem præstare potuit. Præcipuum verò à vetustate. Prudent. lib. 2. in Symmacho.

Virtutem nil vile decet, nam vile quod atas

Eripit, ara cadunt, aut fulvum desluit aurum,

Aut candor peris argenti.

Et Juvenalis Sat. vi l i. vim temporis in statuas agnoscens, quod prodest, inquit, ostendere.

— Curios jam dimidios? Nasumque minorem

Corvini? Et Galbam auriculis nasoquè carentem?

Et frigus nimis intensum æreas statuas interdum frangere solium. Diodor. Sicul. Bibliothec. iii. *ubi ob intensionem frigoris ærea etiam statua franguntur.* Et æstus flagrantior. Horatius lib. 1. Sat. 5.

P 2

— rubra

— rubra canicula findet

Infant. s. flusus —

Plures adhuc statuarum pestes enumerat Prudent. lib. I. in Symmach.

*Si lapis est, senio dissolvitur, aut crepat: Etu,
Percussus tenui; mollis si bractea gypsum
Texerit, infido rarefcit glutine sensu n.
Si formam statuæ, laminis commisit ahenis,
Lima terens, aut in partem cava membra gravata,
Pondere curvantur, scabra aut ærugo peresam,
Conficit effigiem, crebroquæ foramine rumpit.*

Quid vero de fulminis vi, terræ motibus, aliisque detrimentis statuarum variis dicam? immensum foret omnia persequi. Hæc de his itaque sufficiant. Et quoniam bases illæ, præterquam quod statuas sustentarent, etiam titulos & inscriptiones habuerunt, ad illarum rationem, quantum instituti ratio patitur, explicandam potius nunc accedo.

C A P U T XXVII.

De statuarum inscriptionibus. Index, Scriptura, Nota, Titulus, sensu eodem. Inscriptionum usus. Cur statui quibusdam nihil inscripserint veteres, & præsertim Græci, quasitum? Exversum apud Romanos. A quibus procurata inscriptiones, earundemque formula præfinita. Tituli breves & simplices. Trophaorum apud Græcos inscriptiones sine verbo. Tituli statuarum una sæpe, duabus aut tribus tantummodo vocum absoluti. Sedes inscriptionum basis plerumque. Tabula iniuncta quandoque appensa. Pagina honorum. Collo & pectori aliisque membris quare & quibus in statuis tituli incisi. Mos Græcorum honores hominum simulacris Deorum inscribendis, ejusque causa. Tituli alii prosa, alii versa oratione concepti. Acumen requisitum.

H Abuerunt itaque statuæ suas inscriptiones, hoc est, litteras inscriptas, indicantes quod maximè sciri intereret. Plutarch. lib. de Homero. Elegans est etiam genus orationis Epigramma, sive inscriptio: quod inventum est imaginum & monumentorum gratia, compendii indicans, qualis sit, cui honoris causa, aliquid tale obtigit. Quæ ideo Indices interdum appellatur. Tibull. p. neg. ad Messal.

Næ

Nec tua majorum contenti est gloria fama ,

Nec quisvis quid quâque index sub imagine dicat.

Vellejo Scriptura dicitur 11, 61. ubi de statua Augusti, *Statem*,
inquit, *ejus scriptura indicat.*

Horatio Nota publica. lib. IV. carm. od. 8.

Non incisa noctis marmora publicis &c.

————— *clarius indicant.*

Laudes quam Calabre Pierides.

Vbi commentator vetus. *Nota*, inquit, *sunt Characteres, & aucto-*
rescriptones, quibus defuncti duces quondam immortalitatem conse-
quuntur. Græcis ἐπιτάφιοι, præter alia plura Synonyma in hanc
rem, quæ enumerat Iul. Pollux Onomastic. lib. v. cap. 3.
Frequentissima Latinis est appellatio *Tituli*. Sueton. Caligul.
xxxiv, *Statuas virorum illustrium ita subvertit, utque dissecit,*
ut restitui salvis titulis non valuerint. Sic imaginum tituli leguntur
apud Livium libris 1 v. viii. x. xxi. apud Valer. Max. 1 v. 4.
& v. 8. Horat. Sat. v.

Populus, inquit, *stupet in titulis ex imaginibus.*

Quamquam interdum per titulum tota statua intelligatur. Re-
migijs præfat. in Epist. Pauli. *Titulus est porro, cum totam statuam*
denotat. Et dicuntur tituli quoque, qui à statuis sejuncti seorsim
laudes honoratorum enarrant. Firmicus Astron. lib. viii, cap.
7. *His etiam honores perpetui, tituli, & honorabilium statuarum de-*
cernuntur insignia. Causa vero ejus instituti fuit propagatio laudis
& memoriæ in posteritatem. Damascenus de imaginibus Orat.
111 ex Chrysost. in tertium Psalm. in Davidem & Absolon.
Dignibus, qui v. & res extiterint, statuas virtutis ergo Reges decernunt;
Augustis & cæsaribus Principes columnas quasdam victoriae mo-ces
erigunt; Epigrammatice tanquam insigni quodam materie adjungo præ-
conium adhibentes. Nam non perinde ut ipsum æs aut marmor,
ita honores & merita subito in oculos hominum iucurrere, aut
inoffenso cursu transire ad ætatem poterant, nisi titulis
istiusmodi provisum fuisset. Vnde *immortales titulos* Arnobius
appellat. Tertullian. Apolog. cap. 45. cum de Mutio, Empe-
doce, Didone, Regulo, Anaxarcho aliisque, qui designatis
ingentibus facinoribus statuas meruere, quantum satis, memi-
nisset, *Illis*, inquit, *omnibus & statuas diffunditis, & imaginibus*
scribitis, & titulos inciditis, æternitatem, quantum de monumentis

*potestis, scilicet prastatis, & ipsis quodammodo mortuū resurrex-
tionem* Eodem sensu Horatius Carm. iv, 4. ad August.

Qua cura patrum, quæve Quiritium,

Plenis honorum muneribus tuas,

Auguste, virtutes in ævum,

Per Titulos, memoresque fastos

Æternæ

Non tamen omnes statuar ab antiquis Græcis præsertim inscriptæ fuere; nam plurimæ inscriptionem nullam habebant. Causa videtur fuisse constans & firma opinio, quam fovebant de immortalī famâ eorum, quos sic honorabant. Non enim tantis honoribus ornabant præci, nisi Deos aut Heroes. Aded rarum iis temporibus hoc decus. Videbatur itaque pertinere ad detrimentum gloriæ ipsorum, & dedecus posteritatis, quæ sic nimium ingrata erga ingentia merita iudicanda foret, si desperare de perennitate famæ necesse esset cautione brevium titulorum. Id eleganter explicat. Dio Chr. solum Orat. xxxi. Rhodiaca. *Considerato*, inquit, *viri Rhodii, causam, quamobrem quasdam statuas ita positas esse verisimile sit. Neque enim oblitum esse, neque gravatum positorum verisimile est, neque pepercisse hac in re expensis. Nulla enim orant. Reliquum est igitur, ut ex duobus alterum fuerit in causa; Aut quod quidam fuerint valde magni, atque in veritate heroes, eoque non putarunt illorum nomina inscribi oportere, ut qui omnibus atque essent noti. Existimantes propter tunc v gentis gloria excellentiam, in omne tempus atque in posterum nomen manurum, ut quorundam semideorum aut etiam Deorum. Deinde tandem propter temporis longitudinem in ignorationem venisse. Deos enim non moris est inscribere; ut ego non desperem, & aliorum quædam esse huiusmodi.*

Ex eo est, quod ambigit Apulejus in Floridorū I. an statua illa, quæ ante aram Junonis Samiæ stabat, Pythagoræ aut Bathylli fuerit: utrumquæ enim ferebatur; nihil tamen certo constitit, cum inscriptione careret. Quicquid sit hac de re, illud certum est, si non semper, at verò ut plurimum, præsertim apud Romanos obtinuisse morem inscribendi statuas. Eas dico, quæ certis hominibus dabantur honoris causa. Nam

cuius, quas lucri sui, aut ostentandæ artis causa artifices, ad ceterum statuarum archetypos fingeant, ut φιλοτέλεις & macibus Dominis venderent. Cujusmodi infinitas prope dhuc inter ornamenta ædium, & monumenta vetustatis a-ud hodiernos Romanos viderelicet, non hic mihi nunc ermo est. Inscriptionem verò plerumque illi procurabant, qui decernendi potestatem habuere. Qui interdum tamen eos in consilium adhibuerant, quibus honorem illum ibant oblatum. Id patet ex literis II. Virorum, & Decuriorum Forosempronensium ad Verum quendam, cui statuum decreverant. Illæ, ut inscriptio Forosempronensis monstrat, ad calcem sic habent.

QVOD. SVPERET. VOLVNTATI. NO-
STRÆ. CONSVLE. ET. QVALEM. IN-
SCRIPTIONEM. DANDAM. PVTAS.
PETENTIBVS. FACITO. NOTVM. O-
PTAMVS. TE. BENEVALERE.

Sin autem cuiquam statuum erigere vellent, aut plebeji in civitatibus aut corpora, sive collegia, vel alia hominum genera, quibus in publicum aliquid decernendi potestas nulla fuit, illi ut ponendæ statuarum facultatem, ita inscriptionis formam à magistratibus accipere solebant. Ita monstrat Curiarum quoddam decretum, Neapoli, quanquam mutilum, quo corpori Dendrophorum forma datur inscriptionis, statuarum Octavii incidendæ: ejus verba quæ huc pertinent hæc sunt.

QVOD. POSTVLANTE. GN. CAJO. PV-
DENTI,

O. V. DE. FORMA. INSCRIPTION. DAN-
DA.

STATVÆ. QVAM. DENDROPHOR. O-
CTAVIO.

AGATHÆ. P. C. N. h. e. *ponere communi nomine.* STA-
TVERVNT. CN. PAPIRIVS. SAGITTA. ET. P. Æ-
LIVS. AENON. II. VIR. RETVLERVNT.

Q. D. E. R. F. P. D. E. R. I. C. id est, *quid de ea re fieri placeret, de qua res ita consueverunt.*

PLACUIT. VNIVERSIS. HONESTISSI-
MI. CORPORIS. DENOROPHORO-
RVM. INSCRIPTIONEM. QVÆ. AD
HONOREM. — — — DARET. QVÆ
— — — SERTA. EST.

Partim vero illi titulum adornabant, qui statuas accepere Martialis, cum ipsi statuam in Bibliotheca sua Stertinius, quem Avitum appellat, ponere vellet, ipse inscriptionem Tetrasticho condidit, quam statim adducemus.

Titulorum vero alii Breviores, alii pleniores erant. Breviores illi, & templani, ut intelligerentur, subaudiri aliquid oportuit, quod supplere scientis & docti lectoris erat; non secus ac in Acclamationibus antiquis, ubi quædam quasi imperfecta & sine nexu verba videbis prolata, nec facile intelligenda, nisi sensum recte elicias, & quid res ipsa requirit, ingenio industriaque tua subodoraris. Cujusmodi plures inscriptiones Tropæorum apud Græcos quoque fuisse sine verbo conceptas, in Annadvertis. suis in Athenæum VIIII, 10. observavit doctiss. Isaac. Casaubonus. Abio'vebatur itaque tota inscriptio interdum unâ dictione, ut in Africani statuis, quarum Cicero meminit lib. VI. Epist. I. ad Atticum, ubi prodit, *illam; quæ ad Opis posita erat in excelsa, nobis aliud habuisse inscriptum, nisi CENSOR, in illa vero, quæ erat ad Pollucis, inscriptum fuisse CONSUL.* Interdum duabus. Horat. II. od. 24.

Si quæret, PATER VRBIVM

Subscribi statuis, indomitam audeat

Refrenare licentiam.

Tales illi Iulii Cæsaris, quarum uni SEMIDEVS EST: alteri, INVICTO DEO, subscriptum testatur Dio Cassius lib. XLIII. Et nonnunquam tribus, ut hæc apud Ciceron. Epist. 3. lib. XI. ad Famil. In statua, quam posuit in rostris, inscripsit, PARENTI OPTIME MERITO. Item quatuor, ut illa Syllæ, de quâ Appianus I. ἐμφυλ. S. P. Q. R. statuam auratam equestræm pro rostris ei posuit, hoc titulo. CORNELIO SYLLÆ IMPERATORI FELICI: & alia Iulii, Vitellii imperatoris patris, cuius meminit Suetonius in Vitellii vita cap. III. Defunctum, inquit, senatus honoravit statua, pro rostris cum hac inscriptione, PIETATIS

IMMOBILIS. ERGA. PRINCIPEM. Frequentius
 imen videbis inscriptiones statuarum, pleniori verborum am-
 itu conceptas, ut notum est, & deinceps magis patebit. Fuit
 tuam, cum una inscriptio pluribus responderet statuis. Ascon.
 edian. in Orat. Cic. contra Pison. *Marcellus qui naufragio ad
 Africam perijt, cum statuas sibi, ac patri, itemquē avo poneret
 monumentis avi sui, ad Honoris & Virtutis ædem subscripsit; III.
 Marcelli novies Coss: fuerat autem avus quinqueies, pater semel, ipse
 tr. Itaque nequē mentitus est, & apud imperitiores patri sui splen-
 dorem auxit.* Vides consilium ut inæquales trium honores, uno,
 quē obscuro titulo æquales imperitis redderet, veneratione
 præcipuâ patris sui, cui demptiavo duo consulatus hac arte ac-
 cessisse poterant videri. Iam vero propria & quasi patria inscrip-
 tionum sedes bases fuere. Plin. xxxiv, 4. *Cæpit prorogari
 memoria hominum, & honores legendi ævo basibus inscribi, ne in se-
 culis tantum legerentur.*

Quas ideo etiam curatius paulo strui conveniebat, & à terra
 sublevari altius ne inscriptionem aggesta humus sordidaret, aut
 obliteraret. Quod statuae Christi, quam ipsi Pancæ de Hæmorrh-
 oïsa mulier collocavit, accidisse author est Philostorgius
 Hist. Ecclesiast. vii, 3. quem à Photio contractum, in lucem
 super edidit Iac. Gothofredus. Interdum tamen non basibus
 incidebantur tituli, sed infra appendebantur sive affigebantur
 tabulæ inscriptionem ostendentes, præcipuē cum altius positæ
 statuae essent. Ioan. Chrysost. Homil. in Psalm. xlii.
*Statuæ superiore loco stantes infra miniatas quasdam tabellas habent,
 quibus indicatur quisnam rex sit, quoque patre natus, & quod bellum
 confecerit.* Et hæc fortasse est illa *Longa atque insignis honorum
 pagina*, apud Iuvenalem Sat. x. quam vetus Scholiastes, ante
 statuas affirmat sterisse, continentem gradus honorum. Atta-
 nen sæpe ipsis statuis incisos titulos videmus; Et non uno in
 loco. Interdum enim in collo ipso, sed nomen tantummodo
 inscriptum fuit. Quod monstrant non nullæ earum, quarum
 typos edidit Fulvius Ursinus, & Achilles Stadius, cujusquē
 nodi complures non Romæ solum, sed alibi in Italia extant.
 Suspicio tamen à repertoriis earum, aut aliis, ad quos illarum
 possessio transiit, adiectum nomen fuisse, quoties capita statua-
 rum truncis suis avulsa (ut sæpe monumenta talia ætas & duræ

molientium manus rumpunt : reddere Dominis suis voluere, quamvis persæpe falso eventu, cum non adeò certa fides imaginis esse posset, ubi nullum nisi ex conjecturis fieret iudicium. Magis solenne fuit in Pectore inscriptionem ponere. Illud tamen temere non reperies, nisi in Hermæis statuis, quas olim sine alia basi in terram destitui, & agrorum limitibus præfigi solitas, argumento est, præter id, quod antea diximus, illarum forma, in rudem quandam extremitatem desinens. Non itaque commodior tituli locus, quam in ipso pectore fuit. Hoc modo ex antiquis inscriptæ reperiuntur apud modo nominatos Vrsinum & Statium, M. Porcii M. F. Catonis Censorii, L. Iunii Rustici, Philosophi Stoici, & P. Valesii, Volesi F. Popliculæ, aliorumque illustrium Græcorum plurimæ statuarum. Præterea de Platonis cujusdam Eunuchi, Cubicularii Regii, qui imperante Basilisco exustus est, statuâ, quæ inscriptionem in pectore habuerit, Suidas meminit. Similiter etiam inscriptæ fuere id genus statuarum quadratæ, quæ circa medium trunci desinebant, solumque caput & pectus tantummodo habebant, quarum frequens item apud antiquos usus. Porro in femoribus etiam statuarum & alibi aliquid interdum fuisse inscriptum observare licet, Non tamen genuinum titulum, sed aut artificis, aut eorum qui crexerant, aliamve de statua curam susceperant, nomen vel simile quid, ut testimoniis auctorum, inscriptionumque monstrare possemus, si tanti esset.

Non hic est prætereunda Græcorum consuetudo, qui, quod titulis dignum magni in Rep. viri patrarunt, Decorum statuis inscribi permisere, sive in signum singularis & eximii honoris, sive quod raræ tunc statuarum collocarentur hominibus. De Cimone Atheniensi Plutarch. in ejus vita cap. x i v. *Concessum est ei à populo, ut lapideas Mercurii statuas ipse poneret.* Sequuntur tres inscriptiones, res ab illo gestas, suppresso tamen ejus nomine, continentes, & deinde subjicitur; *Qua omnia, tamen si nusquam Cimonis nomen proferunt, tamen ejus ætatis hominibus videbantur immensi esse honoris. Nihil enim neque Themistocli tale neque Miltriadi contigit.* Illud etiam in titulis observare licet, alios verbis solutis, alios carmine fuisse conceptos. De illo Inscriptionum genere, ut semper ferè, & vulgò usitato,

OMNIA

hnia monumenta & lapides testantur, & ex iis, quæ à nobis aut
re hac adducta sunt, aut deinceps afferentur, abunde patet.
hoc vero constat ex Ovidio Epist. Heroid. 11.

Hoc tua post illos titulo signetur imago

Hic est, cuius amans hospita capta dolo est.

t Martial. lib. 1 x. Epigram. 1.

Hoc tibi sub nostra breve carmen imagine vivat,

Quam non obscuris jungis, Avite, viris.

Ille ego sum nulli nugarum laude secundus,

Quem non miraris, sed puto, lector, amas.

Majores majora sonent; mihi parva locuto

Sufficit, in vestras sepe redire manus.

extat & fragmentum Sueſſæ, quod ejusmodi inscriptionis
articulam servat.

HIC NVNC CAMPANAS MODERA-
TOR SVBLEVAT VRBES.

VNDE. ERGO. ET. POPVLI. STATVAM.
TRIBVERE. SVESSO.

interim inscriptiones hujus generis oportuit esse doctas & ha-
bere judicium atque acumen; alias non probabantur. Et sanè
Horatii locus de art. Poët. vers. 372.

—— *Mediocribus esse poëſis,*

Non homines, non Dii, non concessere columna.

Videtur non minus verè hanc, quàm vulgo probatam inter-
pretationem recipere, ipsa re ita dictante.

C A P U T XXVIII.

Tituli statuarum pleniores. Nomen inscriptum. Vt alienis statuis aliena & pe-
regrina nomina inciderentur, quam diversa ratio? Inſignium virorum ſta-
tua nominibus Virtutum conſecrata. Rhodiorum & Athenienſium con-
ſueſud-, ſtatuas veteres, novis Dominis ſubinde assignandi notata. Nomi-
na aliena qui ipſi aſciverint, ſuiſque ſtatuis inſcripſerint. Mummii ruditas.
Inſcripti ſimul interdum præter parentes & Majores, ipſi qui decre-
verant, qui ſumptus adminiſtraverant, quique poſuerant. For-
mula varia in hanc rem. Artificum & mercatorum fraus. Res ge-
ſta inſcripta. Vanitas quorundam. Laudes & Elogia inciſa. Formula item
hic

hic diversa. Præterea gesti honores & Magistratus ibidem connotati. Historia quantum saepe adiumentum accedat ex Statuarum inscriptionibus. Decreta integra, testamenta, gratulationes, tuus tempus dedicationis, aliisque id genus nonnulla incisa statuis. Roma revocata nuper consuetudo statui, & titulu honorandi bene merites.

Dictum est plerosquæ statuarum titulos pleniori verborum circuitu solere inscribi. Iam itaque quid in illis præcipue contineretur, hoc capite monstrabimus. Primò, nomen ibi signabatur eorum, quibus statuaæ ponebantur. Dio Chrysostomus Orat. Rhodiæ. xxxi. Publicè conscripta sunt, nequè solum in publicis scitis, sed super ipsarum etiam imagines, & nomen ejus, qui honoris affectus est, & statuam populum dedisse. Trebellius Pollio, Salonino Galieno, cap. i. Fuit deniquè hæc statua in pede montis Romulei, hoc est, ante sacram viam, intra templum Faustinae advectæ ad arcum Fabianum, quæ haberet inscriptum, **GALLIENO** juniori, Salonino additum; Ex quo ejus nomen intelligi poteris. Hoc quanquam ita esset, ut suis statuis sua inscriberentur nomina, hoc est, ut omnia quadrarent, statua, persona, inscriptio, & unius cujusquæ nomen illi statuaæ inscriberetur, quam quisquæ adeptus esset; tamen aliter interdum evenisse deprehendo; ne mirum ut alienis & non propriis statuis, aliena & quasi peregrina nomina inciderentur, idquæ vel Consilio vel inscitia. Consilium fuit, cum ex destinatione aut hominum nomina Deorum statuis; aut nomina Deorum seu virtutum, statuis hominum adscriberentur; aut deniquè cum hominum nomina in vicem ita transirent, in alienas quidem, sed hominum statuas Deorum signis homines nomina sua inscribere, qui vel ea possuerant. Scævola in l. Titia Testamento. § ult. ff. de auro arg. leg. Seja, inquit, Testamento ita cavit; si mihi per conditionem hæreant contigerit, ipsa faciam; sin autem, ab hæredibus meis fieri volo, jubeboque signum Dei ex libris centum, in illa sacra æde, & in patria statui, cum subscriptione nominis mei. Vel abolere cupiebant, ut Apollinis statuaæ suum nomen Constantinus Magnus inscripserat. Zonaras Annal. tom. III. Divinus imperator ille suum illi nomen indidit, clavis quibusdam capiti insertis, qui corpus Domini salutaris cruci affixerant. Vel omen inde aliquod captabant: Tales fuere forsan temporariae illæ inscriptiones nominum imperatorum in simulacris Victoriarum Circi. Quippe inter signa mortui

bris Severi relatum est, quod quæ illius nomen præferrebat istoria, vento ista de podio deciderit, & humi consisteret, nec cæ, quibus Getæ & Bassiani nomina inscripta fuerant, nomine carebant. Quâ de re vide Spartianum Severo, cap. 11, Locum supra, cap. xxv, aliâ ex occasione adduximus. Vel qui deniquè alio quocunque modo ea curebant, aut mori suo, vel sedibus restituebant. Cic. Verr. 1 v. Denomine Scipionis Africani, in basi Dianæ Segestanz inscripto, iama, inquit, erat posita Segesta, saxe excelsi in basi, in qua granibus literis P. Africani nomen erat incisum, eumque Carthagine caesa, restituisse perscriptum. Quod idem factum in aliis et anfractibus & statuis, quæ non magis ob religionem, quam ob arrius ætium dono Diis datæ in templis statuiebantur. Sic in Corinthis signo, quod senem effingebat, suum nomen subscribi voluit Plinius Iunior, lib. 111. Epistola 6. qui enim à se in hoc templo, Comi in patria sua statuere Severum iussit. Iubeat inquit, basin fieri, ex quo voles marmore, quæ nomen meum, honoresque capiat, si hos quoque putabis addendos. Hominum verò statuis eorum nomina inscripta reperio. Sic nomen Liberi patris tuis statuis Antonius subscripsit. Seneca pater, Suasor. Prim. Cum Antonius vellet se Liberum Patrem dici, & hoc nomen si tuis subscripsit, occurrerunt venienti ei Athenienses cum conjugibus ac liberis, & Dionysium salutarunt. Cæterum apud Romanos obtinuit consuetudo, ut consecratorum inprimis statuæ, Deorum nominibus inscriberentur. Sic Augustus, Iupiter dictus; sic Livia, Iuno; sic Drusilla, Venus nominata. Huc pertinet vetus inscriptio Drusillæ.

VENERI. CÆLESTI.

AVGVSTÆ. SACR.

NVMMIA. C. F. DORCAS.

S. P. F. C.

Los etiam fuit clarorum virorum statuas consecrare nominibus mutum, pellendæ invidiæ causâ, cum modestius videretur, utut ipsas consecrari, quam eos, qui exercuissent. Intellegendus est Cicero ad Q. Fratrem. In illis urbibus cum summo imperio ac potestate versaris, in quibus tuas Virtutes consecratas, & Deorum numero collocatas vides. Quid aliud in Deorum numero collocas.

collocari, quàm statuis, templis, aris consecrari; unde legimus Principum Clementiæ, Adoptioni, Amicitia, Providentiæ Pictati aras consecratas apud Corn. Tacitum, & alios. Sed & scire ut dixi, in statuis hominum ita mutata sunt nomina alienis hominum hominibus. Apud Rhodios moris erat, ut cum illa uel Statuis antiquis supra modum abundaret, Magistratus eorum; uandae sumtus causa, ne novas semper fieri, uiris de Rep. be meritis locandas necesse esset, aliis atque aliis subinde designarent easdem. Nomen novum inscribendo, tam iis, quæ antea inscriptionem habebant, sed quam deraferant, Dio Chrysost. Orat. Rhodiaca. *Prætor, inquit, quacunque illi uisa est, ex consecratis his statuis, eam designat; Deinde destructâ, priore inscriptione, atque alterius nomine in sculpro, finem habet prioris honor, & de cætero is habet eam imaginem, qui uobis eâ dignus est uisus.* Quàm cæteris, quibus nihil ante inscriptum erat. Idem. *Quibus ergo argumentis tentabunt quidam, rem hanc esse aequiorem, demonstrare? Pessimè hoc probant, cum dicunt se valde antiquis abuti, & quasdam esse sine inscriptione.* Et Athenienses similiter quid videntur fecisse. Pausan. Atticis. *In Prytæneo statuas summi Miliadis & Themistoclis, quas mutata inscriptione, viro Thraci, & Romano tribuerunt.* Cujusmodi quid detestari se Cicero ostendit Epist. ad Attic. 1. libr. vi. cum ait. *Odi falsas inscriptiones statuarum alienarum.* Alioquin non rarò contigit, uel essent, qui privato arbitrio transferrent nomina aliena in suas statuas, puta per affectum aliquem, quo ducti essent erga eos quorum nomen sic adsciveret. Ita Antoninus Bassianus Caracalla, simia Alexandri Magni, ejus nomine suas statuas plures Romæ inscripsit. Xiphilin. ex Dion. Cass. lib. lxxviii. *Aurelianus plerasque statuas Romæ, tam sub Alexandri, quàm proprio nomine Antonino positas clam demolitus fuerat.* Alias ex ignorantia & inscitia, ut dixi, inscribi peregrina nomina interdum contigit. Ad eò rudis fuit Mummius ille Corinthi eversor, ut si mutaret nomina in statuis. De eo Dio Chrysost. Orat. Corinthiaca xxxviii. *Homo, inquit, ineruditus, nihilque honesti expertus, qui Philippum Amynta, illam ex Thessis acceptum inscripsit. Et juvenes ex Pheneo, unum Nestorem, alterum Priamum. Populus autem Romanus se illius gnatos uidere putabat, uidens Arcadas ex Pheneo, Idem paulò antè, Spectavi & Alcibiadem*

idem illum pulcrum Clinia gnatum, Inscriptionem habentem Enobarbi. Pausanias Corinthiacis, de ornamentis in fano Iunonis haud procul Mycoenis. Pro vestibulo, inquit, statua stantorum & aliorum, & ipsius imprimis Orestis. Nam quæ nomini Augusti inscripta est, Orestem illum fuisse asserunt. Porro in tantum nomen eorum, qui statuas adepti erant, inscribebatur, sed & parentum & Avorum interdum, si clari ii, & celebres essent. Imò serè semper exprimebantur in titulis illi, qui decesserant, aut dedicaverant. Tac. Annal. 111. de Livia, quæ ias Julia, cum haud procul theatro Marcelli officiem Divo Augusto Julia dicaret, Tiberis nomen suo post scripserat. Aut qui imprus præstabant. Cic. Verr. 11. Inscriptum esse video, quantum ex his statuas aratores dedisse. Vel quicumquè tandem poterant. Cic. Philipp. V1. Aspicias à sinistra illam equestrem tuam inauratam, in qua quid inscriptum est? QVINQUE ET TRIGINTA. TRIBVS PATRONO, de L. Antonio loquitur. In inscriptionum veterum testimoniis rem valde notam propterea, ipsâ copiâ impediore, quæ valde difficile electionem facit. Quare cupidum lectorem ad eas ipsas remitto. Vbi quærim extant. Quid enim his formulis vulgatus? SENATVS. TATVA. HONORAVIT. SENATVS. CENSUIT. ENATVS. POPVLVSQVE. ROMANVS. OSUIT. CIVITAS. DECVRIONES. PLEBS. ORDO. CORPVS. COLLEGIVM. MVNICIPES. INCOLAE. CLIENTES. MARITVS. XOR. HAERES. AMICVS. DECREVERUNT. FACIENDAM. STATVAM. CVAVERVNT. PONENDAM. STATVAM. ENSVERVNT. CONSTITVI. LOCARI. VE. IVSSERVNT. POSVERVNT. COLLOAVERVNT. DEDICAVERVNT. Notandum hic est, insuevisse interdum artifices etiam sua nomina statuis interire, loco plerumquè abdito, & literis minutis, quod partim rigimus capite præcedenti, & præterea constare potest ex ier. Verrin. 1v. & Tuscul. Quæst. 1. Item Senec. 1. de Tranq. p. 1. In iis verò signis, statuisque, quas vendituri artifices aut, ut emtores falsa specie vetustatis allicerent veterum

ac celebrium artificum nomina non raro insculpebant. Phidrus in prolog. lib. v. Fabularum.

Æsopi nomen sicubi interposuero ,

Authoritatis esse scito gratia.

Vt quidam artifices nostro faciunt seculo,

Qui pretium operibus majus inveniunt , novis

Si marmori adscripserunt Praxitelem, suo

Detrito , Myronem argento.

Sed ut ordinem nostrum servemus , præter nomina , legendas etiam res gestas est elogia, in titulis proposuerunt. Lampridius Alexandro. *Statuas Divis Imperatoribus locavit , omnibus cum titulis & columnis æreis , qua gestorum ordinem continerent; Exemplo Augusti, qui summorum virorum statuas in foro suo è marmore collocavit ,* **ADDITIS GESTIS.** Nota Augustum, ut alibi diximus, illustrium virorum statuas in foro suo dicasse effigie triumphali , additis idem gestis, Ex quibus una fuit, de quâ Plinius xii, 6. ex Varrone *Æmilianum quoque Scipionem Varro author est , donatum corona obsidionali in Africa , Manlio Coss. tribus cohortibus servatis , totidemque ad servandas eas eductis , quod & statua ejus in foro suo Divus Augustus adscripsit.* Reprehendit ideoque Antonium Florus i v, 10. quod non contentus res à se vèrè gestas imaginibus subjici , voluerit etiam eas ibi spectari, quas ne gerere quidem cogitavit. *Sed immensâ , inquit, vanitas hominis, dum titulorum cupidine Araxem , & Euphratem sub imaginibus suis legi concupiscit, neque causa, nec consilio, ac ne imaginaria quidem belli indicticne, quasi hoc quoque ex arte Ducis esset , obrepere.* Nec immeritò Poëtis succenset Plutarchus, quod interdum hanc gestorum & veræ laudis fidem turpi adulatione corrumpant. Orat. i. de Fortuna Alex. ubi de ejusdem Alexandri dictis memorabilibus agens, *Non, inquit, consideremus eas voces , quas Poëta imaginibus & statuas ejus magni loquentes subscripserunt, non ad moderationem animi, sed ad potentiam Alexandri respicientes.*

Æreus inspiciens Divosque hominesque regentem

Velle mihi est visus talia verba loqui

Magne tene, Jupiter, neque enim prohibemus Olympum,

Dum tellus toto pareat orbe mihi.

Es Alexander ego Iovis quidem filius. Hac ut dixi, potarum sunt, fortunam ejus adulantium. Fingebatur enim Alexander facie sursum in cœlum conversa, sicut suspicere solebat, leviter inflexo collo, Plutarcho eodem teste, Orat. 1. 1. de fort. Alex. ut inde Poëtas adulandi occasionem habuisse putes, quasi excelsa semper & immortalia molienti Regi. Quamobrem veras & solidas res gestas, subjicere honestius duxere, ne fucus fieret posteritati. Nec res gestas solum expresserant, sed addidere etiam elogia & laudes. De statua & elogio L. Cæcilii Metelli, qui sacra à virginibus Vestalibus deserta è flammis eripuit, cum ædes Vestæ, tempore primi belli Punici, incendio correpta esset, meminit Dionys. Halicarnass. lib. 1. 1. *Quamobrem*, inquit, *bonos maximos à civitate grata est promeribus, sicut ex elogio patet, quod adscriptum est ejus statuae in Capitolio.* Cogor hic iterum aliquo compendio uti, & paucis formulis, ex quibus de reliquis judicium fieri potest, ostendere, quomodo res gestæ & Elogia titulis inserta fuerint, cum totas hic inscriptiones afferre tædiosum & absurdum foret. Leges itaque persæpe.

OB. E G R E G I A. IN. R E M P V B L. M E R I T A. OB. M E R I T V M. N O B I L I T A T I S. I V S T I T I Æ. E L O Q V I I. OB. I N S I G N I A. B E N E F I C I A. OB. S I N G V L A R I A. B E N E F I C I A. OB. I N S I G N I A. G E S T A. OB. I L L V S T R I A. M E R I T A. OB. P R O V I D E N T I A M. E T. S T A T V M. O P T I M V M. V R B I. R E D D I T V M. Q V O D. M O R T E M. OB. R E M P V B. O B I E R I T. OB. A M O R E M. I N. C I V E S. OB. M O D E R A T I O N E M. Item illa Epitheta, D O M I N O. P A T R O N O. P A R E N T I. O P T I M O. F E L I C I S S I M O. D O C T I S S I M O. P R Æ S T A N T I S S I M O. F O R T I S S I M O. C L A R I S S I M O. Et alia id genus infinita. Nominatim vero gesti honores & Magistratus adjiciebantur. Plutarch. Marcello cap. 54. In Minervæ templo apud Lindum, hoc Epigramma statuae Marcelli fuisse adscriptum, Posidonius refert.

*Ille, hospes, patriæ, fidus memorabile Romæ,
Marcellus claris Claudius à Prævis,*

Q

Terqu

*Terquè quaterquè tuliz bella in Marvortia fasces
Consulis, hostili cade mado faciens.*

Huius enim carminis author, duos proconsulatus, quinque annos numeravit Consulatusbus. Hocquè adeo solenne erat, ut reperias inscriptiones, quæ nihil ferè aliud, quam solam honorum Magistratuumquè, cum factorum, tum civilium enumerationem contineant.

Cæterum si ob honores gestos Statuæ cuiquam aut vivo publicè decretæ fuissent, aut post mortem datæ, illud etiam in aliis extra statuas titulis memorari interdum solebat, ut in saxo illo in Cordubensi agro.

G. SEMPRONIO. SPERATO. HIC. PROVINCIÆ. BAETICÆ. CONSENSV. FLAMINIC. MVNVS. EST. CONSEQVVT. PERACTO. HONORE. FLAMIN. ET. FICIAL. OMNIVM. CONSIL. ET. CONSENSV. STATVAM. DECREVIT. HVIC. ORDO. MELLARIENSIS. DECREVERVNT. SEPVLT. IMPENS. FVNERIS. LAUD. STATVAS. EQVESTRES. DVAS.

Vnde evenit, ut ejusmodi Inscriptionibus sæpe numero scriptores debeant, quod de honoribus, vita, origine aut affinitatibus illustribus eorum, quorum historiam pangunt, nisi ita traditum fuisset, & ipsi ignorare deberent, & aliis aperire nescirent. De honoribus Cari Imperatoris Vopiscus in ejus vita. Cap. v. *Hic igitur per civiles & militares gradus, ut tituli statuarum ejus indicant, Praefectus Prætorii à Probo factus, tantum sibi apud milites amoris locavit, ut solus dignissimus videretur imperio.* De Nobilitate Galbæ hoc præcipuum testimonium præfert in ejus vita Suetonius Cap. 11. *Neroni Galba successit, nullo gradu contingens Cesarum domum; sed haud dubiè nobilissimus, magnaquè & vetere prosapia, ut qui statuarum titulis, pronepotem Q. Catuli Capitolini semper adscripserit; Imperator vero etiam stemma in ætærio proposuerit, quo paternam originem ad Iovem, maternam ad Pasiphaën Minois uxorem referret. Imagines & elogia universi generis exequi longum est.*

alis est illa inscript. statuae Stilichonis Romae cujus partem ad-
ucimus.

AB. INEVNTE. ÆTATE. PER. GRADVS.
CLARISSIMÆ. MILITIÆ. AD. COLV-
MEN. REGIÆ. ADFINITATIS. EVECTO.
SOCIO. BELLORVM. OMNIVM. ET. VI-
CTORIARVM. ADFINI. ETIAM. DIVI.
THEODOSI. AVGVSTI. ITEMQVE SO-
CERO. DOMINI. NOSTRI. HONORI.
AVGVSTI. POPVLVS. ROMANVS. PRO.
SINGVLARI. EIVS. CIRCA. SE. AMO-
RE. ATQVE. PROVIDENTIA. STATV-
AM. EX. AERE. ARGENTOQVE. IN. RO-
STRIS. AD. MEMORIAM. GLORIAE.
SEMPITERNÆ. CONLOCANDAM. DE-
CREVIT.

reperitur nonnunquam & Decretum totum statuae incisum.
Patet hoc ex nonnullis titulis, & imprimis ex decreto quodam
Duumvirum Tergeste in Istria, in honorem Fab. Severi facto,
qui Antonini Pii temporibus vixit. Verba Decreti sola, quæ
hic faciunt, exscribam. ILLVD. CERTE. PROXI-
MÆ. FIERI. OPPORTVNE. (OPORTET.) TRI-
MPHO. STATVAM. EI. AVRATAM. E-
QUESTREM. PRIMO. QVOQVE. TEMPORE.
N. CELEBERRIMA. NOSTRÆ. VRBIS.
PARTE. PONI. ET. IN. BASI. EIVS. HANC.
NOSTRAM. CONSENSIONEM. ATQVE. HOC.
DECRETVM. INSCRIBI. VTI. AD. POSTE-
ROS. NOSTROS. TAM. VOLVNTAS. AM-
PLISSIMI. VIRI. QVAM. FACTA. PER-
MANEANT. Interdum etiam privati curabant testamen-
ta, aliasquæ leges, quas durare ad posteritatem volebant, sta-
tuarum suarum basibus inscribi. In testamento Græco, quod
Menetiis, in tabula marmorea expressum, suo inscriptionum
olumini pag. c c x v i. inseruisse Gruterum alias indicavi, in-
italia & hæc leges. *Eligatur Epissopus. Hic verò inscribas omnia
secundum legem cures vero etiam ut lex et Testamentum incidatur in*

basi statuarum, quæ sunt in Museo. Quin & interdum Epistolarum
 regas, quæ honorifica judicia & gratulationes, laudesquæ
 rum continebant, quibus statuæ dabantur, incisas ad aliquod
 bascos latus, cum frontem primaria & principalis inscriptio
 cuparet, animadvertere licet ex illa inscript. Forosempronien-
 quâ Duumviri & Decuriones Forosempronienfes. C. Hedi
 Vero cuidam, ob varia beneficia gratias agunt, significantque
 ideo decretum de statua ex suo ipsi ponenda non misisse, ne
 cut antea, cum publicè ei decreta esset, honore se contentum
 esse rescriberet, ipsisquæ facultatem benè de eo merendi sic præ-
 cideret: Quin jam comparatam advehi, ne negare posset. Hoc
 argumentum literarum est, ne illas aliquantò prolixiores hie
 re necesse sit. Extat, si videre cupis, in immenso illo Inscripti-
 onum Gruter. volumine, pag. ccccxvi. Num. 6. Quod
 si ante maturam ætatem aliquis magna gessisset, & ingentibus
 honoribus functus fuisset, id quoquæ indicatum est; quoniam
 ad laudem pertinere hoc maxime existimabatur. Vellejus Pa-
 tere. 11, 61, de Augusto. *Eum senatus honoratum equestri statuâ*
quæ hodiequæ in rostris posita ætatem ejus scripturâ indicat, pro prælo-
re, una cum consulibus Hirtio & Pansa, bellum cum Antonio genu-
jussit. Nota ætatem ibi non frustra notari; egit tum annus
 vigesimus, ut ibidem Historicus testatur, quæ ætas tantis re-
 bus non sufficere credi poterat, nisi ab Augusti spiritu ani-
 mata. De hac sua ætate ipse testatur in Marmore Ancyra-
 no.

ANNOS. VNDEVIGINTI. NATVS. ET
 ERGITVM. PRIVATO. CONSILIO. ET
 PRIVATA. IMPENSA. COMPARA-
 VI.

Vt hoc videatur inter argumenta laudum suarum non minimum
 censerivoluisse. Sic Domitius Afer Caligulæ ætatem in ima-
 gine ejus expressit, ut honorum annorumquæ collatione, læ-
 dem Cæsari tanto redderet ampliorem; sed quod perversum
 Principis ingenium in prævum sensum detorsit. Dio Cass. lib.
 11 x. Domitius, inquit; Caii imaginem ponens, inscriptionem
 slenderat, Cajum annum jam agentem vicefimum septimum, alterum
 consulatum gerere. Id, quasi ab eo ætatem sibi & leges spre-
 brante, molestè accepit Cajus; ejusquæ rei causa, unde Domitius

*morem sperabat, in curiam pertraxit, & vix tandem incolu-
men dimisit. Præterea Consules ejus anni, quo poneretur sta-
ua, & dies dedicationis signari solebat interdum, ut illa Sym-
machi in Capitolio.*

DEDICATA. III. KAL. MAIAS.

D. N. GRATIANO. IIII. ET. MEROBAY-
DE. COSS.

Et in illa Agorii, Romæ itidem.

DEDICATA. KAL. FEB.

DN. FL. VALENTINIANO. AVG. III.
ET. EVTROPIO. COSS.

Idquæ similiter in Municipiis & coloniis notatum, quibus nimi-
um II Viris positæ essent. vid. inscript. Grut. p. cccc. xc,
1. 2. 3. Tum de sumptu, de loco, de genere, de meritis, aliisque
particularibus eventis sæpe mentio fiebat, ut ex titulis patet,
quos hic coacervare nolo. Peculiare est eventum quo unico &
solo inscriptionem statuae suæ, quam Romæ posuit, absolvi
voluit Constantinus Magnus, omni cætera laudis gloriæquæ
materie neglectâ. Significabat videlicet miraculosam illam vi-
ctoriam, quam auspiciis Divinæ gratiæ visâ in cælo cruce, cum
his verbis, IN. HOC. VINCES. de Maxentio reporta-
vit. Inscriptionem habet Eusebius de vita Constant. lib. 1.

HOC. SALVTARI. SIGNO. VERO. FOR-
TITVDINIS. INDICIO. CIVITATEM.
VESTRAM. TYRANNIDIS. IVGO. LI-
BERAVI. ET. S. P. Q. R. IN. LIBERTATEM. VIN-
DICANS. PRISTINÆ. AMPLITVDINÆ. ET.
SPLENDORI. RESTITVI.

Interdum votum aliquod publicum clam & temporariâ inscrip-
tione adjiciebatur eorum statuis, quorum operam ante pro-
batam Resp. temporibus difficilimis desideraret; ut ad illam
Bruti factum est cum de Cæsare nimis Reip. gravi, & iam iam
tollendo, percussores ejus consilia inissent. Plurarch. Bruto.
cap. 14. *Statua prisca illius, qui reges ejecerat, Bruti. subseri-
pserunt. Utinam nunc esses Brutus. & Utinam viveres Bru-
tus.*

Q 3

Sed

Sed quia de Inscriptionibus antiquis hic actum est hactenus, non possum, quin recentiores unam alteramvè comites adjungam, tum quia multa eorum, quæ ante diximus, confirmant, tum quod, licet ex citimo sint ævo, attamen ob elegantiam merent inter antiqua monumenta censerī, quibus Romana Magnificētia & virtus cognoscitur. Etenim ex eo tempore, quo decora isthæc tam miserè peribant, quod nobis supra, cap. v i i. notatum est, videntur hunc morem ponendi statuas easquē Inscriptionibus ornandi laxavisse Romani, quod etiam notat Guid. Panciroli, Rerum Memorabil. part. i. tit. xxx i i. nisi quod nuper factum est, ut hæc consuetudo tanto tempore intermissa revocaretur, ne antiqui laudatiquē moris vestigia penitus oblitterarentur. Quod ex his Inscriptionibus, quas adducemus, patebit. Duæ sunt tantummodo, incisæ pedestrium statuarum basibus, quæ Alexandro Farnesio, Parmensi Duci, & Iohanni Franc. Aldobrandino, Exercituum contra hostes Ecclesiæ Generali, in Capitolino conservatorum Urbis Romæ Palatio positæ conspiciuntur. Una hæc est.

QVOD. ALEXANDER. FARNESIUS. PARMÆ. ET. PLACENTIÆ. DVX. III. MAXIMO. IN. IMPERIO. RES PRO REP. CHRISTIANA. PRÆCLARE. GESSERIT. MORTEM. OBIERIT. ROMANIQUE. NOMINIS. GLORIAM. AVXERIT.

S. P. Q. R.

HONORIS. ERGO. MAIORVM. MOREM. SÆCVLIS. MVLTIS. INTERMISSVM. REVOCANDVM. CENSVIT. STATVAMQUE. CIVI. OPTIMO. IN. CAPITOLIO. EIVS. VIRTVTIS. SVÆ. IN. ILLVM. VOLVNTATIS. TESTIMONIVM.

EX. S. C. P.

CLEMENTIS. VIII. PONT. MAX. AN. II. GABRIELE. CÆSARINO. I. V. C. IACOBO. RVBEO. PAPIRIO. ALBERTO. COSS. GELSO. CELSO. CAP. REG. PRIORE.

Altera

Altera verò illa.

IO. FRANCISCO. ALDOBRANDINO.
CIVI. ROMANO. BELLI. & QVE. AC.
PACIS. ARTIBVS. INCLITO. QVOD.
MULTIS. DOMI. FORISQVE. PRÆ-
CLARE. GESTIS. REBVS. ITALICI.
NOMINIS. GLORIAM. LONGE. LA-
TEQVE. PROTULERIT.

S. P. Q. R.

VIRTVTIS. ERGO. MAIORVM. EXEM-
PLO. IN. CAPITOLIO. COLLOCA-
VIT.

ANNO SALVTIS. M. DC. II.
CLEMENTIS. VIII. PONTIFICATVS.
VNDECIMO.

C A P U T XXIX.

De statuarum dedicatione. Dedicandi vox significationis varia. ἀφιερωσις. Indicare. Indices, Consecrare & dedicare ut conveniant aut differant, obiter ostensum. Mos dedicandi hominum statuas Diis, apud Romanos pariter & Græcos. Hac in re loci ratio ut habita. Statuas sepulcrorum Diis Manibus dicata. Causa ejus moris. Dedicabant plerumque Pontifices & sacrorum Prasæcti. Mos Romanorum, ad collegium Pontificum rejciendi judicium, de religione statuarum signorumque bello captorum. Quotitulo dedicare quandoque posuerint ipsi Imperatores. Dedicationes solennibus verbis concepta. Cur formula dedicationum hujus generis adeo pauca in monumentis veterum extant, quasitum? Dedicationum formulæ leges de honoribus statuarum & modo cultus præscriptæ. Discrimen inter Divinos & Heroicos honores. Θερμόων ἱδρώ. Secundi homines qui. Dedicationes alia facta cum diris inferorum Numinum in eos accitis, qui statuas suâ moverent sede. Alia ἀφιερωσις, & sine imprecationibus.

QUemadmodum decretæ & inscriptæ fuerint statuas, hætenus vidimus. Nunc de earundem dedicatione pauca dicenda sunt. Habet vox dedicationis duplicem sensum, Profanum unum, alterum sacrum. In sensu profano nihil aliud est dedicare, quam rei alicujus usum auspicari, sive rem utendam accere. D. Chrysoft. in Epist. ad Hebr. *Dedicatio utendi iniurum*

Q4

facit.

facit. Ambrosius Millelogi *Dedicatio* quippe dicitur initium a
 tendi. Tertullianus Apologet. Neronem damnationis dedica-
 torem vocat. Et eodem sensu idem in de Monogomia. *Atque*
primum scelus homicidium in fratricidio dedicatum est. Tum quoque
 primum dedicabatur quodlibet opus, cum perfectum & absolu-
 tum esset. Vnde dedicare pro perficere usurpatum leges apud
 Goffridum Abbatem Vindocinensem 1 v. Epist. 27. *Promissio-*
nem utique vestram veritatis dedicasset effectus. Hoc itaque dedica-
 tionis genere dedicati dicuntur sæpe à latinis Authoribus sta-
 tuæ, cum eriguntur & celebrari honore & usu publico incipi-
 unt; Quemadmodum alia opera hoc modo dedicata dicuntur,
 Vt domus Neronis, apud Suetonium Neron. cap. xxxi. *Domus*
Tetricorum apud Trebell. Pollion. de triginta Tyr. cap. xxiv.
Patina Vitellii apud Suetonium in ejus vita cap. x i i i. *Pons*
Puteolanus apud eundem in Caligula. cap. xxx i. Itemque
Therma & Gymnasium, in vita Neron. Cap. x i i. In sensu sa-
 cro dupliciter considerari vox dedicationis potest, aut cum
 idem significat quod *Consecratio* propriè dicta, quæ Numen in-
 fert, & Deum inducit. Et hoc modo *Dicare* idem est, quod
 Græcis *δοῦναι, ἱερᾶναι*. *Dedicare* idem quod *ἀφιερᾶναι*, cui gemi-
 nam significationem habere & alterum latinum compositum,
Indicare, vult Cl. Salmasius in Exercit. Plinian. in Solin. cap. 2.
 ut ex eo Deos, *Indigetes*, faciat, quasi indicatos, consecratos,
 ex hominibus in numerum Deorum relatos. *Indices* enim dix-
 re veteres, pro quo nos, mutatione unius literæ facta *indiges*
 usurpamus. Vnde etiam *indigitamenta* appellati fuere Libri Pon-
 tificales, quibus dedicationum ritus, hominumque dedicati-
 ſum, & in Deos relatorum nomina continebantur. Hæc itaque
indicatio, siue quod usus crebrior firmavit, *Dedicatio*, putabatur,
 ut dictum est, Numen inferre, cum simulacris Deorum & con-
 secratorum, de quibus Arnobius lib. 1 v. adversus gentes. *Sed*
eos in hæc colimus eosque veneramur, quos dedicatio infert sacra, & sa-
brilibus efficit inhabitare simulacris. Et deinceps ait Deos, jure de-
 dicationis impulsos simulacrorum coalescere *junctiōni*. Quæque adeo,
 ut Tertullian. Apologet. Cap. x i i. ait. *Fatum consecratione*
mutant, Vnde etiam intelligendum est, quid sit *simulacrum de-*
dicatum apud Ciceron. lib. 2. de ll. cui ingenium hominis se
 ipsum probe noscentis, ob divinum illud quod inesse videtur,

com.

comparat. Nam, ait, qui se ipse norit primum aliquid sentiet se habere divinum, ingeniumque in se suum, sicut simulacrum aliquod dedicatum putabit. Tum templis, aliisque operibus fanis. Quâ de re Quintilianus Declamat. cccxxi. Hæc prorsum dedicationis accipiant summam religionem, opera sunt tantum, dedicatio est illa, qua Deum inducit, qua sede destinata locat. Cujus consecrationis ceremonias vid. apud Alexand. ab Alexandro Genial. Dier. vi. 14. & Majolum Canicular. Dier. Tom. ii. Colloq. i.

Aut cum dedicare usurpatur pro eo, quod Græci dicunt *ἐναγίζω* τῷ θεῷ, & leviozem quandam religionem habet. Quomodo dedicari dicuntur dona sacra omnia, quæ cum ornamenti & honoris, tum vero præcipue religionis causa Diis dicantur. Quâ in re nequẽ infrequens est apud idoneos Authores usus vocis consecrandi, ubi tñ. discrimen aliquod Grammatici constituunt. Cornelius Fronto. *Dedicatur, Deus consecratur, quasi sanctum constituitur, hoc est, dedicatur Deo, quod illi debetur. Consecratur, quod profanum sit.* Hoc itaque dedicationis genere solebant statuarum hominum Diis plerumque sacrari, in locis maximè sacris, puta Templis, fanis, & sacrariis, utpote religionibus & sacrorum operationibus destinatis locis. Dio Chrysost. Orat. Rhodiæ. xxxi. *Atqui, ait, & statuas quis dicere posset Diis consecratæ donaria, eas nempe, quæ sunt in templis.* Dedicabant verò tum se ipsos, tum alios. Idem orator laudato loco. *Statua multa, ait, talem habent inscriptionem. Ille Deus consecravit seipsum, aut Patrem, aut Filium, cui cumque tandem Deorum.* Sic seipsum dedicavit Romulus. Dionys. Halicarnass. Ἀρχαιολογ. i. i. *Romulus ex manubiis Vulcano dedicavit quadrigas aureas, simulque suam effigiem.* Et Domitianus. Tacit. iii. Hist. *Mox imperium adeptus Iovis Custodi templum ingens, sequẽ in sinu Dei sacravit.* Alii verò alios. Sic Livia Tiberii mater, quæ alioquin adoptionis nomine Julia dicitur, Marcelli effigiem Divo Augusto, qui jam Deus habebatur, dedicavit. Tacit. Annal. i. i. *Haud procul theatro Marcelli effigiem Divo Augusto Iulia dicavit.* Et in veteri Inscriptione, Pollio effigiem Cæsaris Imper. dedicat Augusto.

P. VEIDIUS. P. F. POLLIO. CAESAREM
IMP. CAESARI. AVG. ET. COLONIAM
BENEVENTANAM.

Vetusta inscriptio alia est, in qua Taurinus quidam effigiem Parentis consecrasset Fortunæ legitur.

*Tu, qua Tarpejo coleris vicina tonanti,
Votorum vindex semper fortuna meorum.
Accipe, qua pietas ponit tibi dona merenti,
Effigiem nostri consecratura Parentis.*

Quem ritum haud dubie Romani, ut alia id genus multa à Græcis accepere, apud quos sæpè id factum legimus. Plutarchus in vita Isocratis libro de x. Rhetor. ubi Timotheus Cereri & Proserpinæ, ut conjicere licet, statuam Isocratis dedicat. Eleusino, inquit, *statua ei area dedicata est à Timotheo Cononis filio, ante vestibulum porticus cum hac inscriptione.*

*Dedicat Isocratis statuam, sacratquæ Deabus,
Hospitii & studii nomine Timotheus.*

Deabus, inquit, Cereri, haud dubiè, ut dixi, quæ Virgilius aliàs Eleusina mater, quamquæ templo & solennibus sacris *Γερουσία* appellatis Eleusini colebant; Et ejus filia Proserpinæ, quam simul cum matre coli solere paulo post ex Regillanæ statuæ dedicatione videbimus. Est & alia inscriptio in eodem ejus Authoris libro, quâ Isocratis statuam adoptivus ejus filius Aphareus Iovi dedicat.

*Isocratis Aphareus patræ statuam hanc dedicavit
Iovi, Deos venerans & parentum virtutem.*

Apud Theocritum hoc ipsum etiam discas. Idyll. x.

*Vtinâ mihi essent quot opes ajunt Crasum olim possedisse,
Aurei certè ambo staretis dicati Veneri.*

Quemadmodum & ex Epigrammate ejusdem in Epicharmum, Baccho dicatum.

Et vox Dorica est, & vir qui Comædiæ invenit, est Epicharmus.

O Bacche, aneum pro vero Tibi hic dicarunt.

Observabatur autem, ut si alibi, quàm in templis dicandæ statuæ essent, illi præcipuè Numini dedicarentur, cuius in Præsidio locus quisquæ esset. Sic Mithridatem Platonis statuam in Academia dedicasse Musis tradit Laertius

in

*vita Platonis. Mithridates Rhodobati filius Persa, Musis statuas
Platonis dedicauit, quam Silanio fecit. Quæ in sepulcris erant Diis
lanibus sacrabantur. Vt inde opinor appellatam à Pindaro
tuam, Ode x. Nemeonic. Ἀγάλμ' ἁγῶν. Decus Inferium, quasi
iis Manibus sacrum, quorum summus est Pluto. Causa vero
æcipua, cur Numinibus statuæ dedicarentur, hæc fuit, quod
irarent unumquemque sic maximè placere Numini, cui dedi-
retur. Ita disco ex inscriptione quadam Græca, non ita pri-
m ad urbem effossa, & à Clarissimo Salmasio in latinum versa,
usque notis illustrata. Continet illa dedicationem statuæ Re-
illæ, Herodis Attici, ut ille vult, uxoris. Ibi Cereri ac Pro-
pinæ effigies Regillæ dedicata, dicitur à deabus ipsis ideò di-
cta.*

Dilecta Deabus — ait Interpres,

Calicols magnæ Cereri, Cererique minori.

Sacra quibus stat sæmineæ sub imagine formæ.

*Sec illi solum Numini, cui statuæ dedicabantur; sed & aliis, si
pi eodem in templo Dii consecrati propè starent, gratam cre-
tam fuisse talium statuarum dedicationem, ex eodem monu-
mento percipio. Sic Faustinae, Divi Antonini Pii conjugis,
æ postmodum eodem in templo consecrata quoque fuit, gra-
m fuisse effigiem Regillæ hæc verba dicunt.*

In Pago Triopa Faustina hæc grata locatur

Effigies.

*ceterum dedicabant, ut cætera sacra opera, ita statuas, non
si qui sacris Præfecti erant. Hoc, ait Quintilianus, supra ad-
iecto loco, facere non cui cumque permittitur, nisi castæ manus, nisi
miliaris sacris animus accesserit. Tales erant apud Romanos Pon-
tices. Et ex eo est, quod de statu is signisque, quæ bello capta
sent, iudicium ad collegium Pontificum rejiceret Senatus. Ip si
um, quâ unumquodque religione suspici fas erat, optimè ju-
care posse videbantur. Ideò cum Ambraciotæ in senatu que-
rentur à M. Fulvio templa tota urbe spoliata ornamentis, si-
ulacra Deum. Deos denique ipsos convulsos ex sedibus suis
iblatos esse, senatus censuit, ut est apud Livium xxxvi. 11, 44.
e signis, cum M. Fulvius Romam revertisset, placere ad collegium
ontificum referri, & quod ii censuissent, fieri. Et cum Capua bel-
Annibalico à Q. Fulvio capta esset, Senatus consultum de*

rebus Campanis factum est, in quo similiter ita legitur. *Signa statuas aneas, quæ captæ de hostibus dicerentur, quæ eorum sacra & profana essent, ad Pontificum collegium rejecerunt.* Dedicabant tamen & ipsi Imperatores. Dio Cassius lib. vii. de Tiberio. *Statuas & sacra Augusto à populis aut privatis facta, partim ipse dedicavit, partim sacra Pontificibus injunxit.* Ideo enim imperatores dedicare poterant, quoniam ipsi summum Pontificatum gerebant, & omnibus Sacerdotiis inaugurabantur. Fiebant porro dedicationes certis & solennibus quibusdam verbis. Isidor. lib. vi. Orig. *Quod dedicatur, dicendo datur, unde & appellatur,* Formulas vero plerasque in ejusmodi ritibus adhiberi solitas, non sine ingenti posteritatis damno neglexerant suis operibus inferre antiqui scriptores. Quod nequaquam condonandum esset, nisi aut excusare se possent eo, quod cum præcipua suorum temporum acta literis tradere aggressi essent, ineptum & ab Historiæ dignitate alienum ipsis visum fuerit, nimis vulgaria & trita proferre. Quæ sanè scribendi ratio bona parte rituum veterum & varia reliquæ antiquitatis scientia nos carere cogit, quibus non perinde ut illis, temporum illorum mores, ritus & instituta usurpare oculis licet. Nisi vel hoc prætere suæ culpe possint, quod sacrorum arcana vulganda non erant, quomodo se Tullius Orat. pro domo sua, ad Pontif. excusat, in re planè simili. Aut quod hæc talia non nisi Pontificibus cognita essent, quod Cic. oratione laudata apertè significat, cum dicit. *Nihil loquor de Pontificio jure, nihil de ipsius verbis dedicationis, nihil de religione, ceremoniis.* Non dissimulo me nescire ea, quæ etiam si scirem dissimularem, ne aliis molestus, vobis etiam curiosus viderer. Aut denique quod fuerint istius generis formulæ plerumquè rudes & inconditæ, utpote ab ultima antiquitate profectæ, quæ barbarum aliquid sonabat; nec decere propterea æquabilem dictioni elegantiam, quam quisquè præferre annitebatur, inconcinno horridoquè carminum aut narrationum interjectu deformare. Quo fato Saliorum item carmina periïre. Sic video causam suam agere Livium, cum sacrificale carmen non referret, quod canebatur in Iunonem pro expiando prodigio tactæ ejus de celo ædis, cum incubaret Italiæ gravis Annibal, & instructus ingentis exercitus robore Asdrubal adventaret. Carmen, inquit, in Iunonem Reginam canentes virginæ ibant, illa tempestate forsitan

Lando

*indubitable rudibus ingeniis, nunc abhorrens & inconditum si re-
eratur.* lib. xxvi. 1. cap. 39. Ex paucis tamen illis dedicationum
huius generis formulis, quas residuas habemus, præter ea quæ
actenus adducta sunt, comperire & hoc licet, cautum in illis
uisse de modo cultus, quod nimirum ediceretur, quibus quæ-
quæ statua honoribus, qua religione colenda esset. Lustre-
nus adhuc præfatæ inscriptionis unam alteramve periodum.

Nec Dea feminea Dux & Regina cæteræ, Faustina
illa est,

Abnuet hanc Nympham sacris sibi adesse ministram;
Regillam dicit. Et paulò post.

Nec qua inter præscas regnum tenet Heroínas,

*Cæjaris hanc Magni, Commodum intelligit, possit con-
temnere mater,*

Quæ itidem Faustina,

Mixta choris cupiet cum ludere Semidearum.

Vides hic utramquæ, & Faustina, & Regillam consecratam;
sed illam, ut Deam; hanc, ut Nympham. Illam, ut Reginam;
hanc, ut ministram seu pedisequam. Deniquè illæ locutiones,
Non abnuet hanc Nympham Dea, non contemnet, disparcem lon-
gè & inæqualem cultus rationem in dedicatis clarissimè ostend-
unt. Ipsæ ergo dedicationes modum honoris & quasi legem
præscribebant. Quin id ipsum clarius etiam deinceps hæc ipsa
insinuat inscriptio.

Cui sacrificare voluntas;

*Sacrificet: Nec enim invitum dare Thura necesse
est;*

Sed si cui heroum cura est non temnere cultum,

Nec mortalis enim, sed nec Dea jure putanda est;

Nec templum illa quidem, sed nec sortita sepulcrum,

Non hominum, sed nec Divum mercatur honores.

Discrimen in hac dedicatione evidens inter honores divinos &
Heroicos. Ad statuas Deorum & Divorum necessariò sacra fa-
cienda erant iis, qui vindictam Numinum evirare cuperent.
Ad statuas vero Heroum, sive Heroinarum, quibus jam adscri-
pta Regilla fuit, nemo rem divinam facere, aut sacrificare tene-
batur, nisi sponte & lubens officium hoc pietatis ipsis præstare
vellet. Quamobrem hanc Regillæ statuam inscriptionis author
iniçio

initio statim *θεοκρόνιδος* appellat, quod Grammatici dicunt media quadam significatione, *sacram effigiem, cui sacra fiunt aut fieri debent*, ut accipiatur hoc loco pro effigie hactenus sacra, quatenus ipsi rem divinam facere cultores velint, hoc est cui sacra facere possunt, quibus & quotiescunque lubet; secus quam coli Dii majores volunt. Et est hoc, quod Diogenes Laertius in vita Pythagoræ dicit. *Honores Diis habendos esse, & Heroibus, sed non aequales*. Græci hoc distinguunt, ut illorum, quos in Decorum numerum adscribunt, *θεοποιον* vel *αποθεων* dicant; Horum verò, qui Heroibus accensentur, *Τιμὴς ἡρώεως*. Quippe diversa longè, *αποθεῶν* & *τιμίζειν*. Vocanturquè idcò *δύπειροι τιμῇ*, *Secundi honores*, quos post Deos Gentis majorum tribuere antiqui solebant, ut apud Dionysium Halicarnass. xi. 2. *δοξαίολ.* videre licet. Vnde in testamento quodam, in tabula marmorea Venetiis, postquam testator jussisset Heroia, & statuas fieri, ac in Musæum inferri, primo die Musis, quæ ibi simul dicatæ erant, sacrificari mandavit, ut Numinibus. Secundo vero Patri, ac Matri. Tertio, Heroibus filiis, qui omnes in eodem Musæo dedicati erant; ut inde etiam intelligam, inter ipsos Heroas gradus honorum fuisse constitutos, ne Deos tantum ab Heroibus distinctos putes. Ipsa verba testamenti, quod Græcum est, ut Latinè reddita reperiantur in Gruter. Inscription. pag. c c x v i, adducam. *Sacrificant cognati; Nona quidem & decima mensis Delphini Musis; vigesima verò Heroibus, Phœnici & Epicteta, vigesima prima deniquè Cratesilocho & Andragora*. Hoc itaque plerumquè observatum fuit: Quanquam procedente tempore sæpè contigit, ut quibus antea Heroici honores delati fuissent, postmodum divinis colerentur; Quod Lampisacæ contigisse, testis est Plutarchus de præclaris mulierum factis. Addebantur præterea interdum in dedicationibus diræ, quibus Dedicatores mala quævis imprecabantur iis qui statuas sede suâ moverent. Sic dicitur Herodes Atticus, in vitâ suâ apud Philostratum, alumnis suis consecrasse statuas solitus, cum imprecationibus eorum, qui sede suâ illas moverent, vel detraherent. Nam ea fuit religio veterum, ut res Diis dedicatas quascunque amovere nefas grande censerent. Quare nec fornices, nec arcus, nec aras, nec sepulcra,

pulcra, nec sacella, aut quicquid tandem esset, cui religio
 iqua aut reverentia deberetur, loco moveri sustinebant.
 fide quæ hanc in rem Exempla contulit Ioan. Brodæus Mis-
 ellan. V. 29. Diræ autem istæ, sive imprecationes fiebant
 non sine alicujus ex Diis inferis compellatione. Ita in Consec-
 ratione templi in agro Herodis Attici Triopio, quam etiam
 latinam ex Græca ὁ πῶν Salmasius fecit, legimus advocari
 'arcas in ultionem eorum, qui inde glebam, aut lapidem move-
 rit, aut qui Deas Minervam aut Nemefin, quibus sacer is lo-
 us erat, sede sua turbarit.

*Non glebam hinc ulli, lapidemve impune moven-
 dum,*

Nec Parca faciles, aut illi parcere promptæ,

Qui divum sanctas violaverit impius ades.

Auribus accipite hac vicina & rustica pubes,

Hic sacer est locus, & diva non sede movenda.

ne sequentibus etiam vindices & testes appellantur Pluto, Ne-
 mesis ipsa, Alastor, Erynnis. Quorum Numinum officium est
 improbos & consceleratos homines exagitare, ac poenam ab iis
 exigere. Sic enim ibi legitur.

Testis vindexquæ Minerva,

Numine præpositus, nigri regnator Avernæ

Et templo, & pariter sacrorum acceptus honore.

Hac si pœdita neget sibi quis, nequæ scire laborat,

Insper aut habeat, non impunitus abibit.

Hunc cita sed Nemesis, atque irrequietus Alastor

Tristibus urgebunt, tali pro crimine, pœnis.

*Nec Triopam quondam, cui sanguinis AEolus au-
 thor,*

Invit sacratum Coreri temerasse novalæ.

Quisquis eris, pœnamquæ loci, nomenque memento,

Ut fugias, ne te Triopea sequatur Erynnis.

Itquæ ita pleræque aliæ dedicationes, quæ maiorem aliquantò
 religionem continerent, fiebant, ut dixit Philostratus, ἐν ἀγῶνι
 ἡ τιμωρία. expressis scilicet imprecationibus, ne obvios
 utere lex consecrationis posset. Interdum vero diræ illæ omit-
 tebantur, appellabanturquæ tum dedicationes istæ ἡ φωνή, ut

ex allato Philostrati loco constare quærentibus abundè potest. Nec tamen id fieri, nisi ubi leves, & nullius penè religionis dedicationes conciperentur, solebat. Vim enim religionis expressæ imprecationes intendere, omissæ dissolvere præstabantur.

CAPUT XXX.

Alia quadam circa statuarum dedicationes usurpata. Orationes publicæ habitæ. Saltationes. Spectacula & ludi præbiti, Gladiatorii, Scenici, Circenses. Data convivium. Cæna. Epula. Mulsum. Crusta. Sporeula. Oleum. Constitutum à quibusdam, ut iteraretur hac largitio singuli annuæ dedicationi. Legata hos in sumptus relicta. Distributio hac facta in magistratibus ipsos, Collegia & plebem. Invitare ad hac solennia dedicationum ut consuetudo fuerit. Nummi quoque sæpe dati, tam honoratis, quam plebi pro modo facultatum cujusque. Non in statuarum solum, sed aliorum etiam operum dedicationibus, tum in publica alia latitia, & sacrorum celebritate largitiones istiusmodi factæ. Divisiones. Testamenta in hærem. Curatores hæredes aut propinqui.

In solennibus statuarum dedicationibus multa præterea reperiri fieri solita, quæ tum ad earum ornatum, tum ad voluptatem & utilitatem præsentium & applaudentium facerent. Inter quæ primo se exhibent orationes, quæ solebant haberi. Apulej. III. Floridorum. Quin etiam tibi, inquit, nobilitas senatorum, claritudo civium, dignitas amicorum, mox ad dedicationem statuae meæ, libro etiam conscripto, plenius gratias canaciusquæ libro mandabo, uti per omnes provincias eas, totoquæ abhinc orbe, totoquæ abhinc tempore, laudes bene facti tui, ubiquæ gentium semper annorum repræsentet. Deinde Saltationes & spectacula, quæ in Imperatoriarum præcipuè statuarum dedicationibus edere moris erat. Sozomen. hist. Ecc. VIIII, 20. Cum argenteum simulacrum imperatricis (Eudoxiæ Arcadii uxoris) columnæ purpureæ impositum dedicaretur, applausu ob id, ac publica saltatorum & Histriorum spectacula ibi edebantur sicut tunc moris erat in regiarum imaginum dedicatione; Spectacula vero illa fuere varia. De Gladiatoriiis testatur hæc inscriptio statuae T. Ancharii. T. F. Romæ.

CVIVS. DEDICATIONE. T. ANCHARII
PRISC

PRISC. FIL. AEDILIS. QVÆSTOR. AD-
SEDENTE. PATRE. GLADIATORVM.
P A R I A. TRIGINTA. ADIECTA. VE-
NATIONE. — — LEGITIMÆ. EDIDIT.
L. D. D.

de Ludis Scenicis & Circensibus hæc meminit Hispaniensis.

PIETATI. AVG. L. LVCRETIVS. FVL-
VIANVS. FLAMEN. COL. IMMUNI-
VM. PROVINCIÆ. PONTIF. PERPE-
TVVS. DOMVS. AVG. T. P. I. EX. ARG.
P. OB. HONOREM. PONTIFICATVS.
LVCRETIA.

LVCRTEIA. L. F. CAMPANA. FLAM.
PERP. DOMVS. AVG. EDITIS. AD. DÈ-
DICATIONEM. SCENICIS. LVDIS.
PER. QVATRIDVVM. ET. CIRCEN-
SIBVS. &c.

Planè ut in aliis operum publicorum dedicationibus quoque
iebat, ut in Pompejani Theatri dedicatione de quo Sueton.
Claudio. Cap. xxi. quem vide, & alios passim.

Dabantur præterea convivia, cœnæ & epula. Dio Cassius
lib. lvi. de Liviâ Augusti statuam dedicatura. Statuam quan-
tam Augusto Livia dedicare, ac propterea Patricios & Equites cum
eorum uxoribus convivio accipere statuerat. Sed Tiberius ipse epulum
viris, illa tantum mulieribus, eo jubente, præbuit. De cœnis publicis
sequitur hæc Inscriptio.

CORNELIÆ. CLEMENTIS. F. TVSCÆ.
SACERDOTIS. PERPETVÆ.

ORDO. IPORCENSIVM. OB. MVNIFI-
CENTIAM. STATVAM. EI. CENIS.
PUBLICIS. POSVIT.

ITEM. SEVIRI. CENAS. REMISERANT.

Item alia, in cujus fine legitur.

CENTVRION^{VS}. S. LES. II. TRAIAN. FOR-
TISS. OPTIMO. IN. CIVIS DED. CENAM.
COL.

COL. DED. L. D. D. D. Sicut & illa. **COLO
NI. OB. MERITA. EIVS. IN. CIVIS. DE
DIC. CÆNAM. COLL. DED. L. D. D. D.**

Et hæc Auximitana de Epulo memorat.

**FLAMINIA. AVGVSTA. MARITO. OMNI
BVS. EXEMPLIS. DE. SE. BENE. ME
RITO. IN. DEDICATIONE. STATVA
CÆNAM. COLONIS. ET. EPVLVM
POPULO. DEDIT. L. D. D. D.**

*Alioquin multum & crustula data populo liquet ex Inscriptione
Sorana.*

**M. BÆBIO. M. F. HÆRED. EIVS. EX. TE
STAMENTO. L. D. D. D. CIVIS. DEDICA
TIONE. CRVSTVM. ET. MVLSVM. PO
PULO. DIVISVM. EST.**

Alii vero sportulas distribuebant. vetus inscriptio.

**C. VALIO. POLYCARPO. &c. PLEBS. FI
SAVRENSIS. OB. MERITA. CIVIS. DE
DICATIONE. SPORTVLAS. DECVRIO
NIBVS.**

**. V. ITEMQVE. COLLEGIS, DED. L. D. D. D.
Sed & oleum distributum plebi interdum fuit. Vt indicat hic
titulus.*

**C. VALERIO. C. F. STEL. CLEMENTI
PRIMIPILARI, &c.**

**HONORIS. CAUSA. HIC. OB. DEDICA
TIONEM. STATVARVM. EQVESTRIS
ET. PEDESTRI. OLEV. PLEBEL V
TRIVSQUE. SEXVS. DEDIT. Et alia inscrip
tio apud Grut. p. cccc xlv ; 12. idem testatur.**

*Istiusmodi largitiones observo interdum repetitas fuisse singulis
Annis, die Dedicationis; præsertim cum Principibus & hono
ratoribus statuarum positæ ab illorum cultoribus fuissent. In hanc
rem decretum huiusmodi factum reperio.*

**DEDICATIONE. STATVARVM. CASA
RYM. ET. AVGVSTARVM. MVLSVM.
ET.**

ET. CRVSTVLA. PECVNIA. NOSTRA.
 DECVRIONIBVS. ET. POPVLO. DEDI-
 MVS. PERPETVOQVE. EIVS. DIE. DE-
 DICATIONIS. DATVROS. NOS. TESTA-
 TI. SVMVS. QVEM. DIEM. QVO. FRE-
 QVENTIOR. QVOTANNIS. SIT. SER-
 VABIMVS. VI. IDVS. MARTIAS. QVIA.
 HAC. TI. CÆS. PONT. MAX. FELICIS-
 SIME. CREATVS. EST.

Istiusmodi sumptus quotannis faciendos nonnunquam lega-
 relinquebantur, ut ex ipsorum redditu & usuris impensa fieret.
 haud dubie vult illa, quamvis mutilata, Inscriptio Aquile-
 nsis.

EX. QVORVM. VSVRIS. PER. SINGV-
 LOS. ANNOS. CONVIVIVM. DEDICA-
 TIONIS. EXHIBEBANT.

his titulis iam quoque cognoscere potes, qui fuerint illi,
 ibus talia distribuebantur. Nimirum Decuriones ipsi, vel Se-
 ctiores. Collegia, Coloni, & plebes promiscua, illos invita-
 ad istiusmodi solennia dedicationum solere disco ex Plinio
 p. Epist. lib. x. ad Trajanum. *Qui opus, inquit, publicum dedi-*
ci, solent etiam bulen, (h. e. senatum,) atque etiam e plebe non exi-
um numerum vocare, binosque denarios aut singulos dare. Opus pu-
 cum, inquit. Quâ sub appellatione etiam statuæ, cum in pu-
 cum ponuntur. Sic Caligula Puteolis in dedicatione Pontis,
 citasse ad se multos ex litore dicitur à Suetonio in ejus vita
 p. xxxi. Significat præterea modo allatus Plinii locus
 immos dari solere, interdum binos denarios, interdum sin-
 los, Vtrumque titulis firmabimus. Datos binos denarios in
 tuæ dedicatione, ex hac Inscriptioe videre licet.

Q. VELCENNÆ. L. F. STEL. PROCVLO.
 DECVRIONI. MEVANIOLA. C. C. M. M.
 PATRONO. HONORE. CONTENTVS. IM-
 PENDIVM. REMISIT. ET. DEDICA-
 TIONE. STATVÆ. NVMER. COLL.
 IPSORVM. SPORTVL. DEDIT. SINGV-
 LIS. DENARIOS. BINOS. L. D. D. D.

Decurionibus binos Penarios, & Municipibus, incolisque singulos distributos hic titulus probat, aliâ appellatione nummorum idem pretium æquante. Sestertii enim octo duos denarios quatuor unum efficiunt.

PUBLICIÆ. M. FIRMÆ. LOCO. DATO
D. D. M. PUBLICIVS. QVARNIVS. C.
IVS. DEDICATIONE. DATA. SVNT. ALI
EA. DECVRIONIBVS. SINGVLIS. HS.
VIII. N. MVNICIPIBVS. ET. INCO
LIS. SING. HS. IIIL.

Quid quod Decurionibus singulis HS. xxx. aliisque honoratis ut sex viris, & Augustalibus. HS. xi i. dati fuisse quandoque leguntur. Testis hæc Inscriptio.

L. MÆSIO. L. F. POL. RVFO. PROC. AVG
TRIB. MIL. LEG. XV. APOLLINARI
S. TRIC. COM. MIL. ITALIC. VO
LVNT. QVÆ. EST. IN. SYRIA. PRÆ
FABRVM. BIS. MVNICIPES. ET. IN
COLÆ. OB. MÉRITA. EIVS. QVOD
ANNO. CARA. FRUMENT. DE
NARIO. MODIVM. PRÆSTITIT. EA
RVMOVE. DEDICAT. RVFVS. EPVLVM
DEDIT. DECVRIONIBVS. SING. HS
XXX. SEXVIRIS. ET. AVGVSTALIB
SING. HS. XII. PLEBI. SING. HS. III.

Hoc facit, ut credam, unumquemque suam largitatem modofacultatum fuisse metitum. Vnde in alio titulo lego Decurionibus sestertios solum quatuor, hoc est, denarium unum, & plebi, duos tantummodo datos. In fine ejus sic habes.

CVIVS. OB. DEDICATIONEM. DARI
IVSSIT. AB. HÆREDE. SVO. DECVR
ONIB. SING. HS. III. N. PLEBI. HS. I.
N. L. D. D. D.

Cujusmodi largitiones, quod de ludis ante notavimus, in aliis etiam operum publicorum dedicationibus fiebant. Suct. Nep.

l. cap. xii. Dedicatisque thermis atque Gymnasio, Senatui quorū & Equitiorum præbuit. Quod poterat & datum intelligi ad exercitationis in Gymnasio, quod in Thermis more Græcorum extruxerit Nero. Aliàs sæpè dabantur Natalitiis & Parentuliorum tempore. Dabant Imperatores etiam in lætitiâ publica, & tempore sacrorum. Vt septimontiali sacro Domitius Senatui & Equiti panaria, plebi sportellas cum obsonio dedit. Suet. Domit. C. i v.

Vocantur aliàs distributiones istæ Iurisconsultis *Divisiones*, ulus, l. C. leg. civitatibus. ff. de legat. Civitatibus legari potest, ad divisionem singulorum civium, vel epulum relictum fuerit. Quæ lege hoc etiam discimus quod cum vivi talia dare non possent, testamento hac de re caverint, & hæredibus, quid dandum esset, iusserint, ut est in illa Perusina Egnatii Festi.

CVIVS. OB. DEDICATIONEM DARI, IVSSIT. AB. HÆREDE. SVO. DECVRIO. NIBVS. SING. HS. III. N. PLEBI. HS. II. N. L. D. D. D.

hinc videantur, curatores largitionum istiusmodi quos conuebant, fuisse plerumque propinqui & hæredes. Quod firmiter etiam inscriptio Nepesina Cn. Cœpillii, quæ filii hoc in genio meminit.

CVIVS. STATVÆ. DEDICAT. OTACILIA. COMICE. VXOR. DECVR. ET, AVGVST. SPORTVL. ET POPVLO. EPVLVM. DEDIT. CVRANTE. L. TVRPILIO. FILIO.

C A P U T XXX.

Statuarum veneratione. Duplex illa religiosa & civilis. Non omnium latius, omnes convenire honores indicatum. Vivorum Statua divinis honoribus culta imprimis vero Imperatorum. Ea itaque adorata Perædoresstantium, Supplicium ad statuas, Genus statuarum. Imperatorum imagines in Castris quo modo culta; Principia Legionum. Quæ harum vaginam formam & gestandi easdem ratio? Abrogatus à Constantina Mæro cultus. Et post ab Iudeo. Sacrificia & victima ad statuas vivorum.

rum. *Deiſſis Regibus ita colere Principum Romanorum Statuasque
deque injunctum. Leviores olim honores ad Heroum statuas exhibiti, et
Sacrificia non niſi Diis fieri liceret. Thura & Cereæ ad Statuas dati.*

REs nunc flagitat, ut de honoribus statuarum ac veneratio-
ne earundem aliquid dicamus. Quantum itaque vacat, ex-
peditam eam rem dabimus, ut quid Sacris, quid profanis Sta-
tuis tribui potissimum consueverit, ostendamus. Ex superiori-
bus de differentia inter honores Divinos, & Heroicos constat.
Nobis hæc universam istorum honorum naturam excutere non
est propositum. Longam enim foret, & ab hoc loco alienum
sed quod nostro instituto sufficere videatur, illam partem indi-
decerotam hæc tractabimus, quæ circa solos statuarum honore
versatur. Statuæ igitur venerationem consecutæ sunt duplicem
Religiosam & Civilem. Religiosa cultum habet, aut *Divinum*, aut
prope Divinum. Divinum accepere statuæ, cum *vivorum*, tum
mortuorum. Inter mortuos vero præcipuè *Consecratorum*, quos
jam post mortem inter Deos scædissima mortalium adulatio, aut
turpis ambitio constituit, necessarioquè ut Deus coli iussit.
Prope Divinum sibi vindicare illæ, quæ Heroibus & Heroine
dabantur, & in templis ut plurimum collocatæ, tantum Divini
honoris adeptæ sunt, quantum tribuere aut cuiusquæ pietas & af-
fectus, aut lex dedicationis suasit. *Civilis* autem *Veneratio* ma-
gnos quidem honores, sed leviores tantum tribuit, ut postmo-
dum videbimus. Aliud enim est honorare statuem, aliud a lo-
rare. Illud semel hic in principio monendum est, statuas, ut
magnis quibusque, & insignibus honoribus colerentur ad exi-
miæ dignationis homines pertinere debuisse, puta ad Impera-
tores ipsos, Regesque, aut alios, quamvis paucos, quos ad simi-
le honoris fastigium, aut immodicus pleribus favor evexit, aut
indulgentia principum, ut qui eos ob sanguinis nexum, vel ali-
am cuameunque causam honorum impendiis æquari sibi non
indigne ferrent. Et rem ipsam considerantibus facile apparebit,
istam honorum luxuriam circa statuas, ut cœtera multa, cum
ipsis Imperatoribus coeuisse, ut frustra ad præcedentia tempora
recurrant, & stantis R. ip. Annales evolvant, qui ex illis aliquam
de tam effusa veneratione notitiam habituros se sperant. Est &
aliud mihi indicandum, multos ex illis honoribus, qui statui
impensi sunt, non uni statuarum generi proprios, sed sæpe Pri-
cipum

rum simul ac aliorum; Vivorum ac Mortuorum; Consecratorum, & non consecratorum statuis communes fuisse, adeo-
re videri potuisse convenire, ut singuli sigillatim traderentur,
suis titulis seorsim comprehenderentur; Sed quia nimis cu-
pida illa & exilis distinguendi ratio, in rebus manifestis, præ-
quam quod nullam bonam spem relinquit de industria lecto-
is, etiam hoc facit, ut multa sæpe, & cum fastidio iteranda
ut, quæ semel posita, universum sui sensum facile affundunt
gentibus, hoc consilio uti malui, ut laxiores, coque minus im-
ditos rei huic terminos præfigerem. Agam itaque generatim,
nunc de *Divinis*, deinceps de *Civilibus* vel *Politiciis* statuarum
onoribus, ut ante hæc cœpi distinguere. Divinos reperio cum
vorum, tum Mortuorum statuis fuisse datos. De illis qui ad
vorum statuas exhibiti fuerint, hoc capite præcipue aliqua tra-
emus. Olim quidem non nisi defunctorum statux colebantur;
d deinceps Romani Imperatores, non contenti post mortem
lum ambitionis insanæ fructum ferre, etiam vivi sic coli vole-
ant. Tertull. Apolog. Cap. 12. *Sed digne Imperatoribus defun-*
is honorem divinitatis dicatis, quibus & viventibus eum addicis.
Quanquam id olim etiam fecerit Babylonius ille Nabuchodo-
osor, de quo Sulpicius Severus Hist. 11. *Nabuchodonosor elat-*
is rebus secundis, statuam sibi auream, immense magnitudinis posuit
lorarique eam, ut sacram effigiem præcepit. Quod verò de Impe-
toribus mentionem tantummodo Africanus ille, & Sanctus
criptor facit, non ita accipiendum est, quasi non aliorum in-
rdum statuis idem quoque honor delatus fuerit; sed quia præ-
pue illis, ut inter mortales summis habebatur. * Forum itaque
tuas inprimis adorari consuevisse legimus Ambros. Hexa-
n. VI, 9. *Aere fusa Principum capita, & ducti vultus de aere, vel*
marmore ab hominibus adorantur. Greg. Nazianz Orat. 34. 1. 4.
in Julian. ubi de statuis Imperatorum. *Nec enim corone, &*
ademata, & purpurea nitor, & memorabiles leges, & tributa, &
bditorum multitudo ad approbandum, gratulandumque ipsis imperium
fficiunt; sed adorationem quoque accedere necesse est, ut angustiores
ppareant. Parumque habent ipsi adorari, nisi idem quoque sibi in ima-
inibus, picturisque præstetur, quo cumulator sit ipsis, perfectiorque ve-
eratio. Plinius Nep. Epist. ad Trajan. *Omnes & imaginem tuam,*
deorumque simulacra venerati sunt. Ritus verò gellusque, quibus

adoratio illa peragebatur, varii fuere. Namque caput opertum habentes interdum stabant adoraturi, nonnunquam sedebant; Nunc corpus dextrorsum circumagebant; nunc osculum labris premebant, dextramque ori admovebant; creberrime vero procumbebant humi, ut singula idoneis authorum testimoniis confirmat Cl. Briffon. lib. 1. Formul. quem vide. Qui autem sponte statuas Principum adorare volebant, illud præstare haud raro jubebantur. De C. Caligula, Zonaras 11. Annal. *Imagines suas, quovis terrarum missas adorari jussit. Et inprimis Hierosolymis. Orosius. VII, 5. Judeorum omnes sacras aedes, atque inprimis antiquum illud in Hierosolymis sacrarium profanari sacrificiis gentilium, ac repleti statuis simulachrisque imperavit, seque ibi de Deum soli precepit. Qui vero repugnabant edicto, ingentes calamitates perpassi sunt. vid. Philon. & Joseph. contra Appion. lib. 11. Apud Persas injunctum fuisse tradit Philostrat. lib. 1. de vita Apollonii, ut Babylonem ingressuri, nisi auream Regis imaginem, quæ proponebatur, adorarent, aditu urbis prohiberentur. Et apud Romanos, si qui pervicaciter hoc facere detrectarent, morte plecebantur. Incubuit illa pestis præcipue in Christianos veteris Ecclesiæ, contra quam, non minus ac cæteras impiæ persecutionis ærumnas, tot scriptis eos ad patientiam hortantur Sancti patres. Plinius Epist. lib. x. ad Trajan. fatetur se multos duci jussisse, eos vero qui divinis honoribus affecissent Principis imaginem, dimississe. Cum, inquit, præcunte me Deos appellarent, & imagini tuæ, (quam propter hoc jusseram cum simulacris Numinum offerri) thure ac vino supplicarent, præterea maledicerent Christo, quorum nihil legi posseduntur, qui sunt revera Christiani, ergo dimittendos putavi. Qui locus monet etiam supplicari solitum ad imagines. Confirmat id ipsum Minutius Felix Octavio. Etiam Principibus & Regibus, non ut magnis & electis viris, sicut fas est, sed ut Diis turpiter adulatio falsa blanditur, cum & præclaro viro honor verum, & optimo amor dulcius præbeatur. Sic eorum numen vocant, ad imagines supplicant, genium, id est, demonem ejus implorant, & est eis tutum per Jovis Genium pejerare, quam Regis. Putabantur enim Principum statuarum Genium & Numen habere. Statius de Domitiani Statua equestri.*

— In sessaque pondere tanto,

Sub 10

*Subter anbelas humus, nec ferro aut ære laborat,
Sed Genio.*

Quasi non ponderi statuae, sed Domitiani Genio, quem continebat statua, terra cederet, Item Claudian. 11. de laudibus Stiliconis, non quidem Principis, sed Principis Soceri.

Quis devius esset

*Angulus aut Regio, quæ non pro Numine vultus
Dilectos coleret?*

Ante omnia verò Imperatorum imagines in Castris, inter legionum signa adorabantur. Sueton. Caligula. Cap. x1 v. Artabanus Parthorum rex, odium semper contemptumque Tiberii præse ferens, amicitiam Caligulae uliro petiit, venitque ad colloquium legati Consularis, & transgressus Euphraten, aquilas & signa Romana, Cæsarumque imagines adoravit. Sed præcipue ab ipsis militibus. Tertullian. Apolog. Religio Romanorum tota Castrensis, signa veneratur, signa jurat; omnibus Dis proponit. Omnes illi imaginum suggestus in signis, sic pro insignes emendat Lipsius, monilia crucium sunt, Vbi signa capienda esse pro Cæsarum imaginibus manifestum est, Signa enim & Effigies Imperatorum quamvis coniungant sæpe authores, ut Tacit. Annal. x v. ubi literas & legatos Vologesis Neroni significare ait, Iturum Tiridatem ad signa & effigies principis, ubi legionibus coram regnum auspicaretur. Aliàs tamen, ut separata, distinguere debent. Quod facit perspicue Xiphilinus Comp. Dionis lib. 1 x x1 v. signa σημεῖα vocans, imagines verò ἀγάλματα & εἰκόνες, ubi seorsim gestata quoque aperte docet. Aquila, inquit, quæ in statua militari τῷ ἀγάλματι ἐκπρωλὼν συνεδεραι, in ea, licet abigeretur, consistit, quousque capta est, apesque in signis militaribus, (ἀπὸ τῶν σημείων τῶν ἐκπρωλόντων,) & maxime in statuis ipsius, (ἀπὸ τῶν ἐν τῷ εἰκόνι αὐτῷ μέγιστα,) favos finxerunt. Contendunt autem hæc duo authores, cum significare volunt eas imagines, quæ signis imponebantur. Nam constat signis impositas imagines, & disertè tradit Herodianus 11. 6. Tum, inquit, signis sublati, impositisque Iuliani imaginibus deducere hominem tendunt. Sic vertit hanc vocem ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν σημείων Politianus, non malè pro ejus loci sensu; quamvis aliàs magis propriè ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν σημείων, restituere significet, quod vel sic integram rem facit. Reponi enim poterant Iuliani imagines in locum imaginum Pertinacis occisi, quod non insuetum sed, ut ad rem redeat

mus, hoc modo item Maximi, Balbini, & Gordiani imagines adorasse milites leguntur. Capitulinus duob. Maximinis. *Militibus interfectis publicis hostibus recepti sunt ab oppidanis, rogantes, & primiti ita, ut ante imagines Maximi & Balbini, & Gordiani adorarent.* Maximè vero colebantur, si & hoc scire lubet, inter principia legionum. Veget. de re milit. 11, 6. *Prima cohors imagines Imperatorum, hoc est, divina & presentia signa veneratur.* Sejanus Prætorii Præf. cum honorem nimia Tiberii indulgentia communicavit, solis Imperatoribus convenientem. Ad eò facilem & proum Principem fuisse Tacitus 1 v. Annal. ait, *ut Sejanum, socium laborum, non modo in sermonibus, sed apud patres & populum celebraret, colique per theatra & fora effigies ejus, interque principia legionum fineret.* Postmodum autem, ut auctor est Suetonius, Tiber. cap. XLVIII. *Munera quadam largitus est Syriacis legionibus, quod sola nullam Sejanum imaginem inter signa coluissent.* Et apud signa, vel unâ cum signis eas gestabant Vexillarii Tacit. 1. Hist. *Vexillarius comitantis Galbam Cohortis, (Atilium Vergilionem fuisse tradunt) dereptam Galbæ imaginem solo affixit.* Præterea fuisse plerumquè rotundas, Isidoro præcunte, itemquè ex auro, vel præcipuè argento factas, tum in hastilibus oblongis gestatas, docet Lipsius. Comment. ad xv. Annal. Tacit. Et sæpe non unam, sed plures affixas ad unum hastile, à summo ad medium ferè, ut ex monumentis & nummis constat, & insuper confirmatur adducto ante Tertulliani loco, ubi *Imaginum suggestus*, quid nisi talem Contextum & plurium congeriem significare poterit? Idemque esse verè forsân putabimus quod dicto Annal. libr. Tacitus ait. *Hinc agmina legionum steterè fulgentibus aquilis, signisque, & simulacris Deum in modum templi.* Simulacra enim in modum templi Deorum, apparatus illum operosum signorum, scierimquè imaginum denotant, De cœtero harum imaginum cultu, vide plura, si lubet apud Lipsium de Milit. Rom. 1 v, 5. & ap. Theodor. Hæping. de Insignium sive armorum prisco & nouo jure, Cap. xv 11. paragraph. 7. Et God. Stevvechium ad Vegetium. Verum ea superstitio circa cultum Imperatoriarum imaginum deinceps abrogata est à Constantino Magno, qui illas mutauit in signum crucis. Euseb. de vit. Constantin. 1 v. 21. *Præterea etiam in ipsis armis salutaris trophæi signum insculpi, & ut solum hoc salutare trophæum*

non ullam (ut ante consueverant inauratam statuam sequere tur Paullus Diacon. Hist. Miscell. x. 8. Signum crucis, quod in celo videret, in militaria vexilla transformas, ac Labarum quem dicunt, ex auro & lapidibus preciosis in speciem crucis Dominica exaptas. Hoc enim signum, bellicum, inter alia preciosius erat, eo quod Imperatorem praecederet, & adorari id à militibus, moris esset. Unde praecipue Constantinum reor nobilissimum decus Imperii Romani in signum mutasse crucis, ut frequenti visione atque cura desuicerent à priore more subjecti, & eum solum arbitrarentur Deum, quem coleret Imperator, vel quo duce atque auxiliatore, evinceretur adversum hostes. Nec militarium signorum tantum honores abolevit, sed & alias, tam hominum, quam Deorum gentilium statuas destruxit. Eusebius de vita Constant. III. 53. Postquam simulacra mortua ex preciosa materia confecta, ad hunc modum, quem dixi, exspoliaverat, reliqua ad perpetuandam hominum memoriam erectas, quae ex aere fabricata erant, aggressus est, Deo què quos veteres fabula celebrant, funibus ex pilis contextis confectis abrahendos curavit. Causam insinuat initio capitis sequentis, ubi dicit, Regio suo obtutu, tanquam clava face accensa, sedulo lustravit, ne ulla erroris reliquia usquam delitescerent. Quamquam ne sic quidem obliterare penitus malum istum morem potuit, quin et us ipsius etiam imago divino honore coleretur. Factum id à Christianis ciminatur Philostorgius Hist. Eccl. lib. 11. cap. 18; Sed livore potius & odio erga Christianos ductus ipse Arrianus & Θεοδόσιος, eas, quae cultus civilis causa fiebant ad Imperatoris statuum, acclamationes & festivitates aliae, liberalius accepisse videtur, & aliud prorsus suo vertisse. Quae ex eo tradit haec de re Photius, haec sunt. Hic etiam Dei inimicus Ch. Θεοδόσιος accusat, quasi Constantini imaginem in Porphyræica columna stantem sacrificiis propitiarent, lucernis & incensis colerent, processusque velut Deo allegarent. Interim diffidendum non est, mansisse etiam post Constantium hanc impietatem & praeposterum cultum, ut eum denud lege tollere necesse haberent imperatores sequentes. Inprimis Theodosius Christianae legis observantissimus imperator, ut videre est in Cod.

Theodos. tit. de Imaginibus imperialibus. Idem etiam est in Cod. Iust. leg. *Si quando*. tit. de Statuis & Imag. *Si quando nostra statua vel imagines eriguntur, seu diebus, ut assoles festis, sive communibus, adsit iudex sine adorationis ambitioso fastigio, ut ornamentum Dei & loco, & nostra recordationi, sui probet accessisse praesentiam.* Etenim Iudices etiam hoc ævo, quo nimium cultus imaginum Imperatoriarum inolevit, hoc fecerant, ut nominatim lex eos inde arcere opus haberet. Quod ipsum fecisse eos, Hieronymi etiam locus in Daniele cap. 3. testatur. *Statuam, inquit, seu imaginem cultores Dei adorare non debent.* Ergo Iudices & Principes seculi, qui Imperatorum statuas adorant, & imagines, hoc se facere intelligant, quod tres pueri facere nolentes placuerunt Deo. Traditum idem est quoque Divo Joh. Chrysostomo *et super.* Cæterum non adoratione solum, & supplicationibus; sed sacrificiis & victimis quoque viventium Imperatorum imagines statuasque coli solitas legimus. Sic ad Tiberii, & ejus conniventia, ad Sejani statuas Romæ sacrificatum Dio Cassius tradit lib. LVIII. *Ad statuas etiam Sejani, tanquam Tiberii solebant, sacrificarunt.* Sed quia ad Principalis fastigii diminutionem pertinebat, Tiberio vivente, sic coli Sejanum, ejus imagines Princeps indignatus subvertit. Suetonius Tiber. Cap. LXV. *Sejanum res novas molientem, quamvis jam & natalem ejus publice celebrari, & imagines aureas coli passim videres; vix tandem & astu magis ac dolo, quam Principali auctoritate subvertit.* Quinimò hostes & inimici Romani populi, cum victi essent, ad victoris Principis statuas sacrificare interdum in signum venerationis debite victori, & subjectionis suæ cogeantur à Ducibus Romanis. De L. Vitellio Dio Cass. LIX. *Artabanum, qui Armeniam impune aggressus, Syriam quoque invadere instituerat, obviam ei repente ad Euphratem factus, ita exterruerat, ut in colloquium veniret; Ac sacrificare cum Augusti & Cæsi statuis coegerat.* Cæsus adhuc vixit. Sacrificari alioquin non nisi Diis solebat, cum ad heroum statuas aut libamen aliquod, aut mulsi inspersio, aut coronatio, vel alius ejus generis levior honos sufficere videretur, ut fieri consueville ex Luciani Philo-

pseuda

pseude discimus, ubi de Hippocratis statua. Hippocrates, inquit, areus est, magnitudine ferme cubitali qui tunc duntaxat, cum lucerna extincta sit, totam in orbem domum ambit, per strepens ac pyxides evertens, pharmacaquē commiscens, usquē ostia circumvertens; Maxime si quando sacrificia pratermittimus, quibus in singulos annos ei sacrificamus. Postulat ergo, inquam ego, etiam Hippocrates medicus jam, ut sibi sacrificetur; indignaturquē nisi in tempore iustorum sacrificiorum epulis accipiat; Quem nimirum decebat boni consulere, si quis ei libaverit, aut mulsam insperferit, aut caput coronaverit. Ad effigiem Neronis victimas cecidisse Tiridaten, Armeniæ Regem Tacitus xv. Annal. prodit. Medio, inquit, tribunal, sedem curulem, & sedes effigiem Neronis sustinebat; Ad quam progressus Tiridates, cæsis ex more victimis, sublatum capite diadema imagini subjecit. Plinius Panegy. Trajano dicto, de Domitiano Cæsare. Ante quidem ingentes hostiarum greges per Capitolinum iter, magnâ sui parte velut intercepti, divertere via cogebantur, cum savissimi Domini atrocissima effigies tanto victimarum cruore coleretur, quantum ipse humani sanguinis profunderat. Dabantur etiam thura & cerei. Quod ante Cæsarium tempora ad Prætoris Marii Gratidiani statuas factum fuisse Cic. iii. Offic. memorat. Omnibus, inquit, vicis statua eâ facta sunt, ad eas thura & cerei; quid multa? nemo unquam multitudini fuit charior. Sunt quidem alia multa venerationis divinæ officia, statuis vivorum impenla, sed quia communia pleraquē sunt cum iis, quæ deinceps mortuorum statuis tributa dicemus, malumus lectorem in discernendis iis suæ relinquere industriæ quàm supervacaneâ diligentia tedium ipsi, manifestâ curiosè nimis probando, afferre.

CAPUT XXXII.

Mortuorum statua divinis honoribus itidem cula. Natalibus Principum post mortem statuis eorum posita libamina. Genesia. Necysia. Consecratio facta, statua sacra, tam Fæminis & aliis ex Augusta domo, quàm Principibus. Effigies consecratorum habitu Numinum, eaque plerumque sectiles. Insignia Mortuorum statuis sacris addita. Fulmina, radii, æstiva. Caput radiis.

radiatam. Solis statua & Colossi, cum radiis & cur? Hæta Deorum insignia. Iulii Caesaris statua cum stella supercapite. Cur sanctorum statuis apud Christianos lunula sive putella quadam imponerentur, causa alia & origo monstrata, quam qua vulgo obtinuit. In Consecratorum statuis, non habitus tantum ille, qui in Numinum simulacris, sed etiam vultus similitudo expressa sapit. Romanorum Principum quorundam ambitio reprehensa, quod vivi etiamnum statuas suas fieri Deorum habitum voluerint, exemplo à Græcis profecto. Alii quidam vani Principum eorundem mores notati. Deorum Simulacra ad exemplar venustorum nominum exacta Privati ut interdum privati consecravint, & statuas coluerint, cum Deorum habitum, tum proprio. Conjuges videlicet, Parentes, Liberi, cognati. Mors osculandi consecratas hominum pariter ac Deorum Statuas.

Mortuorum statuas divinis honoribus cultas ex iis, quæ antehac dicta sunt, notius est, quàm ut operosa restitutum fide illud adstruere porro necesse sit. Eusebius in vita Constantini l. V, 69. quem etiam Damascenus de imag. orat. II. citat, de Constantini Statuis. *Adejus, inquit, imagines accurrentes, ipsum mortuum tanquam vivum colebant.* Illis enim rem divinam faciebant, illis sacrificia offerebant, illis thura cereosque dabant. Procul dubio honestius & excusatiùs, sicubi excusationem ullam impietas habet, quàm Statuis vivorum. Peculiare tamen hoc nòto, Natalibus bonorum Principum libamina posita ad eorum statuas f. ille. Flavius Vopiscus Tacito. *Divorum templum fieri jussit, in quo essent Statua Principum bonorum. Ita ut iisdem, Natalibus suis, & Parilibus, & Kalendis Ianuarii, & Votis, libamina ponerentur.* Natales Imperatorum celebrari quidem & ipsis vivis solebant; Sed hic per Natales intelligitur festum illud, quod vocabant Genesia, solebatque in memoriam defunctorum, Natali eorum die quotannis celebrari, ut Mortuali, Necysia. Consule hac de re Suidam, & alios Grammaticos. Inter mortuos vero consecrati eminebant, qui tanquam communem defunctorum sortem morte exuissent, Diis accensebantur. Illis exquisitissimi quique & forte sæpè negati Diis honores exhibiti fuere. Hoc est quod de Probo Vopiscus dicit in vita ejus Cap. XXI. I. *Eant nunc & divinitatem Probo derogent, quam Imperatores nostri prudenter & consecrandam vultibus, & ornandam templis, & celebrandam*

brandam ludis Circensibus iudicant. Sed hic locus, quoniam viam nobis monstrat, ad ea, quæ præcipuè circa Consecratorum Statuas investiganda sunt, pressius aliquantò illi insistemus. Tria proponit fieri solita, primum, *consecrari divinitatem vultibus*, Alterum *ornari templis*, tertium *celebrari Circensibus*. Totidem res ferè in consecratione Faustinae recenset geminus huic locus Julii Capitolini in Antonino Pio, *Tertio annos*, inquit, *imperii sui*, *Faustinam uxorem perdidit, quæ à Senatu consecrata est, delata Circensibus atque templo & flaminiciis, & Statuis aureis atque argenteis*. Quomodo verò hæc peracta fuerint, vestigia præfatorum authorum secuti, ordine explicabimus. Ac primum discimus, quod postquam decreto Senatus quisquam consecratus esset, festim præter alios honores, etiam Statuas Sacras, non ut homo, sed ut Deus acceperit. Hoc est, quod *ισογῆς εἰργῆναι παρὰ τοῦ θεοῦ*. Dio Cassius dicit, *Statuâ Sacris honorari*. Et quanquam illud initio solis Imperatoribus datum fuerit, ut de Iulio Cæsare, Augusto & aliis Authores tradunt, tamen postmodum gliscente adulatione ad scæminas transiit, sed ex Augusta domo, tum ad alios. Illæ verò Statuæ, quo conspectior divinitas esset, fiebant ad effigiem habitumque Numinum. Terrullian. Apologet. testatur, ubi de Diis agens. *Quid, ait, omnino ad honorandos vos facitis, quod non etiam mortui vestris conferatis? ades proinde, aras proinde. Idem habitus, & insignia in Statuis*. Ut itaque effigies illa Numinum redderetur, sciendum est, habitu sedentium plerumque illas poni solitas, ut alibi diximus & insuper Consecratorum nummi complures, Iulii, Augusti, Liviae apud Goltzium ostendunt.

Tum ut pari magnitudine fierent, curatum. Iosephus *Αἰσως* lib. 1. cap. 16. ubi loquitur de Cæsarea ab Herode Magno condita, Augusti statuam Iovis Colosso non minorem, & Romæ simulacrum par Iunoni Argivæ factum affirmat. *Contra ostium portus*, inquit, *in colle Cæsaris templum, magnitudine simul & pulchritudine præcipuum; in eoquæ Cæsaris Colossus non minor, quàm Iovis apud Olympiam, cuius ad exemplar factus est. Roma autem par Iunoni, quæ Argivæ est.*
Simi-

Similiter decretum, ut Drusillæ, C. Caligulæ sorori, magnitudo sine par Veneri effigies statueretur, notat Dio Cassius lib. LIX. *Decreta ei omnia, inquit, quæ Livie, ac insuper ut immortalis haberetur, ut aurea effigies ejus in curru poneretur, ac in æde Veneris in foro, simulacrum Drusillæ, parvis cum simulacro Deæ magnitudinis, & eisdem colendum honoribus, consecraretur.* Sic quippe recte hunc locum contra interpretationem Xylandri, emendat Leunclavius. Quod Nunquam simulacra, ampliora humanâ formâ essent, nemini obscurum est, nec intactum nos in superioribus relinquant. Deinde addebantur & insignia Deorum, cujusmodi sunt, *Fulmen, Radius, Astra.* Quorum simul meminit Lucanus VII. Pharsal. uno hoc versu.

Fulminibus Manes, radiis ornabit, & Astris.

Cur autem id fieret non nimis obscurum esse potest. Fulmen enim ideo statuis addebatur, ut Iovem repræsentarent. Nam Iupiter, ut inquit, Albricus Philosoph. de Deorum Imagin. Fingebarur *sceptrum regium in sinistra tenens, ex dextra fulmina ad inferos mittens, & Gigantes repressos fulmine, tenens sub pedibus & conculcans.* Vel, quam Phornutus de Natura Deorum, causam videtur adstruere, quod supernè nubes cogat & tonitrua, & illinc etiam fulmina & tempestates immittat. Ejusmodi fulminis variæ extant figuræ in nummis consecrationis Augusti apud Goltzium. pag. LXX. Radil apponebantur, ad significandam divinitatem. De iis loquuntur infinita Authorum loca. Plinius Panegyrico. *Horum unum si præstitisset alius, illi jamdudum radiatum caput, & media inter Deos sedes auro staret aut ebore.* Martial. lib. I. Epig. 71. sive Domitiani Equestrem Statuam, sive Solis Colossum, Neronis capite dejecto. Soli rursus à Vespasiano redditum intelligas,

*Inde sacro veneranda petes palatia clivo,
Plurima quæ summi fulget imago Ducis,
Ne Te detineat miri radiata Colossi,
Quæ Rhodium moles vincere gaudet opus.*

Statius Papin. Thebaid. I, 27.

— — — *licet ignipedum frenator Equorum
Ipse tuis altè radiantem criminibus arcum
Imprimat.*

De Domitiani Statua loquitur, quæ sub Dio posita, faciem soli obvo-

obvertisse videtur, atque idcò illum radios statuae illustrasse fortis. Ex quo facile suspicor, eundem etiam morem obtinuisse in cæteris radiatis, quæ foris positæ erant, ut ad faciem Solis componerentur. Splendorem enim non reddidissent integrum, nisi radios circumdedisset & ipsa,

Radiis circumdata Solis imago.

Ovid. in Ibin. Ita opinor intelligi debere sitam fuisse Constantini Statuam. Byzantii magnificè erectam, quam Hesychius Illustrius libro, quem inscripsit, Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως, dicit in foro positam, instar Solis radiasse: Nisi illud, Ἰβὴν Ἡλίου, figuratè in Majestatem ejus dignitatemquè, quàm simplici sensu dictum mavelis. Radiatas Divorum Statuas plures videtis in nummis. Extat Iulii caput radiatum cum inscriptione. Γ. ΙΟΥΔΑΙΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΘΕΟΣ. Et Capita Augusti cum radiis, apud Goltzium in Augusti nummis pag. xviii. XIX. XX. XXI. Item Augusti Statua, capite radiato, cum ramulo in dextra & hastili in Sinistra, cum titulo AVGVSTO DEO. Ut enim in hos usus fulmen à Iove, ita radios à Sole mutuabantur, indicandæ divinæ cuiusdam Majestatis, & sortis cœlestis causa. Vndè Solis Statuas & Colossos semper videbis radiatos. In Solis Colosso, quem Zenodorus Neroni fecit, de quo Plinius xxxiv, 7. Publ. Victor septem radios numerat, quorum singuli xxi. pedes & semis longi erant. Deinceps inter insignia illa Deorum, Astra numerat Lucanus. Quod quanquam alii aliter legendum putent, ut sit *Hastia* pro *Astris*, cum hastæ inter Deorum insignia fuerint, ut innuit Iustinus xlii, 3. ubi dicit, *Ab origine rerum pro Diis immortalibus veteres hastas colere, ob cuius religionis memoriam adhuc Deorum simulacris hasta adduntur.* Tamen *Astris* retineri debere certum est, cum & iis hæ sacræ Statuæ insignitæ aliquando fuerint, & causa prope eadem, quæ in cæteris, hoc ipsum suadeat, ut docemur à Suetonio, Iulio Cap. 88. Cujus simulacro in vertice Stella crinira addebatur. *In Deorum numerum, ait, relatus est, non ore modo decernentium, sed & per suasionem vulgi. Siquidem ludis, quos primò consecratos ei hæc Augustus edebat,*

debat, *Stella crinita per septem dies continuos effulsit, exorietis circa undecimam horam. Creditumque est animam esse Caesaris in Cælum recepti, & hac de causa simulacro ejus in vertice additur Stella.* Et à Plinio 11, 25. *Eo sidere significari vulgus credidit, Caesaris animam inter Deorum immortalium numina receptam. Quo nomine id insigne simulacro capitũ ejus, quod mox in foro consecravimus, adjectum est.* Vides ita *Astrum* in Statua, quod *Sydus* Plinius vocat, *Stellam crinitam* Tranquillus, Et Ovidius x v. *Metam.* ubi ait,

— — — simul evolat altius illa,
Flammiferumque trahens spatioso limite crinem
Stella micat.

Quibus tamen nominibus significari Cometen putamus, quamquam Stellane vera, an Cometes fuerit, olim dubitatum subindicat Dio Cassius lib. x l v. his verbis, *Stella apparuit, quam Cometen vocabant nonnulli.* Qui simul addit, *quam ab Augusto Statuam æream, cum hoc signo positam Iulio, in æde Veneris. Augustus Statuam Patris æream, cum Stella supra caput, in Veneris templo posuit.* Effigiem videre licet passim in nummis, cum inscriptione. *DIVVS. IVLIVS.* vel *DIVO. IVLIO.* Quod autem veteres Christiani Sanctos suos radiis istiusmodi & fulgore sidereo circum caput diffuso in Statuis & picturis insigniebant, non inde originem habet, quod Antiqui, illam doctrinæ ac vitæ excellentiam & splendorem, quem siderum radiorumque instar emittebant, tali signo denotarent, ut falsò multi interpretati sunt; Sed exemplo veterum Statuarum hoc factum est, quibus addebant lunulas quasdam, & patellas Artifices, ob longè diversam causam, ut nimirum illæ capitibus Statuarum impositæ tegumento essent adversus avium stercorea & sordes. Id prodit Aristophanes in Avibus. Iubet enim ut Spectatores capita sua muniant lunulis, quas gestent tanquam Statuæ, ne excrementis Avium inquinentur.

Χαλκίδες μνησκού φορεῖν ὡς τοῖς ἀνδράσιν.

Vide Joachim. Camerar. Quæst. promisc. Decur. viii. probl. 10. Cæterum ut à Iove fulmen, à Sole vel Apolline radii: Ita ab aliis Diis alia insignia Statuis consecratorum accessere. Sic Cereris habitu spectatur in nummis Statua Divæ Iuliæ Augustæ cum spicis & papavere in dextra, face in sinistra, titulo tali,

DIVA

IV A A V G V S T A. Ad hanc itaque effigiem certius in
 Consecratorum statuis exprimendam, moris fuit, nobile aliquod
 arte celebratum Dealicujus, Deæve signum in exemplar eli-
 cere, ut ex adducto supra Iosephi loco abundè constare potest,
 Augustus quippe ideo ad Iovis Olympii, & Roma ad Iunonis
 Argivæ exemplar fiebat, quod eo tempore nulla illustriora, aut
 te magis nobilitata Numinum signa celebrarentur. Quid verò,
 quod vivi non rarò Numinum effigie statui voluere? Sed illa
 ambitio intoleranda visa est, & repræhensione non carebat. Au-
 gustus à prudentibus arguebatur, quod nihil, ut Tacitus ait An-
 al. 1. *Deorum honoribus reliquerit, cum se templis & effigie numi-
 um, per Flamines & Sacerdotes coli vellet.* Ambitionem, su-
 erbiarn & adulationem in ea re sensit Princeps aliàs non nimis
 moderatus Tiberius, apud eundem Scriptorem, lib. Annal. 1 v.
*ut semel recepisse, inquit, veniam habuerit, ita per omnes provincias
 figie numinum sacrari, ambitiosum, superbum, & vanescet Augusti
 mor, si promiscuis adulationibus vulgatur.* Passus est & Nero sta-
 tuas sibi à Senatu decerni, pari magnitudine, ac Iovis Vltoris,
 testis est Tacitus xii. Annal. Locum alibi adduximus. De
 Domitiani statua, Iovis Phidiaci similitudinem referente Mar-
 alis testimonium supra cap. xiv. alia ex occasione itidem at-
 alimus. De Commodò Antonino Lampridius in ejus vita cap.
 x. *Accepit Statuas in Herculis habitu, eiquè immolatum est, ut Deo.*
 dem tradit Dio Cassius lib. Lxxi. *Pleraque statuae, inquit, ha-
 tu Herculis ei collocatae sunt.* Insignia ejus Dei quoq; addidit ipse,
 clavam & Leonem. Ita eodem libro Græcus scriptor. *Abscis-
 Colossi capite, sui capitis imaginem reposuit, data ei Clava, Leoneq;
 neo subiecto, ut Herculi similis esset.* Habebant verò Romani
 principes, ne primos eos hanc insanivisse insaniam putes, ex-
 npla à Græcis. Nam Alexander Magnus, ut Clemens Ale-
 andrinus Adhort. ad gentes refert. *Volebat videri filius esse Am-
 onis, & Cornutus effingi à Statuariis.* Ita videlicet Iupiter Am-
 on fingebatur. Minut. Felix Octavio. *Quid ipse Iupiter vester?
 odo imberbis statuitur, modo barbatus locatur, & cum Hammon dici-
 ur, habet cornua.* De Alexarcho quodam Grammatico similiter
 tato loco Clemens prodit, effinxisse eum seipsum in effigiem
 olis. Et Antonium atque Cleopatram Athenienses Deorum
 yma in arce statuere, ut Dio Cassius lib. l. tradit. In Persidis

urbe Gazaco suum simulacrum divino habitu consecrassse Chosroen, refert Georg. Cedrenus compend. Hist. ad annum Christi 614. *Heraclius, inquit, ingressus urbem, abominandum offendit Chosrois simulacrum, & effigiem ejus in globi formam, referente Palatii tholo tanquam in cælo sedentem.* E diverso alii non dubitabant, ne videlicet non aliquid cum Diis commercii habere viderentur, aut à suo vultu Deorum Imaginem fingere, ut Herculis Imaginem sibi similem expressit Domitianus. Martial. lib. ix. Epigram. 67.

*Alcide Latio nunc agnoscende Tonanti,
Postquam pulchra Dei Caesaris ora geris.*

Et deinceps Epigrammate 104.

*Appia, quam simili venerandus in Hercule, Caesar
Consecrat, Ausonia maxima fama via,
Si cupis Alcida cognoscere facta prioris,*

Disce.

Vbi Iovi, tanquam majori & potentiori Deo, suam formam vultumquè commodare potius debuissse Cæsarem subjicit adulator Poëta, cum dicit,

Tarpejo Deus hic commodet ora patri.

Sic Iovis Simulacrum factum fuisse ad similitudinem Pescennii Nigri, cui à Rege Thebæorum dono datum erat, in ejus vita tradit Spartianus cap. xi i. *Domus ejus, inquit, hodie visitur in campo Iovis, quæ appellatur Pescenniana. In qua Simulacrum ejus in trichoro constituit, statim post annum X Thebaico matremore quod ille ad similitudinem sui factum à Rege Thebæorum acceperat.* Aut jam dudum facta Deorum simulacra in suam similitudinem transmutare. Dio Cassius de Caligula lib. lxx. *In Palatio sibi templum posuit, in eo cum statuisset Olympii Iovis simulacrum suam in effigiem commutatam collocare, neque posse id perficere, (nam navis ad id advehendum parata, suum minibus absumpta fuit, exauditusq; multus risus, quoties quis sacrarium ejus transiturus accederet) minatus est, aliud fanum sibi insituisse.* Vide præterea, Sueton. Caligula. c. xx i. Cæterum quemadmodum antè diximus, consuevisse aliquod celebre Numinis simulacrum eligi, ad cujus exemplar consecratorum hominum statuarum formarentur; Ita homines interdum specie & pulchritudine præstantes investigari solere animadvertimus, ad quorum simi-

litudo

similitudinem Deorum Statuæ effingerentur, venustatis & formæ imitandæ causa. Maximus Tyrius Dissert. VII. *Statuarii è singulis corporibus, quæ in iis pulchra sunt, mira arte colligunt & ex tam diversis unam imaginem efficiunt, & hac tam apè inter se confundunt ac miscent, ut nihil nisi unam quoque pulchritudinem, quam quæ concinnam ac veram exprimant. Nec invenias ullam naturalem pulchritudinem tam pulchram, ut cum imagine possis contendere.* Et hoc est, quod de Cyllaro formosissimo Cenchaurorum scribit Ovid. XII. Metam. quod nempe ei fuerit,

*Gratus in ore vigor, cervix, humerique, manusque,
Pectoraque artificum laudatis proxima signis.*

Præterea vide Lucian. in Imaginibus. Sic ad formam Alcibiadis Mercurium, ad Gratinæ meretricis, Venerem Gnidiæ, & ad Phrynes Thespiacæ, reliquas Veneres factas fuisse tradit Arnobius VI. adversus Gentes. *Simulacra quadam scio, cæterorum esse hominum formas, & infamium lineamenta meretricum. Quis est enim, qui ignoret Athenienses illos Hermas, Alcibiadis ad corporis similitudinem fabricatos? Quis praxitelem nescis, Possippum si relegas, ad formam Gratinæ meretricis, quam infelix perdidit diligebat, os Veneris Gnidiæ solertiæ certamine? Sed sola est hac Venus, cui de scorti vultu translatitium decus auctum est? Phryne illa Thespiaca, sicut illi referunt, quæ negotia Thespiaca scriptitarum, cum in acumine ipso esset pulchritudinis, venustatis & floris, exemplarium fuisse perhibetur sanctarum, quæ in opinione sunt, Venerum.* Idem etiam in iisdem exemplis probat Clemens Alexandr. in Adhort. ad gentes. Quandoquidem hæc ventum est, ut cujuscumque fuerint consecratorum Statuæ, & alia illis cognata simul indicaverimus, non absurdum forsitan erit ostendere, & à privatis sæpè consecratas privatorum Imagines habitu Deorum. Sic mariti suas Vxores interdum statuebant. Statius in Sylvis, de Abascanti pictate in Priscillam.

— — *mox in varias mutata novaris
Effigies, hoc ære Ceres, hoc lucida Gnosis,
Illo Maja tholo, Venus hoc non improba saxo,
Accipiunt, vultus haud indigna decoros
Numina.*

et suos Maritos Vxores. Apulejus Metamorph. VII. id fecisse Charitæ

Chariten in funere mariti sui Leopolemi narrat. *Imaginem, inquit, defuncti, quam ad habitum Dei Liberi formaverat, affixo servitio divinis percolens honoribus ipso se solatio cruciabat.* Item *Parentes Liberos, & ex Libero natos.* Sic Livia Augusti mariti sui ex Scribonia proneporem, Germanici Caesaris filium habitu Cupidinis sacravit. Sueton. Caligula. Cap. VII. *Habuit Germanicus Caesar in matrimonio Agrippinam, M. Agrippa & Iulia filiam, & ex ea, novem liberos tulit, Quorum duo infantes adhuc rapti, unus jam pueraescens, insignis servitate, cujus effigiem habitu Cupidinis in ade Capitolina Veneris Livia dedicavit.* Aliàs consecrare solebant propriâ specie privati, & colere eodem cum Diis honore eos, quos charos sibi olim, dilectosquè amiserint. Athanasius Orat. contra Idol. *Multi non modo priscis, sed & nostris temporibus, ubi amiserunt quos charissimos habent, fratres, cognatos, uxores, multa item vidua maritos extinctos, cum omnibus constet eos ex natura homines fuisse, istos tamen, inquam, istasquè ob ingentem luctum, desideriumquè, fictis, depictisque figuris expressos inter numina dedicaverunt.* Sic Cicero Filiae imaginem consecravit, ut in testimonium præbet satis luculentum, in *De Consolatione*, quod repetit Lactantius Divin. Instit. 1, 15. Ibi Cicero affirmat, *imaginem Filia eodem se modo consecraturum esse*, quo illi, Deos intelligit, à veteribus sint consecrati. Similiter *Parentes à Liberis* consecratos fuisse intelligi potest ex iis, quæ ex Varrone Plutarchus tradit in Qnæst. Roman. x. v. Sic apud Statium Sylvar. lib. 111. sub indice, *Lachryma Hetrusci.* filius parentem imaginibus consecrat. Eum ita alloquitur.

*Tu Custos, Dominusquè Laris, tibi cuncta tuorum
Parebunt. Ego ritè minor, semperquè secundus
Assidue libabo dapes, & pocula sacris
Manibus, effigiesquè colam; Te lucida saxa,
Te similem docta referet mihi linea cera.
Nunc ebur & fulvum vultus imitabitur aurum.*

Et quidem ex varia materia ut vides. Ita Regulus apud Plinium Nep. lib. 1 v. Epist. 7. plures filii Imagines & ex varia materie fieri curat. *Placuit Statuas ejus & imagines quàm plurimas facere.* Hoc omnibus officini agit, illum coloribus, illam Cera, illum

illum are, illum argento, illum auro, ebore, marmore effingis. Hoc denique non prætermittendum est, inter cætera cultus genera, sic consecratis Statuis oscula dari solita à propinquis. Sueton. Caligula. Cap. v i i. de Imperatoris ejus fratris, infantis effigie. *Augustus in cubiculo suo positam, quotiescunque introiret, exosculabatur* Dio de Statua Pertinacis. lib lxxiv. *Sæverus & propinqui Pertinacis Statuam ejus osculantur.* Quippe illud in Deorum simulacris fieri, vel unus Ciceronis locus satis probaverit, Verr. iv. ubi de Herculis simulacro apud Agrigentinos, *Rictum ejus, inquit, ac mentum paulo fuisse attritius, quod in precibus ac gratulationibus, non solum id venerari, verum etiam osculari solent.*

CAPUT XXXIII.

Statua Consecratorum collocata in Templis Deorum. Nova templa quandoque erecta, in quibus aut Divorum omnium aut certa Gentis, aut singulorum essent statua. Vivorum etiam Principum statua in templis. Consecratarum feminarum statua in templis Maritorum. Simulacra in medio. Temporaria mora statuarum in templis Deorum, donec nova edificarentur. Moderatorum Principum statua in templorum, qua Diis sacra erant, vestibulis collocata. Virtutibus hominum sana erecta. Consecratorum effigies in Larariis. Idque neglectum à nonnullis, pro sacrilegio habitum. Decreta publica de colendis privatim statu sacræ. Mos privatorum Statuas inter Lares colendi. Vellus niveum quid apud Virgilium. Vivorum Principum statua nonnunquam & inter Penates consecrata. Sacrificia ad consecratorum imagines. Superstitio Hæreticorum quorundam circa Christi, Præuli, & celebrium Philosophorum aliquot veterum statuas, earumque venerationem notata. Mos vehendi tum consecratorum, tum etiam vivorum statuas per Circensem Pompam. Deorum & consecratorum statua junctim quandoque, & eodem vehiculo in circum inductæ. Thenarum, Carpenterum, Curruum & ferculorum qua hic ratio & usus. Muli adhibiti, & Elephantum jugo subditi, atque ad currus hos juncti. Fercula humeris hominum gestata. A Circo in triumphali pompam translatus hic henos in Statua Trajani mortui. In triumphalibus pompis imagines triumphantium ostentata. Mos alius collocandi statuas in Circo, vel Teatro, ludorum tempore. De locis statuarum in ludis, quid cautum.

Alterum, quod observandum ex Vopisco & Capitolino nobis proposuimus, est de Templis, quæ Consecratorum Statuæ inferebantur. Quippe sic potissimè juxta cum Simulacria

Deorum colieas publici instituti fuit. Tertullian. Apolog. *Lorum differentia distinguitur opinor, ut à templo Deos existimetis, quos ubi Deos non dicitis.* Ac interdum in Deorum templis ponebantur. Dio Cassius libro LXXI. de Faustinae Statuis à Senatu decretis in templo Veneris. *Senatus Marco & Faustina decrevit Statuas argenteas Romæ in templo Veneris collocari, aramque extrui.* Interdum illis de novo erigebantur templa, fiebantque illa vel *Divis omnibus promiscuè*; Flavius Vopiscus Tacito cap. IX *Divorum templum fieri iussit, in quo essent Statua Principum bonorum.* Vbi cum Principes bonos nominat, non solos consecratos intelligit, cum non omnes, quanquam boni consecrarentur, ad eò contrario more, ut sæpius malis & improbis ille honor contingeret, sed aliorum etiam Principum Statuas eò quoque illatas dicit, nam templa, non consecratorum tantum, sed etiamnum vivorum Principum Statuis erecta fuisse quonque discimus ex Plinio Nepot. Epist. ad Trajan. lib. X. *Petii, inquit, à Divo Neruo Patre tuo, ut Statuas Principum, quas in longinquis agris, per plures successiones traditas mihi, quales acceperam custodiebam, permetteret in municipium transferre, adjecta sua statua; Quoque ille mihi cum plenissimo testimonio indulserat, ego statim Decurionibus scripseram, ut assignarent solum, in quo templum pecunia mea extruerem. Vel certe alicui genti; Tale fuit Gentis Iulie Sacrarium, ubi Augusti effigies sacrata. De quo Tacitus Annal. II. Sacrarium Gentis Iulia, effigiesque Divo Augusto apud Bovillas dicantur.* Vel denique singulis Divis; Cujusmodi erat Templum Augusti, de quo Dio Cassius lib. LX. *Claudius aviam Liviam præter hunc honorem, etiam immortalitati adserpsit, dedicavitque ejus effigiem in templo Augusti.* Ex quo simul discimus Augustarum foeminarum Statuas in maritorum templis etiam collocari suevisse. Locus verò, in quo statuebantur, erat plerumque templi medium. Virgilius. III. Georg.

Et viridi campo templum de marmore ponam

In medio mihi Caesar erit.

Vbi Servius *Et semper sacratus numini locus est, cujus simulacrum in medio constituitur.*

Interim donec templum ædificari posset, consecratorum Sta-

tue

uas in Deorum templa alia interdum inferri, ibiquè coli solere, ne ullum momentum venerationis officiiis decederet, ex eodem Dione discimus. Ita enim ille Lib. LV I. de Augusti Statua & templo. *Dum ejus Roma templum adificabatur, auream ipsius imaginem in ade Martis lecto impositam collocaverunt, omni- què eam cultu, quo in posterum essent usuri, venerati sunt.* Vivi adhuc Principes, qui moderatiores essent, in templis Deorum suas statuas collocari, conscientia suæ mortalitatis prohibebant, contenti ipsi in vestibulis sisti, relicto cœlesti honore consecratis. Dio idem Lib. LII I. *Voluit Agrippa in Pantheo Augusti Statuam collocare, nomenquè operis ei adscribere.* Neutrum autem eo accipiente, in Pantheo ipso Caesaris superioris Statuam, suam & Augusti in vestibula posuit. Et Trajanum laudat in Panegyrico Plinius, quod suas Statuas in vestibulo templi Iovis Capitolini voluerit poni, tanquam conditionis suæ magis memorem. Tibi, inquit, *maximus honor excubare pro templis, postibusquè prætexi. Sic fit ut Dei summum inter homines fastigium serves, cum Deorum ipse non adeptus.* Itaque tuam Statuam in vestibulo Iovis Optimi Maximi, unam alteramvè, & hanc anciam cerpimus. Quod autem Cicero ad Atticum scribit sese nullos honores sibi nisi verborum decerni sinere; Statuas, *fan- na, πιδεαπνα prohibere*, non de huius generis sacris Statuis, aut templis intelligendum est, quorum usus post ejus tempora invaluit; Sed verè gloriatur, se immodicos illos honores respuere, quos passim in Provinciis admittebant Proconsules; Quibus permissu Legum ædificabantur quidem templa, sed quæ virtutibus hominum, non hominibus consecrabantur. Vt ipse ad Q. Fratrem scribit. Et jam olim obtinuit consuetudo apud Asiaticos, Græcos, Syros, aliosquè, istiusmodi monumentis & honorum signis ornandi benè de se meritos, imprimis verò sacrificiis & aris. Vid. Casaub. comment. in Sueton. August cap. LI I. Cæterum non solum in templis publicè constitutis Romani, sed & in Larariis suis, quæ domi habebant, ut ante dictum est, Consecratorum effigies locabant colendas. Lamprid. Alexandro Severo cap. XX I X. *In Larario suo Divos Principes, sed optimos, electos, & animas sanctiores, in quibus & Apollonium, & quantum*

scriptor suorum temporum dicit, Christum, Abraham & Ophneum, & hujusmodi ceteros habebat, ac majorum effigies. Et interdum, qui id non facerent, sacrilegii & impietatis crimine implicabantur. Iul. Capitolinus M. Antonino Philos. cap. xv i i i. *Parum sanè fuit, quod illi honores divinos, omniaque, omnis Sexus, omnis conditio ac dignitas dedit: Nisi quod etiam sacrilegus judicatus est, qui ejus imaginem in sua domo non habuit, qui per fortunam vel potuit habere, vel debuit. Denique hodieque in multis domibus M. Antonini Statua confisunt inter Deos penates.* Nam jussis quandoque & decretis Senatus jubebatur, ut sacris statuis singuli privatim colerent consecratos. Dio Cassius lib. lxx. *Decretum, ut Drusillam statuam sacris, non modo viri, sed mulieres etiam venerarentur.* Ibi ut vides etiam privatim consecratos, quoscunque colebant, & confirmat Sueton. Vitellio cap. i i. *Narcissi quoque & Pallasæ imagines aureas inter Læres coluit.* Illud fecere olim & aliæ Gentes. In promptu habemus testimonium de Carthaginensibus. Virgilius i v. *Æneid.* De Sichæo à Didone consecrato.

*Præterea fuit in testis de marmore templum
Conjugis antiqui, miro quod honore colebat
Kelleribus nâvis, & fœsta fronde revinctum.*

Velleribus niveis, hoc est, stemmatis, quibus Deorum simulacra coli & integri solebant, nihilque aliud erat, quam lana ramo circumvoluta, teste Sophoclis interprete in Oedipode Tyranno; quod indicandum erat, ne quis templum illud simulacro vacuum fuisse putet. De ista Sichæi consecratione meminit & Ovid. in Heroid. Epist.

*Est mihi marmorea sacra tus in æde Sichæus,
Apposita frondis, velleraque alba tegunt.*

Porro ut in alios quosque ingentes honores se interdum ingesserant vivi, ita Augustum contigit etiam inter Deos penates consecrari, dum adhuc viveret, & quidem non uno in loco, sed oppidatim, non tam propriâ ambitione, quam judicio publico. Appianus V. *ἐμφυλ.* *Cum Cæsar vigesimum Octavum ætatis annum exegisset, oppidatim inter Deos tutelares consecratus est.* Præterea quod ante dictum est, ad vivorum Statuas sacrifi-

sacrificatum fuisse, illud multo religiosus circa consecratos observatum est. Nam cum Principes ipsi essent, ad quorum viventium imagines res divina fieret, vulgus fermè urbanum ac nilitare, magis obsequii civilis, quàm religionis causa id prælabat, nisi quos digniores ad hoc faciendum error vel adulatio traxit. Consecratorum verò ad imagines aliter fiebat. Ibi enim non magis plebs, ut subditi in Reges, quàm Principes ipsi, ut mortales in Deos pietatem & venerationem suam testatum ibant. Sic Tiberius ipse Augusti ad imaginem sacrificabat. Agrippina in Claudie Pulchræ periculo Principem his curis occupatum, invenit & alloquitur apud Tacit. Annal. l. v. *Non, ait, ejusdem mactare Divo Augusto victimas, & posteros ejus insectari. Non in effigies mutas divinum Spiritum transfusum: Sed imaginem veram cœlesti sanguine ortam intelligere discrimen, suscipere sordes.* Ita Domitia, Domitiani uxor, spectatur in numismate quodam apud Æneam Vicum Parmensem, habens aram ante pedes, accenso igne, & sacrificans filio; qui insans mortuus consecratus, atque inter Deos relatus fuit. Simili honore deinceps Hæretici quidam prosequabantur Christi, Pauli, aliorumque Philosophorum insignium & Poëtarum imagines. De Marcellina, quæ Carppocratianæ sectæ fuit, Augustinus Lib. de Hæret. cap. 7. ait, quod *coluerit imagines Iesu, & Pauli, & Homeri, & Pythagoræ, adorando, incensumque ponendo.* De Gnosticis univèrsim id scribit Irenæus Lib. 1. adversus Hæres. cap. 24. *Imagines quasdam, inquit, depictas quasdam autem & de materia fabricatas habent, dicentes formam Christi factam à Pilato, illo in tempore, quo fuit Iesus cum hominibus, & has coronant, & proponunt eas cum imaginibus mundi Philosophorum, videlicet cum imagine Pythagoræ & Platonis & Aristotelis, & reliquorum, & reliquam observationem circa eas, similiter ut Gentes faciunt.* Cæteros consecratorum honores, ut, Sacerdotia & Flaminia, aliaque ejus generis, quæ ad statuas non directè pertinent, alterius loci esse scio, quamobrem consultò ea hic prætereo, & ad Tertium illud, quod proposui, nunc accedo, nimirum de Statuarum honore in ludis publicis. Duplex ille, cum aut Statuæ in circo, vel in theatro tempore ludorum ponerentur, aut per Circensem pompam invehentur. In pompa Circensi præferri divinus

honor fuit. Nam olim non nisi simulacra Deorum sic vesta sunt. Macrobi. 1. Saturnal. cap. 21. *Vehitur simulacrum Dei Heliopolitani ferculo, veluti vehuntur in Pompa ludorum Circensium Deorum simulacra.* Cicero Verrin. v. *Omnes Dii, qui vehiculis thesaurum solennes coetus ludorum initis, vos procor* Et Ovidius iv. Fastorum.

Circus erit pompâ celebr, numeroquè Deorum.

Deinceps verò ad homines transiit, & jam non consecratis modo, sed & non consecratis, nec mortuis tantum, sed & vivis Imperatoribus, eorumquè uxoribus ac Liberis & aliis, claris tamen & insignibus viris communis esse cœpit, prout quisquè aut meritis, aut ambitione, aut favore decernentium validus erat. Non malè itaquè inter consecratorum honores hunc posuero, sic jubentibus, quos sequimur, duribus, Vopisco & Capitolino, tum præcipuè quod Divis videtur magis, quam cœteris debitus. Id vel ex eo patet, quod jure cœsus existimatus Iulius Cæsar dicatur apud Suetonium, quod inter cœtera humano fastigio ampliora passus sit sibi etiam vivo hunc decerni honorem. Verba ipsa postmodum adducemus. Et hoc est, quod authores dicunt effigies vel Statuas duci per circum; præire ludos Circenses; in pompa traduci; Circensi pompa præferri; Circensibus per pompam ferri: &c. De qua pompa, qui ultenus erudiri cupit, adeat Dionysium Halicarnas. Antiqq. Rom. Lib. vii. cap. 9. & ex recentioribus Onuphrium Panvini-um. de Lud. Circens. lib. i. cap. 2. Nos hic Deorum simulacris prætermis- sis tantum de hominum Statuis agendum nobis suscepimus. Illæ itaquè per pompam etiam invec- tæ. Tacit. Hist. ii. de Germanico. *Honores, ut quis amore in Germanicum aut ingenio validus reperti, decretisque, ut nomen ejus Saliari carmine caneretur, sedes curules, Sacerdotum Augustalinum locus, superquè eas querceæ corona statuerentur, Ludos Circenses eburnea effigies præiret.* Sueton. Tito cap. ii. *Titus Britannici memor, Statuam ei auream in palatio passus, & alteram ex ebore equestrem, qua Circensi pompa hædie quoquè præfertur, dedicavit, persecutusquè est.* Iulius Capitolinus M. Antonino. cap. xxi. de ejus Cæsaris filio Vero, quem amisit septennem. *Iussit ut Statua tantummodo filio mortuo decerneretur.*

pererentur, & imago aurea Circensibus per Pompam ferenda, & ut Saliari carmine nomen ejus inferretur. Et licet seorsim plerumquē singulæ inferrentur suis invhicularis, tamen interdum Deorum simulacris jūctæ prodibant. Dio Cassius Lib. XLVI. *Triumviri Statuam Iulii Cæsaris in Equestribus certaminibus quandam cum alia Veneris Statua invexerunt.* Invhebantur verò aut thensis, aut carpentis, aut curribus, interdum etiam ferculis. De thensa Iulii Cæsaris iisdem Dio Cassius Lib. XLIII. *Statuam quoquē tunc eburneam Cæsaris, ac post thensam in Circensibus pompis cum Deorum Simulacris vehi jussunt.* Appianus. V. ἐμφυλ. de Augusto. *Ex honoribus per S. C. oblati, accepit thensam in Circensibus, & annua solemnia diebus victoria.* Thenisæ quid fuerint, docet Asconius Pedian. in Orat. III. Verrin. Et Sex. Pompejus ex Verrio Flacco. Nimirum sacra vehicula, quibus exuvie Deorum ludieris Circensibus in circum ad pulvinare veherentur. Earum figuras nummi exhibent, in quibus delubri speciem, linteis circum tensis, referre videntur. Carpentis quoquē dixi solere in Ludum invchi Statuas; sed præcipuē, quod hic noto, Fœminarum. Sueton. Claudio. cap. XI. *Matri Antonia scilicet carpentum, quo per Circum duceretur, decernendum curavit.* Idem in Caligula cap. XV. *Inferias matri Agrippina & patribus annua religione publicè instituit, & eò amplius Matri Circenses, carpentumquē quo in pompa traduceretur.* Erat quippè carpentum, vehiculi genus, quo Matronæ Rom. ad ædes Deorum ferebantur, ut canathris Spartanorum Virgines. Ovid. I. Fast.

Nam prius Ausonias Matres carpenta vehabant.

Fuitquē Romanis Mulieribus tum concessum, ut Livius tradit, cum auro, quod Apollini ad persolvendum Camilli votum mitteretur, deficiente, omnes sua monilia in publicum contulere. Trahebatur autem plerumquæ duobus mulis, ut ex Livis, Agrippinæ, Domitillæ Vespasiani Filis, Iulis Titi Filis, & Faustis nummis videre licet. Vtrumquē vehiculi genus & Thenisæ & Carpenta testæ & tota obducta velis fuere; Cæterum currus, qui etiam his usibus in ludorum pompis serviebant, tegumento tali carebant. Ex eo arbitror thensam à Dione appellari, ἄρμα ὅλον curium autem ἄρμα sine ulla adjectione.

In istos currus Statuas imponi, & ab Elephantis interdum in Circum trahi, disco primum à Suetonio in Claudio cap. xi. *Avia Livia divinos honores, & Circensî pompa currum Elephantorum Augustino similem decernendum curavit.* Cujusmodi currum Augusti, iamum Lauri manurentis denarius ejus argenteus apud F. Visinum exhibet. Deinde à Dione Cassio lib. lxx. de Drusilla. *Reversus inde Caius Caesar ad Drusilla natalitia, effigiem ejus Elephantis impostam bigis in theatrum invexit.* Et lib. lxxv. de Statua Pertinacis. *Severus praecepit ut Statua Pertinacis aurea curru ab Elephantis veheretur in circum.* Quod factum itidem in Pompa Ptolomæi Philadelphi narrat Athæneus Deipnosoph. v. 8. Vbi de Alexandri Statua, *Post illa, inquit, pompa Iovis ducebatur, aliorumquæ Deorum permultorum, & præter hac cuncta Alexandri, quæ aureus in curru veris Elephantis juncto ferebatur; Victoria & Pallade ejus utrumquæ latus claudentibus.* Quem locum pro nostro sensu ita emendavit in Græco Cl. Casaubonus, ut pro ἀλ-
 θινῶν legeret ἀληθινῶς, fieretquæ authoris menti conformis sensus horum verborum, ὅς ἐφ' ἄρματι ἐλεφάντων ἀληθινῶς ἐφέριστο χρυσῆς. *Qui in curru Elephantorum verè aureus ferebatur.* Nam si ἀλθινῶν retinendum fuisset, potuisset quisquam suspicari, illos Elephantorum currus, quorum ante mentionem fecit, non à veris Elephantis, sed in verorum speciem, Instructis & conformatis aliis animalibus, sive equis, sive mulis fuisse tractos, quod in rem istam & pompam quadrabat minimè. Tandem ferculis gestatas in pompa statuas, ut Deorum ita hominum constat ex Suetonio in Iulio cap. xxv. *Ille ampliora etiam humano fastigio decerni sibi passus est, sedem auream in curia, & pro tribunali thensam, & ferculum Circensî pompa, Tempia, Aras.* Fercula à ferendo dicta, erant pulpita quædam, quibus imposita simulacra, humeris hominum in pompis gestabantur. Vnde *Pompa ferculorum* appellat in Hercule Octavo Seneca. Sed planiorem nobis, ut spero, totam hanc rem de vehiculis veterum propediem dabit Clariss. Io. Schefferus, quam, quia à nemine adhuc satis diligenter tractata est, cò desideramus vehementius. Nec nos idèò quicquam hic præterea addimus. Sic ergo investæ Statuæ fuerè. Antequam hunc de pompa sermonem concludam, geminum planè honorem, qui

Tra.

raſani mortui Statuæ, in pompa triumphali exhibitus ab Hadiano ejus Succellore fuit; promam ex A Elîi Spartiani Hadriano. c. vi. *Cum triumphum ei Senatus, qui Trajano debitus erat, tulisset, recusavit ipse, atque imaginē Trajani curru triumphali exit, ut optimus Imperator, ne post mortem quidem triumpho mitteret dignitatem.* Et aliquanto clarius Sex. Aurel. Victor (Epitom. cap. xlii). *Columna ejus imago superposita sicuti triumphantes solent, in urbem invicta, Senatu praeunte & exercitu.* Solitum id quippe iis, qui triumphabant vivi, ut in pompa suas ostentarent imagines. Pompejus M. fecit triumpho tercio, quem de Piratis, Asia, Ponto, gentibusquē & Regibus victis egit. Tunc imago ejus ē margaritis antelata. Plinius xlvii, 2. *Imago Cn. Pompeii, ē margaritis translata fuit. La regio honore grata, illius probioris, venerandiquē per cunctas gentes.* Nec silenda hic est nova illa pompa, quā C. Caliculæ, tanquam de libertate Romana quotidie triumphantis nagine, festis diebus in Capitolium invehî, exprimente dulationem metu instituit Senatus Romanus. In quā ei etiam dimodulari hymnos nobilissimi pueri tum debebant. Ita factum adit Dio Cassius lib. lxx. *Postridie, ait, rursus convenerunt, et multas ei laudes tanquam veracissimo, ac piissimo tribuentis, maximasquē agentes gratias, quod vivere eos passus fuisset; notans ea die, quā hac recitata erant, sacrificare ejus Clementia decreverunt, & iis diebus, qui in Palatio festi celebrabantur; ita ut veheretur in Capitolium imago ejus aurea, ymnos ei accinentibus nobilissimis.* Alia verò consuetudo erat, ut cœpi dicere, eas collocandi ludis publicis, cū in Circo; ul. Capitolinus Antonino Pio. cap. vi. *Antoninus ipse concessit, ut imago Faustina cunctis Circensibus poneretur.* Tum in theatro, ad quod nulla cum pompa processum est. Dio Cassius Lib. lxxv. *Augustus jussit, ut ludis Romanis effigies Marcelli aurea, aureaque corona & Sella curulis in theatrum iniretur, mediquē inter Præfectos iis ludis Magistratus collocaretur.* Notare licet inter Præfectos ludis Magistratus positas nagine, loco imprimis honorato. It in theatro, Faustinae statua, in principali loco posita, forte juxta maritum, ubi scire, undequē spectare vivens ipsa solebat, non minus venerationis & honoris, quā solatii causa. Idem Author, cujus

ope in his frequentius utimur, Lib. LXXI. *Senatus decrevit, ut in theatro Statua Faustina aurea in sella esset semper; Quoties Marcus spectaret, in prima sede, undè superstes ipsa spectare consueverat, poneretur, eiquè omnes præstantissima fœmina assiderent.* Alioquin ut alibi, ita in ludis publicis, culpa immunitæ Majestatis non vacabant, si qui infra principale fastigium constituti, Principum statuis suas sociarent, aut juxta ponerent æmulatione honoris. Zonaras Tom. Annal. III. *Phocas filiam Domnientiam Prisco Duci copiarum despondit, cumquè post nuptias ludis Equestribus, Prisci uxorisquè Domnientia imagines juxta suas adstare vidisset, furore percitus, Tribunos plebis obtruncari jussit; eosquè agre à populo exoratus missos fecit.*

C A P U T XXXIV.

De civilibus statuarum honoribus. Asyla ad statuas Principum. In provinciis impetratum jus hoc statuis Principum à Senatu Rom. Quibus ad Asyla hac fugere, & quo casu concessum. Misera Servorum conditio. Perducti & Patria hostes ab hoc beneficio exclusi. Signa Legionum pro Asylo. Ad statuas Principis fugere, aut imaginem Caesaris arripere, invidia cienda, legibus interdictum, & poena graves constituta in noxios. Mos amplectendi statuas, ad pedes earum procumbendi, verbis deprecandi coram illis offensas, manus ad easdem & brachia tendendi, aliive modi, tum de claranda propria submissionis, cum movendorum in aliis percasusuum.

AD Civiles statuarum honores porro progredior. Inter quorum primum & præcipuum constituo eum, qui ex jure Asyli resultat. Nam ob venerationem Principis pro Asylo habebantur ejus statuæ. Fatendum quidem est jus hoc sacræ esse originis & olim ad templa & simulacra Deorum, quæsiuisse calamitatum suarum aliquod levamentum mortales; Ita ut rectius fortasse fecisse videamur, si de hoc egissemus eo loco, ubi divinarum statuarum honores explicavimus; Attamen ut hic de eo ageremus, nos movit, quod non solum consecratorum Divorumquè, sed & vivorum sæpè, & non consecratorum statuæ hunc honorem reciperent, ut non tam opinione di-

vinit

finitatis, quàm patrocinii spe cò confugeretur, ubi imperato-
 ria auctoritas, aut cujuscumquè tandem potestatis respectus
 vel recordatio, legum vinculo exsolvere nocentes, aut defen-
 dere miseros posset. Publicè ergo licebat ad statuas principum
 confugere, ut à pœna & periculo tuti essent supplices. *leg.*
Quis sit fugitivus. §. 12. ff. de adul. edict. Ego putô, inquit Vlpia-
aus, non esse eum fugitivum, qui id facit, quod publicè facere licere ar-
bitratur, ne eum quidem, qui ad statuam Cæsaris confugit, fugitivum
arbitror, non enim fugiendi animo hoc facit. Nazianz. Epist. 78.
 pro Aurelio militiæ desertore Olympium togans, Canitiem,
 inquit, sacerdosiumquè nostrum, quæ tibi venerationi esse sæpè con-
 fessus es, instar imperatoriæ cujusdam imaginis ostendens. Vt ibi de-
 sertor haberet asylum, tanquam ad statuam. Nec solum, ut dixi,
 Consecratorum, sed vivorum etiam. Plinius junior ad Trajan.
 Epist. lib. x. *Apulejus, Domine, miles, qui est in stultione Nicodemi-*
nus, scripsit mihi quendam nomine Callidromum, cum detineretur à
Miximo & Dionysio pistoribus, quibus operas suas locaverat, confugisse
ad tuam statuam. Id verò usurpatum non in Romanorum Princi-
 pum tantum, sed & aliorum apud alias gentes Regum statuis.
 Et imprimis de Aegyptiis Regibus ex Livii lib. xxii. cap. 10.
 constat, ubi Decimus Magius Campanus ad Ptolomæi statuam,
 Cyrenas tempestate delatus confugisse, & vinculis liberatus tra-
 ditur. *Nævem, inquit, Cyrenas desulit tempestas, quæ tum in disio-*
ne Regum erant. Ibi cum Magius ad statuam Ptolomæi Regis con-
fugisset, deportatus à custodibus Alexandriam ad Ptolomæum, dum
eum docuisset contra jus fœderis virẽtum se ab Annibale esse, vinculis
liberatur. Vt illo tamen jure principum statuarum in provinciis gau-
 derent, permissionem à Rom. Senatu impetrare necesse fuit.
 Tacit. i. i. Annal. de Cretensibus. *Petiere, inquit, jus Asy-*
simulacro Divi Augusti. Eo autem confugiebant, cum ingenui
 & liberi homines, qui in periculo constituti. Sic Agrippinam
 Tiberius apud Suetonium cap. l. i. i. ad Augusti statuam fu-
 gere velle dixit. *Novissime calumniatus modò ad statuam Augusti,*
modo ad exercitus confugere velle, Pandatariam relegavit. Libanius
 Orat. *τῶν ἀσφαλῶν*, de Agricolis ad Antiochiam, quos ex
 urbe in agrum remeantes, unâ cum eorum asinis, mulisque de-
 tinebant magistratus urbani, egerendi ruderis & purgandi soli
 gratia, *Non dum, inquit, equidem aliquis hoc passorum ad Imperato-*

rum imagines confugit, timendum verò ne id fiat. Tum, quod frequentius Servi. Seneca lib. 1. de Clement. *Servis ad statuam licet confugere. Cum in servum omnia liceant, est aliquid, quod in hominem licere jus animantium vetet.* Quibus tamen tum præcipue adjumento hoc fuit, si ob Domini culpam, puta nimiam ejus sævitiam, vim injustam declinantes, eo confugerent. l. 2. ff. de his qui sunt sui vel al. jur. Antoninus consultus à quibusdam præsidibus Provinciarum, de his servis, qui ad eadem sacram, vel ad statuam Principum confugiunt, præcepit, ut si intolerabilis videtur sævitia Dominorum, cogantur servos suos bonis conditionibus vendere, ut pretium Domini daretur. Verba ipsa rescripti ad Aelium Martianum, hæc sunt. *Dominorum quidem potestatem in servos suos illibatam esse oportet, nec cuiquam hominum jus suum detrahi. Sed Dominorum interest, ne auxilium contra sævitiam, vel famem, vel intolerabilem injuriam denegetur iis, qui jussu deprecantur. Ideoque cognosce de querelis eorum qui ex familia Iulii Sabini ad Statuam confugerunt. Et si vel durius habitos, quàm æquum est, vel infami injuriâ adfectos cognoveris, venire jube, ita ut in potestatem Domini non revertantur.* Aliàs ab Asyilis extrahebantur, si gravius delictum commisissent, & Dominis reddebantur, ut patet ex leg. Si servus cuiusquam. Cod. De his qui ad Eccles. Quemadmodum nec hostibus Patriæ, aut perduellium liberis hoc jus indemnitate præstare poterat, quo minus interdum inde per vim raptarentur ad pœnam. Suetonius August. cap. xvi i. de Antonii filio. *Antonium juvenem, majorem de duobus Fulvia genium, simulacro Divi Iulii, ad quod post multas & irritas præces confugerat, abreptum interemit.* Ut nequè templa tutos præstare potuerint ex proposito peccantes, ut homicidas, adulteros, & virginum raptores. Idipsum quippe vetante lege, cùm divinâ, Exod. xxi. v. 14. tum humanâ. Novell. xvi i. de Mandat. Princ. *S Neq; autem. Quod hic refugium ad statuas erat, idem etiam ad signa legionum valebat, in quibus imagines principum.* Tacit. 1. Annal. *Planco maximè, inquit, quem dignitas fuga impederat, neq; aliud periclitanti subsidium, quàm castra prima religionis. Illic signa & aquilam amplexus religione se tutabatur.* Verum enimverò, ut sæpè in aliis contingit benè consulta, malè utentium culpâ in noxâ trahit; ita hic, quod habuere miseri per fugium ad

ad statuas, avertendi periculi causa, alii improbi occasionem calumniæ fecere. Quippe aut confugiendo ad statuam Principis, aut arripiendo ejus imaginem, non tam evadere periculū, quā inſerre injuriam poterant, & invidiam creare, quibus malè cupiebant. Eſtquē illud, quod Plin. xxix 11, 3, dicit Claudii principatus jus nonnullis datum, imaginem Principis in annulo gerendi, magna criminum occaſione. Id verò, ut aliæ multæ peſtes, Rempub. inſaſit ævo Tiberii. Tacit. Annal. 111. *Incedebas deterrimo cuiq; licentia, impune probra & invidiam in bonos excitandi, arreptâ imagine Caſaris.* Hoc quoq; conſilio Sejanus apud eundem Tac. l. iv. Annal. ſtruebat, *qui monerent Agrippinam ac Neronem perſugere ad Germania exercitus, vel celeberrimi ſori effigiem D. Au- guſti amplecti, populumq; ac ſenatum auxilio vocare. Qua tamen ſpreta ab illis, tanquam parentem, objiciebantur* Itemque C. Ceſtius ſenator queritur probra ſibi & minas intendi, *nec ipſum audere juſ experiri, ob effigiem imperatoris oppoſitam*, Lib. 111. Sed retundebat tandē illam audaciam Ceſtius aliorum ſuffragantibus ſententiis adiutus, ut Annia Ruſilla, quæ id tentabat, in cuſtodiam abriperetur. Sed pravum hunc morem emendabant poſtmodum leges, poenamquē ſtatuebant. Scævola l. 38. ff. de injur. *Senatus Conſulto cavetur, ne qui imaginem imperatoris in invidiam alterius portaret: & qui contra fecerit in vincula publica mittetur.* Et Calliſtratus l. Capitalium. § 7. ff. de poenis *Ad ſtatuas confugere, vel imagines Principum in injuriâ alterius prohibitum eſt: Cum enim leges omnibus hominibus æqualiter ſecuritatem tribuant; Merito viſum eſt in injuriâ potius alterius, quā ſui deſenſionis gratia ad ſtatuas vel imagines Principum confugere, niſi ſiquis ex vinculis vel cuſtodia detentus à Potentioribus ad hujusmodi præſidium confugerit, hi enim Venia tribuenda eſt. Nec autē ad ſtatuas vel imagines quis conſugiat, ſenatus cenſuit. Eumq; qui imaginem Caſaris in invidiam alterius prætuliffet, in vincula publica coerceri; D. Pius reſcripſit. Item lex unica C. de his qui ad ſtat. confug. ut Imppp. Valen. Theodoſ. & Archadius reſcripſere. Qui ad ſtatuas vel vitandi metus, vel creandæ invidiæ cauſa confugerint, ſicertas habuerint cauſas, quibus conſugere ad imperatoria ſimulacra debuerint, jure ac legibus vindicentur. Sin vero probati fuerint artibus ſuis invidiam inimicis creare voluiſſe; ultrix in eos ſententia proferatur.* Nec

solum his, qui talia facerent, sed & iis, quorum instinctu id fieret, poenam leges irrogabant. Vlpianus l. 4. ff. de Extraord. Crimin. In eum, cuius instinctu ad infamandum Dominum servus ad statuum confugisse compertus erit, præter corrupti servi actionem, quæ ex ed. Et. perpetuo competit, severè animadvertitur. Cæterum qui ad statuas confugiebant, aut eas amplectebantur, ut ex Taciti loco, Annal. IV. ante adducto, videre licet. Aut earum pedibus adolvebantur. Chrysost. sermon. in N. Test. xlv. Nonne vides, quàm multi eorum, qui injuriis afficiuntur, ad statuarum pedes confugiant? Tame si materia est sensu destituta, & res anima capere, sed quoniam imperatorum sunt illæ imagines, aliquam se à pedibus illis opem impetraturos confidunt. Quemadmodum ad simulacra Deorum solebant, quod Prudentius in Apothecii dicit.

—— Soleas Iunonis lambere, Plantis

Herculis advocari, & in Peristephan.

Tam sub arvo ad sigillorum pedes

Iaceat s.

Huc pertinent & alii modi, quibus variè utebantur, cum aut statuas imaginesquæ in opem advocarent in necessitatibus, cum publicis, tum privatis, aut aliud quid apud eas agerent, movendis vel ostendendis affectibus. Etenim interdum taciti eas invocabant, si opis indigerent, & vultu in spei votorumquæ similitudinem composito respiciebant. Plutarch. Cæsar cap. xciv. de Cassio Cæsaris interfectore. Eo in loco, ubi senatus est habitus, & cædes peracta, Pompeii statua tum jacebat, ferturquæ Cassius ante factum ad statuum Pompeii respexisse, tacitusquæ eum invocasse. Idem tradit in Bruto cap. xxv. Fertur, inquit, Cassius ad Pompeii statuum conversa facie, hunc quasi sentientem ad auxilium vocasse. Tacitus II. Annalium de Horatio, Hortensii Nepote, quem Tiberius, cum quorundam senatorum census juxisset, quanquam enixè precantem, in paupertate manifestâ destituit. Ille, inquit, cum in Palatio senatus haberetur, modo Hortensii inter Oratores sitam imaginem, modo Augusti intuens, ad hunc modum capit. Patres conscripti, &c. Reperti sunt aliquando & Reges exteri, qui dignitatis insignia ad Principum Romanorum effigies deposuerint, testandæ submissionis causâ. Id fecit Teridates ad effigiem Neronis, in scædere, quo inferior erat. Tacit. Annal. xv. Ad effigiem Neronis progressus Teridates, sublaum capie

Diade-

Diadema imagini subiecit. Quandoquē manus & brachia tendebant. Tacit. Annal. 1. At patres, quibus unus motus, si intelligere viderentur in questus, lacrymas, vota effunde. Ad Deos, ad effigiem Augusti, ad genua ipsius manus tendere. Cic. 1. 1. de Orator. Per tuas statuas verò cum dixit, & extenso brachio paululum etiam de gestu addidit, vehementer risimus. Nonnunquam imagines proponebant in Concione, ut à Nerone occisorum, Galba, quò odium in Tyannum concitaret. Sucton. Galba. cap. x. Igitur, cum quasi manu missioni vocatus conscendisses Tribunal, propositis ante se damnatorum occisorumquē à Nerone quàm plurimis imaginibus, & adstante nobili puero, nem exultantem ex proxima Baleari insula, ob id ipsum acciveras, deploravit temporum statum. Sic ante ipsum effigies Cæsaris occisi monstrata plebi. Cleopatra, ut Augusti gratiam & benevolentiam lucri faceret, captiva sedens in conclavi ornatissimo, victoris Principis adventum expectans, multas variasquē Iulii Cæsaris imagines apposuit, & ingredienti, vides, inquit, hic Patrem tuum, qualis sepe numero ille ad me ingre-tus est. Ut tradit Dio Cassius Lib. 21. Porro repetitio in iudiciis etiam prolatae imagines, iuvandi rei gratia. Quintilian. Instit. Orat. v. 1. Cap. 1. Alius imaginem maris pro reâ proferre magni putavit. Sic proponebantur interdum imperatorum novorum imagines, explorando favori militum, quas lætis vocibus acclamationibusquē excipere jubebantur. Ut factum est post diuturnam Aquileiæ obsidionem, interfectis Maximino, si loquē ejus, ubi cum milites aperiri sibi portas jussissent, ut amicis jam, qui pridie hostes fuissent, Aquileiensium Duces non permisisse scribit Herodianus. viii, 6. Sed proponunt, inquit, Maximi, Bahini, ac Gordiani Cæsaris imagines, coronas & lauro redimitas. Quibus ipsi acclamantes etiam hortabantur exercitum, ut agnoscerent salutarēquē, & lætis exciperent vocibus, quos senatus Populusquē Romanus imperatores elegisset.

CAPUT XXXV.

Statua coronata venerationis causa. Heronum statua apud Græcos post mortem sic ornata, Mæcæonæ in statuas conticendi. Amantes ut sortis redimimus imagines suas mutuo. Ptolemai Regis Aegyptii statua à Legatis Rom.

coronata. Profecta ejus moris origo à Græcis, & quomodo? Corona ille partim ex auro, partim frondea, ex Quercu, Olea, Lauru. Mitra & diademata addita. Tænia & folia inaurata circum pectora statuarum. Dene varia, & anathemata ad statuas benefactorum, ornatus & honoris causa collata. Mos circumferendi imagines, monstranda benevolentia. Florum sparsio ad statuas, ingens favoris documentum. Absentis Principis imago quanta auctoritatis? Ritus mittendi ultro citroque imagines Principum à Irvoniis in Urbem, & viceversa. Cur institutus sit, & quando inceperit, notatum Laurata, leones. Quamobrem ea interdum rejecta. Varia imaginum genera per occasionem recensita. Picta, Cerea, in nummis expressa. Statua in nummis. In honorem Principis nummi cusi. Quæ talium venerationis, imagines in annulis, coronis, clypeis, vestibus, vasculis, parietibus representata.

FRANT & alia quædam venerationis civilis genera statuis impensæ, quæ strictim persequar. Etenim solenne fuit, ut illi, qui singulari devotione erga Principes aliosve affecti esse volebant videri, statuas eorum subinde ornarent coronis. Ambrosius Sermon 10 in Psal. 118. *Qui coronat imaginem Imperatoris, utique illum honorat, cujus imaginem coronavit.* Irenæus lib. 1. adversus Hæres. cap. 24. de Gnosticis. *Imagines quasdam, inquit, habent depictas, quasdam autem & de reliqua materia fabricatas, has coronant.* Morem cum apud Græcos antiquum fuisse, ut heroum statuas post mortem coronarent, ex eo constat, quod de Alexandro Magno Plutarchus in ejus vita, cap. x x i v. tradit, quod nimirum, *Ipse oleo unctus cum sociis circum Achillis statuum, decucurrerit, eam coronans, cum videlicet Ilium transgressus Minervæ & Heroibus sacrificaret.* Nec imponi solum coronæ, sed & in statuas conjici solabant. Idem cap. x x v i i i. *Cum Alexander Throedæte (Phisælitæ is erat) mortui imaginem in foropositam vidiſſet, post eam ei; bacchatus multa fersa ingessit.* Lucian. in Scythia. *Athenis statua Toxaris, etsi humi sita erat, tamen frequentissimè ferts recentibus redimebatur.* Ortum hoc ex eo, quod Numinum in statuis fieri solebat. De quo Capitolinus, in vita M. Antonin. Philos. cap. i v. *In Saliatu, inquit, omen accepit imperii, coronas omnibus ex more jacentibus, aliæ aliis locis hæserunt.* Hujus velut manu capiti Martis aptata est. Cæterum amantes invicem etiam suas imagines coronabant. Vnde est, quod Plutarchus Amatorio, inter *εἰκόνες* ponit etiam, *αἱ ἀπὸ τοῦ εἰκόνα, redimire, sive ferts ornare imagunculas, eorum nempe quos amarent.*

De

De statu is coronatis est & hic Iustini locus, lib. xviii. *Missi à Senatu in Egyptum legati, cum ingentia sibi à Ptolomæo Rege missa munera sprevissent, interjectis diebus ad cœnam invitatis, aureæ coronæ missæ sunt, quas illi honoris causâ receptas, postera die statu is Regis imposuerunt.* Quod ab antiqua consuetudine similiter profectum est; Nam habuere veteres præ foribus ædium suarum alicujus Numinis simulacrum, quod sæpè discedentes è convivii s coronabant, coronâ ibi acceptâ. Athenæus Dipnosoph. x, 10. *Timæus scribit Xenocratem, quam Congiorum die festo acceperat coronam, cum domum rediret, injecisse Mercurio ante palatium erecto, quem coronis è floribus textis ornare frequenter solebat.* Fuerunt autem in universum tales coronæ, partim ex auro, ut vides, & probat præterea inscriptio Hispaniensis.

HVIC. DONO. LVCRETIA. CAMPANA.
AMPLIVS. NOMINE. SVO. CORO-
NAM. AVREAM, ADIVNXIT.

Scilicet ad statuam Imperatoris, ad quam hæc inscriptio pertinebat. Partim ex arborum, puta quercus, oleæ & lauri frondibus. De prioribus duabus disco ex Martial, lib. ix. Epigr. 24. Vbi Charus coronam sibi à Cæsare Domitiano donatam, Cæsaris statuæ reddidisse se dicit,

O cui virgineo flavescere contigit auro
Dic ubi Palladium sit tibi, Charè, decus?
Adspicis & Domini fulgentes marmore vultus,
Venis ad has ultro nostra corona comas.
Albanæ vivere potest pia quercus olive,
Cinxeris invictum quod prior illa caput.

Vbi insinuat solitam Domitiani statuam alias quernâ insigniri, quæ nunc potuerit videri oleagineæ Chari coronæ, præreptum sibi honorem invidere. De lauru cujus præcipuus usus in gratulationibus amicorum testis est. Cic. pro L. Murena. *Quo se reræ domumnè? ut eam imaginem Clarissimi viri, Parentis sui, quam paucis ante diebus laureatam in sua gratulatione conspexit, eandem deformatam, ignominia, lugentemq; videat?* Cæterum imponebant interdum mitras & diademata. Ita qui Iul. Cæsari regium nomen quærebant, statuas ejus regiis mitris ornabant. Plutarch. Cæsar. c. lxxxviii. *Statuæ autem ex eo conspectæ sunt Cæsaris, regiis mitris redimitæ.*

Quamquam ab ejus inimicis hoc potius factum arbitretur, Dio Cassius lib. x l i v. *Qui clam imagini ipsius, quæ pro rostris stabat, diadema imposuerunt, excitandi adversus illum odii invidiæque causâ. Redimichant quoque tenuis & foliis inauratis, non caput modo, sed & pectus, in statuis eorum, à quibus beneficium accipere. Lucianus Philopseude. Vidi statuam Pelichi Medici à dextera Saturni, quæ tantas coronasque aridas habebat, pectoreque folia quadam inaurata. Ego, inquit, Eucrates, ea inauravi, cum me sensisset et duo, febre pereuntem. Quas & aliis donis honorabant, nummis, laminis argenteis, & id genus similibus. Idem Salmofatenus scriptor, loco citato. Ad pedes stitua Pelichi jacebant oboli, aliaque item numismata: quadam argentea ad crum ejus affixa erant, ac lamina quoque, argentea, vota cujusque, aut merces ob sanationem ejus, qui ab eo liberatus esset, cum febre detineretur. Porro singulare quoddam favoris ac benevolentiae signum erat, si cujusque in agines gestarent & circumferrent. Sic Populus in periculo Agrippinae & Neronis ob criminationes Tiberii, eorum imagines gestabat, monstrando favori. Tacit. v. Annal. Simul populus effigies Agrippinae ac Neronis gerens circumfessit curiam, festisque in Caesarem omnibus falsas literas, & principe invito exitium domus ejus intendi clamitat. Vnde ibidem figuratè illas imagines vexilla appellat Sejanus, apertæ seditionis populum adversus Principem insimulans. Quorum, inquit, imagines pro vexillis secuti essent, Duces, imperatoresque deligerent. Alludit nempe ad morem castrorum legitimorum, in quibus imagines pro vexillis. Quin cum aliquem insigniter honoratum vellent, ejus imaginem solebant in solenni pompâ transvectionis equitum præferre. Tacit. ii. Annal. Equester ordo instituit, uti turma Idibus Iuliis imaginem ejus sequeretur. Instituta quippe fuit illa pompa in memoriam victoriæ, quam Posthumio & Virginio Coss. Romani de Latinis reportavere, quod Idibus Iuliis fiebat, quo die bellum confectum est. Consulc hâc de re Dionys. Halicarnass. v i, 2. qui graphicè illam descripsit. Liv. lib. ix. Valer. Max. lib. i. & ex recenti ævo Hermann. Hugon. de Militia Equestri, fusè & accuratè de illa loquentem. Præterea spargebant etiam floribus. Tacit. item x i v. Annal. Octaviae imagines gestant humeris, spargunt floribus, foroque atque templis statuunt. Et Histor. lib. i i. Populus cum lauro & floribus, Galbae imagines circum templa tulit, congestis in modum*

modum tumuli coronis , juxta lacum Curtii , quem locum Galba moriens sanguine infecerat. Quod genus honoris ipsis alioquin hominibus conferri solebat, cum vivis, quod redditâ Achajæ libertate bello Macedonico primo Consuli Flaminio contigit. Quid, inquit Florus i 1 , 7. *florum in Consulem profuderunt.* Et Aristomeni, Pausan. Messenicis. item Caracallo , Herodian. i v , 15. Tum mortuis, partim in feretro, partim in sepulcris. De quo ritu vide, quæ luculenter congeffit Kikmann. de Funeribus Roman. Plinii item & Suetonii loca citata Freinshemio in Not. ad Flori loc. mox adductum. Cæterum & illud insigne erat venerationis documentum, quod procul absente imperatore, imagini ejus autoritas eadem sæpè constiterit, quam habere ipse præsens solebat. Et hoc est, quod vult Ambrosius, cum dicit. *Absente imperatore imago ejus habet auctoritatem, præsentem nullam.* Sic bello Parthico, quod Nero gessit, cum de pace collocuturi erant Corbulo & Tiridates, loco absentis Principis, imagines ejus in Tribunali collocabantur, iisq; veneratio principi debita exhibebatur. Dio Cassius l. LXII. Non, inquit, *simplici quodam modo instituta fuisse colloquia, sed excitatum sublime tribunal, & in eo collocata Neronis imagines. Insequè Teridates multis Armeniis ac multis Parthis & Romanis præsentibus ad eas accessit ac venerationem exhibuit.* Qualis autem illa veneratio fuerit ostendit Tacitus xv. Annal, qui præter cœsas victimas, dicit ipsum Teridatem sublatum capite Diadema Neronis imagini subjecisse. Quippe ita fieri æquum videbatur, ut minor potestas majorem coleret, habito non personæ tantum, sed & imaginibus ejus honore. Et amorem in Principem conservare illud commentum ostendendæ imaginis maxime valebat. Dionysius Sophist. Antiochen. Epist. 1. *Soliti sumus amare imagines eorum, quos diligimus, cum ipsos videre non possumus.* Qua de causa ultrò citroquè mitti solebant imperatorum imagines, sed pictæ plerumquè illæ tamen, nunc ex provinciis in urbem. Herodianus v. 5. de Antonino Heliogabalo, à militibus in Oriente post Macrini cædem electo. *Imaginem, inquit, propriam maximis lineamentis, qua ipse obire sacerdotis munia videbatur, simulquè figuram Numinis, cujus sacerdotium gerebat, depictam in tabula premisit Romam, jussis qui eam ferrent, in media curia loco edito, supra victoriæ caput collocare.* Quod tamen ante Antoninorum tempora factum vix reperies. Id Constantinus Ma-

gnus fecit, cum in Britannia patre mortuo, imperium accepit, meminit Sigonius lib. 11. de Occidentali Imperio, ubi tradit imaginem ejus ad urbem de more missam. Nunc ab urbe vel aliunde, ubicunque essent, in provincias, in quas ipsi proficisci non poterant Principes. vid. Petr. Crinit. de honest. discip. xvii. 10. Eæque imagines summa cum veneratione excipiebantur, si probi & legitimi Principes eas mitterent. Divus Chrysost. in pelvim. *Cum Regum imagines & effigies in urbem admittuntur atque gestantur, magistratus & populi faustis cum acclamationibus & veneratione procedunt obviam, non tabulas aut cereas picturas honorantes, sed regiam imaginem.* In actis Synodi Nicenæ Secundæ legitur itidem, *obvios adire populos cum cereis & incensis, Non Cera per fuscum tabulam, sed imperatorem honorantes.* Appellatur ibidem *laurata & Icones.* Hujus moris meminit & Damascenus de imag. Orat. 111. ex Severiano Gabalorum Episcopo. *Regis, inquit, absentis imago Regis gaudium explet, eamque magistratus adornant, dies festi celebrantur, magistratus obviam procedunt, & populi venerantur.* Sin vero à Tyrannis & inuasoribus mitterentur, non recipiebantur. Sigonius lib. ante dicto, operis laudati, ex vetustis Annalibus tradit, oblituisse Galerij milites in Africa, nè circumferretur imago Maxentii, quam ille eò, tanquam in Provinciam suam miserat. Quin cum imperium Rom. in Orientale & Occidentale divisum esset, & jam ob curarum molem, bellorumque difficultates ab alterutro Principum imperii socius adsciscendus erat, quod sæpissimè factum, eorum temporum vel modice periti non ignorant; Tum ejus, qui assumebatur, imaginem ad alterum misisse interdum legitur ille, qui adscivit, ut impetrato consensu facilius negotium procederet. Quæ si acciperetur, probati consilii, sin rejiceretur, desperati assensus indicium fuit. Sic apud Philostorgium Ecclesiast. Hist. xii. 10. ex quo forte Sigonius hausit, legimus imaginem Constantii ad Theodosium juniorem missam fuisse ab Honorio, cum eundem Constantium in Occidentalis imperii consortium adlegit, Augustumque appellavit. Sed quam ille non accepit, quod factum non probaret. Cæterum quoniam sæpius in mentionem de imaginibus incidimus, sæpius enim illæ similem cultum & eandem cum statuis observantiam adeptæ sunt, & de iis haud rarò ea traduntur quæ si negligamus, multa etiam ad statuarum cognitionem per-

tiner-

tinentia , authoribus silentio transmissa ignorare cogemur ;
 Non, Opinor, ingratum erit , si præcipua illarum genera recen-
 seam, ex quibus fieri iudicium de reliquis possit. Erant itaque
 vel pictæ. Nazianz. orat. *ἡλιπύτ.* 1. In Iulian. *Parum habent Ro-*
mani Imp̃p̃. ipsi adorari, nisi idem, quod sibi in imaginibus picturisquẽ
 præstetur. Vopiscus Tacito cap. 1x. *cavit Tacitus ut Aurelianum o-*
mnēs pictum haberent. Vel ex Cera effigiatæ, ut constat ex adductis
 modo verbis Aëtorum Synodi Nicenæ Secundæ, ubi de imagi-
 nibus imperatorum agitur, dicunturque obvii populi, *non cerâ*
per fuscâ tabulam, sed imperatorem honorare. Vel nummis impres-
 sæ. Zonaras Annal. 11. Inter honores Iulii Cæsaris refert simul
 decretum, ut ejus imago in nummis exsculperetur. Dio Cassius
 lib. XLVII. de Bruto. *Numismati, quod faciebat, imaginem suam*
incidit. Suetonius Nerone cap. xxv. *Posuit statuas suas Ciibare-*
dico habitu ; quâ notâ etiam nummum percussit. Et ipsas statuas ejus
 loci indicio intelligimus in nummis repræsentatas, ita quidem,
 ut cum imperatoribus suis statuas erigerent provinciæ ac urbes,
 contestimeasdem & exprimerent in nummis, quos itidem in
 honorem Principum cudebant ; Vt scilicet rerum præclare ge-
 starum monumenta essent, diverso plane usuabiis, qui com-
 merciorum causa percutiebantur. Ejusmodi complures Augu-
 sto Cæsari factos videbis licet apud Goltzium in ejus imperato-
 ris numismatis, & aliorum alibi passim. Illæ, inquam, ima-
 gines honoratæ non minus quam statuar leguntur, damnatique
 qui debitam venerationem non tribuerent. Philostratus de vit.
 Apollon lib. 1. *Erat, inquit, apud Aspendios Asylum Tiberii,*
statuæquẽ sanctiores illis in locis, venerabilioresque, quam Iovis Olym-
p̃ii simulacrum, habebantur, ita ut impietatis damnatus quidam fuerit,
quod servum suum verberasset, qui drachmam argenteam Tiberii ima-
gine signatam gestabat. Hinc est intelligendum illud Artemidori.
 1v, 32. *Stratonicus putabat se Regem calcitrare, & progressus*
invenit aureum numisma, quod calcaverat, nihil enim differebat,
sive Regem, sive ipsius imaginem calcitare aut calcare. Quem ve-
 ro ægre ferebant, ejus nummos, in quibus imago esset,
 constabant interdum. Dio Cassius lib. Lx. *Caii memoriam*
ægrè ferentes, omne æreum numisma, quod ejus imaginem haberet,
conflari jusserunt. Sed de hac re deinceps. Erant denique annu-
 lis insculptæ, quibus itidem honor debebatur. Vid. Senecam

de benef. lib. 1. 2. 1. cap. 26. verba alibi adducimus. Et Plinius
 xxxiii, 3. Fuit & huius, inquit, Claudii principatu differens
 in his solis quibus admissum liberum, jus dedissent imaginem Principis
 in annulo ex auro gerendi, magna criminum occasio. Quae omnia so-
 litaris exortus Vespasiani Principis abolevit, equaliter publicando Prin-
 cipem. De utroque hoc genere Suet. Tiber. cap. 25. 1. 1. 1. Cito
 Augusti simul crum servum cecidisse, vestem mutasse, nummo vel an-
 no effigiem impressam latrine aut in panari intulisse, cap. tale erat. In Ti-
 berii videlicet principatu. Solennis quippe olim consuetudo erat
 imperatorum, Regumque illustrium effigies in annulis gestare.
 Sic Aristomenes Agathocles imaginem in annulo gestavit. Polyb.
 Lib. xv. Augustus Alexandri Magni, Sueton. August. cap. 1.
 Et reliqui insecuti Principes, ipsius Augusti. Dio Cassius lib.
 21. Nec Regum Principumque tantum, sed & majorum. Vi-
 de, si lubet, quae in hanc rem diligenter congeffit loca I. Kirk-
 mannus de Annulis, cap. xii. Tum etiam coronae certami-
 num. Principis imaginem, qui instituit, ostentabant. Suet.
 Dom. 14. Certamini praesedit crepidatus, assidensibus Diali sacerdoti
 & collegio Flavialium, pari habitu, nisi nodulorum Coronis inter
 & ipsius imago. Et clypei praeferebant. Trebellius Claudio cap.
 11. Illi clypeus aureus, vel ut Grammatici loquuntur, Cypheum au-
 reum senatus totius iudicio in Romana curia collocatum est, ut etiam
 nunc videtur expressa thorace vultus ejus imago. Et inde ratio nomi-
 nis. Plinius xxxv, 3. Scutis, qualibus apud Trojano pugnatum es-
 se continebantur imagines, unde & nomen habuere clypeorum. quasi gly-
 peorum diceret, ἀπό τῆς γλυφῆς, quoniam illis insculpebantur
 imagines. Fuerunt & alia imaginum genera, cum videlicet ex-
 primerentur in vestibus, puta reticulis, dextrocheris, tunicis,
 limbis, penulis, cujusmodi picturas textiles vocat Cic. Verrin.
 1. 1. vel in vasculis, ut pateris, & poculis, de quibus meminit
 Trebellius Pollio in Quietto, uno ex xxx. Tyrannis. De vasculis
 tantum addam locum unum ex Suetonii Vespasian. c. vii. qui
 etiam ostendit imaginem Principis quoddam esse maiestatis
 symbolum. Tegea in Arcadia, inquit, instinctu vaticinantium ef-
 fusa sunt sacra loca vasa, operis antiqui, atque in iis assimilata Vespasiani
 imago. Omen quippe imperii illud erat. Et Alterum ex
 Damascen. de imag. Orat. 1. 1, ubi simul & de parietibus. In
 quod quod in ejus nomine fecistis, idem in imagine praestitistis, admi-

ibi & in annulorum palis, & in poculis, & in Phialis, & in cubitorum parietibus, & ubique sculptam aut pictam illius imaginem hinc viderint.

CAPUT XXXVI.

Statuæ honores hic pluribus modis. In consecratorum quidem Statuis præcipue cum traducerentur per pompas funebres, aut cum aliis abolerentur, & igne conflata in alios usus verterentur. Læsa Majestatis id crimen. In summa Reip. necessitate Principum Statuas in nummos versas observatum, non tamen sine delectu. Augusti Cæsaris & Maximini diversa circa hanc rem consilia. Statuas sacras vendere quam grave crimen habitum? Quæ condicione deponere eas aliquando licuerit. Cautum ne funestis in locis constituerentur. Actio injuriarum in eos, qui lapido Statuam petierint. Multilatione, aut alia deformatione honoris eisdem violatus. Pæna violatorum graves. Inscriptionem eradere, mutare aut ignominia quacunque alia Statuas afficere pro scelere summo æstimatum. Marcelli Statua Syracusis pro patibulo usus Verres. Translata à conspectu gladiatorii muneris Augusti Statua, & quare? Alia quadam indigna in Statuas commissa. Affixi libelli famosi ad Statuas Neronis, & alia contumelia in eam exercita. Statua Antonii. Circa Statuas ut violatus eorum honor. Probra jacere, servum cadere, vestes ponere coram iis, ut non licuerit? Damnatæ qui sordes corporis in illarum conspectu egerint. Principis imaginem in Latinam inferre nummo vel auri impressam sub Tiberio capitale. Eadem quavis & obscena alia circa Statuas fieri vetita.

Vanquam in tanta religione & veneratione apud antiquos Statuæ fuerint, ut jam dictum est, contigit illum tamen honorem sæpius violari. Idque pluribus modis. Aut enim hoc erat in Statuis ipsis, aut circa illas. Vtrumque verò cum ad Divorum seu in Deos relatorum, tum ad hominum, atque inter eos, tam privatorum, quam Regum Principumque Statuas, metui non sine ingenti discrimine pertinebat. In Statuis Consecratorum, violari putabatur imprimis Translatione per funerem pompam. Cum enim in funcribus illustribus, Statuæ ac nagines propinquorum, aliorumve virorum clarorum præferri vid Romanos solerent, Divorum Statuas ab officio hoc, tanquam funesto & vili abstinabant. Dio Cassius lib. XLVI. de D. ulii Cæsaris imagine, dicit edixisse Triumviros. Ne in funeri-
bus eorum, qui Cæsari sanguine juncti fuissent, Cæsaris, nimirum quæ-
rere Deus esset, ulla imago, (sicut tum adhuc pro antiquissima consue-
tudine fiebat) gestaretur. Idem de Augusti imagine decretum tra-

dit lib. lvi. *Decretum*, inquit, *porro est, ne imago ejus ullo in fune*
cujusquam ferretur. Scilicet quia sacra jam erat. Tum violaba-
 tur illa religio Abolitione, cum videlicet conflarentur & in mas-
 sam informem redigerentur. Erat enim illud læsæ Majestatis
 crimen. Venulejus Saturninus leg. *Qui Statuas*. ff. Ad leg. lul.
 Majestatis. *Qui Statuas aut imagines imperatoris jam consecrata*
conflaverint, aliudve quid simile admiserint, Lege Iulia Majestatis te-
nentur. Modestinus leg. *samosi*. §. 4. ff. eod. *Crimen Majestatis*
facto, vel violatis Statuis, vel imaginibus, maxime exacerbatur in mi-
lites. Et damnatus fuisset L. Ennius Eques, ob talem causam, nil
 vetuisset Tiberius. Tacit. Annal. l. i. l. *Ennium Equitem Roma-*
num Majestatis postulatum, quod effigiem Principis promiscuum adsum
argenti vertisset, recipi Caesar inter reos vetuit. Palam aspernant
Atejo Capitone, quasi per libertatem. Alioquin vetustate confecta
 reficere licuit. Marcianus l. *non contrahit*. ff. eod. *Non contrahi*
crimen Majestatis, qui Statuas Caesaris vetustate corruptas reficit. E-
 conflare reprobata. Scævola l. *Cujusque*. ff. ibid. *Hoc crimini*
liberatus est à Senatu, qui Statuas Imperatoris reprobata conflaverit
 In magna reipublicæ necessitate, conflatas in usum nummorum
 legimus. Sed cum delectu. Dio Chrysostomus Orat. xxxvii
 Corinthiacâ, *Syracusios vestros colonos, in multis adversus Cartha-*
ginenses aliosque barbaros bellis, Siciliam atque Italiam incolentes e-
desecit & nomisma. Deceverunt igitur Tyrannorum Statuas, qui
 apud eos multe erant ære factæ, confringere, judicio tamen interea
 habito, *quamam illarum conflare deberet, & quæ non*. Et Principi-
 bus idem faciendum in Deorum gentilium Simulacris suggeri
 Iulius Firmic. de err. Prof. relig. *Deos istos, inquit, aut monet*
ignis, aut metallorum coquat flamma. Donaria universa ad utilitatem
 vestram, dominiumque transferte. Ita Senec. lib. i v. Controver-
 4. *In usum stipendii donaria consumus*. Quod vero de Augusto
 scribit Suetonius. cap. l. i. *quod ille Argenteas Statuas olim su-*
positas conflaverit omnes, ex quæ iis aureas cortinas Apollini Palatium
dedicaverit, modestiæ causa fecit, secutus Meccenatis consilium.
 Dione Cassio lib. l. i. i. narratum, & ne incassum multos sum-
 ptus faceret. Magis ei itaque honori, quàm dedecori fuit, sic sua
 Statuas abolevisse. At vero turpius erat, quod per avaritiam fe-
 cit Maximinus. Cujus jussu Templorum omnium donaria, Statu-
 que Deorum, veroumque honores, tum quicquid publici operis aut civi-

inamenti, aut materie denique fuit nummis idoneæ conficiendis, omnia pariter ignibus conflagabantur. teste Herodiano VI 1, 3. Præterea Statuarum sacrarum honor violari solebat Alienatione. Quare non magis vendere, quàm conflare eas licebat. Falanio certe, ut est apud Tacit. 1. Annal. *Quod venditis hortis, Statuam Augusti simul mancipasset*, ut enorme crimen objectum, nec intra levem pœnam constitisset, nisi intercessisset Tiberius, qui ita scripsit Consulibus. *Non contra religiones fieri, quod effigies ejus, ut alia Numinum Simulacra, venditionibus hortorum & domuum accedant.* Interim non consecratas vendere, pro crimine Majestatis nequaquam habitum est, expressa Lege vetante. Marcianus l. 7. ff. ad leg. Jul. Majest. §. 2. *Severus & Antoninus Poncio rescripserunt, non videri contra Majestatem fieri, ob imagines Cæsaris nondum consecratas, venditas.* Sic urgente inopia distractas venditasque esse à Pertinace Commodi Statuas narrat Zonar. Annal. 11. Cum, inquit, tanta pecuniæ inopia esset in palatio, ut in fisco non amplius 250 millia drachmarum invenirentur, agrè ex Statuis, armis, domestico instrumento, & deliciis Commodi tantum cœgit, ut militi solveret, quæ promiserat. Sed neque deponi veneratione integrâ poterant, nisi denuo collocarentur. Et hac quidem sola conditione rescripto Augg. Arcadii & Honorii, in cœdium refectionibus depositio concessa est. l. C. de Oper. publ. *Si quando usus exegeris, vel porticus, vel quælibet aedes ætatis senio seu fortuitis concussus casibus reparari, liceat etiam inconsulta clementia nostra, cum reverentia sui imaginem deponere, vel nostram, vel retro principum, reportatamque post resecta edificiæ loco proprio denuo collocare.* Si quoque Principum Statuæ locis privatis aut funestis privatorum cadaveribus mixtæ, ponerentur, decedere aliquid illarum honori, & minui principalis Majestas credebatur. Hoc nomine Dion Cœcilianus accusatur ab Eumolpo, apud Plinium Nep. Ep. l. x. ad Trajanum, *Quod in eodem opere posita esset Statua Principis, & corpora sepulcorum Vxoris Dionis & filiorum.* Verum Clemens Imperator, qui nolebat metu & terrore hominû, aut criminibus Majestatis reverentiam suo nomini adquiri, cum hoc super negotio à Præside Bithyniæ Plinio consuleretur, rescripsit *omittendam esse illam quæstionem, nec admittendam, nisi exemplis adjuvaretur.* Superiorum videlicet Principum, qui Statuas suas talibus locis nolebant poni. Porro lapidis ictu, si ex proposito & destinato jactus esset, Statuæ Principalis honorem lædi,

&

& crimen Majestatis contrahi solitum constat ex lege, quæ fortuito saxum immittentem eo crimine exsolvit. Marcian. l. 3. ff. titulo sæpius laudato. Ad leg. Julian. Majest. *Nec qui lapide jactato incerto fortuito Statuam attigerit, crimen Majestatis commisit.* Nec mirum, siquidem etiam privatorum statuis saxo cæsis, injuriarum agi poterat. Paulus l. 27. ff. de injur. & fam. lib. Si Statua patris tui in monumento posita, saxis caesa est, sepulcri violati agi non posse, injuriarum posse Labeo scribit. Deinde quantum decori statuarum detractum est membrorum mutilatione, aut ornamentorum spoliatione, pœna illis, qui hæc fecere, sæpius interminata satis indicat. Nam manum aut digitum auferre, rotæ supplicio punitum, & multos hanc ob causam carnifici traditos, sacrilegiquè pœna multatos probat Dio Chrysost. Orat. xxxi. Rhodiacâ. Verba ipsa, quia alibi adduximus hic iterare piget. Idem Orat. xxxvi. Corinth. de Statua Alcibiadis mutilata exclamat. *Spectaculum acerbum, O terra & Sol! Alcibiades mutilatus.* Inprimis verò pœnæ graves in eos constituebantur, qui Principum aut Regum quorumvis Statuas ulla ratione violarent. Zeno Veronensis, Sermone de Spe, fide & charitate. *Si inclyti cujusdam Regis, hominis tamen virtus, quivis ulla violaveris ratione, nonne continuo velut sacrilegii commissi capitales pœnas luit.* Ioh. Chrysost. Homil. lll. ad populum Antiochen. *Statuam Regis ausi ledere, pœnas dederunt.* Idem in prior. ad Thessalonic. *Terreni Regis imaginem lapidans, seipsum lapidat.* Damascenus de imag. Orat. lll. ex Basilii interpret. in Esaiam. *In eum, qui Regiam imaginem afficit ignominia, non secus animadvertitur, quam si ignominia Regem ipsum affecisset.* Idem ex S. Methodio loco dicto. *Quisquis in Regiam imaginem aliquam, qualiscunque fuerit, maledicta conjecerit, is non tanquam lutum sperverit, aurumve contempserit absolvitur; sed non aliter, ac si in Regem ipsum impius extitisset, condemnatur.* Vnde occasio sævitæ suppetebat Antonino Caracallæ, cujus Principatu, ut inquit Spartianus in ejus vita, cap. v. *Damnati sunt, qui coronas imaginibus ejus detraxerant, ut alias ponerent.* Quanquam nulla, aut ridicula illa causa, quam huic crudelitati prætexuit sceleratus Princeps. Sed & inscriptionem eradere, aut mala de causa mutare, non leve honoris detrimentum habebatur. Dio Chrysost. Orat. xxxi. *Sublata inscriptione, sublatum est usique testimonium & existimatio, illum*

illam virum fuisse laude dignum. Mutare autem, penè sacrilegium idem Scriptor appellat. Quid jam de illis dicam, qui extrema ignominia Statuas fœdaverint, patibuli loco eas habentes. Vnum est ex turpissimis criminibus, quorum Verrem insimulat Cicero, Verr. I v. quod cum Proagorus Sopater simulacrum Mercurii apud Tyndaritanos, quod vehementer scelestus Prætor experivit demoliri & Messanam deportare Senatu vetante non posset, cum jussisset ad C. Marcelli Statuam deligari nudum, diuque nimis imbrum ac frigoris violentiâ ibidem cruciari. Verba ipsa Accusatoris rem ut acta est, referentis audiamus. Equestres sunt, inquit, in medio foro Marcellorum Statuæ, sicut serè cæteris in oppidis Siciliæ. Ex quibus iste C. Marcelli Statuam delegit, cujus officia in illa Civitate totaque provincia recentissima erant, & maxima: In ea Sopater hominem tum domi nobilem, tum summo magistratu præditum divaricari ac deligari jubet. Quo cruciatus sit affectus, venire in mentem necesse est omnibus, cum esset vinctus, nudus, in aëre, in imbri, in frigore; Neque tamen finis huic injuriæ crudelitatiqûe fiebat, donec populus atque universa multitudo, atrocitate rei misericordiâqûe commota, Senatum clamore cœgis, ut ei simulacrum illud Mercurii polliceretur, clamabant fore, ut ipsi sese Dii immortales ulciscerentur. Hominem interea perire innocentem non oportere. Tum frequens Senatus ad istum venit, pollicetur signum. Ita Sopater de Statua C. Marcelli, cum jam pene obriguisset, vix vivus aufertur. Subjungit tantum hoc scelus fuisse, ut quo nomine appellet nesciat, sed solummodo alit singularem ex hoc significari ejus insolentiam, superbiam, contumaciam, ut qui sic detrahare se aliquid de amplitudine Marcellorum putaret. Addit deinceps. Tibi Marcelli Statua pro patibulo in clientes Marcellorum fuit? Tu ex illius honore, in eos ipsos, qui honorem illi habuerunt, supplicia quarebas? Tàm male cum funestis his rebus Statuarum honores convenire judicabat Claudius Imperator, ut ab iis locis, in quibus supplicia ac cœdes hominum peragerentur, transferri Statuam Augusti jussisset, ne aut diris istis spectaculis pollueretur, aut continuo illam velare, quod moris in sanctioribus Statuis observatum fuit, opus esset. Dio

Cassius Lib. I. x. *Munera gladiatoria*, inquit, *continenter edebat Claudius*, quibus adeo gaudebat, ut vitio ei cesserit. Odio acri persequabatur Servos Libertosque qui sub Tiberio & Caio Dominis suis perniciem machinati essent, aut delationibus alios circumvenissent, vel falsa testimonia tulissent. Ideo plerosque hoc modo perdebat. Es quidem eorum, qui ita in publico perirent, tantus fuit numerus, ut Augusti Statuam eo loco positam jussit alio transferre, ne vel semper inspiceret cedes, vel semper velata esset. Quod quanquam potissimum ob Augusti divinitatem, factum putare possumus; Opinabantur enim Gentiles quicquid Diis superis sacrum esset, rerum funestarum vicinitate vel contactu contaminari, atque ideò Deorum Statuas velabant; Attamen haud dubium est, intercessisse huic Claudii facto civilem quandam rationem, cum ea, quæ sævè, inclementer, & nimis rigidè agere se sentiunt homines, arbitrio aliorum, & præsertim eorum, qui fama clementiæ celebres sunt, nimis patere tacitiæ cujusdam quasi exprobrationis metu non sustinent. Atque ideò videri, ejus reverentiæ, quam exhibiturus fortè erat Claudius Augusto, si vixisset, & facta ejus coram inspexisset, aliquam etiam partem in ejus monumento declarari debuisse, decorè coram illo agendo omnia. Etenim quæ in Statuis ejusmodi & monumentis hominum designantur, sive honesta sive indecora sint, ea sæpissimè in Dominorum honorem aut probum invidiamque trahi solent. Undè etiam sæpe evenisse legimus, ut non magis venerationis, quemadmodum satis jam supra dictum est, quàm odii & aversi affectus documenta ediderint in Statuis, qui contemptum, indignationem, probra, dolorem & offensam suam effundere in ipsos homines, quorum essent Statuæ, aut quia morte decesserant, aut ob potentiam, aliamve quamcunque causam commodè nequirent, nec vel auderent. Sic flagris cæsas, accepimus. De Theageni Thasio Athleta, quocum vivente nonnemo inimicitias alebat, narrat Dio Chrysost. Orat. x x x I. quod postquam decessisset è vitâ, Statuam ipsius, idem ejus æmulus flagris ceciderit. Verum accidisse, sive forte fortuna, sive Genio quodam illi indignante, ut mota tandem è basi Statua, & secuta flagrum proci-derit, flagellantemque interemerit. Nero Statuam, Pammenis, quem Citharædico certamine victor superavit, itidem flagris cecidit, ridiculâ planè vani Principis in miserum, aut

fortè

ortè sponte concessâ palmâ obsequiosum hominem vindictâ. n. excerptis Dionis ex Lib. LXIII. Xiphilinus, Pamenem, ait, illum, qui fuerat Cæii temporibus, licet jam senectute confectum certare cœgit Nero, ut Statuas ejus contumeliosè verberaret. Illa verò contumelia egregiè pensata fuit, exercitis in ejus Statuas nullis non udibriis. Quorum præcipua ingerebantur affixis contumeliosis schedis & libellis. Quod item usitatum fuit, volentibus gnominiâ aliquem notare. Nam teste Suetonio in ejus vita. cap. CLV. *Statua ejus à vertice currus appositus est, cum inscriptione hæc, Nunc demum agona esse; Et traheret tandem.* Quibus *ἡσυχίᾳ* infamabatur impotens ejus aurigandi studiū. Currus enim simulacrum parvum erat eorum curruum, quibus in circo insistere aurigantes solebant. *Nunc demum agon est*, vox est hortantis ad certamen, putatquè conceptam fuisse Casaubonus his verbis græcis. *Νῦν γὰρ ἔσ' ἀγων*, cujus ferè similem formulam ex Aristophane in Pace adducit, animadversionibus ad Suetonium, ut indè transumpta Græcæ inscriptionis verba videri possint. Sic enim græcus Comicus. *Νῦν ἀγων μέγας*, illud verò, *Traheret tandem.* Idem vitium Principi exprobrat. Trahere enim aurigandi vocabulum est, idemquè ferè quod *agere vel agitare*, significat, aut certè omen malum habet. Trahi enim solebant per circum quadrigis excussi, & vulnerari sæpè, interdum & penitus confici.

Narrat ibidem Suetonius alterius Neronianæ Statuæ collo, *Ascoferam*, hoc est, Sacculum pellicum, cullei symbolum, quo Parricidas concludi veteres Leges voluere, deligatum fuisse, addito titulo. *Ego quid potui? Sed tu Culleum meruisti.* Cuius inscriptionis sensus, quanquam non obscurus, clarius exprimitur in Dionis excerptis lib. LXV. *Culeum in quadam Statua ipsius de noctu suspenderunt, ut ex eo significarent, Neronem in Culleum conjici oportere.* Erat enim Matricida Non alienus ab hoc genere fuit titulus ille, qui Statuæ Antonii subscribebatur, cum m. le alenta ab Atheniensibus exigeret nomine dotis, quam i. si s mperavit, cum Dionysium cum salutassent, & Minervam Musam suam ipsi in matrimonium desponderent. Tum, inquam, quod & eodem tempore Octaviam uxorem haberet, & Cleopatram, Græculus jocator Statuæ ejus subjecit. *Octavia res Tuas Tibi habet.* Ut illum locum Senecæ Patris, *Suasoria, l.*

valdè vitiatum, commodè restituit Literarum affectarum Sanator, & medicus felicissimus, Iustus Lipsius. Quo scommate ejus libidinem, & lubricum erga Octaviam amorem, cui Cleopatram superinduxit, perstringere voluit, qui libellum proposuit, quasi his verbis repudiasset ipse Antonius Octaviam, jussissetquè sibi eam res suas habere; quæ erat solennis divortii Romani formula. Alia præterea multa in Statuas acerbè & graviter designata sunt, sed quia ob crimina publica & publicis plerumquè judiciis talia facta deprehendo, in sequens caput collecta ea tanquam diversi fori negotia cõgam. Nunc promissi memor, obiter ostendam, & circa Statuas earum venerationem aliquo modo violatam fuisse, ne illud solum, quod indignius in ipsis statuis, perpetratum fuerit, ostecisse illarum honori putemus. Fiebatquè illud tum potissimum, si quid propè eas irreverenter, crudeliter, indecorè aut turpiter ageretur. Inprimis si quis circa imperatorum statuas probra diceret, parum verecunda verba proferret, aut aliis pudenda facta objectaret. Apulejus Apologiâ. *Hucusque à vobis miserum istum puerum depravatam, ut ante has Imperatoris Pii Statuas, filius matris sua pudenda exprobres supra, & amores objectet?* Item si quis Servum cõderet, præcipuè antè consecratorum Statuas, quod sub Tiberio cõ processit, ut Capitale esset. Suct. Tiber. c. lvi § 1. *Capitale erat circa Augusti simulacrum Servum cecidisse.* Quippe ut confugis Servis cõterorum Deorum Statuæ perfugium & asylum præbebant, cum eos nimium crudeles Domini persequerentur: ita Patris Augusti simulacrum eadem potestate esse voluit, ut tutos præstare supplices posset. Similiter lædebat honor ille, si quis sese nudaret in conspectu consecratæ imaginis, aut vestem mutaret. Suetonius ibidem testatur etiâ capitale fuisse circa Augusti simulacrum *vestimenta mutasse.* Idquè ex eo venit, quod nihil obscœnum fieri in conspectu Deorum oportuit, ut Valerius Maximus. l. i. 1. *Non fas esse dicit, in aliquo sacro loco se nudare.* Et sub Domitiano illo Deorum Simia, ut est apud Xiphilinum, Compendio Dionis lxxvii. *Mulier quadam quod semet exuerat ante Statuam ejus, damnata & interfecta est.* Idem Zonaras tradit. Porro alias corporis fordes coram statuis Principum egerere, nimium quàm turpe habitum fuit, nec gravi poenâ caruit. Spartianus Caracallo, cap.

cap. v. *Damnati sunt eo tempore, qui urinam in eo loco fecerunt in quo Statua aut imagines erant Principis.* Dio Chrylost. Orat. xxxvii. de Atheniensibus, qui Philippi imagines urinâ inquinaverunt. *Ausi sunt & Philippi Regis matulas comparare; Athenienses igitur imaginem ejus urina perfuderunt, Ille autem civitatem sanguine & cinere & pulvere.* Nec impudentiæ simul ac impietatis notam effugere potuit Nero, qui Deam Syriam gentibus adoratum Numen urina contaminavit. Suetonius in ejus vita, cap. lvi. *Religionum usque quaq; contemptor, præter unius Deæ Syria. Hanc mox ita sprexit, ut urina contaminaret.* Denique non solum ante Statuam foeda isthæc patrare, aut illam contaminare, poenâ dignum censebatur, sed & imaginem Principis nummo vel auro impressam, latrina aut lupanari intulisse capitale fuit, Principatu Tiberii, teste Suetonio laudato loco. quod tamē præcipue de Augusti imagine intelligendum est. Nec dissimile tamen de Tiberii imagine exemplum, Seneca recenset l. iii. de Benef. c. 26. *Cenabat, inquit, Paulus Pretorius in convivio quodam imaginem Tiberii Caesaris habens ætropa & eminente gemma. Rem ineptissimam fecero, si nunc verba quaesiro, quemadmodum dicam illum matellam sumxisse. Quod factum simul & Macro ex nobis illius temporis vestigatoribus notavit. At Servus ejus, cui censebatur insidiæ, ei ebrio anulum extraxit. Et cū Macro convivas testaretur, admodum esse imaginē obscenâ, & jam subscriptionē componeret ostendit in matella sua Servus anulum.* Ita nihil obscænum aut foedum admittebatur, ubi Principum adessent Statuæ imaginesve, non secus ac ante ipsa Deorum Simulacra. Vndè cavillandi ansam cepit Martial. l. xi. Epigr. 79. in Æthontem Histrionem, qui ante Iovis Statuam in Capitolio ventris crepitum emisit, dum Iovē alutaret. ait enim

Ante Iovis Statuam, crepuit satur histrio: pœnam

Iupiter indixit, vivere de proprio.

Pœna erat vivere de proprio. sive de propriis ventris sordibus intellectum audax jocator Poëta velit, sive de trinoctiali domicænio, quo ipsum à Iove affectum præcedenti Epigrammate scribit, his verbis,

Sed ipse Divum

Offensus genitor, trinoctiali

Affecit domicænio clientem.

Ut nimirum pauper histrio domi cogeretur tribus diebus cænare. Quæ cœnæ totidē haud dubie erant jejunia. Vnde est etiam quod

V ;

apud

apud Horatium lib. 1. Sermon. Satyr. 8. Priapus sibi ipsi non alias, quam tales pœnas, quanquam ridiculè, statuit, si mentiri deprehensus foret recensendo Canidiæ & Saganæ veneficarum maleficia. inquit enim,

*Mentior at si quid, merdis caput inquiner albis
Corvorum, atquè in me veniant mictum atquè cacatum
Iulus, & fragilis Pediatia, surquè Voranus.*

Quanquam quid sordium corvi aut aliæ bestię ad statuas Deorum egerent, non magnoperè referret, Modò ne id ab hominibus plenâ ratione ulis fieret, quod sedulo cautum. Vade alicubi apud Plurarchum leges. *Pulchrè prohibet Hesiodus, ne quis mejat in fluvium, aut fontem, ac magis etiam abstinendum ad aram, aut statuam numinis.* Nec enim referre, si canes aut asini hoc faciant, vel infantes, qui talia neutiquam attendunt. Quod vult etiam illud Persii, cum dicit

—— *Pueri, locus est sacer, extra
Mejite.* ——

Vide, si lubet, Notas Dionysii Vossii ad Mosis Maimonida librum de Idololatria, Cap. 111 § 2. Extremâ itaquè ignominia & contemptu dignum esse oportuit eum, ad cujus Statuas tale quid facere impunè liceret. Juvenal. Sat. 1. de Romanæ Urbis sceleribus, ubi etiam indignis & peregrinis Statuarum honores communicarentur, locarenturquè inter triumphales Clarissimorum Ducum Statuas. Inter illas, inquit,

—— ——— ——— *ausus habere
Nescio quis titulos Ægyptius atquè Arabarches,
Cujus ad effigiem non tantum mejere fas est.*

Quasi dicat, putare se quod & alvum ibidem exonerare, fas sit. Verum sordes illas relinquamus, ne honestis auribus graves simus.

C A P U T XXXVII.

Statua Tyrannorum, Proditorum, aliorumve id genus conscleratorum hominum dejecta, solo afflicta, ignibus consumpta, illusa fracta, raptata, lapidata Erasti tituli in probrum, aut luto inquinati, vel alio colore obscuro ducti. Statua abjecta in latrinas. Damnatorum imagines in pompis summittuntur. Facta hæc talia interdum decreto publico. Contumeliosa acle-

mationes addita. In demolitione presentes aliqui ex Senatoribus quandoque, & relicta in rei memoriam basis, aut alia aliqua nota. In adibus habere Statuas vel imagines damnatorum, quàm fueris periculosum. Quibus modis ab amicis quandoque ignominia isti occurreretur, exemplis ostensum. Causa ob quas Statua olim dejecta, postmodum restituta fuerint? Statua quorundam per odium aut per contemptum dejecta. Successorum & Victorum Statua in locum abrogatorum Principum aut Debellatorum hostium reposita. Mos capita decutiendi in Statuis Tyrannorum. Statuas item dejecta quandoque subito motu populi aut militum. Similia patras in signis Legionum.

HActenus de Statuarum veneratione religiosa & Civili, modisque quibus eadem violaretur, quantum memoria suppetitare potuit, dictum est. Nunc ad alia transeundum, monstrandumquè nobis est, quod sicut ob virtutes insignes & res præclarè gestas, Statuarum honores benemerentibus tribui solerent, ita iidem contrariis de causis, puta ob enormia crimina & scelera, si quæ postmodum committerentur, abrogati sæpissime fuerint. Dio Chrysost. Orat. xxxvi i. *Nequè ex calumnia sed condemnatione, nequè ex qualibet, sed maxima ex causa Statuarum honorem subvertere oportet.* In hunc censum itaque veniunt Tyranni. Proditores, Parricidæ, Venefici, aliisve gravibus vitiis notati, quorum Statuæ deiciebantur, iis interfectis vel abrogatis. Hieronymus in Prophet. Abac. cap. 3. *Cum Tyrannus detruatur, imagines quoquè ejus deponuntur & Statua.* Ambrosius. *Vide quemadmodum in Civitatibus bonorum Principum imagines perseverent, deleantur Tyrannorum.* Dio Chrysostomus Orat. xxxi. *Si quis eorum, qui quondam habitii sunt moderati, denuò facinus designet insanabile, gravequè, puta si prodicionem suadeat, aut Tyrannidem, Talium honores solent abrogari, etiamsi inscriptionem quandam antea sint adepti.* Iul. Capitolin. Gordianis. cap. xiiii. *Dejectæ sunt Statuae, imaginesque Maximini, qui hostis fuerat iudicatus.* Adeoque tanta contentione id actum Romæ aliquando comperio, ut ob unius Tyranni improba scelera agitatum sit de tollendis omnibus omnium Statuis, sine discrimine. Fuit is impurus ille Bassianus Caracallus, Taranta alias dictus, ob staturam corporis, & mores scœdissimos, quibus Sanguinario Gladiatori Tarantæ persimilis fuit. Xiphilinus Macrino lib. lxxvi i i, *Statuas tam aureas, quàm argenteas omnes simpliciter ipsius causa consari petebant.* In hoc censu numerari debet & illud, quanquam

non ex vetere ævo, quod de Ferdinando Albano Duce, Iacobus August. Thuanus part. 11 hist. Lib. XLVI. refert; quod nimirum ille, cum iudiciorum severitate, tributorum exactione, veteribus revocatis & novis adjectis, privilegiorum, libertatum & immunitatum autoritate labefactata toti Belgio maxime gravis esset, nulla re tamen Provincialium in se & Hispanorum nomen atque odium magis concierit, quam Statua ænea Antverpiæ sibi posita, cujus spectaculo assidue in oculis observante, sibi non victi tantum semel & in ordinem redacti, sed quasi in æternam servitutem rapti, & quotidie vinciri, & in triumphum duci videbantur. Quod item superbiam hominis alioquin vel inimicorum confessione, summi nostræ ætate imperatoris, ipse iniquo animo tulerit Philippus, qui & statuem eandem quadriennio post, per Ludovicum Requescentium, qui Albano è Provincia decedenti in ea Præfectura suffectus est, amoveri curavit. Interdum verò, & in hoc fulmen sentire, qui dubia Reipublicæ fortuna, civilibus turbis, improspere rem gerebant magis fortunæ quadam iniquitate, quam quod sic constitutum esset. Dio Cass. l. XLII. *Postquam creditum est, de clade Pharsalica, id tantum egerunt, quod imagines Pompeii Sylleque, quæ pro rostris stabant, dejecere.* quemadmodum è contrario, Cæsari ob victoriam novas decretas, idem loco eodem tradit. Ut autem major ignominia esset, non solum deponbantur, sed affligebantur solo, frangebantur, & ad viles usus ignibus excoquebantur. Plin. xxxiv, 6. de Statua Sp. Cassii qui regnum affectaverat. *L. Piso prodidit eam, quam apud eadem telluris statuisse sibi Sp. Cassius, qui regnum affectaverat, etiam constatam Censoribus.* Iuvenalis Sat. x. de Sejano, damnato sub Tiberio.

— — *mergit longa atque insignis honorum*

Pagina, descendunt Statuæ, restemque sequuntur.

Ipsa deinde rotas bigarum impacta securis

Cedit, & immeritis franguntur crura caballis.

Iam strident ignes, jam follibus atque caminis

Ardes adoratum populo caput, & crepat ingens

Sejanus, deinde ex facie toto orbe secunde

Fiunt urceoli, pelves, sartago, patella.

Et Satyra VI II.

Frangenda miseram funestat imagine gentem.

Plinius panegy. ad Trajanum de Domitiani imaginibus. *Iuvaba,*
inquit

inquit, illidere solo superbissimos vultus, instare ferro, se vire securibus, ut si singulos cētus sanguis dolorque sequeretur. Nemo tam temperans gaudii, seraeque letitiæ fuit, quin instar ulionis videretur cernere laceros artus, truncata membra, postremo truces horrendasque imagines abjectas excoctasque flammis, ut ex illo terrore & minis in usum hominum, & voluptates ignibus mutarentur. Et ferè nullum præterea fuit ludibrii genus, quo non afficerentur. Euseb. Hist. Eccl. i x. cap. ult. de Maxentii Statuis. Statuæ etiam quotquot in honorem illius fuerant erectæ, similiter dejectæ & protritæ sunt, ac ludibrio & irrisui expositæ omnium, qui injuria & ignominia afficere eas vellent. Interdum trahi & raptari per Urbem solebant. Dio Cassius Lib. lxxiii. Cupiebant Senatus Populusque corpus Commodi sicuti Statuas, trahere & lacerare. Et in Gemonias. Tacit. i i i. Annal. de Statuis Pisonis venefici. Simul populi ante curiam voces audiebantur, non temperaturos manibus, si patrum sententias evasisset; Effigiesque Pisonis traxerant in Gemonias, ac divellebant, ni jussu Principis protectæ repositæq; forent. Eradebantur præterea tituli & inscriptiones. Suetonius Domitiano cap. xxi i i. Occisum eum Senatus adeo letatus est, ut scalas inferri, clypeosque & imagines ejus coram detrabi & ibidem solo affligi juberet: novissimè eradendos ubique titulos, abolendamque omnem memoriam decerneret. Lamprid. Commod. cap. xx. Cingius Severus dixit. Censeo, quod is, qui non nisi ad perniciem civium, & ad dedecus suum vixit, ob honorem suum decerni coëgit, abolendas Statuas, quæ undique sunt abolendæ, nomenque ex omnibus privatis publicisque monumentis eradendum. Iul. Capitolinus Gordianis. cap. i x. Juvenes, qui authores hujus facinoris erant, Statuas Maximini dejecerunt, imagines perfregerunt, nomen publicitus eraserunt. Idouè eo consilio, ut omnis Tyranni memoria oblitteraretur. Dio Chrysostomus Orat. xxx i. de Atheniensium quadam Lege. Illic, inquit, quando publice civium quendam ob scelus commissum mori oportet, prius illius nomen è publicis tabulis deletur. Quamobrem? Primum quidem ob hoc, ne qui civis sit, tale quid patiatur; sed quantum fieri potest, in peregrinorum habitus numero. Deinde etiam supplicii ipsius, puto, id non minima esse videtur pars, quod nec appellatio amplius appareat ejus, qui huc progressus est scelerum, sed omnino obscuratur. Nonnunquam luto etiam inquinabantur, ut nihil ad contumeliam deesset. Lamprid. Heliogab. cap. xxi. Misit qui in castris statuarum Alexandri Severi

titulos luto tegerent, ut fieri solet de Tyrannis. Sic Theodosium Constantinopoli marmoreas Statuas Hæreticorum, Arii, Macedonii, Sabelli, Eunomii sculpi curasse, humi desidentes, ut à prætereuntibus stercore & luto contaminarentur, tradit P. Gellius Topograph. Constantinop. 11, 23. Aut alio obscuro colore oblinebantur. Euseb. Hist. Eccl. 1 x. cap. ult. de Maxentio. Inscriptiones etiam & tituli, quicumque honori ejus, aut liberorum, per singulas urbes positi erant, partim è sublimi in terram detracti, confractique sunt, partim ut videntibus inutiles fierent, obscuro quodam colore obducti & nigresacti. Cæterum etiam nonnunquam abjiciebantur statuae in latrinas. Suetonius Nerone, cap. xx1 v. Subverti & unco trahi abjicique in latrinas omnium Hieronicarum Statuas & imagines imperavit. Quanquam illud magis invidentiæ Principis, quàm illorum culpæ possit adscribi. Vetitum porro fuit, ne damnatorum imagines in pompis funebribus præferrentur. Tacit. 111. Annal. ubi de Iuniae Cassiæ funere ad quod Bruti & Cassii imagines non prolatæ. Præfulgebant Cassias atque Brutus, eo ipso, quod effigies eorum non visebantur. Et de Libonis imaginibus 11. Annal. Cotta Messalinus, ne imago Libonis exequias posterorum comitaretur, censuit. Tales verò ignominiae ut plurimum irrogabantur Magistratuum vel Senatus Populiq; decreto, & publico judicio. Sic Liviae Statuae dejectæ sunt. Tac. vi. Annal. Cognitis Liviae flagitiis, ac non pridem etiam punitis, atroces sententiæ dicebantur, in effigies quoque ac memoriam ejus. Cicero Verrin. 11. de Verris Statuis apud Centuripinos. Centuripinorum Senatus decrevit, populusque iussit, ut quæ Statua C. Verris ipsius, & patris & filii essent, eas quæstores demoliendas locarent. Tale etiam plebiscitum sanxere adversus Philippum Athenienses bello, quod cum ipso gessere, de quo Livius Decad. 111. lib. 1. cap. XLIV. Rogationem ex templo tulerunt, plebsque scivit, ut Philippi Statua, imagines omnes, nominaque earum, item majorum ejus virilis ac muliebri sexus omnium tollerentur, delerenturquæ. Dies festi, Sacra, Sacerdotea, quæ ipsius, Majorumve ejus honoris causa instituti essent, omnia profanarentur; Loca quoque in quibus posuit aliquid, inscriptionumve honoris ejus causa fuisset, detestabilia esse. Et hoc est quod Statuæ judicium, Dio Chryf. vocat. Orat. xxxvi 1. ubi de Dionysii Tyranni Statua subversa. Locum ipsum capite præcedenti adduximus. Huc pertinent Leges quæ in Romano jure, ex-

tant. Rescriptum est Arcadii & Honorii Augg. l. 17. C. Theodos. de pœnis. *Quod divinum premium consulatus lutulentum prodigium contagione fœdavit, patriciatus dignitate, atq; etiam omnibus aliis inferioribus spoliatum se esse cognoscat, quos morum polluit savitate; Omnes Statuas, omnia simulacra, tam ex ære, quàm ex marmore, seu ex fuscis, quàm ex quacunque materia, qua apta est effingendis, ab omnibus civitatibus, oppidis, locis privatis ac publicis precipimus aboleri; ne tanquam nota nostri seculi obtutus polluat intuentium.* Et altera Lex Modestini. 24. ff. de pœnis, de Statuis damnatorum. *Eorum, qui relegati vel deportati sunt ex causa Majestatis, Statuas detrahendas scire debemus.* Cum verò talia in Senatu decernerentur, infaustæ sæpe, & contumeliosæ acclamationes audiebantur. Sueron. Domitiano. cap. xxi. *Senatus adeò latatus est, ut repleta certatim curia non temperaret, quin mortuum contumeliosissimo atque acerbissimo acclamationum genera laceraret.* Quibus verbis formulisquæ illæ conciperentur, ex hoc Lampridii loco, in Commodo Antonino c. xviii. cujus item Statuæ Senatus judicio deletæ fuerunt, facile dijudicaveris. *Acclamationes, inquit, Senatus post mortem Commodi graves fuerunt. Ut autem sciretur, quod judicium Senatus de Commodo fuerit, ipsas acclamationes de Mario Maximo indidi, & sententiâ Senatus consulti. Hosti patria honores detrahantur. Et deinceps. Hostis Statuas undiq; Parricide Statuas undiq; Gladiatoris Statuas undiq; Gladiatoris & Parricide Statua detrahantur. Atq; iterum. Parricide gladiatoris memoria aboleatur, Parricide gladiatoris Statua detrahantur.* Interdum adesse aliqui ex Senatoribus jubebantur, dum instituenda demolitio fuerat, ut præsentia sua auctoritatem decreto darent, & ne fortè repentina aliqua & improvisa vis executionem eluderet. Cic. Verr. 11. de Statuis Verris apud Centuripinos demoliendis. quarum paulò ante mentionem fecimus, *Dum ea demolitio fieret, Senatores XXX non minus adessent Senatus populusquæ jussit.* Tum relinquebatur à dejectione nonnunquam basis, aut alia nota in criminis memoriam. Eadem actione Tullius. *Taurominitani ablata Verris Statua, basin tamen in foro manere voluerunt; quod gravius in istum fore putabant, si scirent homines statuam ejus à Taurominitanis esse dejectam, quàm si nullam unquam positam arbitrarentur.* Tyn-

divisani deiecerunt in foro, & eadem de causa equum inanem reliquerunt. Porro magno crimini datum fuit imò gravi pœna, & mortis interdum constitit si quis hoc modo damnatas Statuas in ædibus suis haberet aut non aboleret. Cic. pro C. Rabirio. S. Titius, quod habuit imaginem L. Saturnini domi suæ, condemnatus est. Tacit. x. 1. Annal. de Narcisso Claudii liberto. Patrefieri domum adulteri, atque illuc deduci imperatorem jubet. Ac primum in vestibulo effigiem patris Silii, consulto Senatus abolitam demonstrat. Silius itaque interfectus, tam huius rei causa, quam ob Messalinæ nuptias; Ejus pater, cujus mentionem historicus facit olim erat Legatus inferioris Germaniæ, & cum Majestatis crimine teneretur, imagines ejus abolitæ fuere, quas filius, restituit. Ambrosius Milleloqu. Si quis Tyranni imagines habeat, qui jam victus interiit, jure damnatur. Idem lib. 1. Offic. cap. 49. Si Tyranni aliquis imaginem habeat, nonne obnoxius est damnationi. Memini me legisse quosdam capitali supplicio damnatos, quod Brui & Cassii interfectorum Cæsaris imagines asservarent. Forte legit Sane Pater apud Sueton. Neron. cap. xxxvii. ubi hoc habetur. Objectum est Cassio Longino Iurisconsulto, ac luminibus orbato, quod in vetere gentili stemmate C. Cassii percussoris Cæsaris imagines resstasset. Meminit & Dio Cassius lib. lxxi. & Annal. xvi. Postmodum vero procedente tempore, quod injurias interdum, ut benefacta delere solet, video licuisse domi habere talium imagines cum in publico locare minime liceret. Ita capio Plinium Nepot. lib. 1. Epist. 17. ubi Capitonem laudat, quod claros viros coleret. Ex eo quod magna religione, magnoque studio imagines Brutorum, Cassiorum, Catonum, domi, ubi poterat, haberet. Porro publicæ isti statuarum ignominia, de quâ ante diximus, subventum haud rarò legimus ab amicis, qui aut damnatas clam subtraxerant, ita Claudius Caligulæ, quas deijciendas Senatus decrevit, clam noctu sustulit. Dio Cassius lib. lx. Cum Senatus Cajum ignominia notare vellet, ei Senatusconsulto intercessit, ipse tantum omnes statuas ejus noctu sustulit. Aut pretio aliquo & pecunia ignominiam isthanc redemerant, Plutarch. Anton. cap. cx. de Cleopatrarum Statuis. Antonii statua dejecta sunt, quod idem ne Cleopatra statuis etiam accideret, Arabibus quidam ejus amicum mille talentis à Cæsare redemit. Aut vi & per factionem deinceps

ceps restituerant. Sic Statuas Commodi Iulianus à militibus Imperator constituendus restauraturum se pollicetur. Herodianus 11, 6. Ille, inquit, *ingressus in castra, primum quidem honores Commodi & statuas, quas sustulerat Senatus, instauraturum pollicebatur.* Ita quoque Cæsar Marianæ factionis patronus ac fautor, Marii imagines reposuit. Plutarch. Cæsar. Cap. 1 x. *Dua factiones Roma erant, Syllana altera, tum vigens; altera Mariana, humilis tum & dissipata atque fracta: Hanc Cæsar sibi rescire & adungere cupiens, occulto imagines Marii, & trophæa noctu in Capitolio posuit.* Et paulo post. *Ibi alii clamare Cæsarem tyrannidem moliri, qui legibus & Senatûsconsultis abolitos honores restitueret.* Fuit &, cum morte ac infandis suppliciis ulciscerentur sublatis statuas factionis vindices. Herodianus vii, 9. de Capelliano. *Adiis Urbibus, quacumq; honores Maximini sustulissent, in his præstantissimum quemq; morte, cæteros supplicio afficiebat.* Postquam verò defœvit ira publica, insignis benevolentia, & generosi animi documentum fuit, si quis dejectas reponeret, eorum præsertim, qui juxta quod peccaverant, insignibus etiam beneficiis Rempub. olim affecerint. Plut. Cæsar. c. LXXXI. *Pompeii statuas, quæ dejectæ erant, non est passus jacere Cæsar, sed restituit. Estq; tunc à Cicerone dictum; Cæsarem restituendis Pompeii imaginibus suas stabilire.* Adicit Dio Cassius lib. xlii, 11. *Qua ex re laudem Cæsar invenit.* Non minorem sane magni animi laudem Augustus meruit, integrâ relicta M. Bruti hollis sui statuâ, quam Mediolani positam vidit. Plutarchus narrat in Bruto c. LXXXV. *Fuit Mediolani, inquit, quæ est citerioris Gallia Urbs, aræ Bruto posita Statua. Hanc cum postea temporis Cæsar videret artificiosè factam, imaginemquæ ejus bene referentem, præterit. Paulo post subsistens, advocatis ad se Magistratibus Urbis, audientibus multis dixit, se deprehendisse eos contra facta egisse, & hostem ipsius detinere secum. Inficiantibus, (ut par erat primum, quemq; hostem diceret, dubitantibus, ac se mutuo intuentibus, ad Statuam conversus, contractâ fronte; Annon, ait, is qui hic adstat, hostis noster est? Cum magis etiam perterriti filerent, vultu in risum soluto, collaudavit Gallos istos, qui etiam adversâ fortunâ utentibus amicis benevolentiam constanter retinerent: jussitque statuam quo erat loco relinqui. Verum Pompejus & Brutus, utcumque à Iulio & Augusto victi,*

tamen cives quondam fuere, ne nimis inhumanum Alexandrum judicemus, qui Susis dejectam Xerxis statuam, quamvis præterit, initio tamen de erigenda cogitavit. Quippe Capitalis ille Græcorum hostis semper fuit. Idem Plutarch. Alexandro cap. LXVIII. *Xerxis statuam magnam cum videret à multitudine certatim ad Regiam consedente dejectam, substitit, ac veluti audientem compellens; Virum Te, inquit, ob bellum Græcia illatum jacentem relinquo? An propter magnanimitatem Tuam, virtutesque cæteras erigo? tandem cum diu tacitus secum meditatus esset, præterit.* Cæterum eorum quoque statuas, quos quisque dilexerit, cum per occasionem aut acceptam potestatem licuit, reponere solebant, Sic Otho Poppææ imagines, ante sub Nerone à populo dejectas, Imperator factus, reposuit. Tacit. 1. Hist. *Ne tum quidem immemor amorum, statuas Poppææ per Senatusconsultum reposuit.* Nam olim ea Othonis pellex, & dein Conjux erat, ut apud eundem Tacitum x 1 1 1. Annal. videre licet. Illorum quoque restituere honores, qui sine culpa à Principibus Tyrannis malè affecti fuere, similiter præcipuæ humanitatis argumentum erat. Sic Galba eorum statuas, qui Neronis crudelitatem effugere non poterant, non sine laude restituit. Zonar. Annal. 1 1. *Offa eorum, qui ex imperatorio Genere occisi erant, in Augusti monumentum intulit, eorumque statuas reposuit.* Ille enim Princeps multorum statuas immerito & per solam invidiam deiecit. Ut supra monitum. Quemadmodum & ante ipsum Caligula qui immensi quodam livore ac malignitate, *Statuas virorum illustrium, ab Augusto ex Capitolina area propter angustias in Martium campum collatas, ita subvertit atque disjecit, ut restitui salvis titulu non valuerint,* teste Sueton. in Calig. cap. xxx 1 v. Et alii fecerunt. Dio Chrysostomus Orat. xxx 1 1. *Tyrannos, inquit, aut Reges, quorum postea quidam violenter atque iniquè impetrantes, imagines abstulerunt, nominaque obscurarunt, quod quidem puto & in vestra civitate accidisse, affirmare ausim, si præscivissent hoc futurum, neque suas à quoquam imagines erigi, neque nomina inscribi permissuros fuisse.* Quanquam talem invidiam justè sæpè afflare eos censeat Plutarchus, qui ambitiosè nimis & sine modo istos honores expetunt. Ita enim ille

in Politico suo. Debet honor non merces facinoris esse, sed signum, ut & diu perduret, sicut illi duraverunt. At de CCC. Statuis Demetrii Phalerei nullam corruptit arugo, aut situs, sed omnes vivente ipso eversa sunt. Demadii statua conflata sunt in matulas. Multaque talia honoribus contigerunt, non tantum ob ejus, cui decreti essent pravitatem, sed etiam ob molem suam in odium adducti. Alioquin interdum per contemptum dejectebantur quoque Statuæ eorum, qui cum honorati in Repub. diu fuissent, vitæ genus elegerint parum decorum, suamque operam Reip. subtraxerint, non sine nota ignaviæ. Sueton. Tiber. Cap. xiii. Imagines Tiberii & statuas Nemausenſes subverterunt; Ac familiari quodam convivio, mentione ejus orta extiterat, qui Cajo polliceretur confestim se, si iuberet Rhodum navigaturum, caputque exulis, sic enim appellabatur, relaturum. Tiberius enim septem annos Rhodi morabatur, teste Vellejo, & deposito patrio habitu redegit se ad pallium & crepidas, ut Tranquillus ait. Poterant etiam Nemausenſes animum ad eum averſum Tiberio gerere, alii quæ, quod suspicio orta esset novas cum res moliri, quod idem historicus innuit capite præcedenti. Cæterum moris fuisse observatum est, ut in locum dejectarum, aut successoris statuæ ponerentur, abrogato priore imperatore, Herodian. vii, 5. Tumultuari cœpit omnis Africa, sublatisque Maximini honoribus, civitates pleraque imagines Gordiani ac Statuas ponere. Aut victoris, cum hostem debellasset Plutarch. Æmilio Paulo. cap. xlii. Delphis consecutus columnam magnam quadrangulam, ex albo lapide constructam, cui aurea Perſei statua imponenda erat, suam eo collocari jussit: æquum enim esset, ut victi victoribus locum cederent. Interdum verò, non Statuæ totæ dejectæ sunt, sed caput tantummodo, ejusque repositum, qui successit, aut victor extitit. Tacit. i. Annal. de Hispanie Marcelli accusatore. Addidit Hispano, alia in Statua amputato capite Augusti, effigiem Tiberii inditam, ad quod exarsit Tiberius. Exarsit verò, quod cæ ignominia Patrem Augustum affecisse Marcellus dicebatur, quæ irrogari Tyrannis soleret, eo quæ tacite Augustum damnare Tyrannidis videbatur. Hunc morem Hieronymus in Proph. Habacuc. cap. i. clarè insinuat. Cum Tyrannus de-
truncatur, imagines quoque ejus deponuntur, & statua, & vultu

vultu tantummodo commutato, ablatoque capite, ejus facies quæ vicerit, superpñitur. Dictum est ante, judicio publico dejectas facinorosorum Statuas. Id verò non semper fiebat, sed interdum subito motu Multitudinis disjectæ sunt, vel Urbanae, vel militaris. Verris Statuas Populus passim per Siciliam dejecit Cicero Verrin. 1 1. De quo homine auditum est nunquam quod tibi accidit, ut ejus in provincia Statuæ in locis publicis posita, partim etiam in adibus sacris per vim, per universam multitudinem dejicerentur? Oratorie rem exaggerat Cicero, ut majore odio sceleratum aggravet Prætorum. Sic Augusti & Antonii statuas plebs irata dejecit, quod ob bellum cum S. Pompejo susceptum commeatu intercluderetur. Dio Cassius lib. XLV 1 1 1. Caesaris & Antonii statuas dejecerunt, ac tandem cum nihil consequerentur, impetum in eos natus inferendæ causæ fecerunt. Item lib. LV 1 1 1. de Sejano. Populus quoque irruens multo clamore eos, quibus mortem insulerat, exprimit. Spes quas sibi propositas habuerat, ludibrio jactavit. Omnes ejus statuas dejecit, confregit, raptavit, quasi ipsum si ea contumelia multarent. Sic Poppææ statuas proruit Populus, revocata ab Nerone Octavia Tacit. x 1 v. Annal. Effigies Poppææ proruunt, Octavia imagines gestant humeris. Senec. Octavia vers. 780.

*Quæcunque claro marmore effigies stetit,
Aut ara fulgens, ora Poppææ gerens,
Afflicta vulgi manibus, & sævo jaces
Eversa ferro.*

Vbi nota pro ara substitui à Lipsio ære commodiore & haud dubie veriore sensu. Eo plane modo Theodosii Imperatoris, & defunctæ ejus Vxoris Placillæ statuas Antiocheni everterant, quod novis exactionibus gravarentur. Theodoretus Hist. Eccl. v, 19. Quando Imperator Theodosius, crebritate bellorum coactus, novum quoddam & antea inauditum exactionis genus Civitatibus imposuit, orta est ejus occasione seditio in prima Orientis civitate, Antiochiæ videlicet, quæ ob pietatem dicta est etiam Theopolis. Sic ea Civitate, quæ nihil erat venerabilis nihil factum erat miserabilius, dum in ea multitudine servitum est in statuam Imperatoris, & in statuam defunctæ Placillæ,

ubi.

religiosissima Imperatrix. Nuper etiam Romæ Anno videlicet 1559. Statuam Pauli IV. Pontificis, qui ex Caraffarum domo erat, in Capitolio erectam, terræ allisam, Populus in Tiberim projecit, ob persecutionem, quam in bonos omnes, sub religionis prætextu tempore inquisitionis Hisp. instituit, ut author est Ernestus Eremundus in Hist. Belg. tumult. Fiebant verò & hæc non sine diris execrationibus & atrocibus verbis. Sen. citato loco de Poppææ statuâ:

Membra per partes trahunt

Deducta laqueis, obruunt turpi diu

Calcata cæno. Verba convenient seris

Immista factis.

Talia populus; Sed frequentius milites, qui sævè & crudeliter satis hunc furebant furorem. Dio Cassius lib. LXIII. *Milites statuâs Neronis dissipatis & comminutis, cœperunt Rufum Casarem, & Augustum nominare.* Cum milites sibi iratiores crudelitate reddidisset Maximinus, ejus statuâs quoquè deposuere. Iul. Capitolin. duob. Maximinis, cap. LXIII. *In oppido vicino statim Maximini statuâ atquè imagines deposita sunt, & ejus Præfectus Prætorii occisus est.* Quin, ut exquilitior esset pœna & contemptus, cogebant interdum intueri suas statuâs dejici illos ipsos, quorum essent. Tacit. Hist. III. *Vitellium infestis mucronibus coactum, modo erigere, & offerre contumeliis, nunc cadentes statuâs suas, plerumquè rostra & Galba occisi locum contueri.* Nec in statuâs tantum hæc fiebant, sed in imaginibus Imperatorum, quæ in signis castrensisibus erant, aversum studium tanto magis declarabant, quantò illæ oportuniores & magis obnoxie seditionum tempestatibus existebant. Itaque illas detrahebant signis, & solo affixerant. Tacit. I. Hist. *Vexillarius comitantis Galbam cohortis, dereptam Galba imaginem solo affixit.* Et III. Hist. *Simul Vitelli imagines direpta, quas tamen pœnitentia ducti statim reponebant.* Herodian. VII. 5. *Postquam de signis militaribus Maximini imagines detraxerunt milites, prodeuntem mox tentorio cum filio, ut ad eos loqueretur, hoc illi non concesso, continuo obtruncant.* Illius vero, quem in locum substitui vellent, reponerant. Idem Græcus Historicus. I. 6. de Juliano imperium

emercante, post occisum Pertinacem. Tum signis sublati,
impositisque illius imaginibus, deducere hominem tendunt.

CAPUT XXXVIII.

Omina varia ut ex Statuis captarint veteres, bona, mala, lata, trista. Exemplis aliquam multis id probatum. Statua cum aut sponte caderet, aut fulmine tacta corruerent, infelix plerumque omen habitaum. Fulmen in statuas delatum, cur interim, & à quibus bonam interpretationem receperit? Mos veterum Romanorum, statuas fulminatas piaculis laudari, & eas deinceps transponendi. Clausula huius Syngrammatis.

COronidis loco memorare hoc capite lubet, quod consueverint ex Itatuis sæpenumero omen aliquod capture veteres. Utquæ varia sunt, quæ sperare aut metueremortales in vita solent; ita multa fuerunt, quorum siue prosperum successum, siue adversum eventum, prout bene aut malè quæquæ casura erant, aut aliæ res circa statuas ostenderint, aut significatione aliqua ipsæ præmonstrarint statuar, tum aliis, nimirum ad quos non pertinerent, tum iis præcipue, quorum essent. Etenim ut sua simulacra animare Dii olim crediti sunt, inque iis habitare, ac inde signa suæ voluntatis ostendere mortalibus: Ita ἡμεῖς ἐν ἑμψυχόνι inesse statuis hominum vanâ opinione putatum est, haud aliter quam si Genius cujusquæ, ut hominis, ita Statuæ præsidium curamquæ ageret, quodquæ hominî eventurum erat, in ejus statua præmoneret. Fuere autem omnia isthæc partim bona, partim mala. Quorum illa imperium, victoriam, aut alias res lætas & expectandas; Hæc verò, mortem, cladem, aliavè dira & funesta promittebant, prout infinita propè authorum loca idipsum testantur. Nos pauca tantum adducemus. Illustre & inprimis imperii illud omen, quod Vespasiano fecit Statua Iulii Cæsaris, quæ Romæ in insula Tiberina sereno die ad orientem sponte se convertebat, quasi hunc ad rem Romanam componendam advocans, qui in oriente bello Judaico tum præfuit. Suet. T. Flav. Vespasiano. cap. 7. *Ac non multo post comitia secundi consulatus ineunte Galba, Statua Divi Iulii ad orientem conversa.* quod ipsum etiam videre est apud Tacitum Hist. Lib. 1. Post Vespasianum Antonino Diadumeno itidem Imperii futuri, verum non diuturni

omnem præbuit, ejus pileus ab aquila raptus, & Statuæ Regis in monumento aptatus. *Ælius Lamprid. in vita ejus cap. vi.* Huic eidem aquila pileum in agro ambulanti tulit; & cum comitum infantis clamor esset factus, in monumento regio, quod juxta villam esset, in qua tunc Pater agebat supra statuam reiecit, ita capiti ejus aptaret, quod multi ominoſum putarunt, & morti accommodum. Clavum autem eventus ostendit. Natus est præterea *Natalis Antonini*, & ea hora, & signis prop' continentibus, quibus & *Antoninus Pius*; Quare dixerunt *Mabernasici*, & Imperatoris illum filium futurum, & Imperatorem, sed non diu. Sed & victoriarum omnia Statuæ non raro dederant. *Caii Iulii Cæsaris* victoriam *Pharsalicam*, circa ejusdem statuam, quæ *Trallibus* constituta ipsi fuit, prænonstratam, innatâ ibidem palmâ victoriæ Symbolo, præter *Dionem Cassium*, *Lib. xli.* Et *Plinium xvii, 25.* narrat etiam *Plutarchus Cæsare Cap. lxxviii.* *Trallibus*, ait, in templo *Victoriæ* statua *Cæsaris* posita erat, loco circum solido, & cætera & lapidibus instrato pavimento; Inde tamen sis diebus juxta fundum statua palma enata est. Addit *Dio*, & ipsius *Dei* simulacrum ad statuam *Cæsaris*, cui ex obliquo collocata erat, se obvertisse. Similiter *Domitiano* victum *L. Antoninum*, superioris *Germaniæ* Præsidem, belli civilis Authorem, implexa statuam Imperatoris, latosquæ edens clangores aquila prænunciavit. *Suetonius Domitiano, cap. vi.* Siquidem ipso, quo dimicatum erat, die, statuam ejus *Roma* insignis aquila circumplexa pennis, clangores latissimos edidit, pauloquæ post occisum *Antoninum*, adeo vulgatum est, ut caput quoquæ ejus opportatum videri se plerique contenderent. Quamvis contrarium portenderit *Nigro*, aquila statuæ militari insidens. Non diu enim postea ei à *Severianis* capto, caput abscissum, & *Byzantii* cruci affixum est. De ipso omine hoc tradit *Xiphilin. Compend. Dionis. lib. lxxiv.* Sed cum nonnulla prodigia eiminus evenissent prospera, vehementer perturbari cepit. Nam aquila, qua in statuam militari confederat, in ea (licet abigeretur) constitit, quousquæ capta est. Nec dissimile erat fatum *Macrini*, quod ex columbæ, ad statuam ejus volatuvates prædivinabant, referente eodem *Xiphilin. lib. lxxviii.* Longè adhuc funestius est, quod *Scjano* *Fumus* & *Serpens*

& Funis ad Statuam ejus portendebat, de quo Dio Cassius lib. LVIII. *Sejanum longè magis turbabat, quod ex ipsius statua fumus initio copiosus emerferat, deinde capite ejus statua sublato, ut posset inspicere, quidnam rei esset, serpens magnus exsuerat: rursusquè alio capite imposito, quum propter hanc sacram facere vellet Sejanus (nam inter alia sibi quoquè sacrificabat,) inventus est funis capiti statua circumjectus.* Paulò post enim capite multatus est, & in Gemonias projectus, atquè à populo totum triduum ludibrio habitus in Tiberim missus. Sic porro eladem & exitium multis aliis etiam, ut dixi, ominatæ statuæ leguntur, puta cum aut sponte, aut fulmine disjectæ fractæve corruerint, aut aliud inusitatum quid circa illas contigerit, cujus interpretationem propter similitudinem aliquam, aut alias Personarum, temporis, locorumve condiciones nisi in tristes casus quadrare non potuisse ipse eventus sæpè docuit. De C. Iulii Cæsaris morte, casu statuæ ipsius præmonstratæ, meminit idem Dio Cassius lib. XLIII. *Domo, inquit, exeunte Casare, statua quadam ipsius in vestibulo posita sponte decidit, ac comminuta est; Etenim erat omnino Casari ea die moriendum.* Similem ferè exitum Vibio Pansa Consuli, similis statuæ casus, bello Mutinensi fecit, quo Pansa vulneratus est, undè non multò post mortem concivit. Idem lib. XLVI. *Ea die, eaque ipsa hora, quâ is ad bellum profectus est, statua aren in vestibulo domus ejus collocata, sponte sua eversa est.* quod inter prodigia, bellum istud antegressa recensetur. De Vitellio Suetonius cap. I X. *Ipse moriente, statua equestres, cum plurisariam ei ponerentur, fractis repente cruribus, pariter corruerunt.* Et deinceps, quibus ostentis par respondit exitus. nam inter nefanda rerum verborumquè ludibria, à militibus apud Gemonias minutissimis ictibus excarnificatus est, & inde unco tractus in Tiberim. Hujus generis est, quod de statua Hieronis Spartani refert in De Pythiæ oraculis Plutarchus x. Oculos nimirum ei excidisse, antequam Hiero ad Leuctra occubuit. Nec sine omine factum est, quod Cæsar in curia propè statuam Pompeii, quem ipse perdidit, cœderetur. Ita judicare videtur Plutarchus Cæf. cap. xciv. *Eo autem in loco, ubi Senatus est habitus, & cædes peracta, Pompeii statua rum jacebat, ipsaque illa curia et*

eodem Pompejo olim dedicata, & ornamenti causa theatro adjecta demonstravit Dei alicujus ductu ibi rem perpetratam fuisse. Et Dio Cassius propè finem lib. XLV. aliquantò clarius. *Quoniam Caesar pone statuam Pompeii occisus fuit, visus est ei pœnas aliquomodo persolvissè.* Huic ipsi Cæsari, pro quo immensum quantum sive benecupientium favor, sive præsentia Reip. tempora reputantium superstitiosa sollicitudo laborabat exitium portendisse & illud putatum est, quod ejus statua in Capitolio fuerit reposita juxta statuam Bruti, qui olim Reges sustulit. Idem lib. XLIII. *Ac mihi fortuitum istum casum mirari subit, quod cum essent octo statua, septem posita regibus, & una Bruto, ei, qui Tarquinius evertit, juxta Bruti hujus statuam Caesaris tunc statua reposita sit: Nimirum hac quoque res inprimis M. Brutum ad insidias Casari faciendas incitavit.* Malum plerumquè ut dixi, omen habitum est, cum fulmine statuarum concuterentur. Suetonius Galba cap. I. de Neronis novissimis. *Ergo novissimo Neronis anno tacta de cælo Caesarum ade, capita omnibus simul statuas deciderunt, Augusti scpturum è manibus excussum est.* Præterea Dio Cassius noster, qui talia multa cæteris rerum Romanarum scriptoribus diligentius notavit, testis est pluribus in locis. De Statua Augusti lib. LVI. *Fulmen in statuam ejus, in Capitolio positam, delatum, primam nominis Caesaris litteram celaverant.* Idè vates eum centesimò post die divina natura cujusdam participem fore dixerant: Eò id conjectati, quod littera C. apud Latinos centenarium numerum designat, reliqua nominis pars, *ÆSAR* Hetruscorum lingua Deum significat. Aliam Augusti statuam fulmine tractam, hastamquè è manu ejus excussam, in omen publicæ calamitatis traxisse Romanos, cum Dictator Augustus crearetur, tradit idem initio lib. LIII. Et lib. L. similiter memorat Antonii, & Cleopatrz statuas, quas Athenienses Deorum forma factas in arce statuerant, ante Aëtiacam victoriam malo omine fulminatas. Hæc quamvis ita vulgè credita sint, tamen fuere, qui in bonam partem fulmen in Statuas delatum interpretarentur, sed quod tamen contra receptam opinionem fuerit; & insulsæ Aruspicum vanitati id adscribit, qui exemplum hic nobis suppeditat. Est in Flavius Vopiscus, qui in Floriano, cap. II. de Taciti, & Flo-

xiani ejusdem statuis, *Horum, inquit, statua fuerunt Interam-
nae duae, pedum tricenum ex marmore, quod illic eorum Cenota-
phia constituta sunt in solo proprio; Sed dejecta fulmine ita con-
striatae sunt, ut membratim jaceant dissipata, quo tempore respon-
sum est ab Aruspici-bus, quandoque ex eorum familia Imperato-
rem Romanum futurum, seu per formidam, seu per marem, qui
det Indicos Parthis ac Persis; Qui Francos & Alemannos sub
Romanis legibus habeat; Qui per omnem Africam Barbarum
non relinquat: Qui Taprobanum Praesidem imponat; Quis ad
Romanam insulam Proconsulem mittat: Qui Sarmatis omnibus
judicet; Qui terram omnem, quae Oceano ambitur, capiti omni-
bus gentibus suam aciat; Postea tamen Senatui reddat impe-
rium, & antiquis legibus vivat, ipse victurus annis centum vi-
ginti, & sine herede moriturus. Futurum autem eum dixerunt
à die fulmine praecipitatis statuisque fractis post annos mille,
Subjungit mox iudicium suum Historicus. Non magna, ait,
haec Urbanitas aruspicum fuit, qui Principem talem post mille
annos futurum esse dixerunt: Quia si post centum annos predi-
cerent fore, possent eorum deprehendi mendacia, cum vix rema-
nere talis possit historia. Geminum penè huic est, quod idem
Anchor de imagine Probi narrat, in vita ejus Imperatoris,
cap. xxiv. Cum imago Probi in Veronensi ita fulmine icta esset,
ut ejus praetexta colores mutaret, Aruspices responderunt, huius
familia posteros tanta in Senatu claritudinis fore, ut omnes sum-
mis honoribus fungerentur Sed adhuc neminem vidimus. In-
terim nequè hoc praetereundum est, quod consueverint in-
terdum antiqui, avertendi mali causa, fulgur piaculis luere,
cum de caelo statuae tactae essent, & tum etiam transpositae
ipse leguntur statuae. Extat apud Gellium N. A. iv, 5. illu-
stre hujus rei exemplum, quod nihil vetat, quin hic tran-
scribam, Statua Roma in Comitio posita Horatii Cocleis for-
tissimi viri de caelo tacta est. Ob id fulgur piaculis luendum.
Haruspices ex Etruria acciti, inimico atque hostili in populum
Romanum animo, instituerant eam rem contrariis religionibus
procurare. Atque illam statuam auferunt in inferiorem locum
perperam transponi quem Sol oppositu circum undique aliarum
ad eum nunquam illustrares. Quod cum ita fieri persuasissent,
delati ad populum, proditiq; sunt; & eum de perfidia confessi
essent.*

essent, necati sunt. Constititque eam statuum proinde, ut
vera rationes post comperta monebant, in locum editum subdu-
cendam. Enque res bene & prospere Reip. cessit.

Hæc ferme sunt, quæ de Statuis Illustrium Romanorum afferre hac vice cogitavimus. Quo in argumento, etsi non ignoramus multa diligentiam, ac industriam nostram fugisse, tamen non penitus frustra laboratum nobis speramus, cum sic viam muniverimus, partim nobis ipsis ut si quandoque occasio ferat, cruda hæc facilius, judiciis doctorum peritiores facti, recoquamus; partim aliis, ut ubi nos defecimus, ibi ingenium suum illi intendant, & pro usu hujus argumenti, quod opus videbitur, addant. demant. mutant, emendent.

ERRATA.

P Ag. 2. lin. 20. *lege* Communis. 13. 35. & definita. 14. 36. HyphPyles. 17. 11. quidam.
23. 22. Constantinum. 24. 13. postz. 25. 23. Σπρ'X. 26. 31. Supplicationes. 27. 30.
Romulus. & 6. Halicanassus. 28. 21. ex Q. Fabio. 29. 22. post statuarum, *adde* consicere.
30. 10. post solennia, *adde*, delinquit. 31. 22. & 32. pro lib. *lege*. leg. 32. 14. Vespasianus.
34. 1. *dele* 70', in, & *lege* sui precio, (erant.) 35. 7. austeri. & 8. iudicium. 39. 7. Romæ.
41. 25. quidam. & 36. supputat. 42. 35. contigerit. 45. 6. ἀνθρ'w πόμ'ρ'φ'φ. 46. 25.
SEPTIUS. & 27. attulerim. 47. 1. ΚΥΔΩΝΙΟΥ, & 3. ῥ'Λ'Ε'ΛΙ'Ε'Ν. 49. 17. Rhodiginus. 53.
2. odores. & 30. plutimæ. 54. 15. sic & 32. Marcello. 55. 5. Marcello. 56. 1. avertit. 57. 29.
quas Caius adulterat. 52. 1. post junioris filio, *adde* accepit. & 32. *dele* ista, Sed hæc baxte-
nus. 64. 12. Corneliæ. & 21. Hermodoti. 66. 14. ingentia. & 31. omillo. 69. 13. & 14. im-
jæ'in dñtoris eam iussu'li literis excusa. 70. 35, solis. 84. 8. præterea 85. 33. Suetonii. 88. 21.
ipm. 92. 21. poterat. 99. 21. Aliquam interim istumodi. 100. 4. F. Carus vult, qui. 103.
29. legum. 105. 20. eodem pharactia tota linea scribenda fuit. sequi infra pag. 214. lin. 27. idem
obstruendum. 113. 22. hæc verba. Et Materius ibidem cum citatione tota sequenti loco sua nota
in lineam 18. retrahenda fuit. & post, ita illo dederunt, inferenda. 125. 10. Lucianus Philosophus.
de. & 17. explicant hi versus. 126. 5. XXXII. 134. 7. pro 21. 21. N. N. *lege* 32. ad Theodosi-
de. & Arcad. 142. 32. ceræque ætisque, 145. numerus paginæ præcedenti iterum eundem trans-
mittit errorem ad pag. 174. 144. 6. habet. 145. 15. in Signi, dirempti vobis, 146. 33. &
34. aut æt luto potius. 150. 19. sula ære f. 161. 31. post triumpho, addequo. 170. 14. & 178.
4. Scytalofagitt. 174. 26. post in hisce *adde*, inscriptio. 179. 2. Aliis. 180. 12. vitium.
statuæ. 184. 23. Honore. 188. 13. *dele* 70' inde. 189. 25. ἀνθρ'w πόμ'ρ'φ'φ. 191. 16. Zonaras
192. 32. dominum. 197. 18. Manu. 199. 21. ante. Poltea, premittit, in quo etiam. 200. 35. ibi
204. 22. collocatis. 205. 30. memorat. 208. 20. prædmi, *lege*, docti. 210. 21. celm. 212.
36. lectorem. 215. 12. classem. 216. 20. *dele* 70' ibi. & 27. scribe Cipy. 217. 15. post lunæ
adde, Verin. 218. 119. 32. nutante. 220. 27. Statuas. 225. 20. Pomponius. 227. 32. Quid.
232. 28. illæ. 239. 19. Ubique. 242. 10. pro est, lege. & 248. 1. Milleliuq. 253. 31. metea-
sur. 255. 8. moverint. & 10. torquent. 259. 19. *disiunge* hoc modo. Separatores, Collegia. Co-
loni, & plenes promissus. Illas, & 260. 1 Denarios. 264. 24. imaginem, d'm hñe.
272. 9. reliquimus 283. 2. religiosus. 28. 35. pro it, *lege* Fuit ita, 288. 23. pro curv
lege tñm. 293. 13. Apotheoti. & 16. atis. 296. 4. tñtis. 307. 15. *disiunge* hoc modo.
pæ' jous. Illud vero, Traheret tandem, idem. 312. 8. obversante. 314. 28. adversus in Pro-
sario, ad Lectorem. pag. (?) 4. lin. 30. pro idolatr. *lege* dolest, in Indice An-higum. pro
Paulianus, *lege* Paulianus, in Remissione ad lectorem. pag. (?) 5. facile 2. 34. & 35. pro can-
tis, *lege* consuet.

Rerum præcipuarum, hoc Syngrammate contentarum. Numerus Romanus caput, Barbarus paginam notat.

- A.**
Absentis Principis imago, in magna veneratione habita. xxv. 297.
Acclamationes contumeliosæ audire cum deiecerentur Statuæ damnatorum. xxviii. 315.
Adorare Principem vivorum Statuas ut fuerit consuetudo. xxii. 263.
Ædificia sua Romani signis ornabant. vi. 6.
Ægyptiacorum Deorum Statuæ cur specie feruâ. ii. 10. Eadem sæpe monstrata. ii. 11.
in Ætrurum illarum bello capte statuæ. vii. 61.
ex Ære collato factæ statuæ. xxi. 189.
Ære collato cur veterint sibi Statuas fieri Imperatores. xxi. 195.
Ætæ statuæ aurata. xvi. 144.
Æris celebritas præ reliqua Statuarum materie. xvi. 141.
Æs Corinthiacum cuiusmodi. xvi. 142.
Ætas expressa in Statuis Deorum. ii. 10.
Ætatis ratio in ordine inter Statuas plures habita. xiv. 218. 219.
Affectus & mores in Statuis expressi. xiv. 125.
Ἀγαλματα ποιοὶ ἤδινον. vi. 49.
Ἀγάλματα. i. 3.
Ἀκίνητότερον αἰνέοντων. i. 2.
Albani Ducis arrogantia. xxvi. 224.
Alexander M. ut formæ suæ cavere. xiv. 123.
Amphionis & Anapi Statuæ Claudio celebrata. xii. 159.
Ἀνδεῖαι. i. 3.
Annosæ villas procurata Statuæ preclum. xii. 109.
Annuli in Statuis. xx. 179.
Antres Signorum custodes. v. 36.
Aquila lignæ volans. ii. 21.
Aquila Statuæ militari insidens, omen exiti Nigro præbuit. xxviii. 323.
Archæ Columba volatilis. 111. 21.
Arcubus armatæ Statuæ. xxi. 183.
Arcuum Triumphalium, Statuarumque in iis positarum causa & origo. xvi. 221. 222.
Argæi. i. 4.
Argenteæ Statuæ, quando primum Romæ factæ. xvi. 144.
Ἀρχαῖοι λον. xxxiii. 285.
Armaria Imaginum quæ. xi. 90. ut fuerint claudi. ibid. & quas ob causas aperiri. ib.
Armilla in Statuis. xx. 179.
Atres fugendi quot apud veteres. i. 5.
Artificum celebritas, signorum precium incredebatur. vi. 42.
Artium Liberalium studium, celebres Statuarios dedixit. vi. 46.
Ἀρχαῖαι χρεῖς opera vi. 49.
Astra Statuis consecratorum addita. xxxii. 273.
Astrologiæ Statuæ, à Magis ad coeli & Syderum cursum factæ. ii. 12.
Asyla ad Statuas Principum. xxxiv. 288.
Asyli jus ad Principum Statuas in Provinciis à Senatu Romæ impetratum. xxxiv. 289.
Athletarum Græcorum Statuæ quo habitu. xix. 158.
Atrium fedes Imaginum xi. 89.
Augures Statuis donati. xiii. 142. Cur capite icti. xx. 172.
Augustatum Statuæ in Templis maritorum locatæ. xxxii. 280.
Avium Simulacra. ii. 7. Modulos vivarum imitantia. ii. 23.
Autæ Statuæ. xvi. 144.
Aurum Coronatum. xxi. 193.
Auriga oribus Statuæ positæ. xiii. 115. & i. 7.
Aurum Philippeum quid. xiii. 143.
Authentitas erigendi Statuis in urbe, penes quos fuerit ix. 68. In Provinciis, Coloniais & Municipiis, quid circa hanc rem factum. Ibid. 71. 72.
Ἀυτομάται. ii. 1. 20.
B.
B Alnea Libertinorum apud Romanos Statuæ facta. vi. 40.
- B.**
Basibus impostæ Statuæ. xvi. 220.
Basis sedes inscriptionum. xviii. 233.
Basis aut alia nota vel æta post Statuarum deiectionem in rei memoriam. xxviii. 315.
Bellica virtus præcipue hæmas apud veteres meruit. i. 11. 103.
Bellorum occasione Roma Statuis repleta. vii. 54.
Bellorum exitus à Statuis scabibus præmonstrati. ii. 17. in Bibliothecis publicis & privatis Statuæ & imagines posite, præcipue Dodorum. xxiv. 206. (161.)
Biuires Statuæ Curules. xvi. 189.
Boni simul & mala omnia ex Statuis capta. x. 2. vi. 11. 322.
Bractea, Bractæator. xvi. 143.
Βρίττα quæ. i. 3.
Breves & semipleni Statuarum tituli. xxvii. 232.
Βεγγίδες. i. 4.
Brutis Signa erecta. ii. 7. quibus de causis. iv. 28. 29. 30.
Brutorum signa in Sepulchris. iv. 29. quare in eorum prope Simulacra Deorum posita. iv. 30.
Bullæ in Statuis. xx. 179.
C.
C Anes Signorum custodi. i. 35. & In agnum in Latiniæ. x. 87.
Capitula sola & thorax sine nudo truncato quare effusa. xvii. 150.
Capitolium præcipua Statuarum sedes Romæ. xxi. 191.
Capricornus inter signa Zodiaci Statuariorum Patrons. vi. 46.
Carpenis, Curribus & Theosis in circum ivestæ Statuæ. xxxii. 285.
Corymbides. vi. 47. & 52.
Casus Statuæ malum omnia Cæsari & Pansæ fecit. xxviii. 324.
Cautionario Statuarum apud Rhodios nota. xxi. 189.
Cause Statuarum ponendarum. xii. 100.
Ob celebritatem signorum adiectæ urbes. vi. 51.
Ceræ Imagines Majorum. ii. 87.
Cicero

Ciceronis in Academia & Lyceo suo Statuis ornando diligentia. vi. 39.
Circensis pompa Statuarum translatione celebris v. 37.
Circensis Ludi in Statuarum dedicationibus exhibiti. xxx. 257.
Circensis pompa inferre Statuas Consecratorum aliorumque ut consueverint Romani. xxxiii. 283. 284.
Circumlatæ imagines venerationis causa. xxxv. 396.
Citharædus habitus cuiusmodi. xix. 167.
Civilis habitus. xv. 173. 174.
Civilis Statuarum veneratio qualis. xxxi. 262.
Clarorum virorum Statuas domi habere, quam familiare veteribus. x. 86.
in Classes Statuæ ut distinctæ. xxv. 215.
Clientes ut Patronos suos honorarint statuis. xiii. 110. 111.
Collegiis artificum potestas ponendi statuas ut cetera. ix. 75.
Collegiis Colonis & plebi datæ largitionibus. xxx. 259.
in Collo Statuarum tituli inscripti quâdoq. xxvii. 233.
in Colonis, & municipiis Statuæ qua auctoritate posita. ix. 71. 72.
Colossi undè dicti, & quæ eorum magnitudo. xvii. 154. ut firmati contra ventos. xxi. 226.
lati. xviii. 154. 155.
Colossi Romanis, quid hodie residuum. XVII. 156.
Columna Trajana cum statua. XXVI. 221.
Colossi solû Diis dicati ab antiquis, post ad homines translati ib. Columnis inscriptæ res gestæ Princ. pû. ib.
Columnis cur impostæ Statuæ. xxvi. 220.
Comici & Tragici apud Athenienses in Theatro statui. xxxiii. 203.
Comitiva Romana, præ festuâ vigiliis, qui Statuas custodiant. v. 35.
in Comitio Statuæ. xxxiii. 205.
Conditio hominum, opera & artes in Statuis representatæ. xix. 168.
Coniuges Superstitēs ut defunctis consecrati, & Statuis sacris colere consueverint. xxxii. 277.
Consecrare & Dedicare in quo differant. xxix. 249.
Consecratæ Statuæ Deorum,

quare. 26. 1v.
Consecratis hominibus sacre Statuæ sacræ. xxxii. 271.
Consecratorum Imagines in pompis funebribus præferre non permittum. xi. 9. 2
Consecrari solitæ a privatis Statuæ. xxxii. 277.
Consecratas Statuas consolare, læsæ Majestatis crimen. xxvii. 302.
Consecratos Statuis sacris iussu aliquando colere, privati. xxxiii. 282.
Consecratorum Imagines Sacrificiis cultæ xxxiii. 283.
Contumeliæ omnis generis in Statuas facinorosorum exercitæ. xxvii. 313.
Convivia & cœnæ in Statuarum dedicationibus datæ. xxx. 257.
Corinthia Signa parva. xviii. 153
Coronarum aurum. xxxii. 192.
Coronæ additæ Statuis. xxi. 183.
Coronæ, quibus Statuæ honoratæ, ex qua materia fuerint. xxxv. 295.
Coronæ in Statuas conjicendi mos. xxxv. 249.
Coronatæ Statuæ per venerationem. xxxv. 294.
Corpora ignobilium artificum & sordiditatis ut erigere Statuas poruerint. ix. 75.
Corporis vitia in Statuis oculiata quandoquæ. xiv. 124.
Crucis Christi particula in Statua Constantini junioris condita, vim servandæ urbis Constantinopolitanæ habere credita. xii. 17.
Crusta divisa in Statuarum dedicationibus. xxx. 258.
Cultus Simulacrorum occasio & causæ. IV. 22.
Cultus Statuarum à Constantino M. abrogatus. xxxi. 265. Et post abs Theodosio. ibid. 267.
Cupido Thespioensis. vii. 57.
Curator Statuarum. v. 35.
Curatores largitionum in Statuarum dedicationibus hærentes & propinqui. xxx. 261.
in Curia Statuæ. xxxiii. 205.
Curules Statuæ undè, & quibus dicantur. xxxiii. 161.
Custodes constituti, qui excubarent præ Statuis contra fures. v. 34.
Custodes Singulorum Signorum, quos capite intrerunt pro iis cavere publici instituti sint. v. 35.
Custodes etiam suis signis im-

ponebant servos privatis vi. 40.
D.
Δαδύλῃ πατήμετε, cuiusmodi fuerint. xii. 19.
Damna Statuarum ex Tempore, fulminibus, venustate, aliisque variis causis. xxvi. 227.
Dannatorum Imagines in pompis funerum præferre vetitum. xxxvii. 314.
Deamatores qui. xvi. 143.
Decernendi statuas quis mos. xv. 131.
Decreta Statuarum. xv. 133. quæ exequi consules aut alii Curatores tenebantur. xv. 135
Decurionum in Municipiis quæ auctoritas in erigendis Statuis. ix. 73.
Dedicandi vox quem sensum habeat. xxxi. 247.
Dedicabantur Statuæ hominibus. ibid. 249.
Dedicationes solennibus verbis conceptæ. ibid. 252.
Dedicationum formulæ de honoribus Statuarum & modo cultus præscriptum. ib. 253.
Dedicare solebant Pontifices & Sacrorum Præfetti. xxxi. 251. Et interdum Imperatores. ibid. 252.
Dedicationes eum Piris cuiusmodi. ibid. 254. & sine divinis. ibid. 255. & 256.
Defixiones seu devotiones per Statuas & imagines magicas procurabantur. xii. 13.
Defixiones hostiles, benignæ, Eroticæ. xii. 13.
Defectæ Tyrannorum, Proditorum, Parricidarum, hostium Reip. aliorumque sceleratorum Statuæ. xxxvii. 311.
Δείκελα, quæ. I. 3.
Deorum Simulacra cur humanâ formâ. ii. 8. 9.
Deorum Simulacra circumgestata in spem Salutis & auxilii. xii. 16.
Deorum Statuæ quare consecratæ. iv. 62.
Deorum habitus Ethnicis Consecratorum dicantur. xxxii. 271. Et deinceps.
Deorum Simulacra ad formosum hominum exemplar aliquando facta. xxxii. 276. inter Deos Tutelares oppidatorum consecratos Augustus dū adhuc viveret. xxxiii. 232
Deorum Simulacra vestita. xx. 172.
prope

Jepe Deorum Simulacra Statul, quæque honores. xv. 219.

Deponere Statuas de basi quæ conditionis aliquando liceat. XXXVI. 303.

Dextra elata in Statuis quid significare. XIX. 164.

Dies dedicationis Statuæ anniversariis largitionibus interdum celebratus. XXX. 258.

ex Digitorum situ in Statuis, ut significari poterint gestorum Magistratum vices. XIX. 165.

Dignitas Statuarum ex loci situ, prout quæque alius secta fuit, mensurata. XXV. 219.

Dii Statuas inhabitare & indèxire crediti gentilibus. IV. 26.

Dimensio Statuorum per facies. VI. 48.

Divisio quid apud Jurisconsultos. xix. 261.

Doctrina Statuæ. XIII. 112.

in bibliothecis posita. xxiv. 204.

Domi Statuas habere concessum. x. 34.

Domi habere Statuas damnatorum quàm fuerit periculosum. XXXVII. 316.

Dona amicorum Statuæ. VI. 40. & 41.

Dona varia & Anathemata ad Statuas benefactorum. xxxv. 296.

Ducum Romanorum quinque Statuis bello captis Romani ornantur. VII. 55. & seqq.

Deumviri & Decuriones in Colonia ac Municipiis quibus & quomodo locum Statuis assignantur. XXIII. 196. 197.

E.

Eburnæ Statuæ. xvi. 143.

Effigies eorum in curru, quibus curules Statuæ dicuntur. xviii. 161.

ΕΙΔΩΛΑ. I. 3.

Elementorum Statuæ. II. 7.

Elephantii ad Principum Statuas Curules decreti. XVIII. 163.

Elephantii ad curru junctis invehit Circei pompæ Statuæ. XXXIII. 286.

Epula in Statuarum dedicationibus præbitæ. xxx. 257. 258.

Equestrium Statuarum appellatio & forma. xviii. 157. origo. ibid. 158. Tenaces & pauci hujus honoris Romani, contra quàm Greci. ib.

Equitrium Statuarum honor quàm postremo exhibetur.

Romæ, ad certaminum victores detrusus. Ibid. 159.

quid ex hac re hodiequæ Romæ aut alibi residui. Ibid. 160.

Eque vehi magnificum. xviii. 157.

Equi ut ad Statuas curules jupæ. XVIII. 163.

Equus æneus Trajani. XXIII. 200.

Eras tituli & inscriptiones in Statuis facinorosorum. xxvii. 313.

ΕΡΜΑΙΩ. VI. 52.

Ethica doctrina instructi veteres artifices animi motus commodè in Statuis exprimebant. VI. 49.

Euseuchorum Statuæ Constantinopoli. XIII. 118.

Exemplaria capitæ Statuarum. XVII. 150.

F.

Facinorosorum Statuæ procul vicinâ honoratorum submotæ. xxv. 217.

Fatales urbium & populorum Statuæ. III. 16. & 17.

Fercula Statuarum, in pompâ Circei. XXXIII. 286.

Feretra imaginum. XI. 94.

Fictiles Statuæ. XVI. 140.

Fides imaginis quid. XIV. 124.

Figura captarum bello Statuarum in publicas rationes repositæ. VII. 61.

Flaturarius. VI. 46.

Florum sparsa ad Statuas, sporis signum. XXXV. 296.

Fluminum Statuæ. II. 7.

Flores quævis circa Statuas Deorum & consecratorum fieri prohibita. XXXVI. 303. 309.

Ecceciatque Statuæ cum sandaliis, cuius rei nota. XX. 173.

Fociniis erectæ Statuæ. VIII. 64. quare. XII. 112.

Fociniis Statuarum honorem communicatum, ut ægrè tollerit Cato. VIII. 64.

Fociniæ Statuis sacris cultæ. XXXII. 271.

Fora Romæ, & in Municipiis Statuis repleta. XXIII. 193. 199. 200. 201.

Forma Statuarum. XVII. 147.

Formæ monumentum Statuæ. XIV. 121.

Formulæ inscriptionum Romanæ in Municipiis & coloniis quadantenus retentæ. IX. 72.

Formulæ dedicationum veterum cur adeo paucæ extant. xxx. 252.

Formulæ senatusconsultorum. xv. 135.

Forma quod discrimen facit inter signa & Statuas. I. 5.

in Fornace coquebantur simulacra. xvi. 141.

Fornix quid. xxvi. 222.

Fractæ facinorosorum Statuæ. xxvii. 312.

Fulmen in Statuis delatum accipiens omen, sed plerumque infelix. xxviii. 325. 326.

Fulminibus ut armatæ Statuæ sacræ fuerint. xxvii. 313.

Funebris pompis non licitum Statuas consecratorum adhibere. xxvi. 301.

Funerum pompis Maiorum imagines prælatæ. xi. 90. & aliorum ipsorum viros, in principum exequiis, ibi itemque Statuæ antelæ, ibid. 94.

Funestis locis Statuas Principi locare nefas. xxvi. 313.

in Fures Statuorum quæ inquisitum. V. 36.

G.

Galeatæ Statuæ. xxi. 12. Roma cur semper Galeatæ, frequens id in Statuis Grecorum. ibid. Periculis fæmæ Galeatæ, tegeudo caput vitio. ibid.

Genera hominum certis & ratoræ, Mercatores, & quemadmodum Statuas pegerint ex præ. ix. 76.

Genera Statuarum diversa. II. 7.

Genetha. xxxii. 270.

Genius Statuarum quid. xxi. 264.

Genius suæ imaginibus & Statuis alienas inserti non solent Romani. x. 25. nisi raro. ibid. 218.

Genium Statuæ. II. 7.

Geometriae scientia ab antiquis artificibus obtinere, ut obres evaderent. VI. 41.

Gestuosæ manus. xix. 144.

Gestus in Statuis morum, æqueum aliarumque rerum iudices expressi. ibid. & personis & earum conditioni responderent. sed præprovisum. ibid. 169.

Gladiatorum ludi in ita quæ dedicationibus exhibentur. xxi. 256.

Gladius in Statuis nunc Statu, nunc vaginâ conditus. xxi. 182.

Greci quanto præ ornata Statuorum delectantur. VII. 1.

Grecorum officina, pugilum luctatorumque Statuis generis occupatæ. xxi. 182.

Grecorum officina, pugilum luctatorumque Statuis generis occupatæ. xxi. 182.

Grecorum officina, pugilum luctatorumque Statuis generis occupatæ. xxi. 182.

Grecorum officina, pugilum luctatorumque Statuis generis occupatæ. xxi. 182.

Grecorum officina, pugilum luctatorumque Statuis generis occupatæ. xxi. 182.

Grecorum officina, pugilum luctatorumque Statuis generis occupatæ. xxi. 182.

Grecorum officina, pugilum luctatorumque Statuis generis occupatæ. xxi. 182.

Grecorum officina, pugilum luctatorumque Statuis generis occupatæ. xxi. 182.

Grecorum officina, pugilum luctatorumque Statuis generis occupatæ. xxi. 182.

Grecorum officina, pugilum luctatorumque Statuis generis occupatæ. xxi. 182.

Grammaticis statuas donatas. XII. 114.

Gymnasia, Academias & palestras statuas ornatas. XXIV. 210.

Gymnasia veterum duplicia. ibid. 211.

Γυμνασίων signa, quæ. XXIV. 211.

Gynæcei doctorum statuas in Bibliothecis. XXIV. 208.

H.

Habitus statuarum. XIX. 164.

Habitus & vestitus in statu Deorum. XI. 10.

Habitus Numini effigies conscriptorum dicatæ. XXXI. 221.

Hæredibus testamenti imposita necessitas erigendi statuas. X. 78. Negligentia eorum mulctata. ibid. 81.

Hæres Deorum insignia. XXXII. 223.

Hæres statuas. XX. 182. hæres signum fortitudinis. ibid.

Hebdomades Varronis quæ. XXIV. 209.

Hederæ coronæ in Poetarum statuis. XII. 184.

Hellanicorum quæ cura circa Olympicorum victorum statuas. XVII. 154.

Hercules statuas, cur in Bibliothecis possint. Mercurio junctæ. XIV. 211.

Hermæ statuas. XVII. 147. cur quadratæ. ibid. 148. cur virilia addita. ibid.

Hermæ quid. XXIV. 211.

Hermæ quid. XXIV. 211.

Hermæ quid. XXIV. 211.

Hermæ quid. XXIV. 211.

Hermæ quid. XXIV. 211.

Hermæ quid. XXIV. 211.

Hermæ quid. XXIV. 211.

Hermæ quid. XXIV. 211.

Hermæ quid. XXIV. 211.

Hermæ quid. XXIV. 211.

Hermæ quid. XXIV. 211.

Hermæ quid. XXIV. 211.

Hermæ quid. XXIV. 211.

Hermæ quid. XXIV. 211.

Hermæ quid. XXIV. 211.

Hermæ quid. XXIV. 211.

Hermæ quid. XXIV. 211.

Hermæ quid. XXIV. 211.

compis funeris præferre vestitum. XI. 92. ut & statuas erigere. XII. 106.

Hortum patris imagines dejectæ. XXVII. 311.

I.

I Aniquales. XVI. 222.

Ianus Medicus quis. XXXII. 193.

Icopes. XXV. 198.

Iconicæ Statuas quæ. XVII. 153.

Iconicæ Statuas datæ illis, qui Olympias certaminibus victores evasisent. XXXI. 225.

Iconicæ Statuas. XVII. 153.

Ignibus abolitæ facinororum statuas. XXVII. 312.

Ignobilium hominum Statuas, juxta claros meritis & illustres poni non permissum. XXV. 216.

Ignominia quæcunque Statuas afficere grave crimen habitum. XXVI. 304. 305.

Ignominiosissimi Statuas Antonii & Neronis subscripti. XXXVI. 307.

Imago ut & statuæ & signo differat. I. 4.

Imago proprie quæ pictæ, vel ex cera. I. 4.

Imagines Maiorum. XI. 87.

Imagines Materis. ib. Forma. 88. Locis. 89. Vtus. 90.

Imago defuncti in pompa funeris ante lectum mortualem prælatæ. XI. 94.

Imagines doctorum editis voluminibus in memoriam formæ ad posterum, à quibus transmissæ. XXIV. 209.

Imagines Imperatorum in castris ut colunt. XXXI. 265. eorum quæ forma, quæque gestandi ratio. ibid.

Imaginum varia genera. XXV. 299.

Imagines in Annulis, Coronis, Clypeis, vestibus, vasculis, parietibus. XXV. 300.

Imaginarium fanus quid. XI. 96.

Imaguncula. XVII. 153.

Imaguncula Neronis adversus insidias valida, & futurorum præfata. XII. 13.

Imbræ statuas. XVI. 143.

Imperatoribus ac Regibus positæ statuas. VII. 63. Quare. XII. 103.

Imperatores qui statuas ipsi fecerint. VIII. 63.

Imperatorum mas ab urbibus, clientibus & amicis pecuniam statuarum nomine exigendi. XXII. 162.

Imperatoris statuas fugo-

re, ejendæ iovindæ caniti graviter puniunt. XXXIV. 297.

Imperatorum imagines cum utroque mari solitæ, ab urbe in provincias, & vice versa. XXV. 297.

Imperatorum vivorum statuas divinis honoribus cultas. XXXI. 263.

Imperii omnes ex statuis accipit. XXXVIII. 312.

Inauratæ Statuas. XVI. 147.

Incorporatæ tebus signa facta. XI. 6.

Indes quid in Statuis. XXVII. 228.

Indocti, qui ut docti viderentur, Statuas Doctorem conquirent, notati. XXIV. 203.

Indoles & nature inclinatio quantum apud artifices præste. VI. 43.

Inscripta statuis nomina eorum, quibus Statuas ponebantur. XXVIII. 236. Item parentes, Majores, tum qui decederant, qui impensas præstabant, qui ponebant, ibid. 239. & res gestæ ac elogium. ibid. 242.

Honores & Magistratus. ib. 241. Dec et integra & testamenta. ibid. 243. Epistolæ quoque & gratulationes. ibid. 244. Nec non consules anni quo statuas posita, diæ dedicationis & itemque locus gentis, vota publica & alia. ibid. 245.

Inscriptiones nunc proferre versus oratione conceptas. XXXII. 234. 235.

Inscriptionibus cur carere statuas antiqui Græci voluerint. XXVIII. 230.

Ex inscriptionibus aliquando magnum historiarum sumentum accessit. XXVIII. 242.

Inscriptionum formulas partim Magistratus ipsi dabant, partim ipsi adornarunt, quibus Statuas decerebantur. XXVIII. 231.

Inscriptionibus imaginum quid continerent. XI. 98.

In Inscriptionibus requisitum scutum. XXVIII. 234. 235.

Inscriptiones statuarum erigere aut mutare cessis habitum. XXXVI. 304. 305.

Insector in signa. XI. 7.

Insignium in nostro tempore in locum imaginum successit. XI. 59.

Insignia Deorum in Statuis sacratosam. XXII. 162.

- Imagines Deorum in statuis** Leonum effigies cur *Aegyptii* consecratorum. xxxii. 272.
Intercessione populi, Senatus, Principis, ut decretae fuerint quandoque statuae. xv. 131. 132.
Invitari ad solemnia dedicati- onum Magistratus & plebes, ut consueverit. xxx. 259.
Invocate Statuas, ut mos fuerit. xxiv. 291.
Iudicio Publico interdum de- jectae Statuae. xxxvii. 314.
Iuris ac legum interpretes sta- tuis ornati. xiii. 112.
Ius imaginis quibus conces- sum. xi. 98.
L.
Lampades in usum nocturni luminis gestare signa ut solita. vi. 52.
Laocoöris celebris Statua Ro- mae. iv. 28.
Lapidis ictu consecratae sta- tuas petere, crimen Maje- statis habitum. xxvi. 304.
Lararium quid & quotuplex. x. 86.
In Larariis statuae Clarorum hominum cultae. ibid.
In Larariis consecratorum ef- figies cultae. xxi. 231.
Latrias five lupanari conse- crati principis imaginem inferre quam periculosum a- liquando. xxvi. 309.
In Latrias abjecta Statuae damnatorum. xxvii. 314.
Laudes eorum commemoratae, quibus statuae decerneban- tur. xv. 123.
Laudes hominum statuis Deo- rum inscripserunt Graeci. xvii. 149. xxvii. 234.
Laura a. xxv. 248.
Laeti imaginum. xi. 93.
Lectorum pedes in simulacra varia formati. vi. 52.
Legata in statuarum impensas relicta. X. 80.
Legata populo in Epulum & divisiones data. xxi. 141.
Legata in sumptus statuarum bene- meritis collocandis versa. ib.
Legata relicta ad largitionis sumptus, die dedicationis quorundam iterandos. xxx. 259.
Legata statuarum a detri- ctibus ad ornatum urbis re- linqui solita. v. 31.
In Legatione mortuos vel in- terfectos, honore statuarum Romani persecuti. xxi. 107.
Legatum huius imaginis im- peratorum detractae, metu suo ito militum. xxvii. 321.
Leonum simulacra rugientia. xii. 73.
ad templa, & Graeci ac Romani ad fontes & aquae ductus posuerunt. iv. 30.
Libelli famosi & alia conru- meliosa ad Statuum Nero- nis. xxvi. 307.
Liberi a Parentibus consecra- ti, & statuis sacris culti. XXXII. 272.
Liberis hominibus datae Sta- tuae. VIII. 63.
Licentia ponendi statuas edi- ctis quando compressa. IX. 70.
Lignea Deorum simulacra, & quare. xvi. 138. 139.
In Lignum Herculeum cavillus Diagorae. ibidem.
Literatis omnis generis homi- nibus statuarum honos ha- bitus. XIII. 112.
Locare statuas facinorosas ut consueverint Romani. xxi. 185.
Loci quibus posita statuae. xxiii. 195.
Loci celeberrimis statui velle offendiculum publicae li- bertatis. xxiii. 199.
Locus in provinciis & muni- cipiiis qua auctoritate, & quomodo assignatus. ib. 196.
Loci quibuscunque vellent, statuas ponere, concessum quibusdam. ibid. 202.
Locus aliquot pedum circum statuum concessus spectan- dis ludis quanto honori fuerit. ibid.
Locus sortitus quandoque statuis datus, & quare. ib. 204.
Lota a Statuis appellationem sortita. ibid. 205.
Locus maxime conveniens, tam Deorum quam homi- num statuis ut fuerit assi- gnatus. xxiv. 212.
In Locum dejectatum imagi- num, repositae statuae suc- cessorum vel victorum. xxvii. 319.
Loca prope nulla in urbe a Sta- tuis vacua. v. 32.
Λογδοδαῖδαλος. I. I. I. 19.
Loricarum Statuae. XXI. 181.
Ludis ornandis statuae adhibe- re. v. 37.
Ludi variis in statuarum dedica- tionibus exhibiti. XXX. 247.
Ludis publicis collocari soli- ta consecratorum statuae in Circo, & in theatro. xxxiii. 287.
Lynulae quare statuarum capi- tibus ab artificibus addi co- sueverint. xxxiii. 274.
Lupercalium statuarum qui- bus habitus. xx. 177.
Luto & sordibus inquinari statuae facinororum soli- ta. xxvii. 313.
Luxus circa statuas in usus. vi. 50.
M.
Magi statuis honorati. xiii. 119.
Magiarum Statuarum vires quae credita. III. 13.
Magicarum imaginum materia plerumque villis. III. 14.
Magicae Statuae ejusmodi. III. 14. Modi maleficia per eas procurandi varii. III. 14. & 15.
Magistratu benefuncti, statuis donati. xiii. 106. 107.
Magistratibus interdum di- stributae largitiones, in ex- quatu dedicationibus. xxi. 259.
Magnitudo captarum bello statuarum in publicas ratio- nes relata. vii. 61.
Magnitudo statuarum diversa. xvii. 192.
Magnitudine pariter cum Deorum simulacris, consecratorum statuae factae. xxxiii. 27.
Majores, quam pro modo cor- poris, statuas affectare pro- brosum quandoque. XVII. 116.
Maus exortus in statuis Cas- didorum, Oratorumque Romanorum, contra quam apud Graecos. xii. 167.
Marcelli statua pro patibulo usus Verres. XXXVI. 309.
Maris simulacrum. ii. 7.
Marmoris antiquus usus in statuis. XVI. 141. Cor- bore frequentior. ibid.
Martis & Veneris simulacra, ex ferro unum, ex Magno alterum, lascive se movere. iii. 21.
Mars Patronus Statuarum. VI. 44.
Materia quid discriminis fa- ciat inter statuas, signa & imagines. i. 4.
Materies Statuarum. xvi. 137.
Materies villarum cur Simulacra Deorum fingendis adhibitis. ibid. 138.
Materies in Statuis nobilior meliorve dignitatem co- minuit. xxi. 146.
Medici Statuis donati. iii. 112.
Medio Templorum simulacra plerumque constituta. xiii. 280.

- Memoria rerum gestarum quemodo statuz p^{re}se-
riat. XIV. 120.
- Menfatum pedes in simulacra
varia formati. VI. 52.
- Mentiri clarorum hominum i-
magines ut mos fuerit. XIV.
207.
- Mercatores figuorum, qui ve-
nales has merces exponen-
bant. VI. 41.
- Mercurii & Minervæ statuz
in Bibliothecis quæz.
XXIV. 212.
- Meretricibus Statuz donatz.
XIII. 112.
- Meritis insignibus solum sta-
tuz datz. XII. 101.
- Meritum æqualitas in sta-
tuarum locis assignandis
spectata. XXV. 216.
- Metalla ut mista fuerint ad
reprezentandos colores va-
rios. XIV. 125.
- Metallicæ Statuz igne purga-
tz. XVI. 146.
- Militaris habitus in Statuis
Romanorum frequens. XXI.
180.
- Militari motu statuz dejectæ.
XXXVII. 321.
- Miniatur tabulæ statuis appen-
dz. XXVII. 233.
- Minutissima quævis, nervi,
musculi, venæ, color, æs
tas, in statuis expressa. XIV
125.
- Mitræ & Diademata in statuis
XXXV. 295.
- Mitræ Statuz. XX. 177.
- Moderatio quorundam circa
statuarum precia, numerum,
pondus. XXII. 187.
- Mortis causa statuz positæ.
VIII. 64. & 65. item 16.
81.
- Mortis omnia ex Statuis.
xxviii. 324.
- Mortuis parentibus, liberis,
propinquis, amicis, conju-
gibus, ut Statuas erexerint
superstitibus liberi, parentes,
hæredes, conjuges, amici.
X. 82. 84. 85.
- Mortuorum statuz divinis ho-
noribus cniæ. XXXII. 270.
- Ex Mortuorum Statuis cogni-
tum, cuiusmodi vivi fue-
rint. XIV. 122.
- Motus Statuarum artificiosus.
III. 19. à nervis, à Ma-
gister vi, ab argento vivo in
suis. ibid. 20. & 21. & 22.
- Motus Statuarum quis Am-
brofio. III. 21.
- Mulsam populo in Statuarum
dedicationibus datum. xxx.
23.
- Multiformes Statuz, & quæ
totas interdum historias aut
fabulas absolverint. IV. 28.
- Mutilatio Statuarum quibus
pænis vindicata. V. 36. i-
tem xxxvi. 304.
- N.
- Natalibus Principum ad sta-
tuas eorum posita libami-
na, XXXII. 270.
- Nationum Statuz. I. I. 7. &
8.
- Navium Tutelæ. VI. 52.
- Necyfis. xxxii, 270.
- N** *negotia* sive i-
magines, quæ nervis tenæ
movebantur, à gesticula-
tionibus & agyris circum-
latæ, lucrandæ illis causa
111. 21. (97)
- Nobilitas Imaginibus cæla. ix.
- Nomina aliena alienis statuis
cur inciderebantur quandoqz.
xxviii. 236.
- Nominibus virtutum statuz
virorum illustriū consecra-
tz. ibid. 237.
- Nomina aliena qui ipsi ascive-
rint, & statuis suis inscri-
pserint. xxviii. 238.
- Nota, idem quod inscriptio.
XXVII. 229.
- Nota aliqua relicta post sta-
tuarum dejectionem, in
memoriam criminis. xxviii
315.
- Noxæ gentilitiæ in Statuis
expetitz. xiv. 122. & 123.
- Nudare sese ante consecratas
imagines nefas. xxxvi. 303.
- Nuditatis Statuarum cur Græ-
cis placuerit. xx. 171. Pro-
bro ea eadem apud Romanos
& alias. ibid.
- Numerus captarum bello sta-
tuarum in publicas rationes
relatus. VII. 61.
- Numina infera in dedicati-
onum formulis advocata in
vindictam eorum, qui dedi-
cationum leges violarent.
xxii. 255.
- Nummi in statuarum dedica-
tionibus quot & quibus di-
stributi. xix. 259. & 260.
- In Nummis Principum ima-
gines. xxxv. 299. & Sta-
tuz expressæ. ibid.
- In Nummos constatz Princi-
pum statuz quandoque per
necessitatem. xxxvi. 302.
- O.
- Odores per Statuarum fora-
mina sparsi in Theatris
Rom. VI. 53.
- Oleum plebi in Statuarum de-
dicationibus datum, xxx. 238
- Olympicorum certaminum vi-
ctoriam ter consecuti, Ico-
nics Statuis honorati. xiii.
118.
- Omina ex Statuis captari so-
lita. xxxviii, 322.
- Opera hominum in Statuis re-
prezentata, xix. 168.
- Operum publicorum cura sta-
tuis quandoqz. pensata. xxiix
109.
- Operum publicorum dedicati-
onibus largitiones ut fie-
rent. xxx. 260.
- Opricoz quàm utiliter didi-
cerint veteres artifices. VI. 43.
- Orationibus publicis ut grati-
as egerint, jus imaginis
consecuti. xi. 99. Et Sta-
tuas nacti. xv. 134.
- Orationibus publicis decretz
Statuz. xv. 132.
- Orationes publicæ habitæ in
statuarum dedicationibus.
xxv. 256.
- Oratores & Rhetores Statuis
donati. xiii. 113.
- Ordinum in civitatibus quæ
authoritas ponendi statuas.
ix. 74.
- Ordo quis inter plures statuas
uno in loco positas. xiv.
212.
- Ornamentum præcipuus usus
statuarum omnium. v. 31.
- Ornatus Statuarum triumphæ-
lium. xx. 173.
- Oscula imaginibus & Statuis
rogo impositis impressa. xi.
95.
- Osculari consecratorum pari-
ter ac Deorum Statuas ut
mos fuerit. xxxii, 279.
- F.
- Pacificator habitus Statuarum
cuiusmodi. xix. 164.
- Pagæ, x. 81.
- Pagina honorum quæ Inve-
nali. xxviii. 233.
- in Palatio Statuz, sed raro
positæ. xxiii, 203.
- Palladium, Minervæ Simula-
crum, fatale pignus impe-
rii Romani. III. 17.
- Palliatæ statuz. xx. 177.
- Paludatz Statuz. x. 178.
- Parentes à liberis consecrati,
& statuis sacris culti, xxxix
273.
- Paries Statuz. xviii. 152.
- Patroni Provinciarum, Colo-
niarum, Municipiorumque,
ut à Proceribus Romanis
lecti, & statuis honorati.
xiii. 110.
- Patronis suis ut Collegia &
Corpora statuas posuerint.
xiii. 112.

- Paupertas causa**, cur Romani veteres non alia ex materia, quam luto statuas fingerent. xvi. 140.
In Pedoribus Statuarum inscriptionem posuisse quandoque. xxvii. 234..
Pedestris Statue cur ita dictæ. lxx. xvii. illis cur tan-
 sospere delectati fuerint veteres Romani. ibid.
**Pedibus Statuarum advolv-
 bantur supplices & miseræ.**
 xxiv. 292.
Penulæ Statue. xx. 177.
**Perduellibus & patriæ hosti-
 bus non proderant Statua-
 rum styli.** xxxiv. 290.
Persæ captivi. V. l. 47. &
 52.
Πεζῶν quid. xvi. 143.
Peti solite Statue. xv. 130.
Philosophi Statuis donati.
 XIII. 113.
**Phrynes Meretricis celebre
 dictum.** i. 2.
Physica scientia, quantum
 iuvenit in sua arte Statuati-
 os. VI. 49.
**Piculis lueri statuas fulmi-
 natas ut consueverint Ro-
 mani.** XXXVIII. 326.
**Pictæ imagines doctorum in
 bibliothecis.** XXIV. 209.
Pileus cur in Romanorum
 statuis non visus. xx. 179.
**Pingi solite imaginis in pom-
 piis funerum prælatæ.** XI.
 95.
Piscium signa. II. 7.
**Plastice mater Statuarum, scal-
 pturæ & coelaturæ.** I. 6.
**Plebs in civitatibus ut porue-
 rit statuas erigere.** ix. 75.
Pluteus quid. Plutæa sigil-
 la. xxiv. 209.
**Potum de relictantium adorare
 statuas imperatorum.** xxxi.
 264.
**Poesis quantum contulerit ce-
 lebritati artificum.** vi. 46.
Pœtæ Statuis honorati. xiii.
 113. 114. Cur in foro Vlpio
 positi. xxxi. 200.
Pœtarum Statuæ in Aede
 Camæarum. x xiv. 206.
**Pompa Circensii illatæ in-
 circum statuas Consecratum
 ærum, aliorumque.** xxxiii.
 283. 284.
**Pompa transvectionis Equi-
 tum apud Romanos hodo-
 ratotum Statue aliquando
 prælatæ.** xxx. 296.
**Pondus aurearum Statuarum
 quantum.** xvi. 145.
**Populi motu & quas ob causas
 deiecit Statue.** xxviii.
 323.
**Porticus Romanæ repletæ Sta-
 tuis v. 33. xxxiii. 120.**
Precia ingentia Signorum. vi.
 41.
**Precio interdum ignominia,
 statuarum redemptia.** xxxv.
 316.
**Præcipuum & Magistratu-
 rum permixtum non li-
 cuit privatis statuas erigere**
 x. 77.
**Præcipuum, Imperatorum &
 Regum Statuas ulla ratione
 violare, gravissimis poenis
 semper constitutæ.** x x xvi.
 304.
Privatum de sententiæ Statue, ut
 in publicum ponerentur,
 Romæ agitur aliquan-
 do. VI. 51.
**Privatis quousque licuerit sta-
 tuas erigere.** x. 77.
**Privata virtus publico Statu-
 arum honore quandoque
 pensata.** xii. 112.
**Privatas ædificia & possessiones,
 quantum opere signis & Statuis
 exornantur Romani.** VI.
 39.
**Privatorum Statuas ut privati
 quandoque & quâ spe in
 consecrarent.** xxxii. 277.
**Probra dicere ad Imperatorum
 Statuas non licitum.** xxxv.
 308.
Prodigia et Statuis. III. 18.
**Proditorum & Patriæ darum
 statuas deiecit.** x x xvi.
 311.
**Provinciarum Præfecti in ur-
 bibus opulentioribus, Sta-
 tuas sibi erigi ut curaverint.**
 xxxi. 186. quæ enim statuas
 à Provincialibus accipere
 possent. xxxi. 192. Veris
 & aliorum crudelitas, avari-
 tia & libido notata. ibid.
 193. 194.
**Provincia Romanæ statui
 nudatæ Magistratum avari-
 titiæ & furtivæ.** VII. 58.
**Publicè statuiebantur signa,
 quæ bello ceperant veteres
 Romani.** VI. 51.
**Publicorum locorum ordi-
 nem Statue.** V. 31.
**Pueri Statuarum in Larariis
 cultores.** x. 86.
**Pulchritudo supra verum in
 quantumdam Statuis.** xiv.
 125.
**Purpureæ color in Statuis Ma-
 gistratum, plumbi & ætis**
mixtura procuratus. xiv. 115.
Quadrata figura Hermæ cur
 facti. xvii. 143.
Quadrifuges statuas catules.
 xviii. 162.
Quadrupedum signa. II. 7.
**Quæstores Vreani sumptus &
 rogabant in statuas publicè
 decenterat.** xxii. 185.
**Quinquenniæ lege præsen-
 tium, intra quod pecuniæ
 statuas Provincialium Præ-
 fectorum collata, consti-
 menda fuit.** xxii. 192.
**Quotidianus vestitus eorum,
 qui statuas acceperant, in
 isdem quandoque expres-
 sus.** xx. 173.
Radiæ capita Divorum in
 nummis. xxxii. 273.
**Radix in statuis sacris quare
 additi.** xxxii. 272.
**Raptari per urbem solite scul-
 ptorum statuas.** xxviii.
 313.
**Regionis cuiusque, Cives in
 urbibus ut poruerint statuas
 erigere.** ix. 76.
**Regis Galliæ periculum ab I-
 maginibus Magicis.** III. 13.
 & 15.
**Iuxta Regum statuas positi
 Romæ quàm invidiosum.**
 xxv. 214.
**Reges devicti, à Romanis
 Ducibus, Imperatorum Sta-
 tuis sacrificare coacti.** xxxi.
 268.
**Regum Statue postea plerum-
 què eo ordine, quo quisque
 imperio successerit.** xiv.
 218.
**ad Rempublicam, non ad vi-
 ctorem, pertinebant statuas
 bello capte.** VII. 59.
**De Religionē statuarum bello
 captarum iudiciurad Col-
 legium Pontificum relictum**
 xxxi. 251.
**Religiosa statuarum veneratio
 qualis.** xxxi. 262.
**Restitutæ per vim & factiones
 quandoque statuas olim de-
 iecte.** xxviii. 318. quæ-
 doque per benevolentiam
 ibid. 317.
**Rhodiensium & Atheniensium
 perverse consuetudo, eorum
 Dominicis veteres sacrae
 statuas assignandi, notata.**
 XXVIII. 258.
Ritus adorandi Statuas earum.
 xxxi. 263. 264.
**Romæ quanta Simulacrorum
 multitudo.** IV. 27. in ipsa
 urbe nata. vii. 54.

Romæ quid Statuarum hodie superstit, qui scriptores notaverint. VI. 13. cur paucæ admodum hodiè relicte, præ ut quam olim essent, ostensum. VII. 61. 62.

Romæ poni, quam in Provinciis, quanto honorificentius. XIII. 169.

Romæ nuper revocata consuetudo Statuas ponendi. XXVIII. 246.

Romæ Simulacrum. II. 8.

Romani cultum Simulacrorum à Græcis didicere. IV. 27.

Romanorum cura & studium in urbe sua statuis ornanda. V. 31.

Rostra celeberrimus Statuarum locus. XXII. 201.

Rostrata Columnæ. XXVI. 220.

S.

Sacræ Statuæ consecratorum. XXXI. 271.

Sacrificia ad vivorum Principum Statuas. XXXI. 268.

Sacrilegi habitus, qui quorundam Statuas & imagines non haberent. XXXI. 282.

Saltationes in Statuarum dedicationibus. XXX. 256.

Sanguinis & Familie ratio in assignandis Statuarum locis habita. XX. 216.

Sceleratorum Statuæ dejectæ. XXXVII. 311.

Scenici ludi in Statuarum dedicationibus exhibiti. XXX. 257.

Scytalosagittipelliger Tertuliano cur dictus Mercurius. XX. 178.

Señores signorum. VI. 41.

Sedendi habitus dignitatis index. XVII. 152.

Sesules Statuæ curules quando primum Romæ visæ. XVII. 163.

Senatus Senatum Romæ quæ autoritas erigendi statuas olim erat, post ad Imperatores transiit, non tamen exclusio senatus. IX. 62. 69.

Senatusconsulta de Statuis. XV. 133.

In Sepulchris Statuæ mortuorum. X. 81. Deorum. ibid.

83. Brutorum. IV. 29. & X. 84. & rerum aliarum. ibid. quas revellere interdum. ibid. 81.

Sepulchrorum Statuæ Divi manibus dicantur. XXXI. 251.

Servis redimere imagines suas amantes soliti. XXXV. 294.

Servis præcipue ad Statuas Principum fugere, concessum. XXIV. 290.

Servum coedere ante Imperatoris Statuam, capitale quædoque. XXVI. 308.

Sessiles Deorum Statuæ. XVII. 151. rarum hoc in hominibus. ibid.

Σφύρηλαι & Ἀνδρείαι. XVI. 143.

Sigilla in variâ suppellectile. VI. 51. 52.

Signum ut à Statuâ & imaginè differat. I. 3. 5.

Signa legionum pro Asyris. XXIV. 290.

Similitudo formæ in statuis quæritur. XXV. 221.

Simulachri Etymon. I. 3.

Simulachrum ut ab imaginè & signo differat. I. 3. 4.

Solatium doloris, causa Statuarum. XIV. 128.

Sonus in Statuis seu imitatio vocis tam humanæ, quam brutorum. III. 22.

Sordes corporis ante Statuas Principum egerere, piaculum habitum. XXVI. 308.

Sorditus Vespasiani notata. XXII. 188.

Spectacula in Statuarum dedicationibus. XXX. 256.

Sphingum protomas turægyptii ante templa sua posuerunt. IV. 30.

Spiritus Stellarum statuis includi posse putabant Arabes & ægyptii. III. 12.

Spolia devictarum gentium ad pedes Statuarum. XXVI. 224.

Sportulum in Statuarum dedicationibus distributum. XXX. 258.

Statuæ etymon. I. 2. XV. 152.

Statuæ immobilior. I. 2.

Statua ut à signo, simulachro, imaginè differat. I. 2. 3.

Statuæ Astrologice. III. 11. 12.

Statuarum species variæ XVI. 138.

Statuæ religione aut arte celebres visendæ parebant hominibus & peregrinis. VI. 50.

Stella crinita cum simulachro Cæsaris addita. XXXI. 273.

Stellas cur Statuis apposuerint in suis obeliscis ægyptii. XII. 12.

Stipa, stipes, vel crux in qua scutilla formabantur simulacra. XVI. 140.

Stipe collata factæ Statuæ. XXII. 139.

Στοιχία ἑγείνια. III. 12.

Στοιχιαστικῶς. ib.

Stolæ Statuæ. XX. 177.

Suburbia Romanorum statuis ornata. VI. 39.

Sumptu publico, publicè de cretæ Statuæ positæ. XXXI. 185.

Sumptus ut quidam honore accepto Reip. remiserint. ib. & de suo potuerint. ib. 186.

utque illos quidam in alios usus publicos vertent, ib. 188.

Supplicandi ad Statuas principum vivorum consuetudo. XXXI. 264.

Supplices ut se gesserint coram Statuarum Asyris. XXXIV. 292.

Symbola Senatus & populi in Statuas facta. XXXI. 191.

T.

T Abylæ mibiitæ statuis altioribus appensæ, & inscriptionem continentes. XXVII. 233.

Tæniæ & sulca itaurata circum pectora Statuarum. XXV. 296.

Taurus Farnesianus, celeberrimum opus. IV. 29.

Templa nova erecta, in quibus collocandæ consecratorum Statuæ. XXXIII. 280.

in Templis constitutæ consecratorum Statuæ. XXXIII. 279.

in Templis Deorum aliquando illarum. XXXVII. 280.

in Templis positæ Statuæ, quæ cautione. XXXII. 203.

Terræ simulachrum. II. 7.

Testamento fieri iussæ Statuæ. X. 78. præscripta item materies, pondus, locus. ib. d. 80.

Testamento iussæ largitiones, earumque modus in Statuarum dedicationibus. XXX. 261.

Τετελοςμύων quæ Statuæ d. 80. III. 12.

Τετράγωνον ἀνὴρ quo sensu d. 80. XVII. 148.

in Theatris poni solitæ Statuæ. XXXI. 203.

Theatra ludis Scenicis, immensa signorum multitudine temporario usu orna. XV. 37.

Theosis investæ Statuæ in Circum. XXXIII. 285.

Thores statuis addidit Romanus. XXI. 181.

Thure & cereis cultus Statuæ vivorum interdum. XXXI. 269.

- Tituli imaginum.** xv. 98.
Tituli statuarum vide **inscriptions.**
Titulis honorabantur, qui urbem statuis ornare. V. 32.
Togata statua. xx. 177.
Transferre & publico in privatum statuas nomen licitum. VI. 51.
Tripedanz statua. xviii. 153.
In Triumphis licitum tradere bello captas statuas vii. 59 ut & alia simulachra, Regum debellatorum, Regionum, urbium, fluminum. Etc. ib. & 60.
Triumphalis statua quæ. XII. 105.
Triumphantibus atque imperium insigniter amphantibus olim Curules datæ. xviii. 161.
Triumphali pompa, illata in urbem Traiani mortui statua. xxxiii. 287.
In Triumphis usitatum præferre statuas Triumphantium. xxxiii. 287.
Tropæa ferentes statua. xxi. 283.
Truncus imaginibus additus in funerum pompis. XI. 95.
Tuscanica signa. xvii. 153.
In Tutelam statuarum pecunie relicta. X. 83.
Tyrannicidæ statuis ornati. XII. 105.
Tyrannorum statua dejecta. xxxvii. 311.
Tyrthæna sigilla. xvii. 153.
V.
de Valeriana statuâ conjectura. xxxiii. 205.
Vestigialis imminuti precium statua interdum. xiii. 109.
Velari statua in funestis locis solita. xxxvi. 305.
Vendere statuas consecratas, crimen Majestatis quodamque habitum. xxxvi. 303.
Veneratio statuarum. xxxv. 262.
Vellem mutare, & sese nudare ante consecratas statuas, quàm periculosum quandoque. xxxvi. 308.
Vestibus decoratæ imagines, quæ in funerum pompis præferrebantur. xi. 95.
In Vestibulo statui moderatiores Principes volebant, relicti Diis templo. xxxiii. 281.
Vellibus statuis datus, muneri, viræ & ætati cuiusque conveniens. XX. 171. Nec semper ille ex eadem cum statuis materie, sed verè quandoque vestes injectæ & quare. ibid. 178.
Veritas operis statuis & signis precium dabat. VI. 49.
Ob Vias munitas arcus cum statuis Augusto decreti. xvi. 223.
Viarum instauratores, ad utrosque viarum terminos ut statuis fuerint interdum honorati. xiii. 109.
Vici cuiusque incolæ, ut potuerint statuâ erigere. ix. 76.
Victimæ ad statuas vivorum Principum cæse. xxxi. 265.
Victoriarum omnia ex statuis. xxxviii. 322.
Villas suas ornabant statuis Romani. VI. 39.
Vindicare unum in statuis quandoque, quod vindicari in hominibus nequitum est.
- xxxvi. 305.
Violari statuarum honoribus modis soleret. xxvii. 301.
Viris illustribus tantum statua olim posita. xii. 101. 102.
Virtutibus hominum sancta recta. xxxiii. 281.
Virtutum signa. II. 8.
Virtutis incitamenta imaginibus. xi. 97. xiv. 129.
Virtutum nominibus illustrium virorum statua consecratæ. xxxiii. 237.
Virtutæ statua. xx. 177.
Vivere imagines quo sensu dicitur. xiv. 125.
Vivis erectæ statua quandoque ob facta. viii. 66. 67.
Vivorum Imperatorum statuas adorarent populi fuerint. xii. 263.
Vivorum etiamnum Principum statua ad similitudinem nominum interdum facta. xxxiii. 275.
Vocales statua Memoriam Alberti M. III. 22.
Verbum simulachra. II. 7.
Vfus signorum & statuarum promiscui. V. 52.
Vulcani Tripodes. III. 10.
Vultum habitumque corporum ut composuerint ad Heroum statuas viri illustres. xiv. 123.
Vultus similitudo à Deorum simulachris in consecratæ statuas translata. xxxiii. 271.
- X.
- Zōon** quid. I. 3. pro ligneo simulacro apud Persas. xvi. 138.

F I N I S.

